

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย

(A Pan-Dialectal Grammar of Thai)

เล่มที่ 4

เรื่อง ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

(A Grammar of Northeastern Thai)

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ ตรงดี

(มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

เสนอฝ่ายวิชาการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

22 มีนาคม 2554

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ. และ สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

(โดยหัวหน้าโครงการวิจัย)

รายงานวิจัยนี้เป็นผลของการวิเคราะห์ภาษาไทยด้านไวยากรณ์ ภายใต้โครงการวิจัยที่มีชื่อว่า **ไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย** (A Pan-dialectal Grammar of Thai) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ทุนที่ได้รับเป็นทุนประเภทส่งเสริมกลุ่มวิจัย หรือทุนเมธีวิจัยอาวุโส ระยะเวลาของทุนวิจัยคือ 31 กรกฎาคม 2550 ถึง 30 กรกฎาคม 2553

เหตุผลที่ทำวิจัยเรื่องนี้สืบเนื่องมาจากการที่หัวหน้าโครงการวิจัยได้สังเกตเห็นปัญหาหลายประการเกี่ยวกับภาษาไทย ทั้งปัญหาความลักลั่นในการวิเคราะห์ภาษาไทย และปัญหาการขาดแคลนผลการวิจัยและตำราไวยากรณ์ที่ทันสมัยในสังคมไทย อันส่งผลไปถึงปัญหาการจัดทำพจนานุกรมและแบบเรียนภาษาไทย ปัญหาการสอนภาษาไทยให้คนไทยและชาวต่างประเทศ และปัญหาการวิจัยภาษาไทยเชิงลึก

ปัญหาดังกล่าวมาจากสาเหตุ 4 ประการ ประการแรก ปัญหาในการวิเคราะห์ภาษาไทยเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างนักไวยากรณ์ที่ยึดถือทฤษฎีภาษาศาสตร์ต่างกัน โดยไม่มีการประเมินว่าทฤษฎีอะไรดีหรือเหมาะสมที่สุด ความขัดแย้งก่อให้เกิดความไม่แน่นอน และไม่สม่ำเสมอในการตัดสินใจอะไรเป็นอะไร เช่นการระบุชนิดของคำ การแสดงโครงสร้างของประโยค ฯลฯ ทำให้ภาษาไทยดูไร้กฎเกณฑ์ ไร้โครงสร้าง และเป็นภาษาที่ยากในการเรียนและสอน ประการที่สอง ปัญหาด้านการวิเคราะห์ภาษาไทยยังเกิดจากการที่ตัวภาษาไทยเองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามการเปลี่ยนแปลงของโลก รูปแบบหรือโครงสร้างที่เคยใช้กันในชีวิตจริงอาจเลิกใช้แล้ว และรูปแบบหรือโครงสร้างที่ไม่เคยใช้ก็อาจกลายเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปและเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในภาษารูปแบบใหม่นี้มักไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ที่ยึดถือตำราไวยากรณ์เล่มเก่าๆที่ตามไม่ทันภาษาที่เกิดขึ้นใหม่ จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างรูปแบบที่ใช้กันจริง กับรูปแบบที่อยู่ในตำราไวยากรณ์ ทำให้เกิดการถกเถียงว่าแบบใดผิด แบบใดถูก แบบใดควรใช้หรือไม่ควรใช้ ข้อขัดแย้งนี้ส่งผลไปถึงปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประการที่สาม ในการศึกษาและการเขียนพรรณนาไวยากรณ์ของภาษาที่นิยมทำกันมา ผู้ศึกษามักใช้ภาษาของตนเองเป็นเกณฑ์ตัดสิน บางคนใช้ข้อมูลจำกัดเท่าที่หาได้ง่ายๆหรือแต่งขึ้นเอง ทำให้กฎเกณฑ์ที่สรุปได้อาจไม่ครอบคลุมภาษาที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน ผลก็คือสังคมไทยยังขาดการวิจัยและตำราไวยากรณ์ที่บอกกฎการใช้ภาษาจริงๆของคนไทย ประการสุดท้าย ภาษามีความหลากหลาย และใช้แตกต่างกันไปตามกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน แต่

ไวยากรณ์ภาษาไทยที่มีอยู่ล้วนมุ่งอธิบายเฉพาะภาษาไทยมาตรฐาน ไม่รวมภาษาย่อยหรือภาษาถิ่น ทำให้สังคมไทยยังขาดไวยากรณ์ที่ครอบคลุมภาษาของประชากรส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาทั้งหมดข้างต้นและสร้างสิ่งที่สังคมไทยยังขาด โครงการวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านภาษาไทย เพราะสังคมไทยยังไม่มีไวยากรณ์ที่ครอบคลุมภาษาย่อย ซึ่งหมายถึงภาษาถิ่นและภาษาย่อยทางสังคมของไทย แม้แต่ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐานที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ งานวิจัยนี้ก็จะใช้แนวทางการศึกษาแนวใหม่ตามทฤษฎีที่มีปัญหาความลึกลับน้อยที่สุด กอปรกับข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ก็มาจากคลังข้อมูลภาษาที่ใช้จริงขนาดใหญ่ ซึ่งน่าจะทำให้ผลการวิเคราะห์เป็นที่เชื่อถือมากขึ้น

ดังนั้น โครงการนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) วิเคราะห์ลักษณะสำคัญทางไวยากรณ์ของวิธภาษา 9 วิธภาษาของภาษาไทย ได้แก่ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยย่อยตามเพศ ภาษาไทยย่อยตามอายุ ภาษาไทยย่อยตามชั้นอาชีพ และภาษาไทยย่อยตามชาติพันธุ์ 2) นำผลการวิเคราะห์ภาษาทุกวิธภาษามาสังเคราะห์เป็น ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่น ไวยากรณ์ภาษาไทยย่อยตามตัวแปรต่างๆทางสังคม และสุดท้ายสังเคราะห์รวมเป็น ไวยากรณ์ไทยที่ครอบคลุมภาษาย่อยทั้งหมด

ในด้านกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยนี้บูรณาการแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมเข้ากับวากยสัมพันธ์ ภาษาศาสตร์สังคมมีแนวคิดพื้นฐานว่าภาษามีการแปรตามตัวผู้พูด ซึ่งทำให้เกิดภาษาย่อย โครงการนี้มุ่งวิเคราะห์ภาษาย่อยที่สำคัญของภาษาไทย ได้แก่ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาถิ่น 4 ภาค และภาษาย่อยสังคมที่ต่างกันตามเพศ อายุ ชั้นอาชีพ และชาติพันธุ์ ส่วนด้านวากยสัมพันธ์ โครงการนี้มุ่งวิเคราะห์ประเด็นสำคัญทางระบบไวยากรณ์ เช่น ชนิดของคำ การสร้างคำ และการสร้างประโยคในภาษาไทย

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์วากยสัมพันธ์ คือไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก (Lexicase Dependency Grammar) ซึ่งได้พัฒนามาเป็นทฤษฎีไวยากรณ์คำ (Word Grammar) ทฤษฎีนี้มีหลักการง่ายๆ คือ ในแต่ละคำที่เราพูด นอกจากจะมีความหมายประจำศัพท์แล้ว ยังมีความหมายทางไวยากรณ์อีกด้วย กล่าวคือ ลักษณะที่ระบุว่าจะนำไปใช้อย่างไร และสัมพันธ์กับคำข้างเคียงอย่างไรในประโยค จะต้องปรากฏกับคำประเภทใด และไม่ปรากฏกับคำประเภทใด เช่น คำว่า ชอบ เป็นคำกริยา ต้องปรากฏกับคำนาม คำนามที่อยู่ข้างหน้าเป็นประธาน คำนามที่อยู่ข้างหลังเป็นกรรม และ ปรากฏหลังคำว่า ไม่ ได้ คำชนิดอื่นที่ไม่ใช่คำกริยาปรากฏหลังคำว่า ไม่ ไม่ได้ ดังนั้นการสร้างประโยคก็คือนำคำมาเรียงต่อกัน ตามลักษณะทางวากยสัมพันธ์ที่แฝงอยู่ในแต่ละคำ หากคำที่นำมาอยู่ร่วมกันมีลักษณะไม่สอดคล้องกัน ก็จะได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ เช่น *หิวฉันทั่ว ทั้งนี้เพราะคำนามที่เป็นประธานต้องอยู่หน้าคำกริยา ไม่ใช่อยู่หลัง หลักการนี้ใช้คำและเงื่อนไขทางวากยสัมพันธ์ของคำเป็นหลักในการวิเคราะห์ ดังนั้นการตัดสินใจทางไวยากรณ์ขึ้นอยู่กับปรากฏร่วม (co-occurrence) ของคำที่เป็นส่วนประกอบของประโยค นอกจากการใช้คำเป็นศูนย์กลางในการ

วิเคราะห์แล้ว ทฤษฎีนี้ยังแยกความแตกต่างระหว่างส่วนประกอบที่เป็นส่วนหลัก (head) กับส่วนประกอบที่เป็นส่วนพึ่งพา (dependent) ส่วนหลักคือส่วนที่ต้องมีเสมอ ส่วนพึ่งพาเป็นส่วนที่มีหรือไม่มีก็ได้ ไม่มีความสำคัญเหมือนส่วนหลัก กฎการปรากฏร่วมของส่วนประกอบของโครงสร้างในแต่ละระดับให้ความสำคัญแก่ส่วนหลัก เช่น ส่วนหลักของประโยคเป็นคำกริยา ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงประโยค ทฤษฎีนี้ใช้สัญลักษณ์ V แทน S (Sentence) แสดงเป็นนัยว่าประโยคต้องมีกริยาเสมอ หรือกริยาคำเดียวก็เป็นประโยคได้ เมื่อกล่าวถึงนามวลีก็ใช้ N แทน NP (Noun Phrase) เพราะนามเป็นส่วนหลักของนามวลี หลักเกณฑ์เช่นนี้ทำให้มองเห็นโครงสร้างหลักที่เป็นแก่นของภาษามากกว่าการวิเคราะห์เชิงเส้นที่รุงรังและไม่ได้แก่นุญทั่วไปของภาษา

เป็นที่คาดหวังว่าโครงการวิจัยนี้ น่าจะมีประโยชน์ในแง่ที่ให้ข้อสรุปที่สำคัญทางทฤษฎีวากยสัมพันธ์ ทฤษฎีแบบลักษณ์ภาษาและทฤษฎีการแปรของภาษาตามปัจจัยทางสังคม นอกจากนั้นผลการสังเคราะห์ยังทำให้ได้ตำราไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน และไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และอนุรักษ์ภาษาถิ่นมากขึ้นด้วย

เนื้อหาทั้งหมดของรายงานวิจัยนี้แบ่งการนำเสนอแยกเป็น 10 เล่มตามภาษาย่อยที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย แต่ละเล่มมีเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบในตัวเอง แต่เกี่ยวข้องกับเล่มอื่นๆด้วยในแง่ที่ใช้กรอบแนวคิดเดียวกัน และเนื้อหาบางตอนที่ซ้ำกับเล่มอื่นก็ใช้วิธีอ้างถึงกัน รายงาน 10 เล่มพร้อมชื่อผู้รับผิดชอบมีดังนี้

เล่มที่ 1 ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน	(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา อินทร์มพรรย์ และ อาจารย์นัฐวุฒิ ไชยเจริญ)
เล่มที่ 2 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นกลาง	(อาจารย์ศรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์)
เล่มที่ 3 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์ สุวรรณ)
เล่มที่ 4 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสาน	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนวัฒน์ ตรงดี)
เล่มที่ 5 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นใต้	(อาจารย์ ดร. กรัณสุกมาส เองฉ้วน)
เล่มที่ 6 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับอายุของผู้พูด	(อาจารย์ ดร. จันทิมา อังคพณิชกิจ)
เล่มที่ 7 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับเพศของผู้พูด	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม)
เล่มที่ 8 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับชั้นอาชีพของผู้พูด	(อาจารย์ ดร. ปณันดา เลอเลิศยุติธรรม)
เล่มที่ 9 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับชาติพันธุ์ของผู้พูด	(อาจารย์ ดร.นัทธชนัน เขียวพัฒน์ อาจารย์ พิจิตรา พาณิชย์กุล และอาจารย์รุ่งวิมล รุ่งโรจน์สุวรรณ)
เล่มที่ 10 ไวยากรณ์ภาษาไทยครอบคลุมภาษาย่อย	(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ตอนที่ 1 ความนำ	
บทที่ 1 ภูมิหลังของการวิจัย	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	10
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
1.7 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ผ่านมา	13
1.8 ลักษณะทางเสียงของภาษาไทยถิ่นอีสาน	17
1.9 ข้อชี้แจงในการอ่านคำภาษาไทยถิ่นอีสานในงานวิจัยนี้	44
ตอนที่ 2 ชนิดของคำ	
บทที่ 2 หลักการจำแนกชนิดของคำ	45
2.1 นิยามของคำ	45
2.2 ชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน	45
บทที่ 3 คำกริยา	49
3.1 นิยามของคำกริยา	49
3.2 ประเภทย่อยของคำกริยา	49
บทที่ 4 คำนาม	64
4.1 นิยามของคำนาม	64
4.2 ประเภทย่อยของคำนาม	64
บทที่ 5 คำคุณศัพท์	76
5.1 นิยามของคำคุณศัพท์	76
5.2 ประเภทย่อยของคำคุณศัพท์	76
บทที่ 6 คำวิเศษณ์	80
6.1 นิยามของคำวิเศษณ์	80
6.2 ประเภทของคำวิเศษณ์ตามตำแหน่ง	80

6.3 ประเภทของคำวิเศษณ์ตามความหมาย	84
บทที่ 7 คำปริมาณ	91
7.1 นิยามของคำปริมาณ	91
7.2 ลักษณะของคำปริมาณ	91
7.3 การจัดหมวดคำปริมาณ	93
7.4 การเรียงลำดับของคำปริมาณในนามวลี	94
บทที่ 8 คำบุพบท	95
8.1 นิยามของคำบุพบท	95
8.2 ประเภทของคำบุพบท	96
บทที่ 9 คำสันธาน	103
9.1 นิยามของสันธาน	103
9.2 ประเภทของคำสันธาน	103
บทที่ 10 คำอนุภาค	106
10.1 นิยามของคำอนุภาค	106
10.2 ประเภทของคำอนุภาค	106
10.3 คำอนุภาคประเภทอื่นๆ	135
บทที่ 11 คำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโอโฟน	138
11.1 นิยามของคำอیدیโอโฟน	138
11.2 เกณฑ์การตัดสินคำอیدیโอโฟน	140
11.3 ประเภทของคำอیدیโอโฟน	144
11.4 การใช้เสียงสื่อความและความเป็นประติมาของคำอیدیโอโฟน	147
11.5 การตัดสินคำที่มีรูปคำคล้ายคำอیدیโอโฟน	157
บทที่ 12 ตัวบ่งชี้การณลักษณะ	159
12.1 นิยามของการณลักษณะ	159
12.2 ตัวบ่งชี้การณลักษณะในภาษาไทยถิ่นอีสาน	160
12.3 การปรากฏร่วมกันของตัวบ่งชี้การณลักษณะ	165
บทที่ 13 ตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ	169
13.1 นิยามของทัศนภาวะ	169
13.2 ตัวบ่งชี้ทัศนภาวะในภาษาไทยถิ่นอีสาน	169
ตอนที่ 3 การสร้างคำ	
บทที่ 14 การสร้างคำเดี่ยว	176
14.1 นิยามของการสร้างคำ	176

14.2 ประเภทของการสร้างคำเดี่ยว	177
บทที่ 15 การประสานคำ	186
15.1 นิยามของการประสานคำ	186
15.2 การประสานคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน	187
15.3 การสร้างคำที่อาจเป็นการประสานคำ	194
15.4 ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า <i>ชี้</i>	195
บทที่ 16 การประสมคำ	199
16.1 นิยามของการประสมคำ	199
16.2 การประสมคำประเภทคำประสมทั่วไป	199
16.3 การประสมคำประเภทสมาส	215
16.4 การประสมคำประเภทคำซ้อน	216
16.5 การประสมคำประเภทคำซ้ำ	229
บทที่ 17 คำพ้องรูปพ้องเสียง	238
17.1 คำว่า <i>คือ</i>	238
17.2 คำว่า <i>นำ</i>	244
ตอนที่ 4 การสร้างประโยค	
บทที่ 18 นามวลี	246
18.1 นิยามของนามวลี	246
18.2 รูปแบบและโครงสร้างของนามวลี	246
บทที่ 19 ประเภทของประโยค	257
19.1 นิยามของประโยค	257
19.2 ประเภทของประโยค	257
บทที่ 20 หน่วยสร้างกริยาเรียง	261
20.1 นิยามของหน่วยสร้างกริยาเรียง	261
20.2 ความสัมพันธ์ทางความหมายของกริยาเรียง	261
20.3 หน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาไทยถิ่นอีสาน	265
20.4 หน่วยสร้างกริยาเรียงมากกว่า 2 คำ	275
บทที่ 21 ประโยครวม	277
21.1 นิยามของประโยครวม	277
21.2 ประโยครวมในภาษาไทยถิ่นอีสาน	277
บทที่ 22 คุณานุประโยค	280

22.1	นิยามของคณานุประโยค	281
22.2	คณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน	281
บทที่ 23	อนุประโยคเติมเต็ม	284
23.1	นิยามของอนุประโยคเติมเต็ม	284
23.2	อนุประโยคเติมเต็มนาม	284
23.3	อนุประโยคเติมเต็มกริยา	285
บทที่ 24	วิเศษณานุประโยค	290
24.1	นิยามของวิเศษณานุประโยค	290
24.2	วิเศษณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน	290
บทที่ 25	หน่วยสร้างกรรมวาก	296
25.1	นิยามของกรรมวาก	296
25.2	ประเภทของหน่วยสร้างกรรมวาก	297
บทที่ 26	ประโยคเน้นเรื่อง	301
26.1	นิยามของประโยคเน้นเรื่อง	301
26.2	ความแตกต่างระหว่างประธานกับหัวเรื่อง	301
26.3	ลักษณะของภาษาเน้นเรื่อง	303
26.4	ประโยคเน้นเรื่องในภาษาไทยถิ่นอีสาน	306
บทที่ 27	ประโยคไร้ประธาน และประโยคไร้กริยา	308
27.1	นิยามของประโยคไร้ประธาน	308
27.2	เกณฑ์การตัดสินว่าเป็นกริยาไร้ประธาน	308
27.3	ประโยคไร้ประธานในภาษาไทยถิ่นอีสาน	310
27.4	นิยามของประโยคไร้กริยา	312
27.5	ประโยคไร้กริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน	313
บทที่ 28	สัมพันธสาร	316
28.1	นิยามของสัมพันธสาร	316
28.2	การเชื่อมโยงความในสัมพันธสาร	316
	บรรณานุกรม	337

บทที่ 1

ภูมิหลังของการวิจัย

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานเท่าที่ผ่านมามีลักษณะของการวิจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา อันนำมาสู่การวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานขึ้นใหม่ในครั้งนี้ ดังนี้

ประการแรก การศึกษาวิจัยทั้งหมดที่มีมาเป็นการศึกษาเพียงบางถิ่นเท่านั้น เช่น ศึกษาเฉพาะถิ่นจังหวัดอุบลราชธานีบ้าง ถิ่นจังหวัดขอนแก่นบ้าง ส่วนจังหวัดอื่นมีน้อยมาก และภาษาถิ่น 2 จังหวัดนี้มักได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของภาษาไทยถิ่นอีสานอยู่เสมอ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก จังหวัดทั้งสองมีจำนวนประชากรค่อนข้างมาก ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาไวยากรณ์ครบทุกเรื่องและครอบคลุมภาษาไทยถิ่นอีสานทั้งภาค

ประการที่สอง งานศึกษาวิจัยที่ผ่านมามักเลือกศึกษาเพียงระดับคำเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาไวยากรณ์ระดับประโยคมีน้อยมาก และการศึกษาระดับสัมพันธ์สารยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาเลย การศึกษาระดับคำก็มักเลือกศึกษาเกี่ยวกับ คำวิเศษณ์ คำประสม คำซ้อน คำซ้ำ คำลักษณนาม และคำลงท้าย เนื่องจากมีการเลือกศึกษาเพียงระดับคำเท่านั้น จึงทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานในเรื่องของคำมากกว่าเรื่องอื่นๆ ซึ่งอันที่จริงหากศึกษาระดับประโยค และสัมพันธ์สารด้วยจะทำให้เห็นความแตกต่างมากขึ้นได้

ประการที่สาม งานศึกษาวิจัยที่ผ่านมามีส่วนใหญ่ใช้ทฤษฎีไวยากรณ์ดั้งเดิม และทฤษฎีโครงสร้าง โดยใช้กรอบแนวคิดของพระยาอุปกิตศิลปสาร หรือกรอบการวิเคราะห์ของศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ณ ภาณุพงศ์ ส่วนทฤษฎีไวยากรณ์ปริวรรตหรือไวยากรณ์ศัพท์การก แทบไม่มีผู้ใช้เลย การใช้ทฤษฎีไวยากรณ์เก่าเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่านผลการวิเคราะห์เกิดความสับสนอยู่เสมอ เช่น อ่านเรื่องคำซ้อน ที่ใช้ในไวยากรณ์ดั้งเดิมวิเคราะห์ แล้วได้อ่านเรื่องคำประสม หรือคำซ้ำ ที่วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีโครงสร้าง และได้อ่านเรื่องประโยคที่วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีปริวรรต เป็นต้น การวิจัยภาษาไทยถิ่นอีสานฉบับนี้จึงจะใช้ทฤษฎีที่ใหม่กว่ามาศึกษาทุกเรื่อง อันจะทำให้ผู้อ่านไม่สับสนในผลการวิเคราะห์

ประการที่สี่ งานศึกษาวิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ผ่านมา มักใช้ข้อมูลจากพจนานุกรมไทยอีสาน จึงมิได้เป็นข้อมูลที่ได้จากการใช้กันอยู่จริงหรือไม่ก็เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยแต่งขึ้นเองบ้าง และมีได้นำไปตรวจสอบกับเจ้าของภาษาคนอื่นๆ อีกครั้งหนึ่ง

ลักษณะการศึกษาวิจัยทั้ง 4 ประการที่กล่าวมานี้ เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาที่นำมาซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ โดยมุ่งหวังว่าจะทำให้ได้ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ครอบคลุมทุกจังหวัด และครอบคลุมตั้งแต่เรื่องชนิดของคำ การสร้างคำ การสร้างวลี และการสร้างประโยค รวมทั้งเรื่องของสัมพันธสารด้วย โดยใช้ทฤษฎีเพียงทฤษฎีเดียว ทฤษฎีไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก (Lexicase Dependency Grammar)

ประโยชน์อันพึงจะได้จากงานวิจัยนี้ที่เห็นอย่างเด่นชัดน่าจะได้แก่ การมีงานวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งยังขาดแคลนอยู่มาก เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งไปที่ภาษาไทยมาตรฐานมากกว่า โดยลืมไปว่า วิธภาษาไทยนั้นยังมีภาษาถิ่นอยู่อีกหลายภาษา ประโยชน์ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ การมีไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานน่าจะช่วยให้ครูภาษาไทยที่เป็นเจ้าของภาษาถิ่นอีสาน หรือครูภาษาไทยที่สอนภาษาไทยให้แก่แก่นักเรียนชาวอีสาน ได้เข้าใจหลักการและแนวคิดการวิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาถิ่นของตนเองมากขึ้น เมื่อเข้าใจและรู้จักวิธีวิเคราะห์ภาษาถิ่นของตนเองแล้วก็จะสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยมาตรฐานให้แก่แก่นักเรียนชาวอีสานได้ดียิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งในปัจจุบันนี้หลายฝ่ายได้กล่าวในทำนองว่าเด็กไทยปัจจุบันอ่อนภาษาไทยเป็นอย่างมาก แม้เด็กไทยในภาคกลางหรือในเมืองกรุงก็ตาม

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นอีสานในด้านชนิดของคำ การสร้างคำ การสร้างประโยค และสัมพันธสาร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.3.1 พื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษาได้แก่ ภาคอีสานซึ่งเป็นเขตหนึ่งหรือภาคหนึ่งทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ ไทย อยู่บนที่ราบสูงโคราชมีแม่น้ำโขงกั้นเขตทางตอนเหนือและตะวันออกของภาค ทางด้านใต้จรดชายแดนกัมพูชา ทางตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์เป็นแนวกั้นแยกจากภาคเหนือและภาคกลาง จังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานมี 21 จังหวัด (จังหวัดบึงกาฬซึ่งเป็นจังหวัดใหม่ยังไม่ปรากฏในแผนที่) ดังนี้

1.จังหวัดกาฬสินธุ์	2. จังหวัดขอนแก่น
3.จังหวัดชัยภูมิ	4.จังหวัดนครพนม
5.จังหวัดนครราชสีมา	6.จังหวัดบุรีรัมย์
8.จังหวัดมหาสารคาม	9.จังหวัดมุกดาหาร
10.จังหวัดยโสธร	11.จังหวัดร้อยเอ็ด
12.จังหวัดเลย	13.จังหวัดศรีสะเกษ
14.จังหวัดสกลนคร	15.จังหวัดสุรินทร์
16.จังหวัดหนองคาย	17. จังหวัดหนองบัวลำภู
18. จังหวัดอุดรธานี	19. จังหวัดอุบลราชธานี
20. จังหวัดอำนาจเจริญ	21. จังหวัดบึงกาฬ

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3.2 ภาษาไทยถิ่นที่เลือกศึกษา

ภาษาหลักของภาคนี้คือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่ภาษาไทยมาตรฐานก็นิยมใช้กันแพร่หลาย โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ขณะเดียวกันยังมีภาษาอื่นๆ อีกมาก เช่น ภาษาในภาษาตระกูลไทได้แก่ ภาษา

ผู้ไท ภาษาพวน ภาษาญ้อ ภาษาโซ้ย ภาษาแสก ภาษากะเลิง และภาษาไตดำ ภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกได้แก่ ภาษาเวียด ภาษาเขมร ภาษาส่วย ภาษาบรู ภาษาโล้ เป็นต้น

คำว่า ‘ภาษาไทยถิ่นอีสาน’ มีความหมายว่า ‘ภาษาไทยที่พูดในภาคอีสาน’ หมายถึง ทิศหรือบริเวณพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ส่วนคำว่า ‘ภาษาไทย’ หมายถึงภาษาของผู้คนในเขตการปกครองของประเทศไทย ดังนั้น ถึงแม้ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานส่วนใหญ่จะบอกว่า ‘เว้าลาว’ ก็ตาม งานวิจัยนี้ ถือว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทย แยกจากภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นใต้ ซึ่งถูกแบ่งตามเขตพื้นที่การปกครองในลักษณะเดียวกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะกำหนดว่าภาษาใดเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานได้บ้างนั้น ควรจะต้องใช้เกณฑ์อย่างน้อย สองประการคือ

ประการแรก ศึกษาเฉพาะภาษาที่ผู้บอกภาษาเรียกภาษาของตนเองพูดว่า ‘เว้าลาว’

ประการที่สอง เลือกศึกษาภาษาที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ระบบเสียงวรรณยุกต์แล้วว่าเป็นลักษณะสำคัญร่วมกันระหว่างภาษาไทยถิ่นอีสานในจังหวัดต่างๆ

หากใช้เกณฑ์สองประการนี้ก็จะช่วยกรองภาษาตระกูลไทอื่นออกไปได้ อาทิ ภาษาญ้อ ภาษาผู้ไท ภาษาโซ้ย ภาษากะเลิง ภาษาพวน ภาษาไตดำ ภาษาแสก เป็นต้น ภาษาไทยถิ่นจังหวัดโคราชซึ่งเป็นเขตรอยต่อระหว่างภาคอีสานกับภาคกลาง มีทั้งภาษาที่ผู้พูดบอกว่า ‘เว้าลาว’ กับภาษาที่ผู้พูดบอกว่าตนเอง ‘พูด ไทย’ เป็นตัวอย่างที่ดีที่จะแสดงให้เห็นประโยชน์ของการใช้ระบบวรรณยุกต์แบ่งแยกภาษาถิ่นทั้งสองออกจากกัน ดังเช่น วรรณ เทียนมี (2526) ศึกษาวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นโคราชพบว่าระบบวรรณยุกต์ใช้แบ่งภาษาโคราชเป็น ‘ลาวโคราช’ และ ‘ไทยโคราช’ ได้ และในการวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะภาษาลาวโคราชเท่านั้น

1.4 ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

ทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวการวิเคราะห์ในการวิจัยนี้ได้แก่ ทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การก หลักการทั่วไป ดังต่อไปนี้

1.4.1 หลักการทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การก

ทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การก เกิดขึ้นโดย Stanley Starosta ในปีค.ศ. 1970 และได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ไวยากรณ์ศัพท์การกเป็นไวยากรณ์เพิ่มพูน (Generative Grammar) แต่ไม่มีกฎปริวรรตเนื่องจากไม่มีการแบ่งโครงสร้างเป็นโครงสร้างหลักและโครงสร้างพิว วัตถุประสงค์ของไวยากรณ์ศัพท์การกมุ่งอธิบายโครงสร้างประโยคว่ามีโครงสร้างอย่างไร แบบใดถูกไวยากรณ์

แบบใดผิดไวยากรณ์ มีการเน้นคำศัพท์และความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ของศัพท์ในประโยค คำในภาษาฟังพากันอย่างไร ต่อในภายหลังได้มีการปรับชื่อจาก ไวยากรณ์ศัพท์การก (Lexicase Grammar) เป็นไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก (Lexicase Dependency Grammar)

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544) ได้สรุปหลักการในไวยากรณ์นี้ว่า คำแต่ละคำมีความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์แฝงอยู่ กล่าวคือ คำแต่ละคำมีการปรากฏร่วมกันอย่างไร คำใดเป็นส่วนหลัก(head) คำใดเป็นส่วนพึ่งพา (Dependency) นอกจากนี้ไวยากรณ์ศัพท์การกมีการใช้ลักษณะ(feature) จำนวนมากเพื่ออธิบายว่าคำหนึ่งมีคุณสมบัติอย่างไรในด้านวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์

ไวยากรณ์ศัพท์การก Lexicase มาจากคำว่า ศัพท์ (Lexi)+การก (case) ศัพท์ หมายถึง คำศัพท์ (Lexical item, word) เป็นสิ่งที่บ่งบอกข้อสรุปหรือโครงสร้างภายในคำและความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ของคำนั้นกับคำอื่นๆเป็นอย่างไร ความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์ หมายถึง ลักษณะที่คำๆ นั้นมีความสัมพันธ์กับคำอื่นที่ปรากฏร่วมกันในฐานะที่คำนั้นเป็นส่วนหลัก (head) และคำที่ปรากฏร่วมเป็นส่วนพึ่งพา(Dependent) โครงสร้างภายในคำ หมายถึง ความหมายอรรถลักษณะซึ่งเป็นความหมายย่อยประจำคำนั้นๆ คำแต่ละคำในคลังศัพท์จะมีลักษณะที่ระบุหมวดคำคุณสมบัติทางความหมาย และคุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์

การก (case) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในไวยากรณ์ ความสัมพันธ์นี้อาจแสดงให้เห็นได้หลายรูปแบบ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนหลักและส่วนที่ปรากฏร่วม ความสัมพันธ์อาจปรากฏโดยตัวบ่งชี้ทางหน่วยคำ(morphological marker) หรืออาจปรากฏในรูปทางไวยากรณ์ เช่น การเรียงลำดับคำ

1.4.2 คุณสมบัติไวยากรณ์ศัพท์การก

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544 : 322-324) กล่าวถึงคุณสมบัติของไวยากรณ์ศัพท์การกดังนี้

1) ไวยากรณ์ศัพท์การกเป็นไวยากรณ์เพิ่มพูน (generative) กล่าวคือสามารถพิสูจน์กับข้อมูลในภาษาได้ว่าถูกต้องหรือไม่ สามารถวิเคราะห์ภาษาได้ดีเพียงใด และสามารถอธิบายลักษณะของภาษาใดภาษาหนึ่งได้อย่างแจ่มชัดโดยแสดงในรูปของกฎ

2) ไวยากรณ์ศัพท์การกเน้นคำศัพท์ (lexicalist) ศัพท์แต่ละศัพท์จะแสดงลักษณะทางไวยากรณ์เป็นหลัก เช่น ศัพท์ที่เป็นส่วนหลักจะเลือกศัพท์ที่เป็นส่วนพึ่งพามาปรากฏร่วม และใช้ศัพท์เป็นศูนย์กลางในการบ่งชี้ความสัมพันธ์ของส่วนหลัก (head) และส่วนพึ่งพา (dependent)

3) ไวยากรณ์ศัพท์การกเน้นการพึ่งพา (dependent) เน้นความสัมพันธ์ของส่วนหลักที่มีต่อหน่วยปรากฏรวม หรือส่วนพึ่งพา

4) ไวยากรณ์ศัพท์การกมีการก (case) ไวยากรณ์ศัพท์การกกำหนดว่า คำนามที่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นภาคแสดง จะเป็นหน่วยที่มีการกกำกับ การกนี้จะบ่งชี้ความสัมพันธ์ทั้งทางวากยสัมพันธ์และอรรถลักษณะของคำนาม

5) ไวยากรณ์ศัพท์การกเน้นที่มาที่ไป (localistic) คุณสมบัตินี้ทำให้ไวยากรณ์นี้มีอรรถลักษณะทางความหมาย (semantic feature) ที่ใช้เสริมความหมายของรูปการก (case form) เดิมรูปการกจะใช้บ่งหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำนาม ปรากฏได้ในทางไวยากรณ์ (เช่นตำแหน่งการเรียงคำ) บางครั้งปรากฏในรูปของอรรถลักษณะที่ระบุที่มาที่ไปซึ่งเป็นลักษณะทางความหมายที่ใช้ระบุคำนาม คำกริยา และคำบุพบท อรรถลักษณะเหล่านี้ เช่น แหล่งที่มา (source) จุดหมาย (goal) จุดจบ (terminus) สถานที่ (location) ไวยากรณ์ศัพท์การกจะต้องแสดงลักษณะทางไวยากรณ์ที่บ่งถึงโครงสร้างภายในทางความหมายและโครงสร้างภายนอกทางไวยากรณ์ของคำหนึ่งที่มีต่ออีกคำหนึ่ง

1.4.3 ลักษณะในไวยากรณ์ศัพท์การก

ไวยากรณ์ศัพท์การกแสดงความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ โดยใช้หลักเป็นเกณฑ์ที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544 : 325-326) กล่าวถึงว่า ลักษณะ (feature) คือสารที่กำกับคำจะให้ข้อมูลลักษณะทางความหมายของคำและบอกลักษณะทางไวยากรณ์ที่คำนั้นมีต่อคำที่ปรากฏร่วมด้วยโดยเขียนเป็นเมทริกซ์ของลักษณะ (feature – matrix) มีเครื่องหมายประจำลักษณะกำกับ มีลักษณะดังนี้

1.4.3.1 เครื่องหมายประจำลักษณะ

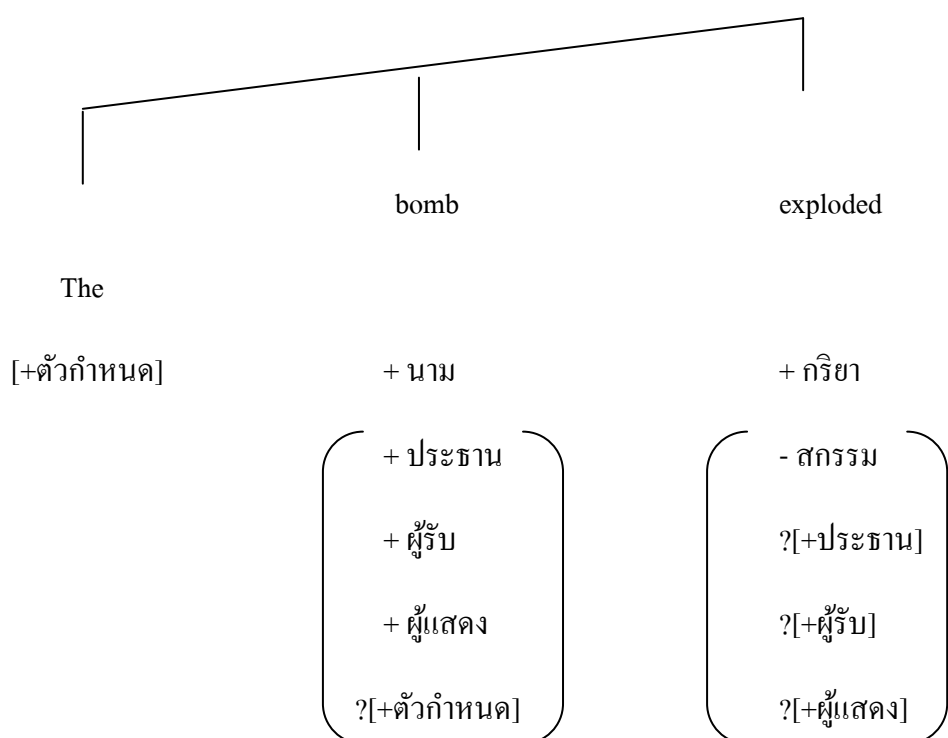
เครื่องหมายประจำลักษณะว่ามี 2 ประเภทและทำให้ลักษณะมี 2 ประเภทดังนี้

1) ทวิภาคลักษณะ (binary feature) ใช้เครื่องหมาย + แสดงถึงการปรากฏรวมของคำ และเครื่องหมาย – แสดงถึงการไม่ปรากฏรวมของคำ โดยระบุเครื่องหมายภายในวงเล็บ [ ] เพื่อบรรณคุณสมบัติทางความหมายและวากยสัมพันธ์ เช่น [+N] หมายถึง เป็นคำนาม [-trms] หมายถึง เป็นกริยากรรม ทวิภาคลักษณะ อาจเป็นลักษณะเน้นบริบท (contextual feature) หรือไม่เน้นบริบท (non-contextual feature)

ลักษณะเน้นปริบท เป็นการบอกการปรากฏร่วมของคำอื่น เช่น อาจถูกกำกับว่า คำกริยาจะเกิดร่วมกับคำคุณศัพท์ จะมีลักษณะเป็น[+ +คำคุณศัพท์] หรือไม่เกิดร่วมกับคำคุณศัพท์เขียนว่า [- +คำคุณศัพท์]

ลักษณะไม่เน้นปริบท เป็นลักษณะของคำกริยาแท้ และเป็นสกรรมกริยา [+ คำกริยาแท้] [+ สกรรมกริยา]

2) ลักษณะชี้บ่งเป็นนัย (implicational feature) เป็นลักษณะที่บ่งว่าการปรากฏของลักษณะหนึ่งชี้บ่งการปรากฏของอีกลักษณะหนึ่ง โดยใช้เครื่องหมาย ? กำกับปริบทเสมอโดยบ่งประเภทของคำที่มาปรากฏร่วม โดยจะบ่งประเภททางไวยากรณ์ที่เป็น รูปการก การกสัมพันธ์ การกบทบาทมหัพภาพ (macro role) ในโครงสร้างประโยคจะใช้เครื่องหมาย ทวิภาคลักษณะ และเครื่องหมายบ่งชี้เป็นนัยควบคู่กันไป เช่น

1.4.3.2 หน้าที่ของลักษณะ

ลักษณะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ลักษณะปริบท และลักษณะไม่เน้นปริบท

1) ลักษณะปริบท คือ ลักษณะที่ปรากฏประจำส่วนหลัก มีหน้าที่บ่งความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์กับส่วนพืงพาที่มาปรากฏร่วม บ่งตำแหน่งการเกิดของส่วนพืงพา โดยใช้เครื่องหมาย – บ่ง

ตำแหน่งที่ไม่สามารถเกิดได้ ตัวอย่างเช่น ส่วนพึงพาไม่ปรากฏหลังคำคุณศัพท์เขียนว่า - + คำคุณศัพท์ เครื่องหมายบ่งบริบท (environment bar) อ่านดังนี้

[+_[+x]] ส่วนพึงพา [+x] ปรากฏหลังส่วนหลัก

[+[+x]_] ส่วนพึงพา [+x] ปรากฏหน้าส่วนหลัก

[-_[+x]] ส่วนพึงพา [+x] ปรากฏหลังส่วนหลัก

[-[+x]_] ส่วนพึงพา [+x] ปรากฏหน้าส่วนหลัก

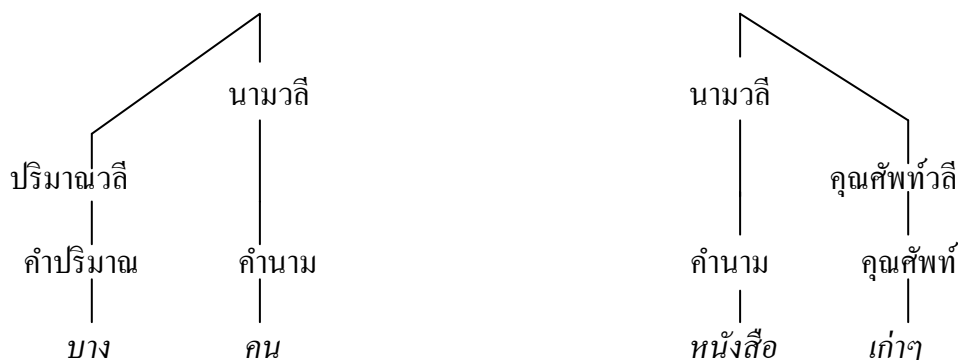
2) ลักษณะไม่เน้นบริบท คือ ลักษณะที่ไม่บ่งบริบทหรือไม่บ่งความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ของส่วนหลักกับส่วนพึงพา แต่จะบ่งลักษณะทางความหมายของคำแต่ละคำโดยใช้เครื่องหมาย + หรือ - เท่านั้น

1.4.3 ไวยากรณ์ศัพท์การก : ไวยากรณ์พึงพา

ไวยากรณ์พึงพาศัพท์การกเน้นความสัมพันธ์ของส่วนหลักและส่วนพึงพา ที่ปรากฏรวมอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544 : 333-342) กล่าวถึงส่วนหลัก และส่วนพึงพาดังนี้

- ส่วนหลัก ประกอบด้วยหน่วยที่บ่งประเภททางวากยสัมพันธ์หรือหมวดคำ ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำบุพบท หน่วยที่ไม่ได้ใช้ส่วนหลัก ได้แก่ หน่วยเชื่อม (conjunction) และคำอนุภาค (sentence particle)
- ส่วนพึงพาพี่น้อง (dependent sisters) ส่วนพึงพาต้องปรากฏร่วมกับส่วนหลัก โดยส่วนพึงพาอาจอยู่ในตำแหน่งซ้าย หรือ ขวาของส่วนหลักเท่านั้น ไม่ปรากฏบนหรือล่างส่วนหลัก การแสดงโครงสร้างโดยใช้แผนภูมิต้นไม้ (tree diagram) เส้นดิ่งบ่งว่าเป็นส่วนหลักของโครงสร้าง เส้นนอนบ่งบอกว่าเป็นส่วนพึงพา ตามภาพประกอบ ดังนี้

สามารถกล่าวได้ว่า

- นามวลี มีคำนามเป็นส่วนหลัก มีคุณศัพท์วลี หรือบุพบทวลีเป็นส่วนพียงพา
- กริยาวลี มีคำกริยาเป็นส่วนหลัก มีนามวลี บุพบทวลี หรือวิเศษณ์วลี เป็นส่วนพียงพา
- คุณศัพท์วลี มีคำคุณศัพท์เป็นส่วนหลัก มีวิเศษณ์วลีเป็นส่วนพียงพาได้ประเภทเดียวเท่านั้น
- วิเศษณ์วลี มีคำวิเศษณ์เป็นส่วนหลัก มีเศษณ์วลีเป็นส่วนพียงพาได้ประเภทเดียวเท่านั้น
- บุพบทวลี มีคำบุพบทเป็นส่วนหลัก มีวิเศษณ์วลีเป็นส่วนพียงพาได้ประเภทเดียวกันเท่านั้น

สรุปได้ว่าทฤษฎีไวยากรณ์พียงพาศัพท์การก มีหลักการดังนี้

- 1) ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างโครงสร้างหลักและโครงสร้างผิว กล่าวคือ ในการวิเคราะห์จะยึดโครงสร้างที่เห็นในภาษาที่ใช้จริง ไม่มีการสร้างกฎเพื่ออธิบายว่ารูปภาษาที่เห็นได้มาจากโครงสร้างลึกที่มองไม่เห็น
- 2) ไม่ใช้ความหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกชนิดของคำ เพราะความหมายเป็นสิ่งที่ไม่สม่ำเสมอ มีความคล่องตัวระหว่างผู้พูดหลายคน
- 3) ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ในการจำแนกชนิดของคำ กล่าวคือใช้เกณฑ์การปรากฏร่วม (co-occurrence) และการกระจายของคำ (distribution) เช่น คำชนิดนี้ต้องปรากฏกับคำชนิดนั้น และไม่ปรากฏกับคำชนิดอื่น เป็นต้น

- 4) ในการพิจารณาการปรากฏร่วมของคำ จะพิจารณาส่วนหลัก (head) ที่เป็นหน่วยประชิด (immediate constituent) กัน เช่น ในประโยค *เพื่อนของฉันคนนี้นี้คงไม่ชอบนวนิยายที่ตอนจบเศร้า* มีคำที่สัมพันธ์กัน คือ *ชอบ* สัมพันธ์กับ *เพื่อน* และ *ชอบ* สัมพันธ์กับ *นวนิยาย* ไวยากรณ์พึ่งพา-ศัพทการกำหนดให้คำกริยาเป็นส่วนหลักของประโยค มีนามวลีเป็นส่วนพึ่งพา ในนามวลี *เพื่อนของฉันคนนี้นี้* มี *เพื่อน* เป็นส่วนหลัก *นวนิยายที่ตอนจบเศร้า* มี *นวนิยาย* เป็นส่วนหลัก คำว่า *คง* และ *ไม่* ก็เป็นส่วนพึ่งพาของกริยา *ชอบ*

อนึ่ง แนวการวิเคราะห์ที่ใช้ในไวยากรณ์พึ่งพาศัพทการคล้ายกับไวยากรณ์โครงสร้าง แต่อันที่จริงทฤษฎีไวยากรณ์พึ่งพาศัพทการเป็นไวยากรณ์เพิ่มพูน (Generative Grammar) ชนิดหนึ่ง ไวยากรณ์เพิ่มพูน คือไวยากรณ์ที่สร้างหลักซึ่งให้อธิบายภาษาได้ทั้งภาษา ครอบคลุมประโยคทั้งหมดที่ใช้กันอยู่และที่จะใช้พูด ไม่ใช่ครอบคลุมเฉพาะตัวอย่างภาษาที่เห็นในข้อมูลเท่านั้น ไวยากรณ์เพิ่มพูนจึงเป็นหลักที่ใช้สร้างประโยคใหม่ๆ ได้ไม่รู้จบ และประการสุดท้ายหลักดังกล่าวสามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอน ได้แก่

1.5.1 การเลือกจุดเก็บข้อมูล

ดังที่ทราบคืออยู่แล้วว่าภาคอีสานของไทยประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ จำนวน 19 จังหวัด ดังนั้นงานวิจัยนี้ จึงกำหนดให้เก็บข้อมูลจากทั้ง 19 จังหวัด โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลที่เป็นตัวแทนภาษาจังหวัดนั้น ไม่มีการติดกริด (Grid) แล้วสุ่มตามพื้นที่ดังเช่นนักภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นทำกัน เนื่องจากงานวิจัยนี้มีได้มีวัตถุประสงค์ศึกษาการแปรของภาษาแต่อย่างใด

ก่อนการเลือกตัวแทนของภาษาของจังหวัดนั้น ผู้วิจัยได้เดินทางสำรวจไปทุกจังหวัดเสียก่อน เพื่อไปฟังสำเนียงภาษาของจังหวัดนั้นๆ โดยทั่วไปชาวอีสานส่วนใหญ่พอที่จะคาดเดาได้ว่าสำเนียงที่ตนได้ยินนั้นน่าจะเป็นสำเนียงภาษาไทยอีสานของจังหวัดใด

จุดเก็บข้อมูลส่วนใหญ่จะได้แก่ หมู่บ้านรอบนอกของอำเภอเมือง หรืออำเภอที่ใกล้เคียงกับอำเภอเมือง จะไม่เก็บข้อมูลในเขตเทศบาล เนื่องจากว่าในเขตอำเภอเมืองนั้น ผู้คนมักจะใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยมาตรฐานในการสื่อสารเนื่องจากมีผู้คนต่างถิ่นมาอยู่ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่

1.5.2 การเลือกผู้บอกภาษา

เนื่องจากการวิจัยนี้ มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแปร ดังนั้นผู้บอกภาษาที่ถูกเลือกจึงจำกัดให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกัน ได้แก่ อายุประมาณ 40 ปี ขึ้นไป เกิดและเติบโตในภูมิลำเนานั้น ไม่เคยย้ายไปทำงานที่อื่น ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การศึกษาไม่เกินภาคบังคับ เป็นผู้มีความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง ไม่จำกัดเพศ บิดา มารดา และคู่สมรสใช้ภาษาเดียวกัน มีอวัยวะในการออกเสียงปกติ มีไหวพริบปฏิภาณดี และมีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูล

1.5.3 การสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้รายการคำศัพท์ประมาณ 60 คำ จากกล่องทดสอบเสียงวรรณยุกต์ (tone box) ของวิลเลียม เจ เก็ดนีย์ (Gedney, 1956) เพื่อตรวจสอบเสียก่อนว่า ผู้บอกภาษานั้นใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดนั้นหรือไม่ เหตุผลที่ต้องทดสอบเสียงวรรณยุกต์เสียก่อน ก็เนื่องมาจากว่าภาษาไทยถิ่นอีสาน ของแต่ละจังหวัดมักแตกต่างกันในเรื่องของเสียงวรรณยุกต์ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สุด รองลงมาได้แก่ความแตกต่างของคำลงท้าย หรือที่ในงานวิจัยนี้เรียกว่า คำอนุภาคท้ายประโยค (final particle)

1.5.4 ลักษณะของข้อมูลที่เก็บ

ข้อมูลที่เก็บจากผู้บอกภาษาโดยมากจะประกอบด้วยนิทานในท้องถิ่น เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ประวัติหมู่บ้าน ประวัติส่วนตัว การทำนาทำไร่ การที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเช่นนี้ก็เนื่องมาจากว่างานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาไวยากรณ์ ดังนั้น ข้อมูลในระดับสัมพันธสารจึงเหมาะสมที่สุด เพราะได้ข้อมูลตั้งแต่ระดับหน่วยเสียง คำ วลี ประโยค และสัมพันธสารไปพร้อมกัน

1.5.5 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง mp3 เนื่องจากมีความสะดวกที่จะนำไฟล์เสียงไปเก็บไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ถ้าหากบันทึกเสียงด้วยเทปคาสเซต ซึ่งเป็นข้อมูลเสียงอนาล็อก ก็จะไปแปลงเป็นไฟล์เสียงดิจิทัลอีกชั้นหนึ่ง เมื่อได้ไฟล์เสียงแล้ว ก็จะทำการถอดเสียงเป็นข้อมูลตัวอักษรลงในโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ตัวอักษรภาษาไทย มิใช่ตัวสัทอักษร (การถอดเสียงเป็นข้อมูลตัวอักษร โปรดดูหัวข้อ ข้อชี้แจงในการอ่านคำภาษาไทยถิ่นอีสาน)

ข้อมูลที่บันทึกนี้ ได้กำหนดไว้ก่อนว่า ข้อมูลภาษาของแต่ละจังหวัดเมื่อพิมพ์ด้วยฟอนต์ Angsana New 16 แล้ว จะต้องมียาว 40 หน้ากระดาษ ขนาด A 4 ขึ้นไป

1.5.6 การจัดกระทำข้อมูล

ข้อมูลที่พิมพ์ลงในโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ดเรียบร้อยแล้ว จะถูกตรวจสอบกับไฟล์เสียงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อตรวจสอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ประโยคแต่ละประโยคในข้อมูลเวิร์ดจะถูกคัดลอกไปลงในโปรแกรมไมโครซอฟท์เอ็กเซลทีละประโยค หากประโยคนั้นประกอบด้วยคำ 6 คำ ก็จะคัดลอกไปวางไว้ใน 6 เซล คอลัมน์ทางด้านซ้ายจะเป็นคำในประโยคนั้นๆ ดังตารางข้างล่างนี้

คำ	ประโยค
อี่แม่	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่
ลาว	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่
พวม	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่
หมา	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่
เข้า	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่
อยู่	อี่แม่ ลาวพวมหมาเข้าอยู่

การกระทำข้อมูลเช่นนี้ ทำให้การค้นหา (search) คำ กระทำได้อย่างรวดเร็ว และสามารถคัดลอกประโยคนั้นมาใช้ในการนำเสนอได้ง่าย

1.5.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลประโยคและคำทั้งในโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ดและไมโครซอฟท์เอ็กเซลจะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยกรอบทฤษฎีไวยากรณ์ฟังก์ชันพาทกรก ที่เน้นการวิเคราะห์โดยการพิจารณาจากการปรากฏร่วม (co-occurrence) และการกระจาย (distribution) ของคำหรือของหน่วยทางภาษา หากข้อมูลที่ได้ยังมีรายละเอียดไม่มากพอ ผู้วิจัยจะต้องสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากนิสิตหรือนุคคลที่มีมาจากจังหวัดนั้นๆ

1.5.8 การนำเสนอผลการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์จะถูกนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ตามกรอบทฤษฎีไวยากรณ์พึ่งพา ศัพท์การก (Lexicase Dependency Grammar) ดังที่กล่าวแล้ว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยนี้จะเป็นไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานเล่มแรกที่ครอบคลุมเกือบทุกส่วนของไวยากรณ์ จึงสามารถนำไปแนวทางในการศึกษาวิจัยภาษาไทยถิ่นอีสานย่อยๆ ต่อไปได้อีก นอกจากนี้ยังเหมาะแก่ครูผู้สอนหลักภาษาไทยถิ่น หรือหลักภาษาไทยมาตรฐานที่สอนให้แก่ผู้เรียนชาวอีสานนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งนับวันจะได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่นมากขึ้น

1.7 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่ผ่านมา

การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานมีจำนวนน้อยมาก สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ ระดับคำ หรือหมวดคำ และระดับประโยค ส่วนระดับสัมพันธ์สาร ยังไม่ปรากฏ และงานอีกประเภทหนึ่งคือ การสร้างพจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน

1.7.1 ระดับคำ หรือหมวดคำ

การศึกษาคำวิเศษณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานมีงานของอุดม พรประเสริฐ (2523) เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคำวิเศษณ์ในภาษาอุบลราชธานี และงานของสอนศรี พิลาไชย (2534) เป็นวิทยานิพนธ์ศึกษาคำวิเศษณ์ในภาษามหาสารคาม งานทั้ง 2 ชิ้นนี้ถึงแม้จะได้ข้อมูลจากผู้บอกภาษา แต่ในการวิเคราะห์ ยังใช้เกณฑ์ของผู้ศึกษาในการให้ความหมายเป็นหลัก และได้ผลการวิเคราะห์ว่า มีคำวิเศษณ์ประเภทลักษณะที่ซ้ำทั้งคำ และลักษณะที่ซ้ำบางส่วน มีตำแหน่งอยู่หลังคำนามและหลังคำกริยา โดยทำหน้าที่ขยายคำข้างหน้าให้เด่นชัดขึ้น แบ่งประเภทตามความหมายหลายประเภท ตามที่ผู้ศึกษาดังเกณฑ์ความหมายเอาไว้ เช่น

บอกอาการ	(เดิน) โโก โโซ
บอกลักษณะรูปร่าง	(แบน) แจบ แมบ
บอกรส	(ขม) อำลำ
บอกกลิ่น	(เหม็น) คั้งคั้ง
บอกเสียง	(ลมพัด) วอยๆ

บอกลี

(เหลือง) เอื้อเหือ

บอกขนาด บอกความแน่นอน นอกจากนี้ยังมีคำวิเศษณ์ที่สื่อความหมายบอกขนาดใหญ่ เล็ก หรือ ปริมาณมาก น้อย ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของเสียงคำเหล่านั้น เป็นต้น จุดอ่อนของงานทั้ง 2 ชิ้นนี้คือ เกณฑ์การตัดสินคำที่จะนำมาวิเคราะห์ยังไม่ชัดเจน

การศึกษาคำลักษณนามภาษาไทยถิ่นอีสานของเหรียญทอง ชำนาญรบ (2540) เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคำแห่งคำลักษณนาม ที่ใช้กับคำนามและกริยา และประเภทของการใช้ โดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาไทยถิ่นอีสาน 19 จังหวัด ในเรื่องของตำแหน่งคำลักษณนามนั้นพบว่า มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ อยู่หลังจำนวนนับเช่น

หมอน สาม หน่วย

ยาสูบ สอง กอก

หากมีจำนวนนับเป็นหนึ่งหรือเดียว ก็จะอยู่ชิดกับคำนามนั้น เช่น

หมอน หน่วย หนึ่ง

ยาสูบ กอก เดียว

ในส่วนของการใช้ลักษณนามได้แบ่งตามเกณฑ์ความหมาย เช่น คำลักษณนามบอกหมวดหมู่ สันฐาน อาการ มาตรา เป็นต้น จุดที่น่าสังเกตในงานนี้ คือ ผู้ศึกษารวบรวมคำลักษณนามจากพจนานุกรมแล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ จึงมิใช่คำลักษณนามที่ได้จากผู้บอกภาษาทั้งหมด จุดที่น่าสังเกตอีกประการคือ ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ครบ 19 จังหวัด แต่ไม่ได้บอกชัดเจนว่า ภาษาของผู้บอกภาษานั้นเป็นภาษา ‘ลาว’ ในอีสานหรือไม่

การศึกษาคำซ้อน ภาษาถิ่นอีสาน ของสุวารี เกียนโพธิ์ (2537) เป็นวิทยานิพนธ์ที่ใช้ข้อมูลคำซ้อนจากพจนานุกรม 3 เล่ม คือ พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และฉบับของมหาวิทยาลัยขอนแก่น แบ่งเป็น คำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ มีจำนวนพยางค์ 2 ถึง 4 พยางค์ และมากกว่า 4 พยางค์ ความหมายของคำซ้อน แบ่งเป็นความหมายเด่นที่ใดที่หนึ่ง ความหมายเกิดจากทั้งสองคำ และความหมายในเชิงอุปมา คำที่นำมาซ้อนกันมีทั้งภาษาไทยถิ่นอีสานล้วน ภาษาไทยถิ่นอีสานกับไทยมาตรฐาน และคำภาษาอื่นล้วน

การศึกษาคำประสมในภาษาถิ่นอีสานของพัชรินทร์ ละลอกแก้ว (2540) เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคำประสมที่ได้จากพจนานุกรม 4 ฉบับ จำนวน 900 กว่าคำ แล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาทั้ง 19 จังหวัด อีกครั้งหนึ่ง จุดอ่อนของงานนี้ คือ เกณฑ์การกำหนดว่า คำนั้นเป็นคำประสมยังไม่ชัดเจน ว่าใช้เกณฑ์ความหมายหรือใช้เกณฑ์ใด และข้อมูลที่ได้จากพจนานุกรม ซึ่งมีจำนวนจำกัดและ

ไม่ว่าชาวบ้านได้ใช้ข้อมูลคำเหล่านั้นจริงหรือไม่ เช่น คำว่า สิ้นเชื้อ จินตมณี ญาติดี ผิดองเหลื่อง เป็นต้น วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคำประสมอีกชิ้นหนึ่งเป็นงานของชมพูนุท ธารีเธียร (2552) ที่ได้ศึกษาระบวนการสร้างคำกริยาประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กรอบทฤษฎีไวยากรณ์พึงพาศัพท์การก วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 3 คนและจากพจนานุกรมจำนวน 5 เล่ม นอกจากจะวิเคราะห์การสร้างคำแล้ว ยังได้พยายามจัดประเภทย่อยของคำกริยาประสมอีกด้วย

การศึกษาคำลงท้ายในภาษาถิ่นขอนแก่นของอุดม ประมะคง (2532) เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาคำลงท้ายที่ทำหน้าที่แสดงคำสั่ง ถาม บอกเล่า เทียบกับภาษาไทยมาตรฐานเช่น ถะอะ นะชิ ไหม นานะฮอก มั้ง เป็นต้น พร้อมกับพิจารณาความหมายที่เกิดจากการแปรของระดับเสียง จุดอ่อนของงานนี้อยู่ที่ ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากผู้ศึกษา และการวิเคราะห์ความหมายก็ใช้สัญฐาน (intuition) ของตนเป็นหลัก

การจำแนกคำในภาษาถิ่นขอนแก่นของพงศ์ศิริ นาคะพงศ์ (2525) ข้อมูลได้จากการใช้ภาษาอย่างอิสระของผู้บอกภาษา เช่น การเล่านิทานพื้นบ้าน เรื่องสั้น เป็นต้น ได้ประโยคมา 3,000 ประโยค และได้คำศัพท์ราว 1,000 คำ นำคำศัพท์มาทดสอบในกรอบทดสอบหากเกิดได้ในตำแหน่งเดียวกันถือว่าเป็นคำประเภทเดียวกัน เช่น

กรอบทดสอบอกรรมกริยา

แม่	เพิ่ง	มา
		นอน
		ไป
		เมื่อ
ดอกมะลิ	หอม	กว่ากุหลาบ
		งาม
		ดี
		น้อย

กรอบทดสอบสกรรมกริยา

หนุ่ม	รัก	สาว
	เกี่ยว	
	เคียด	

ด้วยวิธีการเช่นนี้ ทำให้ได้ประเภทของคำ 24 ประเภท เช่น คำนาม คำกริยา คำบุพบท คำบ่งชี้ คำปฏิเสธ ฯลฯ และถ้าคำนึงถึงหน้าที่จำแนกได้ 5 ประเภท คือ คำแทน คำขยายนาม คำขยายกริยา คำเชื่อม และคำที่ไม่ใช่หน่วยอิสระปรากฏท้ายประโยค

1.7.2 ระดับประโยค

การศึกษาลักษณะภาษาไทยถิ่นอีสานของชนานันท์ ตรงดี (2542) เป็นบทความที่มีจุดเน้นอยู่ที่เรื่องของเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน มากกว่าเรื่องของคำและประโยค แต่ก็ได้มีการกล่าวถึงอยู่บ้าง โดยข้อมูลได้จากผู้บอกภาษาในจังหวัดมหาสารคาม แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีดั้งเดิมและโครงสร้าง การศึกษาประเภทของคำ แบ่งเป็น คำมูลและคำประกอบ ชนิดของคำ แบ่งเป็น คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำบุพบท เป็นต้น ส่วนประเภทของประโยค แบ่งเป็น ประโยคสามัญ ประโยคความรวม ประโยคความซ้อน เป็นต้น

1.7.3 การทำพจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน

พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสานในปัจจุบันมี 4 ฉบับ คือ ภาระศัพท์อีสานฉบับปณิธานสมเด็จฯ พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2500 เนื่องในวาระเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ฉบับที่สองคือ พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับปณิธานสมเด็จฯ พระมหาวิรวงศ์ (ติสสมหาเถระ) พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2515 ฉบับที่สามคือสารานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน-ไทย-อังกฤษ โดยปรีชา พิณทอง พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2532 ฉบับที่สี่ คือ พจนานุกรมอีสาน-กลาง ฉบับ มข-สวอ. พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2532

พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสานทั้งสี่ฉบับเป็นพจนานุกรมที่มีจำนวนคำประมาณ 2,500-60,000 คำ เป็นพจนานุกรมศัพท์ทั่วไป หากพิจารณาจากจำนวนภาษาที่ใช้ในพจนานุกรมสามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ พจนานุกรมภาษาเดียวและพจนานุกรมสองภาษา

พจนานุกรมภาษาเดียว หมายถึง พจนานุกรมที่ใช้ภาษาในการเรียบเรียงเป็นภาษาเดียวกันตลอดทั้งเล่ม ศัพท์หลักที่ให้ไว้จะเป็นคำไทยและบทนิยามศัพท์ก็เป็นคำไทย พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสานที่เป็นพจนานุกรมภาษาเดียว ได้แก่ ภาระศัพท์อีสาน และพจนานุกรมภาคอีสาน-กลาง ฉบับปณิธานสมเด็จฯ พระมหาวิรวงศ์ (ติสสมหาเถระ) ทั้งสองฉบับเป็นพจนานุกรมภาษาไทยโดยศัพท์หลักที่ให้ไว้เป็นคำไทยและบทนิยามศัพท์อธิบายเป็นคำไทย จุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ส่วนพจนานุกรมสองภาษาได้แก่ พจนานุกรมอีสาน – กลาง ฉบับ มข – สวอ. และสารานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปรีชา พิณทอง

พจนานุกรมอีสาน-กลาง ฉบับ มข-สวอ. ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานในการเขียนศัพท์หลักและบทนิยามอธิบายโดยใช้ภาษาไทย เช่น

คยอ้อ ก. เครื่องบูชาหมอลำ-เครื่องบูชาหมอแคน
คิ้ว ว. แม่่น, แม่่นย่า เช่น ทวย คิ้วปานตาเห็น (ทวยแม่่นดั่งตาเห็น)

สารานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน-ไทย-อังกฤษ ใช้ภาษาไทยในการเขียนศัพท์หลักและ
บทนิยามอธิบายความหมาย โดยมีบทนิยามอธิบายด้วย ภาษาอังกฤษอีกภาษาหนึ่งเพื่อให้คนทั้งโลก
สามารถเรียนรู้ภาษาไทยถิ่นอีสานด้วย ดังตัวอย่าง

กกแฉ่ว น. รากฟัน root of teeth

กกเหงือก น. ลิ้นไก่ uvula

จากการทบทวนวรรณกรรมไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสานนั้น เห็นได้ว่ามีปริมาณ
ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เป็นงานเกี่ยวกับพจนานุกรมและการศึกษาหมวดคำบางหมวดเท่านั้น ส่วน
การศึกษาไวยากรณ์อีสานในระดับประโยคมีน้อยมาก ข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล ก็คือ
ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากคำในพจนานุกรม ซึ่งเป็นคำที่มีที่มาไม่ชัดเจนว่าเป็นคำจากภาษาถิ่นจังหวัด
ใด ส่วนวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้แนวทางของทฤษฎีดั้งเดิม และทฤษฎีโครงสร้างเป็นหลัก
การวิเคราะห์มักใช้สัญชาตญาณ (intuition) ผู้ศึกษาเองเป็นหลัก

1.8 ลักษณะทางเสียงของภาษาไทยถิ่นอีสาน

ระบบเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภท ได้แก่

- 1) หน่วยเสียงพยัญชนะ เกือบทั้งหมดเป็นพยัญชนะเดี่ยว และปรากฏว่ามีพยัญชนะควบกล้ำใน
บางจังหวัดเท่านั้น ได้แก่ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร
- 2) หน่วยเสียงสระ แบ่งเป็นหน่วยเสียงสระเดี่ยว ซึ่งมีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวและ
หน่วยเสียงสระเลื่อน
- 3) หน่วยเสียงวรรณยุกต์

1.8.1 โครงสร้างพยางค์

พยางค์ประกอบด้วยหน่วยเสียงทั้ง 3 ประการปรากฏร่วมกันโดยมีโครงสร้างดังนี้

1) CV: ^T	2) CVC ^T
3) CV:C ^T	4) CVV ^T
5) CVVC ^T	

C หมายถึง พยัญชนะ (Consonant)

V หมายถึง สระสั้น (Short vowel)

V: หมายถึง สระยาว (Long vowel)

VV หมายถึง สระเลื่อนสองเสียง (Diphthong)

T หมายถึง วรรณยุกต์ (Tone)

1.8.2 หน่วยเสียงพยัญชนะเดี่ยว

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นอีสานทุกถิ่นทั้ง 21 จังหวัด มีจำนวนหน่วยเสียงพยัญชนะเท่ากันคือ มี 20 หน่วยเสียงและปรากฏเป็นพยัญชนะต้นพยางค์ได้ทั้งหมด ได้แก่

1.	p-	เทียบได้กับภาษาไทยมาตรฐานคือ	ป
2.	ph-		ผ พ
3.	b-		บ
4.	t-		ต
5.	th-		ถ ท
6.	d-		ด
7.	c-		จ
8.	k-		ก
9.	kh-		ข ค
10.	ʔ-		อ
11.	m-		ม
12.	n-		น
13.	ɲ-		ญ*
14.	ŋ-		ง
15.	f-		ฝ ฟ
16.	s-		ส ซ ฌ ช
17.	h-		ห ฮ ร
18.	w-		ว

19.	j-	ย
20.	l-	ร ล

หน่วยเสียงที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายพยางค์มี 9 หน่วยได้แก่

1.	-p	เทียบได้กับภาษาไทยมาตรฐานคือ	บ พ ป
2.	-t		ด ต ช
3.	-k		ก
4.	-ʔ		ปรากฏในพยางค์ตายเสียงสั้น
5.	-m		ม
6.	-n		น
7.	-ŋ		ง
8.	-w		ว
9.	-j		ย

1.8.3 ลักษณะทางเสียงของหน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียงข้างต้นมีลักษณะของเสียงดังนี้

1.8.3.1. พยัญชนะกัก

พยัญชนะกัก มี 10 หน่วยเสียง ได้แก่

หน่วยเสียง /p/ ออกเสียงเป็น 2 เสียงย่อยคือ [p-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่พ่นลม ฐานริมฝีปากทั้งสอง ปล่อยลมเมื่อปรากฏต้นพยางค์ และเสียง [p^h] ไม่ปล่อยลมเมื่อปรากฏท้ายพยางค์

ตัวอย่างในคำ เช่น (ตัวเลขแสดงวรรณยุกต์ 1 2 3 4 5 6 โปรดดูคำอธิบายในหัวข้อวรรณยุกต์)

pa: ²	‘ปลา’
pi:ŋ ²	‘ปลิง’
pa:k ²	‘ปาก’

ka:p ²	‘คาบ’
lap ¹	‘หลับ’
kop ¹	‘กบ’

หน่วยเสียง /ph/ มีเสียงย่อยเสียงเดียวคือ [p^h-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ฟันลม ฐานริมฝีปากทั้งสอง ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

pha: ⁵	‘ฟ้า’
phom ¹	‘ผม’
pha:k ⁵	‘(หน้า)ผาก’

หน่วยเสียง /b/ มีเสียงย่อยเสียงเดียวคือ [b-] เป็นเสียงกัก ก้อง ฐานริมฝีปากทั้งสอง ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

ba: ⁴	‘บ้า’
bin ¹	‘บิน’
bet ¹	‘เบ็ด’

หน่วยเสียง /t/ ออกเสียงเป็น 2 เสียงย่อยได้แก่ [t-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่ฟันลม ฐานปุ่มเหงือก ปล่อยลมเมื่อปรากฏต้นพยางค์ และเสียง [-t^h] ไม่ปล่อยลมเมื่อปรากฏท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ta: ²	‘ตา’
ti:n ²	‘ดิน’
ta:k ⁵	‘ตาก’
mi:t ⁶	‘มิด’
pet ¹	‘เป็ด’

หน่วยเสียง /th/ มีเสียงย่อยเสียงเดียวคือ [t^h-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ฟันลม ฐานปุ่มเหงือก ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

tha: ⁵	‘รอ’

thim ⁵	‘ทิ้ง’
tha:k ⁶	‘தாக’

หน่วยเสียง /d/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [d-] เป็นเสียงกัก ก้อง ฐานปุ่มเหงือก ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

de: ³	‘ยื่น(ให้)’
da:ŋ ³	‘ต่าง’
da:k ⁵	‘กั้น’

หน่วยเสียง /c/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [tɕ-] เป็นเสียงกักเสียดแทรก ไม่ก้อง ไม่พ่นลม ฐานเพดานแข็ง-ปุ่มเหงือก ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

ci: ³	‘จี้’
ca:ŋ ²	‘จืด’
cu:t ⁵	‘จุด(ไฟ)’

หน่วยเสียง /k/ ออกเสียงเป็น 2 เสียงย่อยคือ [k-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่พ่นลม ฐานเพดานอ่อน ปล่อยลมเมื่อปรากฏต้นพยางค์ และเสียง [-k¹] ไม่ปล่อยลมเมื่อปรากฏท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ka: ²	‘กา’
ka:ŋ ²	‘กลาง’
ka:t ⁵	‘(ผัก)กาด’
nok ⁴	‘นก’
lu:k ⁶	‘ลูก’

หน่วยเสียง /kh/ มีเสียงย่อยเสียงเดียวคือ [k^h-] เป็นเสียงกัก ไม่ก้อง พ่นลม ฐานเพดานอ่อน ปรากฏเฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

kha: ³	‘คา’

kho:ŋ ⁶	‘โค้ง’
kha:p ⁶	‘คาบ’

หน่วยเสียง /ʔ/ มี 2 เสียงย่อยคือ [ʔ-] เป็นเสียงกัก ฐานเส้นเสียง ปรากฏต้นพยางค์และ [-ʔ] ไม่ปล่อยลมเมื่อปรากฏท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ʔa: ²	‘อา’
ʔim	‘อิม’
ʔa:p ⁵	‘อาบ’
tiʔ ¹	‘ติ’
teʔ ¹	‘เตะ’

1.8.3.2 พยัญชนะเสียดแทรก

พยัญชนะเสียดแทรก มี 3 หน่วยเสียง ได้แก่

หน่วยเสียง /f/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [f-] เป็นเสียงเสียดแทรก ไม่ก้อง ฐานริมฝีปาก-ฟัน ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

fa: ⁶	‘ฟา’
fon ¹	‘ฝน’
fa:t ⁵	‘ฟาด’

หน่วยเสียง /s/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [s-] เป็นเสียงเสียดแทรก ไม่ก้อง ฐานปุ่มเหงือก ปรากฏเฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

sa: ⁶	‘ซ่า’
sa:ŋ ⁶	‘ซ้าง’
sa:w ¹	‘สาว’
su:p ⁵	‘سوب’

หน่วยเสียง /h/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [h̥-] เป็นเสียงเสียดแทรก ไม่ก้อง ขึ้นจมูก ฐานเส้นเสียง ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

hu: ¹	‘หู’
hi:n ¹	‘หิน’
haw ¹	‘หา’
hok ¹	‘หก’

1.8.3.3 พยัญชนะนาสิก

หน่วยเสียงพยัญชนะนาสิก มี 4 หน่วยเสียง ได้แก่

หน่วยเสียง /m/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [m] เป็นเสียงนาสิก ก้อง ฐานริมฝีปากทั้งสอง ปรากฏได้ทั้งต้นพยางค์และท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ma: ¹	‘หมา’
man ³	‘มัน’
mi:t ⁶	‘มีด’
sa:m ¹	‘สาม’
tham ³	‘ดิบ’

หน่วยเสียง /n/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [n] เป็นเสียงนาสิก ก้อง ฐานปุ่มเหงือก ปรากฏได้ทั้งต้นพยางค์และท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

na: ³	‘นา’
nuŋ ⁴	‘นุ่ง’
nok ⁴	‘นก’
khan ³	‘คัน’
ma:n ²	‘ตั้งครรภ์’

หน่วยเสียง /ɲ/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [ɲ] เป็นเสียงนาสิก ก้อง ฐานเพดานแข็งปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

na: ³	‘ย่า’
na:m ³	‘ย่าม’
na:t ⁶	‘แย่ง’

หน่วยเสียง /ŋ/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [ŋ] เป็นเสียงนาสิก ก้อง ฐานเพดานอ่อน ปรากฏได้ทั้งต้นพยางค์และท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ŋa: ³	‘งา’
ŋa:m ³	‘งาม’
ŋw:k ⁵	‘หงอก’
ko:ŋ ⁴	‘โก่ง’
to:ŋ ²	‘ตอง’

1.8.3.4 พยัญชนะข้างลิ้น

พยัญชนะข้างลิ้น มี 1 หน่วยเสียง ได้แก่

หน่วยเสียง /l/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [l-] เป็นเสียงข้างลิ้น ก้อง ฐานปุ่มเหงือก ปรากฏได้เฉพาะต้นพยางค์เท่านั้น ตัวอย่างในคำ เช่น

lo: ⁶	‘ลื้อ(รถ)’
la:m ¹	‘หลาม’
lep ⁴	‘เล็บ’

1.8.3.5 พยัญชนะกึ่งสระ

พยัญชนะกึ่งสระ มี 2 หน่วยเสียง ได้แก่

หน่วยเสียง /w/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [w] เป็นเสียงกึ่งสระ ก้อง ฐานริมฝีปากและเพดานอ่อน ปรากฏได้ทั้งและท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

wa: ³	‘วา’
wa:n ⁵	‘หวาน’

da:w ²	‘ดาว’
na:w ¹	‘หนาว’

หน่วยเสียง /j/ มีเสียงย่อยเดียวคือ [j] เป็นเสียงกึ่งสระ ก้อง ฐานเพดานแข็ง ปรากฏได้ทั้งต้นพยางค์และท้ายพยางค์ ตัวอย่างในคำ เช่น

ja: ²	‘ยา’
ja:n ⁶	‘กลัว’
jik ¹	‘หยิก’
da:j ⁶	‘ด้าย’
kha:j ³	‘กาย’

1.8.4 เปรียบเทียบหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ต่างจากไทยมาตรฐาน

หน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียงนี้ มีที่ตรงกับหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยมาตรฐาน 19 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ไม่มีในภาษาไทยถิ่นอีสานมีอยู่ 2 หน่วยเสียง ได้แก่

1) หน่วยเสียงพยัญชนะกักเสียดแทรก ไม่ก้อง ฐานหลังเพดานแข็ง-ปุ่มเหงือก /ch/ ในภาษาไทยมาตรฐาน ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้ /s/ เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
chan ⁵	san ¹	‘ฉั่น (กิน)’
cha:k ²	sa:k ⁵	‘ฉาก’
cha:p ²	sa:p ⁵	‘ฉาบ’
chɤ:j ⁵	sɤ:j ¹	‘เฉย’
cha: ⁴	sa: ⁶	‘ซ้ำ’
chan ³	sa:ŋ ⁴	‘ช่าง’
cha:ŋ ⁴	sa:ŋ ⁶	‘ซ้ำง’
chua:j ³	so:j ⁴	‘ช่วย’

มีบางคำ ภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ /c/ ได้แก่

chi:k ²	ci:k ⁵	‘ฉีก’
chuu:n ⁴	cu:n ⁶	‘ขึ้น’

2) หน่วยเสียงพยัญชนะรัว ก้อง ฐานปุ่มเหงือก /r/ ในภาษาไทยมาตรฐาน ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้ /h/ เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
raŋ ¹	haŋ ³	‘รัง’
raw ¹	haw ³	‘เรา’
ram ¹	ham ³	‘รำ’
ra:k ³	ha:k ⁶	‘ราก’
ra:j ⁴	ha:j ⁶	‘ร้าย’
rim ¹	him ³	‘ริม’
rua ¹	hua ³	‘เรือ’
ruan ¹	huan ³	‘เรือน’
rian ¹	hian ³	‘เรียน’

หากเป็นคำใหม่ที่ได้รับจากภาษาไทยมาตรฐาน จะใช้ /l/ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

ra: ¹	la: ³	‘รา’
rot ⁴	lot ⁴	‘รถ’
rop ⁴	lop ⁴	‘รบ’
rok ³	lok ⁶	‘โรค’

ส่วนหน่วยเสียงพยัญชนะที่มีในภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่ไม่มีในภาษาไทยมาตรฐาน มีหนึ่งหน่วยเสียง ได้แก่พยัญชนะนาสิก /ɲ/ ซึ่งจะปรากฏในคำที่ภาษาไทยมาตรฐานมีรูปเขียน หญ- หย- หรือ ย- เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
ja: ³	ɲa: ⁵	‘หญ้ำ’
jin ⁵	ɲin ³	‘หญิง’
jaj ²	ɲaj ⁴	‘ไหญ่’
jon ⁵	ɲon ¹	‘หยอง’
jun ¹	ɲun ³	‘ยุง’
ja:n ¹	ɲa:n ³	‘ยาน’
ja:k ³	ɲa:k ⁶	‘ยาก’

อนึ่ง หากรูปเขียนในภาษาไทยมาตรฐานเป็น *อย-* ภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ /j-/ เช่นเดียวกัน
เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
ja: ²	ja: ⁴	‘อย่า’
ju: ²	ju: ⁴	‘อยู่’
ja:ŋ ²	jaŋ ⁴	‘อย่าง’
ja:k ²	ja:k ⁵	‘อยาก’

การใช้พยัญชนะในภาษาไทยถิ่นอีสาน ที่ต่างไปจากภาษาไทยมาตรฐานดังได้กล่าวข้างต้น
เป็นไปอย่างเป็นปฏิกิริยา (sound correspondence) แต่ยังมีอยู่อีกบางคำ ซึ่งใช้หน่วยเสียงผิดแผกไป เช่น

ภาษาไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
phin ⁵	fin ⁵	‘ผิง’
phot ²	fot ¹	‘ผด’
tu:m ¹	cu:m ¹	‘(ดอกไม้) ตูม’
di: ¹	bi: ²	‘(น้ำ) ดี’
no:n ³	pho:n ³	‘โนน’

บางคำน่าจะสืบมาจากคำดั้งเดิมที่มี ‘มล-’ เป็นพยัญชนะต้น เช่น

lu:m ¹	mu:n ³	‘ลุ่ม (ตา)’
lu:n ³	mu:n ⁴	‘ลื่น’

บางคำเกิดการกลายเสียงในภาษาไทยถิ่นอีสานเอง เช่น

ma:k ²	bak ⁵	‘หมาก(ผลไม้)’

1.8.5 พยัญชนะควบกล้ำ

1.8.5.1 พยัญชนะควบกล้ำ กล- กร - คล- คร- ปล- พร- ผล- พล- พร-

พยัญชนะควบกล้ำ กล- กร - คล- คร- ปล- พร- ผล- พล- พร- ไม่พบในภาษาไทยถิ่นอีสานในทุกจังหวัด โดยจะใช้เป็น ดังนี้

1) การลดเสียงพยัญชนะควบ

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
kla: ³	ka: ⁶	‘กล้า’
kla:k ²	ka:k ⁵	‘กลาก’
kla:ŋ ¹	ka:ŋ ²	‘กลาง’
kra:p ²	ka:p ⁵	‘กราบ’
kruaj ¹	kuaj ²	‘กรวย’
kron ¹	ko:n ²	‘กรน’
khla:n ¹	kha:n ³	‘คลาน’
khlo:ŋ ¹	khō:ŋ ³	‘คลอง’
khlo:ŋ ⁴	khō:ŋ ⁶	‘คล่อง’
khra:n ⁴	kha:n ⁶	‘คร้าน’
khra:m ¹	kha:m ³	‘คราม’
khrok ⁴	khok ⁴	‘ครก’
khrua ¹	khua ³	‘ครัว’
pla:j ¹	pa:j ²	‘ปลาย’

plin ¹	pi:ŋ ²	‘ปลิง’
pli: ¹	pi: ²	‘ปลี’
pre:ŋ ¹	pe:ŋ ²	‘แปรง’
phlɤ: ⁵	phɤ: ¹	‘เฟลอ’
pho:j ¹	pho:j ³	‘พลอย’
phu:1	phu:3	‘พลู’
phra:4	pha:6	‘พริ้ว’
phra:n1	pha:n3	‘พราน’
phre:1	phe:3	‘แพร’

2) บางคำ กลายเป็นพยัญชนะเสียงอื่น เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
kriap ²	khiap ⁵	‘เกรียบ’
pra:p ²	pha:p ⁵	‘ปราบ’
pro:t ²	pho:t ⁵	‘โปรด’
pre:t ²	phe:t ⁵	‘เปรต’
truat ⁵	kuat ⁵	‘ตรวจ’
triam ¹	kiam ²	‘เตรียม’
krɔ:ŋ ¹	to:ŋ ²	‘กรอง’
makru:t ²	bak ⁵ hu:t ⁵	‘มะกรูด’

1.8.5.2 พยัญชนะควบกล้ำ กว- คว- ขว- อว-

พยัญชนะควบกล้ำ กว- คว- ขว- อว- ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดสกลนคร นครพนมและ มุกดาหาร เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย

kwaj ¹	kwaj ²	‘ไกว’
kwa:ŋ ¹	kwaŋ ²	‘กวาง’
kwa:ŋ ⁴	kwaŋ ⁶	‘กว้าง’
khwan ⁵	khwan ¹	‘ขวัญ’
khwa: ⁵	khwa ¹	‘ขวา’
khwa:j ¹	khwa:j ²	‘ควาย’
ไม่มี	ʔwaj ¹	‘เอี้ยวตัว’

พยัญชนะควบกล้ำ กว- คว- ขว- อก- ไม่ปรากฏในคำภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอื่น โดยจะใช้เป็น ดังนี้

1) การลดเสียงพยัญชนะควบ เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
kwian ¹	kian ²	‘เกวียน’
kweŋ ²	keŋ ⁴	‘แกว่ง’
khwe:n ⁵	khe:n ¹	‘แขวน’

2) การเป็นสระเลื่อนสองเสียง เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
kwaj ¹	kuaj ²	‘ไกว’
kwak ²	kuak ¹	‘กวัก’
kwa: ²	kua ⁴	‘กว่า’
kwa:ŋ ¹	kuaŋ ²	‘กวาง’
kwa:ŋ ⁴	kuaŋ ⁶	‘กว้าง’
khwan ⁵	khuan ¹	‘ขวัญ’
khwa: ⁵	khua ¹	‘ขวา’
khwa:ŋ ⁵	khuaŋ ¹	‘ขวาง’

khwaj ³	khuaj ⁴	‘ไขว้’
khwan ¹	khuan ³	‘คว้น’
khwa:m ¹	khuam ³	‘ความ’
khwam ³	khuam ⁵	‘คว่ำ’

3) มีบางคำที่ ขว- ใช้หน่วยเสียงต่างไป เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
khwit ²	sit ⁴	‘ขวิด’

น่าสังเกตว่าพยัญชนะควบกล้ำ ขว- มีในภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมหาสารคามแต่มีเพียงคำเดียวคือ คำว่า *เขว* /khwaw¹/ ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ได้แก่ ชื่อหมู่บ้านเขวใหญ่ บ้านเขวน้อย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.8.6 หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระของภาษาไทยถิ่นอีสาน แบ่งออกได้เป็นหน่วยเสียงสระเดี่ยวและหน่วยเสียงสระเลื่อน ดังนี้

1.8.6.1 สระเดี่ยว

หน่วยเสียงสระเดี่ยว มีจำนวน 18 หน่วยเสียง จัดเป็นสระเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง และสระเสียงยาว 9 หน่วยเสียง มีลักษณะทางเสียง ดังนี้

หน่วยเสียง /i/ ออกเสียงเป็นเสียงสระชนิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

sin ¹	‘สิน’
nin ³	‘หญิง’
ʔim ⁴	‘อิม’
nip ¹	‘เย็บ’

หน่วยเสียง /i:/ เป็นเสียงสระชนิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

si:n ¹	‘สีล’
khi:m ³	‘คิม’
khi:ŋ ³	‘ร่างกาย’
pi:k ⁵	‘ปีก’

หน่วยเสียง /e/ ออกเสียงเป็นเสียงสระกึ่งชิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

ʔen ²	‘เอ็น’
kheŋ ⁴	‘คิง’
tem ²	‘เต็ม’
pet ¹	‘เปิด’
tek ¹	‘กดแน่น’

หน่วยเสียง /e:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระกึ่งชิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

ʔe:n ²	‘เอน’
phe:n ³	‘เพล’
pe:ŋ ⁶	‘แม่เป้ง’ (มदनางพญา)
le:k ⁶	‘เลข’

หน่วยเสียง /ɛ/ ออกเสียงเป็นเสียงกึ่งเปิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

kheŋ ¹	‘แข็ง’
teŋ ⁴	‘แตง’

หน่วยเสียง /ɛ:/ ออกเสียงเป็นเสียงกึ่งเปิด หน้า ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

he: ¹	‘แห’
khe:ŋ ⁴	‘หน้าแข็ง’
de:ŋ ²	‘แดง’
fe:t ⁵	‘แฝด’

หน่วยเสียง /u/ ออกเสียงเป็นเสียงชัด หลัง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

mun ³	‘คื้อด้าน’
khun ⁵	‘จู้น’
duŋ ²	‘คิง’
mu:k ¹	‘หมึก’

หน่วยเสียง /u:/ ออกเสียงเป็นเสียงชัด หลัง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

su: ⁶	‘ซื่อ’
mu:n ³	‘ลิม (ตา)’
pu:n ²	‘ปิ่น’
ku:k ⁵	‘เป็นไป’

หน่วยเสียง /ɯ/ ออกเสียงเป็นเสียงกึ่งชัด หลัง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

lɯk ⁴	‘ลือก’
thɯk ¹	‘ถือก’

หน่วยเสียง /ɯ:/ ออกเสียงเป็นเสียงกึ่งชัด หลัง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

wɯ: ⁴	‘มะนาวพันธุ์คล้ายเลมอน’
khɯ:j ¹	‘เขย’
sɯ:n ⁴	‘บินร่อน’
bɯ:t ⁵	‘แขนทอดสายตา’
lɯ:k ⁶	‘ถลอก’

หน่วยเสียง /a/ ออกเสียงเป็นเสียงสระเปิด กลาง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

san ¹	‘สั้น’
naŋ ⁴	‘นั้ง’

khap ¹	‘จับ’
tap ¹	‘ตัก’
mat ¹	‘หมัด’

หน่วยเสียง /a:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระเปิด กลาง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

pha: ⁵	‘ฟ้า’
ja:m ⁴	‘ยาม’
sa:n ¹	‘สาน’
wa:j ¹	‘หว้าย’
pa:t ⁵	‘ปาด’

หน่วยเสียง /u/ ออกเสียงเป็นเสียงสระจิต หลัง ริมฝีปากห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

ʔum ⁶	‘อุม’
bun ²	‘บุญ’
ɲuŋ ³	‘ยุง’
puj ¹	‘ปุย’
suk ¹	‘สุก’

หน่วยเสียง /u:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระจิต หลัง ริมฝีปากห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

pu: ⁴	‘ปู่’
cu:m ²	‘จุ่ม’
su:n ³	‘เตะต๋อง’
ɲu:ŋ ³	‘(นก) ยุง’
su:p ⁵	‘สูบ’
lu:k ⁶	‘ลูก’

หน่วยเสียง /o/ ออกเสียงเป็นเสียงสระกึ่งจิต หลัง ริมฝีปากห่อกลม เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

khom ¹	‘ขม’
fon ¹	‘ฝน’
ໄອງ ⁴	‘หยิ่ง’
nop ⁴	‘พนมมือ’
fok ⁴	‘ฟก’

หน่วยเสียง /o:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระกึ่งชิด หลัง ริมฝีปากห่อ เสียงยาว ตัวอย่างเช่น

so:m ³	‘ประคอง’
to:n ²	‘กระโดดลง’
ໄອ:ง ⁴	‘โอง’
kho:k ⁶	‘ป่าเต็งรัง’

หน่วยเสียง /ɔ:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระกึ่งเปิด หลัง ริมฝีปากห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

khɔŋ ⁵	‘ซ้อง(เกี้ยว)’
pɔm ⁴	‘ทุ่นเบ็ด’
wɔŋ ⁴	‘(ฟัน) หลอ’

หน่วยเสียง /ɔ:/ ออกเสียงเป็นเสียงสระสระกึ่งเปิด หลัง ริมฝีปากห่อ เสียงสั้น ตัวอย่างเช่น

pɔ: ¹	‘ปอ’
khɔ:n ²	‘คอน’
khɔ:ŋ ⁵	‘ซ้องไล่ปลา’
sɔ:j ⁴	‘ช่วย’
pɔ:t ⁵	‘ปอด’
sɔ:k ⁵	‘ศอก’

สรุปได้ว่า จำนวนหน่วยเสียงสระเดี่ยวสั้นและยาวในภาษาถิ่นอีสาน มีจำนวน 18 หน่วยเสียง เช่นเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน

1.8.6.2 สระเลื่อน

สระเลื่อนในภาษาไทยถิ่นอีสานหลายถิ่นมี 3 หน่วยเสียง เช่นเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน ได้แก่ หน่วยเสียงสระเลื่อนสองเสียง /ia/ /ua/ และ /ua/ เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	ความหมาย
mia ¹	mia ³	‘เมีย’
lia ¹	lia ³	‘เลีย’
khian ⁵	khian ¹	‘เจียน’
piak ²	piak ⁵	‘เปียก’
sua ⁵	sua ¹	‘เสื่อ’
duan ¹	duan ²	‘เดือน’
phuak ⁵	phuak ⁵	‘เผือก’
phua ¹	phua ⁵	‘ฟัว’
suan ⁵	suan ¹	‘สวน’
khuat ⁵	khuat ⁵	‘ขูด’
pluak ²	puak ⁵	‘ปลวก’

ในภาษาไทยถิ่นอีสานในบางส่วนของพื้นที่ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ไม่ปรากฏหน่วยเสียงสระเลื่อน /ua/ โดยจะใช้หน่วยเสียงสระ /ia/ เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสานบางถิ่น	ความหมาย
duan ¹	dian ²	‘เดือน’
ruan ¹	hian ³	‘เรื้อน’
duaj ¹	diaj ²	‘เดือย’
muaj ³	miaj ⁴	‘เมือย’

1.8.7 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสานบางถิ่นมีจำนวน 5 วรรณยุกต์ บางถิ่นมี 6 วรรณยุกต์ โดยได้จากการใช้กล่องทดสอบเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นตระกูลไทที่เสนอโดย วิลเลียม เจ เก็ดนีย์ (William J. Gedney, 1973) ซึ่งเป็นตารางที่ประกอบด้วยคำศัพท์พื้นฐาน ดังนี้

	A	B	C	DL	DS
1	หุ	ไข่	ข้าว	ขาด	หมด
	ขา	ผ่า	เสือ	เหงือก	ตุ๊ก
	หัว	เช่า	ห้า	หาบ	ผัก
2	ปี	ป่า	ป้า	ปอด	กบ
	ตา	ไก่	กล้า	ปีก	ดับ
	กิน	แก่	ต้ม	ดอก	เจ็บ
3	บิน	บ่า	บ้า	แดด	เบ็ด
	แดง	บ่าว	บ้าน	อาบ	ดิบ
	ดาว	ดำ	อ้า	ดอก	อก
4	มือ	พ่อ	น้ำ	มีด	นก
	งู	แม่	น้อง	ลูก	มัด
	นา	ไร่	ม้า	เลือด	ลัก

โปรดสังเกตว่า คำศัพท์ในช่อง A ประกอบด้วยคำที่ไม่มีรูปเขียนที่เป็นวรรณยุกต์ ช่อง B ประกอบด้วยคำที่มีรูปวรรณยุกต์เอก ช่อง C ประกอบด้วยคำที่มีรูปวรรณยุกต์โท ช่อง DL ประกอบด้วยคำที่เป็นพยางค์ตายเสียงยาว และช่อง DS ประกอบด้วยคำที่เป็นพยางค์ตายเสียงสั้น

ในแถวที่ 1 ประกอบด้วยคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง และอักษรที่มี ห นว แถวที่ 2 ประกอบด้วยคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง ป ต จ ก แถวที่ 3 ประกอบด้วยคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง บ ด อ อ ย แถวที่ 4 ประกอบด้วยคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ ค ท ช ม น ง ย ญ ร ว ฝ ฟ ช

เมื่อทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นต่างๆ แล้วพบว่า มี 2 แบบ ได้แก่ แบบที่มี 5 วรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นหนองคาย บึงกาฬ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร และแบบที่มี 6 วรรณยุกต์ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอื่นๆ แสดงด้วยตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์ได้ดังนี้

แบบที่มี 5 วรรณยุกต์

ว. 1	ว. 3	ว. 4	ว. 1
		ว. 5	
ว. 2			ว. 3

แบบที่มี 6 วรรณยุกต์

ว. 1	ว. 4	ว. 5	
ว. 2		ว. 6	ว. 1
ว. 3			ว. 4

ถึงแม้ภาษาไทยถิ่นอีสานในถิ่นต่างๆ จะมี หน่วยเสียง 5 หรือ 6 วรรณยุกต์เช่นเดียวกันก็ตาม แต่สิ่งที่ทำให้แตกต่างกันอีกประการหนึ่งคือ ระดับเสียงของแต่ละวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละถิ่น ซึ่งจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดในงานวิจัยนี้

ลักษณะทางเสียงของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสานที่จะกล่าวถึงในที่นี้จะเป็นเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมหาสารคาม ซึ่งมีดังนี้

1.8.7.1 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 / มี 2 เสียงย่อย ได้แก่

1) ระดับเสียงกลางค่อนข้างต่ำ- ขึ้นถึงกลางค่อนข้างสูง ปรากฏในคำที่เป็นพยางค์เป็น เช่น

kha: ¹	‘ขา’
maj ¹	‘ไหม’
phi: ¹	‘ผี’
thaj ¹	‘ไถ’

2) ระดับเสียงกลาง-เลื่อนขึ้นถึงกลางค่อนข้างสูง ปรากฏในคำพยางค์ตาย เสียงสั้น เช่น

khat ¹	‘ขัด’
phak ¹	‘ผัก’
sip ¹	‘สิบ’
kop ¹	‘กบ’
cep ¹	‘เจ็บ’
dap ¹	‘ดับ’
ʔop ¹	‘อบ’

1.8.7.2 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 / มีเสียงย่อยเดียว ได้แก่ ระดับเสียงกลางค่อนข้างต่ำ-เลื่อนลง ปรากฏในคำพยางค์เป็น เช่น

ka: ²	‘กา’
pa: ²	‘ปลา’
ta: ²	‘ตา’
da:w ²	‘ดาว’
ba:ŋ ²	‘บาง’
ʔa: ²	‘อา’

1.8.7.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 3 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 3 / มีเสียงย่อยเดียวได้แก่ ระดับเสียงสูง-ตก ปรากฏในคำพยางค์เป็น เช่น

kha: ³	‘คา’
nu: ³	‘งู’
sa:j ³	‘ทราย’
ma: ³	‘มา’
hian ³	‘เรียน’
lo:j ³	‘ลอย’

1.8.7.4 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 4 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 4 / มี 2 เสียงย่อย ได้แก่

1) ระดับเสียงกลางค่อนข้างสูง-ระดับ ปรากฏในคำพยางค์เป็น เช่น

kha: ⁴	‘ข้า’
maj ⁴	‘ใหม่’
thua ⁴	‘ถั่ว’
pa: ⁴	‘ป่า’
da:ŋ ⁴	‘ค้าง’
mɛ: ⁴	‘แม่’
haj ⁴	‘ไร่’

2) ระดับเสียงกลางค่อนข้างสูง-ระดับ ที่ปรากฏในคำพยางค์ตายเสียงสั้น

khat ⁴	‘ห้าม(เลือด)’
mot ⁴	‘มด’
lep ⁴	‘เล็บ’
wat ⁴	‘วัด’

1.8.7.5 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 5 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 5 / มี 2 เสียงย่อย ได้แก่

1) ระดับเสียงต่ำ-ตก-ตอนท้ายพยางค์ปิดสั้นเสียง ปรากฏในคำพยางค์เป็น เช่น

kha: ⁵	‘ฆ่า’
sua ⁵	‘เสือ’
khaw ⁵	‘ข้าว’

2) ระดับเสียงต่ำ-ตก ปรากฏในคำพยางค์ตายเสียงยาว เช่น

kha:t ⁵	‘ขาด’
ha:p ⁵	‘หาบ’
fɛ:t ⁵	‘แฝด’
pa:k ⁵	‘ปาก’
cu:p ⁵	‘จูบ’
da:p ⁵	‘ดาบ’
bɛ:k ⁵	‘แบก’

1.8.7.6 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 6 /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ / 6 / มี 2 เสียงย่อย ได้แก่

1) ระดับเสียงกลาง-ตก ที่ปรากฏในคำพยางค์เป็น เช่น

kha: ⁶	‘กล้า’
kaw ⁶	‘แก้’
di:n ⁶	‘ดิน’
no:ŋ ⁶	‘น้อง’
ha:j ⁶	‘ร้าย’

2) ระดับเสียงกลาง-ตก ที่ปรากฏในคำพยางค์ตายเสียงยาว เช่น

kha:t ⁶	‘คราด’
ha:k ⁶	‘ราก’
sa:k ⁶	‘ซาก’
la:p ⁶	‘ลาบ’

1.8.8 หลักการผันเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

ถึงแม้ระดับเสียงของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสานถิ่นมหาสารคาม จะแตกต่างจากระดับเสียงของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ก็พอที่จะเทียบระดับเสียงของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ได้ว่า มีระดับเสียงที่เหมือนกันและคล้ายกัน ดังนี้

- 1) พยางค์ที่มีอักษรสูงเป็นพยัญชนะต้นและไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ เช่น

ชา ให้ออกเสียงต่ำขึ้นเหมือนกับออกเสียงว่า ชา ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 2) พยางค์ที่มีอักษรสูงเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์เอก เช่น

ชา ให้ออกเสียงค่อนข้างสูงระดับ คล้ายกับออกเสียงว่า คา ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 3) พยางค์ที่มีอักษรสูงเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์โท เช่น

ชา ให้ออกเสียงต่ำตกปิดเส้นเสียง คล้ายกับออกเสียงว่า ชา ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 4) พยางค์ตายเสียงยาวที่มีอักษรสูงเป็นพยัญชนะต้น เช่น

ชาด ให้ออกเสียงต่ำตก เหมือนกับออกเสียงว่า ชาด ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 5) พยางค์ตายเสียงสั้นที่มีอักษรสูงเป็นพยัญชนะต้น เช่น

ชาด ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูง-ขึ้น คล้ายกับออกเสียงว่า คัด ในภาษาไทย

มาตรฐาน

- 6) พยางค์ที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้นและไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ เช่น

กา ให้ออกเสียงต่ำ-ตก คล้ายกับออกเสียงว่า ก่า ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 7) พยางค์ที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์เอก เช่น

ก่า ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ คล้ายกับออกเสียงว่า กว ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 8) พยางค์ที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์โท เช่น

ก้า ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูง-ตก คล้ายกับออกเสียงว่า กัว ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 9) พยางค์ตายเสียงยาวที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้น เช่น

กาด ให้ออกเสียงต่ำตก เหมือนกับออกเสียงว่า กาด ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 10) พยางค์ตายเสียงสั้นที่มีอักษรกลางเป็นพยัญชนะต้น เช่น

กัด ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูงขึ้น คล้ายกับออกเสียงว่า กัด ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 11) พยางค์ที่มีอักษรต่ำเป็นพยัญชนะต้นและไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ เช่น

ค่า ให้ออกเสียงกลางขึ้นคล้ายกับออกเสียงว่า ค่า ในภาษาไทยมาตรฐาน

- 12) พยางค์ที่มีอักษรต่ำเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์เอก เช่น

ค่า ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ คล้ายกับออกเสียงว่า ค่า ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 13) พยางค์ที่มีอักษรต่ำเป็นพยัญชนะต้นและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์โท เช่น

ค้ำ ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูง-ตก คล้ายกับออกเสียงว่า ข้ำ ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 14) พยางค์ตายเสียงยาวที่มีอักษรต่ำเป็นพยัญชนะต้น เช่น

คาด ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูง-ตก คล้ายกับออกเสียงว่า คาด ในภาษาไทย
มาตรฐาน

- 15) พยางค์ตายเสียงสั้นที่มีอักษรต่ำเป็นพยัญชนะต้น เช่น

คัด ให้ออกเสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ คล้ายกับออกเสียงว่า คัด ในภาษาไทยมาตรฐาน

1.9 ข้อชี้แจงในการอ่านคำภาษาไทยถิ่นอีสานในงานวิจัยนี้

รายงานการวิจัยนี้ มิได้เขียนคำภาษาไทยถิ่นอีสานด้วยการถอดเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นหนึ่งถิ่นใดมาเป็นตัวแทนแต่อย่างใด เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า หากถอดเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานด้วยระบบการเขียนภาษาไทยจะก่อให้เกิดความยุ่งยากให้กับผู้อ่านในการสะกดคำ และยุ่งยากที่จะคาดเดาได้ว่าคำนั้นตรงกับคำใดในภาษาไทยมาตรฐาน ตัวอย่างเช่น ในข้อความนี้ถอดเสียงจากภาษาไทยถิ่นอีสาน

มื่ออื่นเช้า ข่อยจ้งสิญาง ไปนำจ้วมาเข้าคอก เคื่อ อีแม

ข้อความในประโยคนี้ ถอดจากเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมหาสารคาม และผู้วิจัยได้นำไปทดสอบกับผู้ออกภาษาแล้วปรากฏว่า อ่านออกเสียงได้ยากและมักไม่ทราบความหมาย ผู้วิจัยจึงไม่ได้ถอดเสียงเช่นนี้ แต่จะสะกดตามระบบการเขียนภาษาไทยมาตรฐานตามปกติ เช่น

มื่ออื่น เช้า ข่อย จ้ง สิ ญาง ไป นำ หา จ้ว มา เข้า คอก เคื่อ อีแม
วันอื่น เช้า ฉัน จิง จะ เดิน ไป ตาม หา วัว มา เข้า คอก นะ คุณแม่
‘พรงนี้เช้า ฉันจึงจะเดินไปตามหาวัวมาเข้าคอก นะ คุณแม่’

ผู้วิจัยได้นำข้อความนี้ไปทดสอบกับผู้ออกภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมหาสารคามแล้วปรากฏว่าสามารถอ่านออกเสียงเป็นเสียงภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมหาสารคามได้ง่ายและทราบความหมายได้ดีกว่า หลังจากนั้น ผู้วิจัยยังได้นำไปทดสอบกับผู้ออกภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นอื่นๆ อีก ซึ่งปรากฏว่าได้ผลดี ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการนี้ในรายงานการวิจัยนี้ และขอให้สังเกตว่า พยัญชนะ ญ ในที่นี้ใช้แทนเสียง ย ขึ้นจมูก

อนึ่ง หากผู้อ่านที่มีใช้ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานต้องการอ่านคำภาษาไทยถิ่นอีสานในรายงานนี้ให้มีสำเนียงคล้ายภาษาไทยถิ่นอีสานก็สามารถทำได้โดยใช้หลักการผันเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสานมหาสารคามดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อ 1.8.8

บทที่ 2

หลักการจำแนกชนิดของคำภาษาไทยถิ่นอีสาน

การจำแนกชนิดของคำในตำราไวยากรณ์ภาษาไทยที่ผ่านมามีหลายเกณฑ์ ทั้งเกณฑ์ที่ใช้ความหมายของคำมาแบ่งชนิดคำ บางเกณฑ์ใช้ตำแหน่งที่กับปรากฏ ในงานวิจัยนี้ใช้เกณฑ์ในทฤษฎีไวยากรณ์ที่พึงพาศัพทการก ซึ่งอาจมีผลการจำแนกชนิดของคำต่างไปจากทฤษฎีอื่นๆ ได้

2.1 นิยามของคำ

คำ (word) หมายถึง หน่วยทางภาษาที่เล็กที่สุดที่สามารถปรากฏอิสระได้¹ หมายความว่า ปรากฏอิสระ หมายถึง เมื่อปรากฏจะไม่เกาะติดหรือผูกไว้กับคำอื่น หากเกาะติดหรือผูกไว้กับคำอื่น อาจพิจารณาว่าเป็นหน่วยคำ (โปรดดูเพิ่มเติมในตอนที่ 3 การสร้างคำ)

2.2 ชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน

หลักการจำแนกชนิดของคำภาษาไทยถิ่นอีสานนี้ จะยึดตามหลักการของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และคณะ (2554) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ (โปรดดู เล่มที่ 1 บทที่ 4) และผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ได้ชนิดของคำ 8 ประเภท ดังนี้

- 1) คำกริยา (VERB เขียนย่อว่า V)
- 2) คำนาม (NOUN เขียนย่อว่า N)
- 3) คำคุณศัพท์ (ADJECTIVE เขียนย่อว่า AJ)
- 4) คำวิเศษณ์ (ADVERB เขียนย่อว่า AV)
- 5) คำบุพบท (PREPOSITION เขียนย่อว่า P)
- 6) คำปริมาณ (QUANTIFIER เขียนย่อว่า Q)
- 7) คำสันธาน (CONJUNCTION เขียนย่อว่า C)
- 8) คำอนุภาค (PARTICLE เขียนย่อว่า PT)

¹ เป็นนิยามของเลียวนาร์ด บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield 1933) 'Word is a minimal free form'

2.2.1 คำกริยา

คำกริยา คือคำที่ปรากฏหลังคำว่า บ่ ได้ เช่น เล่น(วิ่ง) กิน ดี ใหญ่ น้อย หลาย น้อย ดี มัก(ชอบ) แสบ (อรร้อย) ฯลฯ คำชนิดอื่นปรากฏหลัง ‘บ่’ ไม่ได้

ในการทดสอบว่าคำใดเป็นคำกริยาหรือไม่ ควรนำคำนั้นเดี่ยวๆมาลงใช้กับ บ่ เช่น บ่เล่น (ไม่วิ่ง) บ่กิน(ไม่กิน) บ่ดี(ไม่ดี) บ่ใหญ่(ไม่ใหญ่) บ่น้อย(ไม่เล็ก) บ่หลาย(ไม่มาก) บ่น้อย(ไม่น้อย) บ่ดี(ไม่ชน) บ่งาม(ไม่สวย) บ่ดี-บ่ดี(ไม่ดี-ไม่ดี) บ่มัก-บ่มัก(ไม่ชอบ-ไม่ชอบ) บ่แสบ-บ่แสบ (ไม่อรร้อย-ไม่อรร้อย) ฯลฯ หากฟังดูไม่ชัดเจน ก็ถือว่าไม่ผิดไวยากรณ์ และสรุปได้ว่าคำนั้นเป็นคำกริยา

สำหรับภาษาไทยมาตรฐาน คำกริยาประเภทแสดงการกระทำสามารถเป็นคำซ้อนแบบเน้นได้ เช่น นอน-นอน เมื่อใช้กับ ไม่ ต้อง ข้าง ไม่ ด้วย เป็น ไม่นอน-ไม่นอน แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสาน *บ่นอน-บ่นอน ไม่สามารถซ้อนแบบเน้นได้

2.2.2 คำนาม

คำนาม คือคำที่มีการปรากฏดังนี้

- 1) ปรากฏหน้าตัวกำหนด นี้ ได้ เช่น เฮือนนี้ ผู้นี้
- 2) ปรากฏหน้าคำกริยาได้ เฮือนแหว (บ้านพัง)
- 3) ปรากฏหลังคำกริยาได้ ม่วงเฮือน (รื้อบ้าน)
- 4) ปรากฏหลังคำบุพบทได้ ในเฮือน
- 5) ปรากฏกับคำว่า บ่ ไม่ได้ เช่น *บ่เฮือน

2.2.3 คำคุณศัพท์

คำคุณศัพท์ คือคำที่มีการปรากฏดังนี้

- 1) ปรากฏหลังคำนาม เช่นคำว่า นั่น นี้ อื่น ดี แสบ ดิบ ดังปรากฏใน เฮือนนั่น ผู้นี้ คนอื่น ของดี แนวแสบ ลาบดิบ
- 2) ปรากฏกับ บ่ ไม่ได้ เช่น *บ่นี้ *บดี *บ่อ *บ่แสบ

2.2.4 คำวิเศษณ์

คำวิเศษณ์ คือคำที่มีการปรากฏดังนี้

- 1) ปรากฏหน้าหรือหลังคำกริยา เช่น ลีไป บ่ดี คือสิน้อย ยุ่งซ้ำ มักอีหลี คำป้อ เย็นจ้อย

2) ปรากฏกับ บ่ ไม่ได้ เช่น *บ่ลี *บ่ซำฯ *บ่อีหลี

2.2.5 คำบุพบท

คำบุพบท คือ คำที่มีการปรากฏดังนี้

1) ปรากฏหน้าคำนามในหน่วยสร้างไร้ศูนย์ (exocentric construction)² เช่น เทิงเฮือน”บนบ้าน” ได้เล้าเข้า “ได้ยั้งข้าว” ในคอกไก่ “ในคอกไก่” แต่นา “จากนา”

2) ปรากฏหน้าคำกริยาในหน่วยสร้างไร้ศูนย์ เช่น เพื่อสร้างสาวควาอาลาม (เพื่อพัฒนาควาอาราม) ญ้อนติดแม่ฮ้าง(เพราะติดแม่หม้าย)

3) ปรากฏกับ บ่ ไม่ได้ เช่น *บ่เทิง *บ่ได้ *บ่ใน *บ่แต่ *บ่เพื่อ *บ่ญ้อน

2.2.6 คำปริมาณ

คำปริมาณ คือ คำที่มีการปรากฏดังนี้

1) ปรากฏหน้าคำนามในหน่วยสร้างเข้าศูนย์ (endocentric construction)³ เช่น คำว่า หนึ่ง สอง สาม บาง(บาง) แต่ละ หลาย เก็ง(ครั้ง)

2) ปรากฏกับ บ่ ไม่ได้ เช่น *บ่สองอัน *บ่ลงคน *บ่เก็งท้อง

2.2.7 คำสันธาน

คำสันธาน คือ คำที่ปรากฏระหว่างคำสองคำที่มีความเท่าเทียมกันในด้านโครงสร้าง ทำให้เกิด หน่วยสร้างความรวม (coordinate construction) เช่น คำว่า กับ แหละกะ ผัด(แต่) หือ(หรือ) ดั่ง ตัวอย่าง น้องกับอาย(น้องกับพี่ชาย) ความชั่วแหละกะความดี(ความชั่วและความดี) ปลูกปอแหละ

² หน่วยสร้างไร้ศูนย์ หมายถึง หน่วยภาษาที่ส่วนประกอบมีความสำคัญเท่ากัน ไม่มีส่วนใดเป็นส่วนหลัก และอีกส่วนเป็นส่วนพึ่งพา เช่นหน่วยสร้างบุพบทวลี เป็นหน่วยสร้างไร้ศูนย์ ซึ่งประกอบด้วย คำบุพบท กับนามวลี และหน่วยสร้างทั้งคู่ ต้องปรากฏด้วยกันเสมอ ไม่สามารถตัดส่วนใดออกได้

³ หน่วยสร้างเข้าศูนย์หมายถึง หน่วยภาษาที่ส่วนประกอบหนึ่งเป็นส่วนหลักที่ต้องปรากฏเสมอ และอีกส่วนประกอบหนึ่งเป็นส่วนพึ่งพา ที่จะปรากฏหรือไม่ก็ได้ เช่น นามวลี ซึ่งมีคำนามเป็นส่วนหลัก และส่วนอื่นเป็นส่วนพึ่งพา ตัวอย่าง บ้านใหญ่ บ้านของฉัน บ้านที่เราอาศัยอยู่อย่างมีความสุข เป็นนามวลีที่มีคำนาม บ้าน เป็นส่วนหลัก ที่เหลือเป็นส่วนพึ่งพา

กะปุกมัน(ปลูกปอและปลูกมัน) คำมากหุ่งหือคำมากแตง(ส้มตำมะละกอหรือส้มตำแตง) มักหลายผู้บ่ยากแต่ง(ชอบมากแต่ไม่ยากแต่ง)

คำสันธานไม่ปรากฏกับ บ่ เช่น *บ่กับ *บ่แหละกะ *บ่หือ *บ่ผัด

2.2.8 คำอนุภาค

คำอนุภาค คือคำที่ปรากฏในตำแหน่งหน้าสุด หรือหลังสุดของประโยค หรือ ถ้อยความ (utterance) โดยไม่สัมพันธ์กับคำใดคำหนึ่งในประโยคเป็นการเฉพาะ เช่น เอ้า(อ้าว) ฮ่วย(เฮ้ย) อั้น (เอ่อ) เถาะ(เถอะ) เลย(เลย) โลด(เลยซี) บ่(ไหม) ตี (หรือ) ไป(หรือยัง) พะนะ(ว่านั่น)

นักไวยากรณ์ในอดีตมักเรียก คำอนุภาคที่อยู่หน้าประโยคว่า คำอุทาน และคำอนุภาคที่ปรากฏท้ายประโยคมักเรียกกันว่า คำลงท้าย

บทที่ 3

คำกริยา

คำกริยาเป็นคำที่สำคัญที่สุด ของประโยค ประโยคแต่ละประโยคโดยปกติจะต้องมีคำกริยา

3.1 นิยามของคำกริยา

คำกริยาหมายถึง คำที่ปรากฏหลังคำว่า บ่ ‘ไม่’ ได้ คำกริยาแบ่งเป็นประเภทย่อยได้หลายประเภทตามเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ โดยพิจารณาจากการปรากฏร่วมของคำกริยากับคำอื่นๆ ที่ตามหลังกริยาเหล่านั้น คำที่ตามหลังกริยาต้องเป็นคำที่สำคัญที่ตัดออกไม่ได้ หากตัดออกจะทำให้ความหมายไม่สมบูรณ์และประโยคผิดไวยากรณ์ คำที่ตามหลังกริยาได้ ได้แก่

- 1) คำนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมหรือเป็นส่วนเติมเต็ม
- 2) คำกริยาที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม
- 3) บุพบทวลี ซึ่งอาจเป็น บุพบท+นาม หรือ บุพบท+กริยา

ส่วนคำตามหลังที่เป็นส่วนขยายรวม (adjunct) และสามารถตัดออกได้ โดยไม่ทำให้ความหมายไม่สมบูรณ์และไม่ทำให้ประโยคผิดไวยากรณ์ จะไม่นำมาพิจารณา (ใช้เกณฑ์ตามเล่มที่ 1 บทที่ 5 ภาษาไทยมาตรฐาน)

การวิเคราะห์การปรากฏร่วมของคำกริยากับคำสำคัญที่ตามหลังสามารถใช้เป็นเกณฑ์จำแนกคำกริยาในภาษาไทยมาตรฐานเป็น 10 รูปแบบได้แก่ 1) กริยาลำพัง 2) กริยาสกรรม 3) กริยาเติมเต็ม 4) กริยาสถานที่ 5) กริยาตามด้วยกริยา 6) กริยาตามด้วยกริยา ให้+กริยา 7) กริยาตามด้วยบุพบท ที่+กริยา 8) กริยาตามด้วยบุพบท ว่า+กริยา 9) กริยาตามด้วยบุพบทวลี 10) กริยาตามด้วย กัน หรือ กับ+นาม (ดูรายละเอียดในเล่มที่ 1 บทที่ 5 ภาษาไทยมาตรฐาน)

3.2 ประเภทย่อยคำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า สามารถจำแนกคำกริยาเป็น 10 รูปแบบได้แก่ 1) กริยาลำพัง 2) กริยาสกรรม 3) กริยาเติมเต็ม 4) กริยาสถานที่ 5) คำกริยาตามด้วยคำกริยา 6) กริยาตามด้วยกริยา ให้ + กริยา 7) กริยาตามด้วยบุพบท ว่า + กริยา 8) คำกริยาตามด้วยอนุ

ประโยคที่มีคำวิเศษณ์ สี ‘จะ’ 9) กริยาตามด้วยบุพบทที่ 10) กริยาตามด้วยคำว่า *กัน* และคำกริยาตามด้วย *กันกับ+นาม*

น่าสังเกตว่า กริยาตามด้วยบุพบท *ที่+กริยา* หรือ *ที่จะ+กริยา* ในภาษาไทยมาตรฐานนั้น ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ต้องมีคำว่า *ที่* แต่อย่างใด ดังจะได้กล่าวถึงอีกต่อไป

3.2.1 กริยาลำพัง

คำกริยาลำพัง หมายถึงคำกริยาที่อยู่ลำพังได้โดยไม่มีนามวลีตามหลัง เป็นคำกริยาที่ไม่มีกรรม (object) และไม่ต้องการส่วนเติมเต็ม (complement) ตัวอย่างเช่น

นอน	‘นอน’	(1) <i>ลาวนอนแล้วไป</i> ‘เขานอนแล้วหรือยัง’
เยี่ยว	‘เยี่ยว’	(2) <i>ข่อยไปเยี่ยวก่อนเคี้ยว</i> ‘ฉันไปเยี่ยวก่อนนะ’
เหงา	‘หงอย’	(3) <i>ไก่อ้อยชุมอยู่ในคอก เหงาหมิด พะนะ</i> ‘ไก่อ้อย พวกที่อยู่ในคอก หงอยกันหมด วังนั้น’
อุกอ้ง	‘กลัดกลุ้ม’	(4) <i>ผู้นำน้ำท่วมมา ลาวกะเลยอุกอ้งอยู่สู้มือ</i> ‘เพราะน้ำท่วมมา เขาก็เลยกลัดกลุ้มอยู่ทุกวัน’
ไหง่	‘(ฝุ่น) ฟุ้ง’	(5) <i>สูยย่าเล่นเหลี่ยนหลาย มันไหง่</i> ‘พวกแก อย่าวิ่งเล่นมากนัก (ฝุ่น) มันฟุ้ง’

คำกริยาลำพังนี้ ในไวยากรณ์ไทยมักเรียกว่า *กริยากรรม* หรือ *กรรมกริยา* ซึ่งหมายถึงคำกริยาที่ไม่มีกรรม หรือคำกริยาที่สามารถปรากฏตามลำพังได้

อนึ่ง กริยาลำพัง ยังหมายรวมถึงคำที่ในไวยากรณ์สมัยก่อนเรียกว่า ‘คำคุณศัพท์’ หรือ ‘คำวิเศษณ์’ ไว้ด้วย เช่นคำในภาษาไทยมาตรฐานว่า *ดี สวย มาก ใหญ่ กว้าง* ในภาษาไทยถิ่นอีสานก็ถือว่าเป็นคำกริยาทั้งสิ้นเพราะปรากฏกับคำว่า *บ่* ได้ เช่น

ดี	‘ดี’	(6) <i>เจ้าฮัดจังซี่ มันบ่ดีดอก</i> ‘คุณทำอย่างนี้ มันไม่ดีหรอก’
งาม	‘สวย’	(7) <i>แดงโมน่วยนี้ บ่งามปานใด</i>

		‘แดงโมลูกนี้ไม่สวยเท่าไหน’
หลาย	‘มาก’	(8) <u>มือ</u> นี้ <u>คน</u> คือ <u>บ่หลาย</u> <u>หน่อ</u> ‘วันนี้ คนทำไมไม่มากหน่อ’
ใหญ่	‘ใหญ่’	(9) <u>ไม้</u> <u>ลำ</u> นี้ <u>บ่ใหญ่</u> <u>ท่</u> <u>ลำ</u> <u>นั้น</u> <u>ตะ</u> ‘ไม้ลำนี้ไม่ใหญ่เท่าลำนั้นตะ’
กว้าง	‘กว้าง’	(10) <u>ช่อง</u> <u>กว้าง</u> <u>บ่กว้าง</u> <u>กะ</u> <u>เอิ้น</u> <u>ช่อง</u> <u>คือ</u> <u>เก่า</u> ‘ร่อง (ถึง) จะกว้างไม่กว้างก็เรียกร่องเหมือนเดิม’

คำกริยาประเภนี้ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsint, 2000) เรียกว่า คำกริยาคุณศัพท์ (adjectival verb) โดยมีเหตุผลของการจัดให้คำพวกนี้ให้เป็นคำอกรรมกริยาประเภทหนึ่งได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำกริยาคุณศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน สามารถซ้ำคำเพื่อเพิ่มความเข้ม (intensification) โดยเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ได้เช่นเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ดีดี จ้ามงาม หลายหลาย ใหญ่ใหญ่ กว้างกว้าง แต่คำอกรรมกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสานโดยทั่วไปมักไม่ซ้ำคำเช่นนี้ เช่น

*นอนนอน *เญี้ยวเญี้ยว *นั่งนั่ง

อย่างไรก็ตาม ผู้บอกภาษาไทยอีสานบางส่วนบอกว่า นอนนอน ซึ่งหมายถึง ‘นอนเป็นเวลานาน’ หรือ ‘นอนบ่อยๆ’ ก็มีใช้บ้าง

คำกริยาลำพังที่ให้ไว้ในตัวอย่างข้างต้น สามารถนำมาทดสอบได้ว่า คำใดเป็นกริยาลำพัง คำใดเป็นคำกริยาคุณศัพท์ โดยการซ้ำคำ ดังนั้นคำว่า เหงา อุกอ้ง ไห้ง ในตัวอย่างจึงเป็นคำกริยาคุณศัพท์ เพราะสามารถซ้ำคำเพื่อเพิ่มความเข้มได้ เป็น เหงาเหงา ‘เหง้อยหงอย’ อุกอ้งอุกอ้ง ‘กลัดกลุ้มกลัดกลุ้ม’ ไห้งไห้ง ‘ฟู้งฟู้ง’

3.2.2 สกรรมกริยา

สกรรมกริยา หรือ กริยาสกรรม หมายถึง คำกริยาที่มีคำนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมตามหลัง หากต้องการทดสอบว่าคำนามที่ตามหลังนั้นเป็นกรรมหรือไม่ ก็ให้นำคำนามนั้นมากลับให้เป็นประธานและทำคำกริยาให้เป็นกรรมจากโดยเดิมคำว่า ถึก ‘ถุก’ ไปข้างหน้า เช่น

(11)แม่ใหญ่สี่พวมป้อยลูกลาวอยู่

‘ยายสี่กำลังบ่นค่าลูกแกอยู่’

ป้อย เป็นสกรรมกริยา เพราะปรากฏหน้าคำนาม และทำให้เป็นประโยคกรรมวาจกได้ว่า

(12)ลูกลาวพวมถึกแม่ใหญ่สี่ป้อย อยู่

‘ลูกแกกำลังถูกยายสี่บ่นค่าอยู่’

ตัวอย่างสกรรมกริยาอื่นๆ เช่น

เปิด

‘เปื้อ’

(13)ไอ้ย ภูเปิดบักอันนี้ไค้หน่อ

‘ไอ้ย ภูละเปื้อไอ้หมอนี้จัง’

หญ่อง

‘ขี้’

(14)ข้อยหญ่องยานางอยู่ แม่

‘ฉันขี้ไบนางอยู่แม่’

บาย

‘สัมผัสด้วยมือ’

(15)มิงอย่าไปหาบายแก้มผู้สาวทั่วทิบเคื่อ

‘มิงอย่าไปเที่ยวสัมผัสแก้มสาวๆ มั่วช่วนะ’

หั่วชา

‘ใส่ใจ’

(16)ข้อยบ่หั่วชาผู้ใดคอก มันบ่แม่นพ้อข้อย

‘ฉันไม่ใส่ใจใครหรอก มันไม่ใช่พ้อฉัน’

ถั่ง

‘กระแทก’

(17)เอาไม้ม่าถั่งซี้ดินหม้องนี้ให้แน่

‘เอาไม้มากระแทกดินตรงนี้ให้หน่อย’

จก

‘ล้วง’

(18)บ่ย่านผีปอบมาจกกันดี

‘ไม่กลัวผีปอบมาล้วงกันรี’

แถ

‘โกน’

(19)แถหัวแล้ว จั่งค้อยโกนคิ้วกะได้

‘โกนหัวแล้ว จั่งค้อยโกนคิ้วก็ได้’

คั่ว

‘ชำแหละ’

(20)แม่ไปคั่วปาก่อนเคื่อ

‘แม่ไปชำแหละปลาก่อนนะ’

ส่อ

‘ฟ้อง’

(21)มันไปส่อแม่มัน ให้มาค่าข้อย

‘มันไปฟ้องแม่ให้มาค่าฉัน’

ป้อน

‘ป้อน’

(22)เจ้าบ่ป้อนปาให้ลูกกินแทนดี

‘คุณไม่ป้อนปลาให้ลูกกินบ้างหรือ’

นำ ‘ตาม’

(23) มึงไปนำมันมาหากู

‘มึงไปตามมันมาหากูซิ’

สกรรกริยาบางคำในตัวอย่างเหล่านี้ อาจเป็นประเภทที่มีอนุประโยคตามหลังกรรกริยาก็ได้ เช่น คำกริยา ส่อ ใน มันไปส่อแม่มัน ให้มาค่าช้อย คำกริยานี้มีกรรกริยาว่า แม่มัน ตามหลัง และยังมีอนุประโยคเติมเต็ม ให้มาค่าช้อย ตามหลังกรรกริยาก็ด้วย

อนึ่ง คำสกรรกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสานบางคำ สามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ได้ เช่น

มั่งมั่งเข้าเหนียว

‘ซ้อบซอบข้าวเหนียว’

ก้วนก้วนแม่มัน

‘รบก้วนรบก้วนแม่ของมัน’

ดีดีลูก

‘ดีดีลูก’

3.2.3 กริยาเติมเต็ม

กริยาเติมเต็ม หมายถึง คำกริยาที่ตามด้วยคำนามที่ดูเหมือนเป็นกรรกริยาแต่ไม่ใช่กรรกริยา เพราะพิสูจน์ทางวากยสัมพันธ์ได้ว่า ไม่สามารถทำให้เป็นกรรกริยาจากได้ เช่น คำกริยาในภาษาไทยมาตรฐาน เหมือน ใน เขาเหมือนพ่อ ไม่สามารถพูดว่า *เขาถูกเหมือนโดยพ่อ หรือ *เขาถูกพ่อเหมือน ได้

คำนามที่ตามหลังคำกริยาเช่นนี้ ไม่ใช่กรรกริยา แต่เป็น ส่วนเติมเต็ม (complement) ซึ่งมีการสัมพันธ์ CORRESPONDENT หรือย่อว่า COR สัญลักษณ์ที่ใช้แทนคำกริยาเติมเต็มคือ <__N(COR)> คำกริยาเติมเต็มจึงเป็นกริยากรรกริยาที่อยู่ลำพังไม่ได้ ต้องมีส่วนเติมเต็ม จึงจะสมบูรณ์ได้ ตัวอย่างคำกริยาเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

มั่ง

‘รอดพ้น’

(24) กว่า กะต่าย โตนี้คือลืบมั่งมือกูคอก

‘กว่า กระต่ายตัวนี้คงจะไม่รอดพ้นมือกูหรอก’

ลั้ง

‘ลุ่น’

(25) ไก่อซุมนี้ มันบ่ลั้งคนปานใด

‘ไก่อพวกนี้ มันไม่ลุ่นคนสักเท่าไร’

คือ

‘เหมือน’

(26) หมากเชื่อเคื่อหน่วยนี้เบ็งซงมันบ่คือหมา

เชื่อนะ

		‘มะเขือเทศลูกนี้ดูรูปทรงมันไม่เหมือนมะเขือนะ’
เป็น	‘เป็น’	(27) บ่าวผู้นั้น ลาว <u>เป็น</u> แอ็ดลคั่ว ‘หนุ่มคนนั้น เขาเป็นกระเปารถนี้’
แม่น	‘ใช่’	(28) เกือกนี้ <u>แม่น</u> ของลูกเจ้าดี ‘เกือกข้างนี้ไม่ใช่ของลูกคุณรี’
หิว	‘หิว’	(29) ลูก <u>หิว</u> นมตี มันคือให้ตีแท้ ‘ลูกหิวนมหรือ มันทำไมร้องให้เรื่อยจัง’
แน่น	‘เชียน’	(30) โอย ฟ้าว <u>แน่น</u> ข้อย <u>แน่น</u> ยาสูบพอแสงแล้วไค ‘โอย รับประทาน ขันเชียนบุหรืพอแรงแล้วนะ’
เข้า	‘เข้า’	(31) ถิมไ่ว้คนหลาย ฟ้าว <u>เข้า</u> จี๋หมึงหมิด ‘ทิ้งไวนานมาก พร้าขึ้นสนิมหมด’
ออก	‘ออก’	(32) หลังข้อย <u>ออก</u> คุ่ม เต็มอยู่ ‘หลังฉัน คุ่มขึ้นเต็มเลย’
ขึ้น	‘ขึ้น’	(33) ป้าค หน้าลาวคือ <u>ขึ้น</u> สิว หลายแท้ ‘โอโฮ หน้าเขาทำไมสิวขึ้นมากจัง’
ลง	‘ลง’	(34) ฟ้าว <u>เคื่อ</u> ฝน <u>ลง</u> เม็ดแล้ว <u>เคื่อ</u> จักหน้อยเปี้ยกเห มิดเคะ ‘รับประทาน ฝนลงเม็ดแล้วนะ เดี่ยวเปี้ยกหมดนะ’

โปรดสังเกตว่า คำกริยา ออก เข้า ขึ้น ลง ในตัวอย่างข้างต้น เป็นคนละคำกับคำกริยาลำพัง ออก ขึ้น ดังเช่นในประโยคว่า เงินเดือนออกแล้ว หรือ ตะวันขึ้นแล้ว และเป็นคนละคำกับคำกริยา สถานที่ ดังเช่นในประโยคว่า สิวขึ้นหน้า หรือ หมูเข้าคอกแล้ว ซึ่งจะได้อธิบายถึงในหัวข้อต่อไป

3.2.4 กริยาสถานที่

กริยาสถานที่ หมายถึง คำกริยาที่ตามด้วยคำนามที่ดูเหมือนกรรม แต่ไม่ใช่กรรม (ดู 4.2) และไม่ใช่ส่วนเติมเต็ม (ดู 4.3) แต่คำนามที่ตามหลังจะบ่งบอกสถานที่ และมีการกัมพันธ์ LOCATIVE หรือเรียกย่อว่า LOC ตัวอย่างคำกริยาสถานที่ มีดังนี้

ไป	‘ไป’	(35)มื่ออื่นลาวว่า <u>สิไป</u> ขอนแก่นพะนะ ‘พรุ่งนี้ เขาว่าจะไปขอนแก่น ว่างั้น’
มา	‘มา’	(36)ถ้าแล้วกะ <u>มาวัดมา</u> วาคูฯ แหน่ ‘แก่แล้ว ก็มาวัดมาวาคูฯ หน่อย’
เมื่อ	‘กลับไป’	(37)เด็กแล้ว ปานไคมีง <u>สิเมื่อ</u> เฮือนหื้อ ‘เด็กแล้ว เมื่อไรมีงจะกลับไปบ้านหื้อ’
อยู่	‘อยู่’	(38)มาหาญามไค มันกะ <u>บ่อยู่</u> เฮือนจักเทื่อ ‘มาหาเมื่อไหร่ มันก็ไม่อยู่บ้านสักที’
ขึ้น	‘ขึ้น’	(39)เฮ็ดบุญหลายๆ ตายไป <u>จั่งสิได้ขึ้น</u> สะพาน ‘ทำบุญมากๆ ตายไปจั่งจะได้ขึ้นสวรรค์’
ลง	‘ลง’	(40)ลิ่งน้อยไคนี้ มันคือ <u>ลงก</u> กไม้ไผ่แท้ ‘ลูกลิ่งตัวนี้ มันทำไมถึงลงคันไม้ไผ่จัง’
เข้า	‘เข้า’	(41)ญามนี้ กบมัน <u>เข้า</u> งเหมิดแล้วละ ‘ฤดูนี้ กบมันจำศีลหมดแล้วละ’
ออก	‘ออก’	(42)ผัวเจ้า ลาว <u>ออก</u> โคงพะญาบานไป ‘สามีคุณ เขาออกโรงพยาบาลหรือยัง’

3.2.5 กริยาตามด้วยกริยา

กริยาตามด้วยกริยา หมายถึงคำกริยาที่ต้องตามด้วยคำกริยาเสมอ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) คำกริยาช่วย (auxiliary verb) เช่น ต้อง เป็นตา เคย ซึ่งต้องตามด้วยกริยาหลักของประโยค
- 2) คำกริยาทั่วไปที่ตามด้วยคำกริยาทั่วไปเพื่อเติมเต็มหรือขยายให้สมบูรณ์

คำกริยาที่ตามหลังคำเหล่านี้ อาจจะมีหนึ่งคำหรือหลายคำก็ได้ หากมีหลายคำก็อาจทำให้เกิดคำกริยาเรียง (serial verbs) (โปรดดูเรื่องกริยาเรียง)

ตัวอย่างประโยคที่มีคำกริยาช่วยที่ต้องตามด้วยคำกริยา

ต้อง	‘ต้อง’	(43) <u>คำหมากหุ้งนี้ต้องเผ็ดขนาดเลย</u> ‘ส้มตำมะละกอเนี่ยต้องเผ็ดมากเลย’
เป็นตา	‘น่า’	(44) <u>เจ้าบ่เป็นตาไปปลูกให้มันต้นเลย</u> ‘คุณไม่น่าไปปลูกให้มันต้นเลย’
เคย	‘เคย’	(45) <u>น้ำบ่เคยไหลถ้วมมาฮอดนาซ้อยจักเทื่อละ</u> ‘น้ำไม่เคยไหลมาท่วมมาถึงนาฉันสักทีนะ’
อยาก	‘อยาก’	(46) <u>ซ้อยบ่อยากเว้าน้ำมันดอก</u> ‘ฉันไม่อยากจะพุดกับมันด้วยหรอก’
มัก	‘ชอบ’	(47) <u>ลาวบ่มักชดกินน้ำม ลาวมักกินต่อน</u> ‘เขาไม่ชอบชดกินน้ำ เขาชอบกินชิ้น(อาหาร)’

ตัวอย่างประโยคที่มีคำกริยาตามด้วยกริยาทั่วไป

จอบ	‘ลอบ’	(48) <u>ไปจอบเบ็งปายู๋หนองคู มันถึกเบ็ดไป</u> ‘ไปลอบคูปลาที่หนองซิว มันโดนเบ็ดหรือยัง’
แนม	‘จับตาดู’	(49) <u>เจ้าแนม เบ็งลูกแห่นะเดื่อ ย้านมันตกเถียง</u> ‘คุณจับตาดูลูกหน้อยนะ กลัวมันตกกระท่อม’
กาย	‘ผ่าน’	(50) <u>ลดเล่นกายไปแต่คนแล้ว</u> ‘รถวิ่งผ่านไปตั้งนานแล้ว’
คืน	‘กลับ’	(51) <u>ปานไคมันจั่งสิคืนมาหน่อ</u> ‘เมื่อไหร่ มันก็จะกลับมาหน่อ’

เปิด	‘เตลิด’	(52)มัน <u>เปิดไป</u> ไสแล้ว กะบ่สู้ ‘มันเตลิดไปไหนแล้ว ก็ไม่รู้’
ไค้	‘บวม’	(53)ท้องเจ้าคือ <u>ไค้ขึ้น</u> จ้งซี่ ‘ท้องคุณทำไมถึงบวมขึ้นอย่างนี้’
ออก	‘ออก’	(54)เจ้าเห็นหมาข้อย มัน <u>ออกมา</u> ทางป่องนี้บ่ ‘คุณเห็นหมาฉัน มันออกมาทางช่องนี้ไหม’
เข้า	‘เข้า’	(55)อีแม่ ลาว <u>เข้ามา</u> ในเฮือนแต่คนแล้ว ‘คุณแม่ แกเข้ามาในบ้านตั้งนานแล้ว’
โตน	‘กระโจน’	(56)ไค้เงินเสียงกบมัน <u>โตนลง</u> น้ำบ่ ‘ไค้เงินเสียงกบมันกระโจนลงน้ำไหม’

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำกริยาที่ตามในประเภทนี้ มีทั้งคำกริยาทั่วไป และคำกริยาที่บอกทิศทาง เช่น ไป มา ขึ้น ลง ซึ่งเรียกกันว่า กริยารอง (subsidiary verb)

นอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่ควรกล่าวถึงอีกประเด็นหนึ่ง คือ คำกริยาตามด้วยกริยาในที่นี้ ไม่รวมคำกริยาทั่วไปที่มีคำกริยาอื่นตามหลังเชิงรวมความ (coordinate) ซึ่งอาจเดิมคำว่า และ ระหว่าง กลางได้ ดังประโยค

(57)ผู้อ่านคัมคำชาบซึ่งกับนิยายรักเรื่องนี้

เราสามารถเติม และ ระหว่างกลางได้เป็น คัมคำและชาบซึ่ง ดังนั้นจึงไม่จัดอยู่ในกริยาประเภทนี้ (โปรดดูเล่มที่ 1 บทที่ 5)

3.2.6 กริยาตามด้วยกริยา ให้ + กริยา

คำกริยาประเภทนี้ได้แก่ คำกริยาที่ตามด้วยคำว่า ให้ และตามด้วยคำกริยาอื่น คำกริยาประเภทนี้ เป็นคำกริยาที่มีความหมายเชิงทำให้เกิด เชิงบังคับ และหากปรากฏตามลำพังแล้วจะมีความหมายไม่สมบูรณ์ เพื่อให้ประโยคมีความหมายสมบูรณ์จึงต้องมีคำกริยา ให้ ตามหลัง ทำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม (complementizer) คำว่า ให้ กับส่วนที่ตามหลัง เรียกว่า อนุประโยคเติมเต็ม (complement clause) ตัวอย่างเช่น

ญู่จะ ‘ยูแยง’ (58)อย่าไปหาญู่จะให้เด็กน้อยติดกันหลาย

		‘อย่าไปเที่ยวให้เด็ก ๆ ตีกันนั้ก’
แอ้ว	‘อ้อน’	(59) <u>ลูกมันแอ้ว</u> ให้ซื้อซื้อเข้าหนมให้ ‘ลูกมันอ้อนให้ฉันซื้อขนมให้’
สั่ง	‘สั่ง’	(60) พ่อลุง <u>เพิ่นสั่ง</u> ให้เจ้าไปหาเพิ่นแห่นเคื้อ ‘คุณลุงท่านสั่งให้คุณไปหาท่านหน้อยนะ’
คอง	‘รอกอย’	(61) มัน <u>คอง</u> ให้ผู้ว่าบอกผู้เฒ่าผู้แก่ไปสู่ออแต่คน แล้ว ‘มันรอให้แฟนหนุ่มบอกผู้เฒ่าผู้แก่ไปสู่ออตั้งนาน แล้ว’
จ่ม	‘จ่ม’	(62) มัน <u>หลดจ่ม</u> ให้ซื้อไปหาเฮ็ดเวียกอยู่คู่มือ คู เว็น ‘มันก็เลยบ่นให้ฉันไปหางานทำอยู่ทุกที่ทุกวัน’
ญอม	‘ขอม’	(63) <u>ซื้อบ่ญอม</u> ให้มันมาหิ้วขวนซื้อซื้อๆ ดอก ‘ฉันไม่ยอมให้มันมาหิ้วเราเขาจะฉันทันเลยๆ หรือก’
คุม	‘บังคับ’	(64) มัน <u>คุม</u> ให้แม่มันซื้อมอเตอร์ไซค์ใหม่ให้ ‘มันบังคับให้แม่มันซื้อมอเตอร์ไซค์ใหม่ให้’
เจี้ยว	‘ขู่เข็ญ’	(65) <u>เจ้ากะอย่าเจี้ยว</u> ให้ลูกเอาเมียแต่น้อยหลาย ‘คุณก็อย่าขู่เข็ญให้ลูกมีเมียตั้งแต่เล็กนั้ก’

3.2.7 คำกริยาตามด้วยคำบุพบท ว่า + คำกริยา

คำกริยาประเภทนี้ได้แก่ คำกริยาที่ตามด้วยคำว่า ว่า และตามด้วยคำกริยาอื่น คำกริยาประเภทนี้ เป็นคำกริยาที่มีความหมายเกี่ยวกับการพูด การอธิบาย การอ้างอิง และหากปรากฏตามลำดับแล้วจะมีความหมายไม่สมบูรณ์ เพื่อให้ประโยคมีความหมายสมบูรณ์จึงต้องมี คำบุพบท ว่า ตามหลัง ทำหน้าที่เป็น **ตัวนำส่วนเติมเต็ม** (complementizer) คำว่า ว่า กับส่วนที่ตามหลัง เรียกว่า **อนุประโยคเติมเต็ม** (complement clause) ข้อความในอนุประโยคเป็นเหมือนคำพูดหรืออธิบายหรือคำอ้างอิง ทำให้คำกริยาสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น

จ่ม	‘บ่น’	(66)เมื่อย ^{จ่ม} ว่าผมมักไปหาเล่นสาว พะนะ ‘เมียบ่นว่าผมชอบไปเที่ยวจับสาว ว่าจั้น’
ย้าน	‘กลัว’	(67)ย้านว่าเจ้าสิลิมหมาเข้าไว้ ‘กลัวว่าคุณจะลืมหำเข้าไว้’
กึด	‘คิด’	(68)ข้อย ^{กึด} ว่ามันคือสิบทุกผูกไปทะหลอดดอก ‘ฉันคิดว่ามันคงจะไม่ทุกซำกไปตลอดหรอก’
เว้า	‘พูด’	(69)ไคย ^{เิน} เขา ^{เว้า} ว่าเพิ่นมาปะกาดแจกถุงยังชีพ ‘ไคย ^{เิน} เขาพูดว่า ท่านมาประกาศแจกถุงยังชีพ’
ถาม	‘ถาม’	(70)อีพ่อฝากมา ^{ถาม} ว่า มื่ออื่นเจ้าสิไปทะหลานนัด บ่ ‘คุณพ่อฝากมาถามว่า พรุ่งนี้คุณจะไปตลาดนัด ไหม’
ตั้งใจ	‘ตั้งใจ’	(71)ข้อย ^{ตั้งใจ} ว่าปีหน้าข้อยสิไปเฮ็ดงานเมืองนอก ‘ฉันตั้งใจว่า ปีหน้าฉันจะไปทำงานเมืองนอก’
ใส่ใญ่	‘พูดต่อเสียด’	(72)มัน ^{ใส่ใญ่} ว่า เจ้าไปหาเว้าเพิ่นข้อยละ ‘มันพูดต่อเสียดว่าคุณเที่ยวไปนินทาฉันนะ’

3.2.8 กริยาตามด้วยคำวิเศษณ์ สิ + กริยา

คำกริยาประเภทนี้ได้แก่ คำกริยาที่ตามด้วยคำว่า สิ ‘จะ’ กับคำกริยาอื่น เป็นคำกริยาที่มีความหมายเกี่ยวกับความต้องการ หากปรากฏตามลำดับแล้วจะมีความหมายไม่สมบูรณ์ เพื่อให้ประโยคมีความหมายสมบูรณ์จึงต้องมีอนุประโยคเติมเต็มซึ่งมีคำวิเศษณ์ สิ แล้วตามด้วยคำกริยาอื่น

คำกริยาประเภทเดียวกันนี้ในภาษาไทยมาตรฐานจะใช้ **ที่จะ** ทำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม (complementizer) แต่ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีคำว่า **ที่จะ** ทำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม จึงมีเฉพาะคำว่า สิ ‘จะ’ ในส่วนที่ตามหลังซึ่งเรียกว่า อนุประโยคเติมเต็ม (complement clause) ซึ่งเป็นเหมือนส่วนขยายความ ทำให้คำกริยาสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น

อยาก	‘อยาก’	(73)เฮา ^{อยาก} สิ ^{เฮ็ด} นา ^{หือ} สิ ^{ไป} ลับจ้าง

		‘เราอยากจะทำนาหรือจะไปรับจ้าง’
สน	‘รน’	(74) <u>ไก่อ้นสน</u> ลือออกคอกไปหากินอยู่นำเค้น ‘ไก่อ้นร่อนรนจะออกคอกไปหากินอยู่ตามลานกว้าง’
ฟ้าว	‘ริบ’	(75) บ่แม่นมัน <u>ฟ้าว</u> ลือเมื่อบ้านติสุ ‘ไม่ใช่มันริบจะกลับหมู่บ้านรี พวกแก’
ตั่งใจ	‘ตั่งใจ’	(76) ลาว <u>ตั่งใจ</u> ลือวดให้ได้สามพันสา ‘เขาตั่งใจจะบวชให้ได้สามพรรษา’
กิด	‘กิด’	(77) เจ็บ <u>กิด</u> ลือเอาลูกเอาเมียเลยชั้นดี ‘คุณไม่กิดจะมีลูกมีเมียเลยชั้นรี’
เบ้งซง	‘คูท่า’	(78) <u>ฝ่น</u> มื้อนี้ <u>เบ้งซง</u> ลือตอกอยู่คอกตี ‘ฝ่น วันนี้คูท่าจะตอกอยู่หรอกมั่ง’

3.2.9 กริยาตามด้วยบุพบทวลี

คำกริยาประเภทนี้หมายถึง กริยากรรมที่ต้องมีบุพบทเฉพาะและตามด้วยนามหรือนามวลี บุพบทที่ตามนี้เป็นบุพบทเฉพาะกริยานั้น หมายความว่า กริยานั้นๆ เป็นตัวเลือกบุพบท ผู้พูดจะเปลี่ยนเป็นบุพบทอื่นไม่ได้ ในภาษาไทยมาตรฐานจะมีบุพบทที่ใช้คือ ด้วย โดย ถึง ต่อ จาก (ดูเล่มที่ 1 บทที่ 5) เช่น

- (79) เครื่องดื่มนี้ประกอบด้วยน้ำส้มกับน้ำตาล
(80) ละครเรื่องนี้นำเสนอโดยเคนและแอน
(81) ช่วงเวลาเพียงปีเดียว เขาก็บรรลุถึงสิ่งที่ฝ่นไว้ตอนเป็นเด็ก
(82) โครงการนี้ตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของรัฐ
(83) เขามาจากเมืองเล็กๆในยุโรป

ในตัวอย่างจะเห็นว่า กริยา ประกอบ ปรากฏกับบุพบท ด้วย กริยา นำเสนอ ปรากฏกับบุพบท โดย กริยา คำนึง ปรากฏกับบุพบท ถึง กริยา ตอบสนอง ปรากฏกับบุพบท ต่อ กริยา มา ปรากฏกับบุพบท จาก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า กริยาในรูปแบบนี้มีอยู่เป็นจำนวนน้อย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏว่ามีบุพบท ด้วย โดย ประโยคในตัวอย่างข้างต้น ผู้พูด ภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้โดยที่ไม่ต้องมีคำบุพบทดังกล่าว ดังนี้

ภาษาไทยมาตรฐาน (84) เครื่องดื่มนี้ ประกอบด้วย น้ำส้มกับน้ำตาล

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (85) เครื่องดื่มนี้ เอน้ำส้มกับน้ำตาล เฮ็ด
'เครื่องดื่มนี้ เอน้ำส้มกับน้ำตาลทำ'

ภาษาไทยมาตรฐาน (86) ละครเรื่องนี้ นำแสดงโดยเคนและแอน

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (87) ละครเรื่องนี้ เคนกับแอนนำสะแดง
'ละครเรื่องนี้ เคนและแอนนำแสดง'

ส่วน บุพบท ถึง ต่อ จาก ในประโยคตัวอย่างภาษาไทยมาตรฐานข้างต้น ผู้พูดจะใช้ด้วยคำ บุพบทในภาษาไทยถิ่นอีสานแทนคือ ฮอด กับ แต่ หรือ ไม่ใช่เลย เช่น

ภาษาไทยมาตรฐาน (88) ช่วงเวลาเพียงปีเดียว เขาก็บรรลุถึงสิ่งที่ฝันไว้ตอนเป็น เด็ก

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (89) ช่วงเวลาท่ปีเดียว ลาวกะบรรลุฮอดแนวลาวฝันไว้ญาม เป็นเด็กน้อย
'ช่วงเวลาเพียงปีเดียว เขาก็บรรลุถึงสิ่ง ฝันไว้ตอนเป็นเด็ก'

ภาษาไทยมาตรฐาน (90) โครงการนี้ ตอบสนองต่อ เจตนารมณ์ของรัฐ

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (91) โครงการนี้ ตอบสนอง (กับ) เจตตะนามลของลัค
'โครงการนี้ตอบสนองกับเจตนารมณ์ของรัฐ'

ภาษาไทยมาตรฐาน (92) เขา มาจากเมืองเล็กๆ ในยุโรป

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (93) ลาว มาแต่เมืองน้อยๆ ในยุโรป
'เขามาจากเมืองเล็กๆ ในยุโรป'

ภาษาไทยมาตรฐาน (94) เขา พ้นจาก ภาระหน้าที่เนื่องจากเกษียณอายุราชการ

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (95)ลาวพันพาละหน้าที่ ญ้อนลาวกะเสียนอายุลาดชะกาน
'เขาพัน ภาระหน้าที่ เพราะ เขาเกษียณอายุราชการ'

กริยาในรูปแบบนี้ มีจำนวนน้อย ตัวอย่างเช่น

(96)เข้าพองซุมนี้ ข้อยซื้อมาแต่ล้อยเอ็ด
'เข้ากรียบพวกนี้ ฉันซื้อมาจากร้อยเอ็ด'

(97)มือนี้ หมูลูกหมูหลานกะสิได้มาขอขะมาลาโทดกับปูตานี้แหลว
'วันนี้ พวกลูกพวกหลานก็จะได้มาขอขะมาลาโทดกับปูตานี้แหลว'

ปูตา หรือ สีปูตา หมายถึงผู้ที่ปกครองรักษาหมู่บ้าน ในหมู่บ้านอีสานมักจะมีบริเวณหนึ่งในหมู่บ้านเรียกว่า คอนปูตา ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คำกริยา ขอขะมา หรือ สาบาน ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้พบกับ ส่วนภาษาไทยมาตรฐานใช้ ต่อ

3.2.10 กริยาตามด้วยคำว่า กัน หรือ กันกับ+นาม

คำกริยาประเภทนี้ หมายถึงคำกริยาที่ตามด้วยคำว่า กัน ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ หรือตามด้วยบุพบทวลีประกอบด้วย กันกับ+นามวลี คำกริยาประเภทนี้มีความหมายแฝงที่เกี่ยวกับการกระทำซึ่งกันและกันและมีนัยว่าอาร์กิวเมนต์มีมากกว่าหนึ่งคน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ้อ	'พบ'	(98)มือ <u>อื่น</u> เขา <u>จ้ง</u> พ้อ <u>กัน</u> ใหม่ <u>เนาะ</u> 'พรง <u>นี้</u> เรา <u>ค่อย</u> พบ <u>กัน</u> ใหม่ <u>นะ</u> '
ญาค	'แข่ง'	(99)บาค <u>นี้</u> สอง <u>คน</u> นั้น <u>กะ</u> เลย <u>ญาค</u> ผู้ <u>สาว</u> กัน 'ที่ <u>นี้</u> สอง <u>คน</u> นั้น <u>ก็</u> แย <u>่ง</u> หึง <u>สาว</u> กัน'
ปะ	'หย่า'	(100)อา <u>ว</u> สอนกับ <u>อา</u> นาง <u>เพิ่น</u> ปะ <u>กัน</u> แต่ <u>คน</u> ๆ <u>แล้ว</u> 'อา <u>ว</u> สอนกับ <u>อา</u> นาง เขา <u>หย่า</u> กัน <u>ตั้ง</u> นาน <u>ๆ</u> แล้ว'
ผิด	'ทะเลาะ'	(101)ผัว <u>กับ</u> เมีย <u>คู่</u> นี้ <u>ผิด</u> กัน <u>สู่</u> มือ 'ผัว <u>กับ</u> เมีย <u>คู่</u> นี้ <u>ทะเลาะ</u> กัน <u>ทุก</u> วัน'
คือ	'เหมือน'	(102)หน้า <u>ลูก</u> กับ <u>หน้า</u> แม่ <u>คือ</u> กัน <u>ขนาด</u> 'หน้า <u>ลูก</u> กับ <u>หน้า</u> แม่ <u>เหมือน</u> กัน <u>มาก</u> '

ต่อ	‘ต่อ’	(103)เอาลวดสองเส้นนี้มา <u>ต่อกัน</u> ‘เอาลวดสองเส้นนี้มาต่อกัน’
คุย	‘คุย’	(104)เขา <u>ขึ้น</u> ไป <u>คุยกัน</u> ต่อเทิงเหือนเถาะปะ ‘เรา <u>ขึ้น</u> ไป <u>คุยกัน</u> ต่อบนบ้านเถาะไป’

หากประธานของประโยคมีคนเดียว กริยานี้จะตามด้วย (กัน)กับ+นามวลี โดยคำว่า (กัน) จะปรากฏหรือไม่ปรากฏก็ได้ไม่ผิดไวยากรณ์แต่อย่างใด เช่น

ญาติ	‘แย่ง’	(105)บางคน <u>นี้</u> อายคน <u>นั้น</u> กะเลยญาติ <u>ผู้สาว(กัน)</u> กับ อายคน <u>นี้</u> ‘ที่ <u>นี้</u> ไ้คน <u>นั้น</u> ก็เลยแย่งหญิงสาวกับไ้คน <u>นี้</u> ’
พ้อ	‘พบ’	(106)มืออื่น เจ้า <u>จ้ง</u> มา <u>พ้อ(กัน)</u> กับ <u>ซ้อย</u> ใหม่ณะ ‘พรง <u>นี้</u> คุณ <u>ค้อย</u> มาพบกับ <u>จัน</u> ใหม่ณะ’
ปะ	‘หย่า’	(107)อาวสอน <u>เพิ่น</u> <u>ปะ(กัน)</u> กับ <u>อานาง</u> แต่ <u>दन</u> ๆ แล้ว ‘อาสอน เขา <u>หย่า</u> กับ <u>อานาง</u> ตั้ง <u>นาน</u> ๆแล้ว’
ผิด	‘ทะเลาะ’	(108) <u>ผัว</u> ผิด <u>(กัน)</u> กับ <u>เมีย</u> สู่มื่อ ‘ <u>ผัว</u> ทะเลาะกับ <u>เมีย</u> ทุกวัน’
ก็	‘เหมือน’	(109)หน้าลูก <u>ก็</u> <u>(กัน)</u> กับ <u>หน้า</u> แม่ <u>ขนาด</u> เลย ‘หน้าลูก <u>เหมือน</u> กับ <u>หน้า</u> แม่ <u>มาก</u> เลย’
จอด	‘เชื่อม’	(110)เอาลวด <u>เส้น</u> นี้มา <u>ต่อ(กัน)</u> กับ <u>เส้น</u> นี้ ‘เอาลวด <u>เส้น</u> นี้มา <u>ต่อ</u> กับ <u>เส้น</u> นี้’
คุย	‘คุย’	(111)เจ้า <u>ขึ้น</u> ไป <u>คุย(กัน)</u> กับ <u>ซ้อย</u> ต่อเทิงเหือนเถาะ <u>ปะ</u> ‘คุณ <u>ขึ้น</u> ไป <u>คุย</u> กับ <u>จัน</u> ต่อบนบ้านเถาะไป’

น่าสังเกตว่า ในภาษาไทยมาตรฐานจะไม่ใช้ กันกับ + นาม แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสาน สามารถใช้ได้ทั้ง กับ + นาม และ กันกับ + นาม

บทที่ 4

คำนาม

4.1 นิยามของคำนาม

คำนาม คือ คำที่สามารถปรากฏหน้ากริยา หลังกริยา หรือหลังบุพบท และยังสามารถปรากฏหน้าคำคุณศัพท์บอกกำหนด นี้นั้น ‘นี้/นั่น’ ได้ แต่คำนามจะไม่สามารถปรากฏหลังคำว่า ข ‘ไม่’ ได้ คำนามเมื่อปรากฏหน้าคำกริยา อาจทำหน้าที่ประธานของคำกริยา เมื่อปรากฏหลังคำกริยาอาจทำหน้าที่กรรมหรือส่วนขยายของคำกริยา และเมื่อปรากฏหลังคำบุพบทอาจทำหน้าที่กรรมของบุพบท ก็ได้

4.2 ประเภทย่อยของคำนาม

คำนามสามารถจำแนกประเภทย่อยได้เป็น 9 ชนิด ได้แก่ คำนามสามัญ (common noun) คำนามชื่อเฉพาะ (proper name) คำบุรุษสรรพนาม (personal pronoun) คำสรรพนามชี้เฉพาะ (definite pronoun) คำสรรพนามถาม (interrogative pronoun) คำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ (indefinite pronoun) คำลักษณนาม (classifier) คำนามแปลง (nominalized noun) และคำจำนวน (numeral noun)

4.2.1 คำนามสามัญ

คำนามสามัญ หรือที่ตำราภาษาไทยบางตำราเรียกว่า ‘สามัญนาม’ เป็นคำนามประเภทที่ใช้เรียกสิ่งทั่วไปในลักษณะที่เป็นการระบุประเภทหรือจัดหมวดหมู่ โดยไม่ได้บอกเจาะจงคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น

อี่เก็ง	‘ดวงเดือน’	จี๊ฟ้า	‘เมฆ’
หินแห่	‘หินแดง’	กูด	‘บึง’
ฟาน	‘กวาง’	จอห์นฟอน	‘ฟังฟอน’
คั้ง	‘จมูก’	ส้วง	‘ชายโครง’

4.2.2. คำนามชื่อเฉพาะ

คำนามชื่อเฉพาะ หรือที่ตำราภาษาไทยอาจเรียกว่า ‘วิสามัญนาม’ เป็นคำนามประเภทที่ใช้เป็นชื่อเรียกเจาะจงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นบุคคล สัตว์ สถานที่ หรือ สิ่งของ ฯลฯ เช่น

ทิดสี่	‘ทิดสี่’	บักเต็ง	‘ไอ้เต็ง’
ป้าจ้อย	‘ป้าจ้อย’	อาวเลื่อง	‘อาเรื่อง’
หมาบักโกโก้	‘ไอ้หมาโกโก้’	จั่วอืดบ	‘อีว้าหูดบ’
บ้านดงบัง	‘หมู่บ้านดงบัง’	โคลาด	‘โคราช’
ทาดก่องเข้าน้อย ‘ชาตุก่องเข้าน้อย’			

4.2.3 คำบุรุษสรรพนาม

คำบุรุษสรรพนาม เป็นคำนามชนิดที่สามารถปรากฏตามลำพังและปรากฏเป็นส่วนหลักของนามวลีที่ประกอบด้วยคำปริมาณและคำลักษณนามได้ คำบุรุษสรรพนามเป็นคำที่ใช้เรียกแทนคำนามบุรุษที่ 1-3 ได้แก่

บุรุษที่ 1	บุรุษที่ 1 สุภาพ	บุรุษที่ 2	บุรุษที่ 2 สุภาพ	บุรุษที่ 3	บุรุษที่ 3 สุภาพ
กู	ช้อย	มึง	เจ้า	มัน	ลาว/เพิ่น
เฮา (พหูพจน์)	ตูช้อย (พหูพจน์)	ตู (พหูพจน์)	ตูเจ้า (พหูพจน์)	เขา (พหูพจน์)	เขาเจ้า (พหูพจน์)

สรรพนามบุรุษที่ 1 ยังมีคำว่า เข้าน้อย ใช้เรียกตัวเองเมื่อพูดกับบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่า บุรุษสรรพนามเหล่านี้หากต้องการให้เป็นพหูพจน์สามารถเพิ่มข้างหน้าด้วยคำว่า ชุม หมู่ หรือ พวก เช่น ชุมกู ชุมมึง ชุมมัน ชุมช้อย ชุมเจ้า ชุมลาว ชุมเพิ่น บางคำถึงแม้จะเป็นพหูพจน์อยู่แล้วก็ยังสามารถใช้คำว่า ชุมได้อีก ได้แก่ ชุมเฮา ชุมตู ชุมเขา ชุมตูช้อย ชุมตูเจ้า ชุมเขาเจ้า อย่างไรก็ตาม คำว่า ชุม ได้เปลี่ยนแปลงความหมายไปในทางลบ ผู้พูดปัจจุบันมักใช้ พวก หรือ หมู่ แทน

อนึ่ง คำว่า เฮา อาจใช้เรียกรวมบุรุษที่ 2 เข้าไปด้วยได้ ส่วนคำว่า ตู จะไม่รวมบุรุษที่ 2 เข้าไปด้วย

นอกจากนี้ ยังมีคำว่า เจ้าของ ใช้เป็นสรรพนามได้ทั้งบุรุษที่ 1-3 คล้ายกับการใช้คำว่า ตัวเอง ใน

ภาษาไทยมาตรฐาน และยังใช้คำว่า โต ‘ตัว’ แทนบุรุษที่ 2 ที่มีสถานภาพเท่ากัน

มีข้อสังเกตว่า คำว่า ช้อย และ ข้า เดิมมีความหมายว่า ‘ข้าทาส’ ส่วนคำว่า เจ้า มีความหมายว่า ‘เจ้านาย’ คนอีสานสมัยก่อนใช้คำว่า ช้อย แทนตนเองเพื่อเป็นการถ่อมตัวและเรียกบุคคลอื่นว่า เจ้า

เพื่อเป็นการให้เกิดริต เช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นเหนือที่ใช้คำว่า ข้าเจ้า ซึ่งหมายถึง ‘ข้าของเจ้า’ เพื่อหมายถึงตนเอง เช่นประโยคจากเพลง ดังนี้

(1) ข้าเจ้าเป็นสาวเจียงใหม่ แหมบ่ได้ใคร่จะเป็นสาวแล้ว
‘ฉันเป็นสาวเจียงใหม่ อีกไม่เท่าใดก็จะเป็นสาวแล้ว’

นอกจากนี้ยังปรากฏท้ายประโยคได้ เช่นประโยคจากเพลงสาวมอเตอไรซ์ของจรัล มโนเพชร ดังนี้

(2) อี๋น้องได้ฉุดก้อฟังลูกตามไฟ แล้วเอิ้นออกไป อ้ายมอเตอไรซ์ไปไหนมา เจ้า
‘อี๋น้องได้ฉุดก้อฟังลูกตามไฟ แล้วเรียกก้อออกไป พี่มอเตอไรซ์ไปไหนมา เจ้า’

ในปัจจุบันนี้คำว่า เจ้า ในภาษาไทยถิ่นเหนือได้กลายเป็นคำอนุภาคท้ายประโยคแสดงความสุภาพไป ซึ่งอันที่จริงแล้วแต่เดิมเป็นคำสรรพนามแทนบุรุษที่ 2

4.2.4 คำสรรพนามชี้เฉพาะ

คำสรรพนามชี้เฉพาะ สามารถใช้แทนนามที่เป็นประธาน หรือกรรมของกริยาได้ ใช้แทนบุคคล สิ่งของ สัตว์ หรือสถานที่ที่มีระยะห่างจากตัวผู้พูดหลายระยะ ดังตารางนี้

ใกล้ตัวผู้พูด	ห่างตัวผู้พูด	ไกลตัวผู้พูดและผู้ฟัง
<u>हीं</u>	<u>หั้น</u>	-
<u>ฟี่</u>	<u>ฟุ้น</u>	<u>ฟุ้น</u>

हीं และ หั้น

(3) हींแม่นสั่งโต๋ข้อยซื้อมามื้อวานบ่หื้อ
นี่ไช่กางเกงตัวนั้นซื้อมามื้อวานไหมหรือ
‘นี่เป็นกางเกงตัวที่ฉันซื้อมาเมื่อวานไหมอี’

(4) ลูกเอ๊ย เจ้านั่งอยู่हींได้อ แม่สิไปช่วยเข้าก่อน
ลูกเอ๊ย คุณนั่งอยู่นี่นะ แม่จะไปสงข้าวก่อน
‘ลูกเอ๊ย คุณนั่งอยู่นี่นะ แม่จะไปสงข้าวก่อน’

(5)มื่อคีนนี้ ्हมากเหีบตค ्हน่วยใหญ่ค่าหนีละ

วันคีนนี้ ลูกเหีบตค ลูกใหญ่เท่านี้ ละ

‘เมื่อคีนนี้ ลูกเหีบตค ลูกใหญ่เท่านี้แหละ’

(6)หั้นเค้ ทิดสี ลาวนั้งอยู่หั้นแต่คนแล้ว

นนั้นงิ ทิดสี เขานั้งอยู่นั้นแต่นานแล้ว

‘นนั้นงิ ทิดสี เขานั้งอยู่นั้นตั้งนานแล้ว’

คำว่า หนี หั้น อาจใช้เพื่อเป็นตัวบ่งชี้หัวเรื่องได้ โปรดดูบทที่ว่าด้วยประโยคเน้นความ

พื้ พุ้น

คำว่า พื้ พุ้น และ พุ้น มักใช้เป็นสรรพนามชี้เฉพาะสถานที่ แต่ในบางบริบทสามารถชี้บ่งชี้บุคคลได้ เช่น

(7)ญามหนาว อยู่พื้ลีหนาวกัอยู่พุ้นหลาย

ยามหนาวอยู่นี้จะหนาวกว่าอยู่นุ่นมาก

‘หน้าหนาว อยู่ที่นี่จะหนาวกว่าอยู่ที่นุ่นมาก’

(8)อย่าไปเว้าน้ำมันมันเว้าบ่ม่วน เว้ากับกูพื้ จ้งม่วน

อย่าไปพุดกับมัน มันพุดไม่สนุก พุดกับกูนี้จึงสนุก

‘อย่าไปพุดกับมัน มันพุดไม่ไพเราะ พุดกับกูนี้จึงไพเราะ’

(คำว่า ม่วน หมายถึง สนุก หรือ ไพเราะ ก็ได้)

(9)ลูกเจ้า แก่งเกิบไปพุ้นแล้ว ไปเก็บมาแม่

ลูกคุณ แก่งเกิบไปนุ่นแล้ว ไปเก็บมา ลี

‘ลูกคุณ ขว้างรองเท้าไปนุ่นแล้ว ไปเก็บมาลี’

น่าสนใจว่า คำว่า พุ้น เกิดจากการลากเสียงของคำว่า พุ้น ให้ยาวขึ้น และมีระดับเสียงสูงขึ้นจะแสดงความหมายว่า ‘ไกล’ มากยิ่งขึ้น วิธีการเช่นนี้คล้ายกับวิธีที่ใช้กับคำกริยา เช่น แซ่บ-แซบ ‘อร่อย-อร่อย’ ยิ่งลากเสียงยาวเท่าใด ก็ยิ่งแสดงระดับที่มากขึ้นเท่านั้น เช่น แซ่.....บ-แซบ จะแสดงว่า ‘อร่อยเหลือประมาณ’ เป็นต้น

ในภาษาไทยถิ่นอีสานยังมีคำว่า นี้ นั่น ซึ่งในงานวิจัยนี้จะจัดให้เป็น คำคุณศัพท์ชี้เฉพาะ ที่ใช้ขยายหลังคำนามหรือลักษณนามได้ โปรดดูในหัวข้อ คำคุณศัพท์

4.2.5 คำสรรพนามถาม

คำสรรพนามถามในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำว่า อีหญ้ง ‘อะไร’ ไผ ‘ใคร’ ไส ‘ไหน’ ดังตัวอย่าง

(10) ลูกอยากกินอีหญ้ง บอกแม่ดู

ลูกอยากกินอะไร บอกแม่ซิ

‘ลูกอยากกินอะไร บอกแม่ซิ’

(11) จั่วไผเข้ามาฆ่าตาก้ำกั่ว

จั่วใครเข้ามาฆ่าตาก้ำกั่ว

‘จั่วใครเข้ามาฆ่าตาก้ำกั่ว’

(12) อีพ่อ ลาวสิไปไส

คุณพ่อ เขาจะไปไหน

‘คุณพ่อ เขาจะไปไหน’

4.2.6 คำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ

คำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำว่า อีหญ้ง ‘อะไร’ ไผ ‘ใคร’ ไส ‘ไหน’ มักปรากฏร่วมกับ กะ ‘ก็’ ดังตัวอย่าง

(13) ลูกชายซ้อย อีหญ้งๆ กะกินเหม็ด บ่มีอี

ลูกชายฉัน อะไรๆ ก็กินหมด ไม่มีปฏิเสธ

‘ลูกชายฉัน อะไรๆ ก็กินหมด ไม่มีปฏิเสธ’

(14) มันไปปำนำไผ กะได้ หมาโตนี้

มันไปป่ากับใครก็ได้ หมาตัวนี้

‘มันไปป่ากับใครก็ได้ หมาตัวนี้’

(15) ลาวสิไปไส กะอย่าลาวเถาะ อย่าถามหลาย

เขาจะไปไหน ก็อย่าเขาเถาะ อย่าถามหลาย

‘เขาจะไปไหน ก็ช่างเขาเถาะ อย่าถามมากนัก’

4.2.7 คำลักษณนาม

คำลักษณนาม เป็นคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำจำนวน โดยมีหน้าที่เป็นส่วนขยายของคำจำนวน หรือเป็นคำที่ปรากฏระหว่างคำนามกับคำคุณศัพท์ นี่ นั้น ตัวอย่างเช่น

(16)หมากเขียว สอง <u>หน่วย</u>	‘น้อยหน้า 2 ลูก’
(17)หมากเขียว <u>หน่วย</u> นี้งามกว่า	‘น้อยหน้าลูกนี้สวยกว่า’

มีผู้ศึกษาคำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นอีสานอยู่บ้างและได้เสนอวิธีการแบ่งประเภทของคำลักษณนามไว้ด้วย เช่นในงานของ Sirisuda Thongchalerms (2008) ที่ได้ศึกษาคำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นอีสานอุบลราชธานี และเสนอการจำแนกคำลักษณนามโดยพิจารณาจากคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามนั้นๆ ทำให้จำแนกคำลักษณนามออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คำลักษณนามเฉพาะเจาะจง คำลักษณนามซ้ำคำนาม และคำลักษณนามทั่วไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การจำแนกคำลักษณนามนั้น ควรพิจารณาจากความหมายหรือที่เรียกกันว่า ด้านคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ แยกจากการพิจารณาด้านที่มาของคำลักษณนาม จึงจะทำให้เห็นภาพของคำลักษณนามอย่างเป็นระเบียบมากขึ้น ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

4.2.7.1 การแบ่งประเภทของคำลักษณนามตามความหมาย

การแบ่งประเภทของคำลักษณนามตามความหมาย จะเริ่มจากการแบ่งกลุ่มลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ ([+human]) แยกจากกลุ่มที่ใช้กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ ([−human]) เนื่องจากมีการใช้ลักษณนามแตกต่างกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น

(18)ไต่บ้าน สอง <u>คน</u>	‘ชาวบ้าน 2 คน’
(19)ปลา สอง <u>โต</u>	‘ปลา 2 ตัว’

ลำดับต่อไปแบ่งตามการเป็นกลุ่ม ([+collective]) แยกจากการไม่เป็นกลุ่ม ([−collective]) เนื่องจากมีการใช้ลักษณนามแตกต่างกันระหว่างมนุษย์ที่เป็นกลุ่ม กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ที่เป็นกลุ่ม เช่น

(20)ไต่บ้าน สอง <u>หมู่</u>	‘ชาวบ้าน 2 กลุ่ม’
(21)ปลา สอง <u>ครอก</u>	‘ปลา 2 ครอก’

ลำดับจากนั้นจึงนำคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ มาแบ่งตามรูปทรง ได้แก่ ยาว ([+long]) กลม ([+round]) กว้าง ([+wide]) และส่วนที่ถูกแบ่งย่อย ([+partitive]) ซึ่งอรรถลักษณะทั้งหลายนี้ปรากฏร่วมกันเพื่อแยกลักษณนามได้ เช่น

เส้น ‘เส้น’ = [+ยาว] [-กลม] [-กว้าง] [+ย่อย]
 ผืน ‘ผืน’ = [+ยาว] [-กลม] [+กว้าง] [-ย่อย]
 ต่อน ‘ชิ้น’ = [-ยาว] [+กลม] [-กว้าง] [+ย่อย]

ลำดับของการแบ่งประเภทคำลักษณนามแสดงดังแผนภูมิ ข้างล่างนี้

คำลักษณนาม			
+มนุษย์		-มนุษย์	
+กลุ่ม	-กลุ่ม	+กลุ่ม	-กลุ่ม
		[+ยาว] [-กลม] [-กว้าง] [-ย่อย]	[+ยาว] [-กลม] [-กว้าง] [-ย่อย]

จากตารางจะเห็นว่า ลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ไม่ปรากฏว่ามีการแยกคำด้วยอรรถลักษณรูปทรง ตัวอย่างลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ เช่น

เป็นกลุ่ม

หมู่บ้าน สอง หมู่ ‘ชาวบ้านสอง กลุ่ม’
 ฝ่าย คน สอง ฝ่าย ‘คน สอง ฝ่าย’
 คณะ หมอลำ สอง คณะ ‘หมอลำสอง คณะ’

ไม่เป็นกลุ่ม

คน คน⁴ สอง คน ‘คน สอง คน’
 นาย ตำรวจ สอง นาย ‘ตำรวจ สอง นาย’
 นาง แม่หญิง สอง นาง ‘ผู้หญิง สอง นาง’
 เจ้า แม่ค้า สอง เจ้า ‘แม่ค้า สอง เจ้า’
 อด พะ สอง อด ‘พระ สอง รูป’

⁴ หากคำลักษณนาม คน + นี้ จะกลายเป็น ผู้ เช่น คนผู้นี้ ‘คนคนนี้’ สาวผู้นี้ ‘สาวคนนี้’ เป็นต้น

ลักษณะนามที่ใช้กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์จะมีการแยกคำด้วยขอรดลักษณะรูปทรง ตัวอย่างลักษณะนามที่ใช้กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น

เป็นกลุ่ม

หมู	นก	สอง	หมู	‘นก	สอง	ฝูง’
กอ	ไม้ไผ่	สอง	กอ	‘ไม้ไผ่	สอง	กอ’
หวี	กล้วย	สอง	หวี	‘กล้วย	สอง	หวี’
แขง	หมากพร้าว	สอง	แขง	‘มะพร้าว	สอง	ทะลาย’
กอง	จี๋หิน	สอง	กอง	‘หิน	สอง	กอง’
ปุ่ม	เชือก	สอง	ปุ่ม	‘เชือก	สอง	ขยุ้ม’
จุ่ม	เส้นผม	สอง	จุ่ม	‘เส้นผม	สอง	ขยุ้ม’

ไม่เป็นกลุ่ม

เส้น	เส้นผม	สอง	เส้น	‘เส้นผม	สอง	เส้น’
โต	งัว	สอง	โต	‘วัว	สอง	ตัว’
โต	เลื้อ	สอง	โต	‘เลื้อ	สอง	ตัว’
เม็ด	ฝ่น	สอง	เม็ด	‘ฝ่น	สอง	เม็ด’
ก้อน	จี๋หิน	สอง	ก้อน	‘หิน	สอง	ก้อน’
หน่วย	ไข่	สอง	หน่วย	‘ไข่	สอง	ฟอง’
โห่	จี๋หิน	สอง	โห่	‘หิน	สอง	ก้อนใหญ่’
ลำ	ไม้ไผ่	สอง	ลำ	‘ไม้ไผ่	สอง	ลำ’
ดวง	ฟ้า	สอง	ดวง	‘ฟ้า	สอง	ด้าม’
คั่น	พื้น	สอง	คั่น	‘พื้น	สอง	คั่น’
คัน	บ่วง	สอง	คัน	‘ช้อน	สอง	คัน’
ด้าม	ฟอย	สอง	ด้าม	‘ไม้กวาด	สอง	ด้าม’
หลัง	มุ้ง	สอง	หลัง	‘มุ้ง	สอง	หลัง’
เหลื่อม	ข้าว	สอง	เหลื่อม	‘พื้น	สอง	จี๋’
	หมากจาก	สอง	เหลื่อม	‘จอบ	สอง	อัน’
แผ่น	แป้น	สอง	แผ่น	‘ไม้กระดาน	สอง	แผ่น’

บาน	ปักตู	สอง	บาน	‘ประตู	สอง	บาน’
คาง	แห	สอง	คาง	‘แห	สอง	ปาก’
พุด	ขึ้นจั่ว	สอง	พุด	‘เนื้อ	สอง	ส่วน’
แท่ง	หนาม	สอง	แท่ง	‘หนาม	สอง	แท่ง’
กอก	ยาสูบ	สอง	กอก	‘บุหรี่	สอง	มวน’
ท่อน	ไม้	สอง	ท่อน	‘ไม้	สอง	ท่อน’
ต่อน	ขึ้น	สอง	ต่อน	‘เนื้อ	สอง	ขึ้น’
เปียง	แดงโม	สอง	เปียง	‘แดงโม	สอง	ขึ้น’
จิม	หมากส้ม	สอง	จิม	‘ส้ม	สอง	กลีบ’
กิบ	กระเทียม	สอง	กิบ	‘กระเทียม	สอง	กลีบ’
กึ่ง	เกิบ	สอง	กึ่ง	‘เกือก	สอง	ข้าง’

4.2.7.2 การแบ่งประเภทของคำลักษณนามตามที่มา

คำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นอีสานได้มาจากการกำหนดที่มา 6 แบบ ได้แก่

1) คำลักษณนามที่ใช้ซ้ำกับคำนามที่ถูกละยาย เช่น

คน	สอง	คน	‘คน	สอง	คน’
เกือยานาง	สอง	เกือ	‘เกือยานางสอง	เกือ’	
ปั้งไก่อ	สอง	ปั้ง	‘ไก่อ่าง	สอง	ไม้’
กับไฟ	สอง	กับ	‘กล่องไม้ขีดไฟ	สอง	กล่อง’
ง่าไม้	สอง	ง่า	‘กิ่งไม้	สอง	กิ่ง’
กกไม้	สอง	กก	‘คันไม้	สอง	คัน’
บั้งไฟ	สอง	บั้ง	‘บั้งไฟ	สอง	บั้ง’

2) คำลักษณนามที่กำหนดขึ้นจากคำเรียกอวัยวะ เช่น

เผือก	สอง	หัว	‘เผือก	สอง	หัว
หนังสือ	สอง	หัว	‘สมุด	สอง	หัว’
มั่ง	สอง	หลัง	‘มั่ง	สอง	หลัง’

3) คำลักษณนามที่กำหนดขึ้นโดยเฉพาะคำนามอย่างหนึ่งๆ เช่น

แห	สอง	ดาว	‘แห	สอง	ผีน’
ฟ้า	สอง	ดวง	‘พริ้ว	สอง	ด้าม’
บัว	สอง	คัน	‘ซื่อน	สอง	คัน’
สิ้น	สอง	ต่ง	‘ผ้าซิ่น	สอง	ผีน’
ที่ดิน	สอง	บ่อน	‘ที่ดิน	สอง	ที่’
ที่ดิน	สอง	หม่อง	‘ที่ดิน	สอง	ที่’

4) คำลักษณนามที่มาจากการเล่นเสียง เช่น

แทง	สอง	จิก	‘แทง	สอง	จิก’
ตด	สอง	ปู้ด	‘ตด	สอง	ปู้ด’

5) คำลักษณนามที่มาจากคำสรรพนาม เช่น

ท่าน	เจ้าอาวาส	สอง	ท่าน	‘ท่าน	เจ้าอาวาส	2	ท่าน’

6) คำลักษณนามที่มาจากคำกริยา เช่น

พีน	สอง	มัด	‘พีน	สอง	มัด’
ค้าย	สอง	ก้อ	‘ค้าย	สอง	ม้วน’
ยา	สอง	ห่อ	‘ยา	สอง	ห่อ’
น้าม	สอง	หาบ	‘น้ำ	สอง	หาบ’
ผัก	สอง	กำ	‘ผัก	สอง	กำ’
เข้าสาน	สอง	กอบ	‘ข้าวสาร	สอง	กอบ’
แป้ง	สอง	หยุบ	‘แป้ง	สอง	หยุบ’
เข้าปูน	สอง	จับ	‘ขนมจีน	สอง	จับ’

คำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นอีสาน ยังมีอีกคำหนึ่งซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น คำลักษณนามทั่วไป (General Classifier) ได้แก่ คำว่า อัน เป็นคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามได้หลายประเภท โดยเฉพาะเมื่อผู้พูดไม่แน่ใจว่า จะใช้ลักษณนามคำใดอ้างถึงสิ่งที่กำลังกล่าวถึง เช่น

(22)แม่คำ ชื่อเข้าจีแห่นชาวอัน ขอต้มอันหนึ่งเคื่อ
แม่คำ ชื่อข้าวจีหน้อยยี่สิบอัน ขอเดิมอันหนึ่งนะ
‘แม่คำ ชื่อข้าวจีหน้อยยี่สิบอัน ขอเพิ่มอันหนึ่งนะ’

โดยปกติแล้ว ลักษณะนามของข้าวจะใช้ *ก้อน* แต่ผู้พูดก็สามารถใช้ *อัน* ได้

4.2.8 คำนามแปลง

คำนามแปลง ในตำราภาษาไทยอาจเรียกว่า ‘อาการนาม’ คือ คำนามที่แปลงมาจากคำกริยา โดยการเติมอุปสรรคหรือหน่วยเติมหน้า (prefix) ‘การ-’ หรือ ‘ความ-’ (โปรดดูเพิ่มเติมบทที่ 15 เรื่อง การประสมคำ)

คำนามแปลงในภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยมากยืมมาจากภาษาไทยมาตรฐาน คำที่แปลงเองมีน้อย เช่น

(23) *ไอ้ ปีใหม่ปีนี้ กะ ขอให้ลูกให้หลานอยู่ดีมีเฮง ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้อย่าให้มีเด้อ นอนหลับให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงินแสน ผู้สู้คน เด้อ*

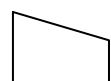
‘ไอ้ ปีใหม่ ปีนี้ ก็ขอให้ลูกให้หลานอยู่ดีมีเฮง ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้อย่าให้มีนะ นอนหลับขอให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นขอให้ได้เงินแสน ทุกผู้ทุกคนนะ’

จากตัวอย่างจะเห็นว่ามีการแปลงอยู่ 2 คำ ได้แก่ *ความเจ็บ* กับ *ความไข้อย่า* ซึ่งในภาษาไทยมาตรฐานจะใช้ว่า *การเจ็บ* *การไข้อย่า*

4.2.9 คำนามจำนวน

คำนามจำนวน หรือคำนามบอกจำนวน คือคำนามที่ใช้บอกจำนวน ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็นตัวเลขและที่เป็นคำในภาษา เช่น 8 หรือ แปด หรือ เอ็ด คำนามจำนวนในภาษาไทยถิ่นอีสานเกือบทั้งหมดใช้คำเช่นเดียวกับภาษาไทยมาตรฐาน ยกเว้นคำว่า ชาว ‘ยี่สิบ’

คำนามจำนวนปรากฏหน้าคำลักษณนามได้เช่นเดียวกับคำปริมาณ แต่คำสองประเภทนี้มีลักษณะการปรากฏที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำจำนวนเป็นส่วนหลักของหน่วยสร้างได้ แต่คำปริมาณเป็นส่วนหลักไม่ได้ เช่น

ห้า โด

[NUMERAL N]

สี่ โด

[Q N]

ดังตัวอย่างคำว่า **ห้าว** เป็นคำนามจำนวนซึ่งเป็นส่วนหลักได้ คำว่า **ฮู้** ‘ทุก’ เป็นคำปริมาณจึงเป็นส่วนหลักไม่ได้

อนึ่ง คำปริมาณต้องปรากฏร่วมกับคำนามที่เป็นส่วนหลักเท่านั้น โดยไม่สามารถปรากฏตามลำพังเป็นอิสระได้ ส่วนคำนามจำนวนสามารถปรากฏลำพังได้ เช่น หากตอบคำถามว่า ‘ทุกคนต้องไปไหม’ เราไม่สามารถตอบว่า ‘ทุก’ ได้ และถ้าหากถามว่า ‘ต้องไปกี่คน’ เราสามารถตอบได้ว่า ‘ห้า’ หรือ ‘ห้าคน’ ได้

บทที่ 5

คำคุณศัพท์

5.1 นิยามของคำคุณศัพท์

คำคุณศัพท์ (adjectives) หมายถึง คำที่ปรากฏหลังคำนามและทำหน้าที่ขยายคำนามนั้น คำคุณศัพท์ไม่สามารถปรากฏหลังคำว่า บ่ ‘ไม่’ ได้

5.2 ประเภทย่อยของคำคุณศัพท์

คำคุณศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นคำที่ปรากฏหลังคำนาม แบ่งเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกันกับการแบ่งประเภท ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน บทที่ 7 โดย นัฐฤติ ไชยเจริญ (2554) ดังต่อไปนี้

5.2.1 คำคุณศัพท์ประเภทบอกกำหนด

คำคุณศัพท์ประเภทบอกกำหนด (determining adjectives) ใช้ขยายหลังคำนามเพื่อกำหนดหรือบ่งชี้ เช่นคำว่า นี้ นั้น ใด อื่น

นี้

(1) ผู้นี้ แม่น น้อง ชาย เพิ่น บ่
ผู้นี้ ไซ้ น้อง ชาย เขา ไหม
‘คนนี้ เป็น น้อง ชาย เขา ไหม’

นั้น

(2) สาว ผู้ งาม ผู้ นั้น แม่น ไผ หน่อ
สาว ผู้ งาม ผู้ นั้น ไซ้ ใคร หน่อ
‘สาว คน งาม คน นั้น เป็น ใคร หน่อ’

ใด

(3) ผู้ ใด มา หมา เข้า เปือ อก กู ออก มา ตี กัน คู้

คนใดมาแซ่ข้าวเปลือกกู ออกมาตีกันดู
'คนใดมาแซ่ข้าวเปลือกกู ออกมาตีกันดูซิ'

อื่น

(4) ผู้อื่นเห็น เห็นสิว่าแนวใด มึงสู้บ่
คนอื่นเห็น เขาจะว่าอย่างไร มึงรู้ไหม
'คนอื่นเห็น เขาจะว่าอย่างไร มึงรู้ไหม'

คำคุณศัพท์ประเภทบอกกำหนด อาจแบ่งเป็นประเภทย่อยตามลักษณะทางความหมายได้ คล้ายกันกับการแบ่งประเภทย่อย ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน บทที่ 7 ซึ่งแบ่ง ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1) คำคุณศัพท์ประเภทบอกลำดับ เช่น

<u>ผู้ดำ</u> อิด	'คนแรก'
<u>ผู้</u> ฉุน	'คนหลัง'
<u>ผู้</u> ห้ำ	'คนสุดท้าย'
<u>เดือน</u> ก่อน	'เดือนก่อน'
<u>มือ</u> ก่อน ⁵	'วันก่อนๆ'
<u>ปี</u> ต่อมา	'ปีต่อมา'

2) คำคุณศัพท์ประเภทบอกปริมาณ เช่น

<u>นักเรียน</u> เท่งเหมิด	'นักเรียนทั้งหมด'
<u>นักเรียน</u> ผู้หนึ่ง	'นักเรียนคนหนึ่ง'
<u>แม่</u> ญิงผู้เดียว	'ผู้หญิงคนเดียว'

3) คำคุณศัพท์ประเภทบ่งชี้ เช่น

<u>เรือน</u> หลังนี้	'เรือนหลังนี้'
<u>จ้าว</u> โตโต	'จ้าวตัวโต'

⁵ การซ้ำเสียงของคำคุณศัพท์บอกลำดับจะแสดงระดับความไม่เจาะจง (indefiniteness) ที่เพิ่มขึ้น เช่น ปีก่อนๆ เจาะจงน้อยกว่า ปีก่อน เป็นต้น

นาท่งนั้น

‘นาท่งนั้น’

4) คำคุณศัพท์ประเภทบอกจำกัด เช่น

เจ้าท่อนั้น

‘คุณเท่านั้น’

5) คำคุณศัพท์ประเภทบอกเน้น เช่น

ข้อยเอง

‘ฉันเอง’

อนึ่ง คำคุณศัพท์ประเภทบอกกำหนดที่กล่าวข้างต้น อาจปรากฏร่วมกันหลายคำได้ เช่น

(5) นักเรียน ซุ่มก่อนๆ + เทิงเหมิด + นั้น + ท่อนั้น + เอง

นักเรียนซุ่มก่อนๆ ทั้งหมดนั้นเท่านั้นเอง

‘นักเรียนพวกก่อนๆ ทั้งหมดนั้นเท่านั้นเอง’

นอกจากนี้ คำสรรพนามชี้เฉพาะ พี้ ‘ที่นี่’ และ พุ้น ‘ที่นั่น’ ในภาษาไทยถิ่นอีสานยังสามารถนำมาใช้เป็นคำคุณศัพท์ประเภทบอกกำหนด ในความหมายว่า ‘นี้ นั้น’ ได้ เช่น

(6) มันคือ มก ญ่าง ไป เหลิ่น เฮือน พี้ เฮือน พุ้น แท่น หอ

มันทำไมชอบเดินไปเล่นเรือนนี้ เรือนนั้นแท่นหอ

‘มันทำไมชอบเดินไปเล่นบ้านนี้ บ้านนั้นแท่นหอ’

แต่คำว่า พี้ และ พุ้น ใช้ได้กับเฉพาะสถานที่หรือทิศทางเท่านั้น ไม่สามารถใช้กับบุคคลหรือสิ่งของได้

5.2.2 คำคุณศัพท์ประเภทบอกคุณลักษณะ

คำคุณศัพท์ประเภทบอกคุณลักษณะ (Qualitative Adjectives) ปรากฏหลังคำนาม คำคุณศัพท์ประเภทนี้เกิดจากการซ้ำคำกริยาคุณศัพท์ (Adjectival Verb) เช่น ดอก ไม้แดงๆ ดอกนี้ คำว่า แดงๆ เป็นคำคุณศัพท์ เนื่องจากไม่สามารถเติมคำว่า บ่ ที่ข้างหน้าได้ เช่น * ดอก ไม้ บ่ แดงๆ ดอกนี้ ส่วนคำว่า แดง ในถ้อยคำว่า ดอก ไม้แดง ดอกนี้ คำว่า แดง เป็นคำกริยา เนื่องจากสามารถเติมคำว่า บ่ ที่ข้างหน้าได้ เช่น ดอก ไม้ บ่ แดง ดอกนี้ ตัวอย่างการใช้คำคุณศัพท์ประเภทบอกคุณลักษณะ เช่น

(7) ข้อย บ่ มก ใส่ เสื้อขาวๆ ตัดกับ สีดำๆ เจ้า เด

ฉันไม่ชอบใส่เสื้อขาวๆ ตัดกับสีดำๆ คุณละ

‘ฉันไม่ชอบใส่เสื้อขาวๆ ตัดกับสีดำๆ คุณล่ะ’

(8) แนวนกมีทั้งแนวนวนๆ มีทั้งแนวเผ็ดๆ

ของกินมีทั้งแบบหวานๆ มีทั้งแบบเผ็ดๆ

‘ของกินมีทั้งแบบหวานๆ ทั้งแบบเผ็ดๆ’

(9) เจ้าเลือกสาวอ้วนๆ หือสาวจ้อยๆ

คุณเลือกหญิงอ้วนๆ หรือหญิงผอมๆ

‘คุณเลือกหญิงอ้วนๆ หรือหญิงผอมๆ’

เห็นได้ว่า คำกริยาคุณศัพท์ หรือที่เรียกกันว่า คำกริยาบออสภาพ ที่ซ้ำคำได้จะเป็นคำคุณศัพท์ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีไวยากรณ์พึงพาศัพท์การก

บทที่ 6

คำวิเศษณ์

6.1 นิยามของคำวิเศษณ์

คำวิเศษณ์ หมายถึง คำที่ปรากฏหน้าหรือหลังคำกริยา หรือ คำคุณศัพท์ หรือ คำวิเศษณ์ หรือ ประโยค โดยทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย

6.2 ประเภทของคำวิเศษณ์ตามตำแหน่ง

คำวิเศษณ์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีทั้งคำวิเศษณ์ที่ปรากฏหน้ากริยา คำวิเศษณ์ที่ปรากฏหลังกริยา และคำวิเศษณ์ที่ปรากฏหน้าประโยค นอกจากนี้ยังมีคำวิเศษณ์อีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า คำอیدیโอโฟน (Ideophones) เป็นจำนวนมากด้วย คำวิเศษณ์ทุกประเภทจะมีคำว่า บ่ ‘ไม่’ นำหน้าไม่ได้

6.2.1 คำวิเศษณ์หน้ากริยา

คำวิเศษณ์ประเภทปรากฏหน้ากริยา ทำหน้าที่ขยายกริยา เช่น

ค่อยๆ	‘ค่อยๆ’	(1)อีหล้า <u>ค่อยๆ</u> ญ่างเคื่อ ทางมันจั้น อีสุดท้องค่อยๆเดินนะทางมันแฉะ ‘ลูกน้อยค่อยๆ เดินนะทางมันแฉะ’
ลี	‘จะ’	(2)มี้อื่น <u>ข้อยจั่งลี</u> ไปหลกก้า วันอื่น ฉั้นจิงจะไปดลกกล้า ‘พรงนี้ ฉั้นจิงจะไปดลกกล้า’
บ่	‘ไม่’	(3)ข้อย <u>บ่</u> สุนให้เจ้าดอก พ่อลุง ฉั้นไม่โกรธให้คุณหрок พ่อลุง ‘ฉั้นไม่โกรธให้คุณหрок ลุง’
คือลี	‘คงจะ’ ‘อาจจะ’	(4) <u>ฝนคือลี</u> ตกอยู่ดอกดี ฝนคงจะตกอยู่หรือกรี้ ‘ฝนคงจะตกอยู่หรือมั่ง’

เกือบ	‘เกือบ’	(5)อีแม่ลาว <u>เกือบ</u> ถึกเลก อีแม่เขาเกือบถูกละ ‘คุณแม่ ท่านเกือบถูกละ’
ลี	‘ค่อนข้าง’	(6)กินมัน <u>ลี</u> จิ๋ว เนาะ กลืนมันค่อนข้างจิ๋วๆ นะ ‘กลืนมันค่อนข้างเหม็นจิ๋วๆ’

6.2.2 คำวิเศษณ์หลังกริยา

คำวิเศษณ์ประเภทปรากฏหลังกริยา ทำหน้าที่ขยายกริยา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโอโฟน (Ideophone) และคำวิเศษณ์ประเภทที่ไม่ใช่คำอیدیโอโฟน

6.2.2.1 คำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโอโฟน

คำอیدیโอโฟนซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ปรากฏหลังกริยาประเภทหนึ่ง แบ่งเป็นหมวดย่อยอีก 8 ประเภท ได้แก่ (รายละเอียดเกี่ยวกับคำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโอโฟน โปรดดูบทที่ 11)

1) คำอیدیโอโฟนบอกรูปทรง เช่น

กลม <u>มึงกึ่ง</u>	‘กลมดิก’
งอ <u>ล้องง้อง</u>	‘งอ’

2) คำอیدیโอโฟนบอกขนาด เช่น

สั้น <u>กุดคุด</u>	‘สั้น จู้จู้’
ยาว <u>คาดลาด</u>	‘ยาว เพื่อย’

3) คำอیدیโอโฟนบอกอากัปกริยา เช่น

แ่่น <u>กิ่นกิ่น</u>	‘วิ่ง ปรี๊ด’
นอน <u>ป่องง้อง</u>	‘นอน งอหงิก’

4) คำอیدیโอโฟนบอกรส เช่น

หวาน <u>จ้อยจ้อย</u>	‘หวานฉ่ำ’
จาง <u>เข่วเล่ว</u>	‘จืดอย่างไร้รสชาติ’

5) คำอิติโอโฟนบอกกลิ่น เช่น

เหม็น <u>คั้งคั้ง</u>	‘เหม็นฉิ่ง’
หอม <u>ฮ่วยฮ่วย</u>	‘หอมฉุน’

6) คำอิติโอโฟนบอกเสียง เช่น

คัง <u>เฮ้ม</u>	‘คัง โครม’
ฮ้องให้ <u>ก้ากก้าก</u>	‘ร้องให้ โฮโฮ’

7) คำอิติโอโฟนบอกสัมผัส เช่น

เย็น <u>จ้อย</u>	‘เย็นเจี๊ยบ’
อ่อนแอ <u>แอ่แอ่</u>	‘อ่อนปวกเปียก’
แข็ง <u>เก็กเค็ก</u>	‘แข็งเป็ก’

8) คำอิติโอโฟนบอกสีแสง เช่น

แดง <u>จั้งจั้ง</u>	‘แดง แจ้’
ขาว <u>จ้ากพาก</u>	‘ขาวละลานตา’
แจ้ง <u>จางป่าง</u>	‘สว่างโร่’

6.2.2.2 คำวิเศษณ์หลังกริยาประเภทที่ไม่ใช่คำอิติโอโฟน

คำวิเศษณ์หลังกริยาประเภทที่ไม่ใช่คำอิติโอโฟน เช่น

ดู	‘บ่อย’	(7)ลาวเมื่อยามบ้านดูจะหนาต เขากลับไปยามบ้านบ่อยมาก ‘เขากลับไปเยี่ยมบ้านบ่อยมาก’
โพด	‘เหลือเกิน’	(8)ตำหมากหุงคณนี้คือจั้งเผ็ดโพดแท้ ตำมะละกอครกนี้ทำไมจึงเผ็ดเหลือเกินแท้ ‘ส้มตำมะละกอครกนี้ทำไมถึงเผ็ดเหลือเกินจริงๆ’
นำ	‘ค้ำย’	(9)อย่าลืมนำน้ำมันมากินเข้านำค้ำ อย่าลืมนำไปตามมันมากินข้าวค้ำยนะ

		‘อย่าลืมนำมันมากินข้าวด้วยนะ’
อีก	‘อีก’	(10) <u>ห่ายใส่อีก</u> <u>โหล</u> ให้มันเต็มไห กรอกใส่อีกเลย ให้มันเต็มไห ‘กรอกใส่อีกเลย ให้มันเต็มไห’
ไว้	‘ไว้’	(11) <u>อ้าปากไว้</u> <u>เออ</u> จังจั้นละ อ้าปากไว้ เออ ยังจั้นแหละ ‘อ้าปากไว้ เออ ยังจั้นแหละ’
พอแสง	‘เรียบร้อย (แล้ว)’	(12) <u>ข้อยอ้มพอแสง</u> <u>แล้ว</u> บ่ต้องตีมาให้ดอก จันอ้มพอแสงแล้ว ไม่ต้องเอามาเติมดอก ‘จันอ้มเรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องเอามาเพิ่มหรือ’
ดีกั้ว	‘ดีกว่า’	(13) <u>เจ้าอย่ามาว่านำข้อยดีกั้ว</u> คุณอย่ามาพูดกับฉันดีกว่า ‘คุณอย่ามาพูดกับฉันดีกว่า’
คือกัน	‘เหมือนกัน’	(14) <u>ซุ่มเสื่อแดงเขา</u> <u>กะม่วนคือกัน</u> ซุ่มเสื่อแดงเขาก็สนุกเหมือนกัน ‘พวกเสื่อแดงเขาก็สนุกเหมือนกัน’
อย่างดี	‘อย่างดี’	(15) <u>ลาวเอาเสื่อผ้าหน้าแพ</u> <u>ไปเมีย</u> <u>ไว้</u> <u>อย่างดี</u> เขาเอาเสื่อผ้าหน้าแพไปจัดเก็บไว้ ‘เขาเอาเสื่อผ้าแพพรรณไปจัดเก็บไว้’
คนๆ	‘นานๆ’	(16) <u>มาแล้ว</u> <u>กะอยู่เล่นน้ำ</u> <u>คนๆ</u> <u>แห่น</u> มาแล้วก็อยู่เล่นด้วยนานๆ หน่อย ‘มาแล้วก็อยู่เล่นด้วยนานๆ หน่อย’

6.2.3 คำวิเศษณ์ที่ปรากฏหน้าประโยค

คำวิเศษณ์ที่ปรากฏหน้าประโยคขยายประโยค เช่น จั่งใดกะตาม ‘อย่างไรก็ตาม’ จั่งใดกะดี ‘อย่างไรก็ดี’ แนวใดกะตาม ‘อย่างไรก็ตาม’ แนวใดกะดี ‘อย่างไรก็ดี’ อิหลีแล้ว ‘จริงๆ แล้ว/ อันที่จริง’

สุดท้าย ‘สุดท้าย/ ท้ายที่สุด’ *แม่นแท้กะ ‘จริงๆ แล้วก็’* คำเหล่านี้มักปรากฏในสัมพันธสารและใช้เชื่อมโยงความในสัมพันธสารนั้น (โปรดดูเรื่องสัมพันธสาร)

6.3 ประเภทของวิเศษณ์แบ่งตามความหมาย

คำวิเศษณ์หรือคำชนิดอื่นที่ทำหน้าที่เสมือนวิเศษณ์ อาจแบ่งตามความหมายได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่

- 1) ประเภทบอกอากัปกริยา (Adverb of Manner)
- 2) ประเภทบอกความถี่ (Adverb of Frequency)
- 3) ประเภทบอกเวลา (Adverb of Time)
- 4) ประเภทบอกสถานที่ (Adverb of Place)
- 5) ประเภทบอกระดับ (Adverb of Degree)
- 6) ประเภทอื่น (Miscellaneous Adverb)

6.3.1 วิเศษณ์วลีบอกอากัปกริยา

วิเศษณ์วลีประเภทนี้โดยมากปรากฏหลังกริยา แต่ต้องอยู่หน้าคำนุภาคท้ายประโยค และบางคำซ้ำคำได้ เช่น (ข้อความที่ขีดเส้นใต้เป็นวิเศษณ์วลีบอกอากัปกริยา)

(17) *ฟ้าวมากินเข้าไวๆ แทน*

รีบมากินข้าวเร็วๆ หน่อย

‘รีบมากินข้าวเร็วๆ หน่อย’

(18) *ลูกสาวลาวอย่างเยี่ยมคักเนาะ*

ลูกสาวเขา เดินสงบเสงี่ยมจังนะ

‘ลูกสาวเขาเดินอย่างสงบเสงี่ยมจังนะ’

(19) *แม่หมู่อ้อยๆ คุณจี้ดินออกเป็นร่อง*

แม่หมู่อ้อยๆ คุณดินออกเป็นร่อง

‘แม่หมู่อ้อยๆ คุณดินออกเป็นร่อง’

คำว่า *อ้อยๆ* ที่ปรากฏหน้าคำกริยามีความหมายว่า ‘ช้าๆ’ แต่หากปรากฏหลังกริยาจะมีความหมายว่า ‘เบาๆ’ เช่น

(20)มันญ่างมาค้อยๆ ย้านคนได้เงิน

มันเดินมาค้อยๆ กลัวคนได้เงิน

‘มันเดินมาเบาๆ กลัวคนได้เงิน’

(21)หมาน้อยโตนี้ แล่น หั่น อีหลีไค

หมาน้อยตัวนี้ วิ่งเร็วจริง นะ

‘หมาน้อยตัวนี้ วิ่งเร็วจริงๆ นะ’

เป็นที่น่าสังเกตว่าวิเศษณ์ลีที่มีคำว่า โดย... ด้วยความ... ในภาษาไทยมาตรฐาน จะไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

(22)พอเป้งออกบ่คน น้ำกะบกลงไวจะหนด

พอปล่อยออกไม่นานน้ำก็ลดลงไวมาก

‘พอปล่อยออกไม่นานน้ำก็ลดลงโดยรวดเร็ว’

ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่ตัวบ่งชี้ ด้วยความรวดเร็ว โดยเร็ว และมักจะใช้คำวิเศษณ์บอกระดับ (intensifier) จะหนด ‘อย่างมาก’ บักจะหนด ‘อย่างมาก’ คัก ‘จริง’ แท้ ‘จริง’ อีหลี ‘จริง’ มาขยาย

การใช้ตัวบ่งชี้ ด้วยความ... โดย... ในภาษาไทยมาตรฐานนั้นก็เพื่อเน้นคำวิเศษณ์บอกอาการนั้นให้เด่นชัดขึ้น แต่ในเมื่อภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ได้ใช้ตัวบ่งชี้ดังกล่าว เพราะฉะนั้นการเน้นให้เด่นชัด จึงทำได้โดยการใช้คำวิเศษณ์บอกระดับความเข้มข้นแทนนั่นเอง

ประโยชน์ที่ว่า ‘มีกระต่ายตัวหนึ่งกระโดดมาด้วยความรวดเร็ว’ ในภาษาไทยมาตรฐาน หากให้ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานพูดประโยคนี้จะไม่มีความชัดเจนแต่อย่างใด ดังนี้

(23)มีกระต่าย โตหนึ่งโดดมา ไว บักจะหนด

มีกระต่ายตัวหนึ่งกระโดดมาเร็วมาก

‘มีกระต่ายตัวหนึ่งกระโดดมาเร็วมาก’

สำหรับตัวบ่งชี้ ...อย่าง ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานน้อยมาก เท่าที่พบ มีว่า ...อย่างคี่ และ ...อย่างคัก เช่นในประโยค

(24)เอาปลาใส่ไหแล้ว ลาวกะฮัดปากไหอย่างคี่

เอาปลาใส่ไหแล้ว เขาก็รดปากไหอย่างดี
‘เอาปลาใส่ไหแล้ว เขาก็รดปากไหอย่างดี’

6.3.2 วิเศษณ์วลีบอกความถี่

วิเศษณ์วลีบอกความถี่ในภาษาไทยถิ่นอีสานบางวลีปรากฏท้ายประโยค ได้แก่

อยู่เรื่อย	‘อยู่เรื่อย’
ดู	‘บ่อย’
ตลอด	‘ตลอด’

(25) อีพ่อลาวไปหาเก็บจีชีมาขายอยู่เรื่อยอยู่เคยะ
คุณพ่อเขาไปหาเก็บชันมาขายอยู่เรื่อย อยู่ณะ
‘คุณพ่อ แกไปหาเก็บชันมาขายอยู่เรื่อย อยู่ณะ’

โปรดสังเกตว่า วิเศษณ์วลีบอกความถี่ แม้ปรากฏท้ายประโยค แต่ก็ต้องปรากฏก่อน ตัวบ่งชี้
การณลักษณะ หรือ คำอนุภาคท้ายประโยคด้วย

สำหรับคำว่า ดู ‘บ่อย’ สามารถซ้ำคำเป็น ดู ดู ‘บ่อยบ่อย’ ได้เช่น

(26) ญามนี้ แมงงอดคานเข้าเฮือนดูดูตัว
ยามนี้ แมลงปองคลานเข้าเรือนบ่อยบ่อย นะ
‘ดูดูนี้ แมลงปองคลานเข้าบ้านบ่อยบ่อยนะ’

เป็นที่น่าสังเกตว่า ดูดี นอกจากจะหมายถึง ดีมาก แล้ว ยังมีความหมายว่า ‘บ่อยบ่อย’ ได้ด้วย
เช่น

(27) เด็กน้อยซุมนี้ พากันไปหากินเหล้าดูดีดอก
เด็กพวกนี้ พากันไปหากินเหล้า บ่อยบ่อย ดอก
‘เด็กพวกนี้พากันไปหากินเหล้าบ่อยบ่อยหอรอก’

วิเศษณ์วลีบอกความถี่ที่สามารถปรากฏหน้าประธานหรือหลังประธานก็ได้ ได้แก่

บางเทื่อ	‘บางครั้ง’
ส่วนหลาย	‘ส่วนมาก’
ทำมะดา	‘ธรรมดา โดยปกติ’

(28) ลุงกำนันท่ามะคา เพ็นกะอยู่เฮือนสู่มื้อหั้นละ
 ลุงกำนัน โดยปกติท่านก็อยู่เรือนทุกวันนั้น ละ
 ‘ลุงกำนัน โดยปกติท่านก็อยู่บ้านทุกวันนั้นแหละ’

(29) นางเทื่อลาวกะป่วง นางเทื่อลาวกะจบแท้ๆ
 บางทีก็สติแตก บางทีก็เรียบร้อยจริงๆ
 ‘บางครั้งเขาก็สติแตก บางครั้งเขาก็เรียบร้อยจริงๆ’

6.3.3 วิเศษณ์วลีบอกเวลา

วิเศษณ์วลีบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นอีสานโดยปกติจะใช้คำนามบอกเวลาวางต้นประโยค เช่น

(30) มื่ออื่นญามมื่อแลง ลาวก็อสิมาซอดแล้วละ
 พรุ่งนี้ตอนเย็นเขาคงจะมาถึงแล้วละ
 ‘พรุ่งนี้ตอนเย็นเขาคงจะมาถึงแล้วละ’

หากปรากฏท้ายประโยคก่อนคำอนุภาคท้ายประโยค มักมีคำคุณศัพท์ชี้เฉพาะ หั้น ปรากฏด้วย เช่น

(31) ลาวก็อสิมาซอดแล้วละ มื่ออื่นญามมื่อแลงหั้น
 เขาคงจะมาถึงแล้วละ พรุ่งนี้ตอนเย็นนั้น
 ‘เขาคงจะมาถึงแล้วละ พรุ่งนี้ตอนเย็นนั้นนั่นะ’

คำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีดังนี้

มื่อนี้	‘วันนี้’	มื่ออื่น	‘พรุ่งนี้’
มื่อฮือ	‘มะริ่นนี้’	มื่อตั่ง	‘มะเรื่องนี้’
มื่อวาน	‘เมื่อวาน’	มื่อวานขึ้น	‘วานขึ้น’
เดือนนี้	‘เดือนนี้’	เดือนหน้า	‘เดือนหน้า’
เดือนฮือ	‘เดือนหลังจากเดือนหน้า’	เดือนแล้ว	‘เดือนที่แล้ว’
เดือนเฮ็ด	‘เดือนหนึ่ง’	เดือนสอง	‘เดือนยี่’
ปีนี้	‘ปีนี้’	ปีหน้า	‘ปีหน้า’
ปีฮือ	‘ปีหลังจากปีหน้า’	ปีกาย	‘ปีกลาย’

ปีก่อน	ปีก่อนปีกลาย		
ญามทางคีน	‘ตอนกลางคีน’	ญามทางเว็น	‘ตอนกลางวัน’
ญามมือเช้า	‘ตอนเช้า’	ญามมือสว	‘ตอนสาย’
ญามเที่ยง	‘ตอนเที่ยง’	ญามบ่าย	‘ตอนบ่าย’
ญามมือแลง	‘ตอนเย็น’	ญามค่ำ	‘ตอนค่ำ’
ญามเด็ก	‘ตอนดึก’	ญามซ็อนสิแจ้ง	‘ตอนใกล้รุ่ง’
ญามหนาว	‘หน้าหนาว’	ญามฮ้อน	‘หน้าร้อน’
ญามฝน	‘หน้าฝน’	ญามแล้ง	‘หน้าแล้ง’

(32) ซ่วนน้ำมลิบกกะ เดือนฮื้อ ฟุ่นแหล้วเนาะ

ซ่วนน้ำจะลคก็เดือนมะรินนุ่น แหละนะ

‘กว่าน้ำจะลคก็เดือนหลังเดือนหน้านุ่นแหล้วนะ’

น่าสังเกตว่า ลำดับของวัน และปีในภาษาไทยถิ่นอีสานมีจำนวนมากกว่า ในภาษาไทยมาตรฐาน โดยเพิ่มคำว่า

มื่อต่าง	‘วันหลังวันมะเรื่อง’
เดือนฮื้อ	‘เดือนมะริน’
ปีฮื้อ	‘ปีมะริน’

วิเศษณ์วลีบอกเวลาที่เป็นคำเดี่ยว ได้แก่ ก่อน ‘ก่อน’ ลุน ‘ภายหลัง’ เช่น

(33) ผู้เกิดใหม่ใหญ่ลุนกะให้เชื่อฟังผู้เกิดก่อน แทน

ผู้เกิดใหม่ใหญ่ภายหลังก็ให้เชื่อฟังผู้เกิดก่อน หน้อย

‘คนที่เกิดเติบโตทีหลังก็ให้เชื่อฟังคนที่เกิดก่อนหน้อย’

6.3.4 วิเศษณ์วลีบอกสถานที่

วิเศษณ์วลีบอกสถานที่มักประกอบด้วยคำบุพบท + นาม เช่น

(34) ไปเอาฟ้าค้ำวางอยู่ข้างเตาไฟ มาให้พ่อแทน

ไปเอาพรวดำวางอยู่ข้างเตาไฟมาให้พ่อหน้อย

‘ไปเอาพรวดำที่วางอยู่ข้างเตาไฟมาให้พ่อหน้อย’

(35)แม่กับลูกพากันลงไปอาบน้ำ

แม่กับลูกพากันเดินไปตามริมน้ำ

‘แม่กับลูกพากันเดินไปตามริมน้ำ’

6.3.5 วิเศษณ์วลีประเภทเน้นเสริมความ

วิเศษณ์วลีที่เน้นเสริมความ (intensifier) ของกริยา จะปรากฏหลังกริยาของประโยค ตัวอย่างเช่น

โผด	‘เหลือเกิน’	(36)แซบอยู่ <u>แต่</u> ว่ามัน <u>เผ็ด</u> โผด อร่อยอยู่ <u>แต่</u> ว่า <u>เผ็ด</u> เหลือเกิน ‘อร่อยนะแหละ <u>แต่</u> ว่า <u>เผ็ด</u> เหลือเกิน’
กะดื้อ	‘ขนาดนี้’	(37)ข้อยบ่อาบหัวมันดอก หนาว <u>กะดื้อ</u> ฉันไม่อาบหัวมันดอก หนาวขนาดนี้ ‘ฉันไม่อาบหัวมันดอก หนาวขนาดนี้’
กะดัดกะดื้อ	‘ขนาดนี้’	(38) همین <u>กะดัดกะดื้อ</u> ยังกินเสย همینขนาดนี้ ยังกินเฉย ‘ همینขนาดนี้ ยังกินเฉย’
บักคัก	‘อย่างยิ่ง’	(39)เอาออกบ่ได้ดอก <u>แน่น</u> บักคักเลย เอาออกไม่ได้ดอก <u>แน่น</u> อย่างยิ่งเลย ‘เอาออกไม่ได้หรอก <u>แน่น</u> อย่างยิ่งเลย’
แท้	‘จริงๆ’	(40)เจ้าคือมาคืดนำลูกหลาย <u>แท้</u> คุณทำไมคืดตามลูกหลาย <u>แท้</u> ‘คุณทำไมเป็นห่วงลูกมากเสียจริง’
อีหลี	‘จริงๆ’	(41)ปีนี้ <u>น้ำ</u> อยู่ <u>ซี้</u> ขึ้นไวโผด คืดญา <u>อีหลี</u> วะ ปีนี้ <u>น้ำ</u> อยู่ <u>ซี้</u> ขึ้นไวเหลือเกิน คืดญาจริงวะ ‘ปีนี้ <u>น้ำ</u> ในแม่น้ำ <u>ซี้</u> ขึ้นไวเหลือเกินคืดไม่ตกจริงๆ’

6.3.6 วิเศษณ์วลีประเภทอื่น

วิเศษณ์วลีประเภทอื่น หมายถึง ประเภทที่ไม่สามารถจัดไว้ใน 5 ประเภทข้างต้นได้ วิเศษณ์วลีประเภทนี้ มีจำนวนน้อย เช่น

เอง	‘เอง’	(42)อย่าไปบอกมัน ให้มัน <u>เฮ็ดเอง</u> โลก อย่าไปบอกมันให้มันทำเองเลย ‘อย่าไปบอกมันให้มันทำเองเลย’
น้ำ	‘ด้วย’	(43)เมื่อ <u>อื่นเช้า</u> เอา <u>ปั้งขึ้น</u> ไปกิน <u>น้ำเคื่อ</u> วันอื่นเช้า เอา <u>ปั้งเนื้อ</u> ไปกินด้วยนะ ‘พรุ่งนี้เช้า เอา <u>เนื้อย่าง</u> ไปกินด้วยนะ’
ແ່ນ	‘บ้าง’	(44)ลูก <u>ซ้อยอยู่</u> กรุงเทพ <u>ແ່ນ</u> มี <u>อยู่</u> ที่ <u>นี้</u> <u>บ้าง</u> ⁶ ลูกฉันอยู่กรุงเทพบ้าง มีอยู่ที่นี้บ้าง ‘ลูกฉันอยู่กรุงเทพบ้าง มีอยู่ที่นี้บ้าง’
ดีกั่ว	‘ดีกว่า’	(45)คัน <u>ขึ้นซ้อยเฮ็ด</u> แจ่ว ไปกิน <u>น้ำดีกั่ว</u> ถ้าฉัน ทำแจ่วไปกินด้วยดีกว่า ‘ถ้าฉัน ทำแจ่วไปกินด้วยดีกว่า’
คือกัน	‘เหมือนกัน’	(46)โฮ้ย ภูกะวิน <u>นำมัน</u> <u>คือกัน</u> นั่นละ โฮ้ย ฉันก็เวียนด้วยมันเหมือนกันนั่นละ ‘โฮ้ย ฉันก็เวียนหัวกับมันเหมือนกันนั่นแหละ’

⁶ คำว่า ແ່ນ ‘บ้าง’ เป็นคำพ้องรูปพ้องเสียงกับ ແ່ນ ‘หน้อย’ ซึ่งเป็นคำอนุภาค (โปรดดูบทที่ 10 ว่าด้วยคำอนุภาค)

บทที่ 7

คำปริมาณ

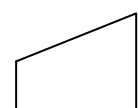
7.1 นิยามของคำปริมาณ

คำปริมาณ คือ คำที่ไม่สามารถปรากฏหลังคำว่า ‘ไม่’ และต้องปรากฏหน้าคำนามที่เป็นจำนวน หรือลักษณนาม ทำหน้าที่ขยายคำนามที่ตามหลังเพื่อบอกปริมาณของคำนามนั้น เช่น คำว่า จัก ‘สัก’ เกือบ ‘เกือบ’ หว่าง ‘ประมาณ’ ท่อ ‘แค่’ ตั้ง ‘ตั้ง’ เป็นต้น

7.2 ลักษณะของคำปริมาณ

คำปริมาณในภาษาไทยถิ่นอีสานมีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการคล้ายกับคำปริมาณในภาษาไทยมาตรฐานตามที่ กิตติมา อินทร์มพรรย์ (2554) ได้วิเคราะห์ไว้ (โปรดดูรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 8 โดยนำมาสรุปได้ดังนี้

1) หน่วยสร้างที่มีคำนามนำหน้าด้วยคำปริมาณจัดเป็นหน่วยสร้างเข้าสู่ศูนย์ (endocentric construction) ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนขยาย ดังนั้นถึงแม้คำปริมาณจะมีการเกิดร่วมกับคำนามเหมือนบุพพท ก็อยู่หน้าคำนาม แต่เป็นหน่วยสร้างคนละประเภท กล่าวคือ บุพพท + นาม เป็นหน่วยสร้างไร้ศูนย์ (exocentric construction) เช่น ในเรือน ‘ในเรือน’ ส่วน คำปริมาณ + นาม เป็นหน่วยสร้างเข้าสู่ศูนย์ เช่น สู้หลัง ‘ทุกหลัง’ แสดงได้ดังนี้

สู้ หลัง

+Q +N

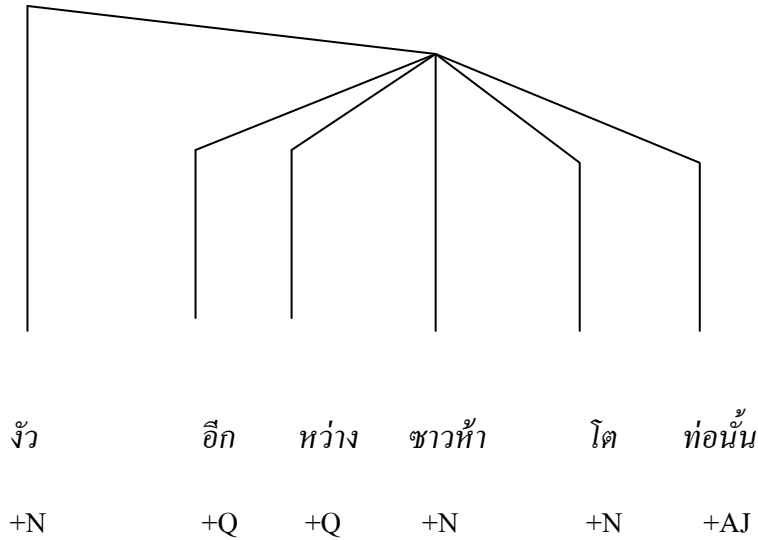

ใน เรือน

+P +N

2) คำปริมาณต้องปรากฏในนามวลีเสมอ เช่น

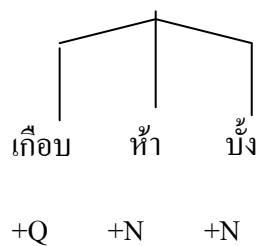
นามวลี [NP จั่ว อีก ห้วง ชาวห้า โต เท่านั้น NP] ‘จั่วอีกยี่สิบห้าตัวเท่านั้น’

นามวลีนี้มีค่านาม จั่ว เป็นส่วนหลัก อีก หว่าง เป็นคำปริมาณ โต เป็นคำลักษณนาม ท่อนั้น เป็นคุณศัพท์

ส่วนที่ตามหลังส่วนหลัก คือ อีกหว่างชาวหัวตัว ถือได้ว่าเป็นนามวลีเช่นกัน โดยมี คำจำนวน ชาวหัว เป็นส่วนหลักของวลี ส่วนอื่นเป็นเพียงส่วนขยาย

3) คำปริมาณไม่หมายรวมถึงคำจำนวน เช่น เค็ง ‘ครั้ง’ หนึ่ง สอง สาม ร้อยห้า พันล้าน ฯลฯ ถึงแม้คำจำนวนสามารถบ่งบอกปริมาณได้ก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากคำจำนวนสามารถปรากฏได้โดยไม่พึ่งพาคำชนิดอื่น ส่วนคำปริมาณเป็นคำที่ต้องปรากฏหน้าคำอื่น และไม่สามารถปรากฏตามลำพังโดยไม่มีนามตามมาได้ เช่น เกือบห้าบั้ง ‘เกือบห้ากระบอก’ แสดงได้ดังนี้

วลีนี้มี ห้า เป็นส่วนหลัก มี เกือบ และ บั้ง เป็นส่วนพึ่งพา

4) คำปริมาณต้องปรากฏหน้าค่านามซึ่งอาจเป็น คำจำนวน หรือ คำลักษณนาม หรือ คำจำนวน + ลักษณนาม เช่น

หน้าคำจำนวน

(1)คนหว่างขวานี่ละมา

คนระหว่างยี่สิบนี่ละมา

‘คนมาราวยี่สิบคนนี่แหละมา’

หน้าคำลักษณนาม

(2)หมูท่อดิเดียวกะเลี้ยงเป็นเนาะ

หมูเท่าตัวเดียวก็เลี้ยงเป็นเนาะ

‘หมูแค่ตัวเดียวก็เลี้ยงได้นะ’

หน้าคำจำนวน+ลักษณนาม

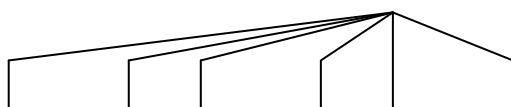
(3)คนตั้งหมื่นคนมาเบียดกันอยู่ลาดประสง

คนตั้งหมื่นคนมาเบียดกันอยู่ราชประสงค์

‘คนตั้งหมื่นคนมาเบียดเสียดกันอยู่ราชประสงค์’

5) คำปริมาณปรากฏเรียงต่อกันได้ โดยไม่ถือว่าเป็นปริมาณวิเศษ เนื่องจากคำปริมาณทุกคำทำหน้าที่ ขยายคำนามที่ตามมา และไม่มีคำปริมาณคำใดเป็นส่วนหลักได้ เช่น

NP[NPอีก จัก หว่าง เกือบ สอง NP]วา]NP

อีก จัก หว่าง เกือบ สอง วา

+Q +Q +Q +Q +N +N

อีก จัก หว่าง เกือบ สอง วา

อีก สัก ระหว่าง เกือบ สอง วา

‘อีกสักกราวเกือบสองวา’

7.3 การจัดหมวดของคำปริมาณ

หมวดคำปริมาณในภาษาไทยถิ่นอีสาน อาจจัดโดยพิจารณาจากความหมายได้เป็น 5 กลุ่ม คล้ายกับที่กิติมา อินทรมพรรษ์ (2554) ได้วิเคราะห์ไว้ (โปรดดูรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 8) แต่วางกันที่การจัดสมาชิกในกลุ่มต่างกัน หมวดคำปริมาณในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีดังนี้

- 1) กลุ่มที่บ่งบอก ปริมาณที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ อีก ‘อีก’
- 2) กลุ่มที่บ่งบอกว่า มากกว่าหรือน้อยกว่าที่ผู้พูดคาดไว้ ได้แก่ ตั้ง ‘ตั้ง’ ท่อ ‘แต่’
- 3) กลุ่มที่บ่งบอกโดยคาดคะเน ได้แก่ จัก ‘สัก’ เกือบ ‘เกือบ’ หวัง ‘ราว’ ฐาน ‘ประมาณ’
- 4) กลุ่มที่บ่งบอกว่า มากกว่าจำนวนที่กล่าว ได้แก่ กว่ ‘กว่า’ หลาย ‘หลาย’
- 5) กลุ่มที่บ่งบอกการจำแนกหรือรวมเข้ากัน ได้แก่ ลาง ‘บาง’ แต่ละ ‘แต่ละ’ สู ‘ทุก’ เิง ‘ทั้ง’ ละ ‘ละ’

7.4 การเรียงลำดับของคำปริมาณในนามวลี

การเรียงลำดับของคำปริมาณในนามวลีจะเรียงลำดับจากกลุ่มที่ 1 ถึงที่ 5 และคำในกลุ่ม 3 หรือกลุ่ม 4 ด้วยกันอาจเรียงต่อกันก็ได้ สำหรับกลุ่มที่ 4 กับ 5 ต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง เขียนเป็นกฎได้ดังนี้ (Num = จำนวน/ Ncl = ลักษณะนาม)

$$\text{การเรียงลำดับคำปริมาณ} = 1 + 2 + 3 + (3) + \left\{ \begin{array}{c} 4+(4) \\ 5 \end{array} \right\} + (\text{Num}) + \text{Ncl}$$

ตัวอย่างนามวลีที่มีคำปริมาณเรียงกัน เช่น

อีก (1) + ตั้ง (2) + เกือบ (3) + สู (5) + หลังคาเรือน

‘อีกตั้งเกือบทุกหลังคาเรือน’

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะพบการเรียงลำดับคำปริมาณครบทั้ง 4 ตำแหน่งเช่นนี้น้อยมาก โดยทั่วไปจะพบเพียง 1-2 ตำแหน่งเท่านั้น เช่น

เงิน ท่อ(2) ชาวบาค

‘เงินแค่ยี่สิบบาท’

หมา เกือบ(3)กว่(4) พันโต

‘หมาเกือบกว่าพันตัว’

ไทบ้าน เกือบ(3)สู(5) คน

‘ชาวบ้านเกือบทุกคน’

บ้าน อีก(1)แต่ละ(5) บ้าน

‘หมู่บ้านอีกแต่ละหมู่บ้าน’

หมู จัก(3)เกือบ(3) ห้าร้อยโต

‘หมูสักเกือบห้าร้อยตัว’

คน ตั้ง(2)หลาย(4) สิบคน

‘คนตั้งหลายสิบคน’

บทที่ 8

คำบุพบท

การจัดชนิดคำบุพบทด้วยเกณฑ์ทฤษฎีไวยากรณ์สหภาพการจะทำให้ผลที่แตกต่างจากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีไวยากรณ์สมัยก่อน ผู้อ่านจะพบว่าคำสันธานบางส่วนในอดีตจะเป็นคำบุพบทในทฤษฎีนี้

8.1 นิยามของคำบุพบท

คำบุพบท เป็นคำที่ปรากฏในหน่วยสร้างไว้ศูนย์ (exocentric construction) (Starosta 1988) คำบุพบทจึงจำเป็นต้องมีคำหลักร่วม

มีผู้ให้เกณฑ์ทดสอบคำบุพบทในภาษาไทยไว้ดังนี้

1) คำบุพบทไม่สามารถตามด้วยตัวกำหนดได้ (Prasithrathsint 2000, Indrambarya 1995, 2008) เช่น

*สำหรับใคร/อื่น

*แก่ใคร/อื่น

2) คำบุพบทไม่สามารถปรากฏในตำแหน่งท้ายประโยคของประโยคเน้นความ (Indrambarya 1995, 2008) เช่น

*เล็กน้อย แดงคุยกับ

*เด็กๆ นะ ฉันซื้อหนังสือเล่มนี้เพื่อ

3) คำบุพบทไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำปริมาณได้ (Indrambarya 2008) เช่น

*แดง คุยหลายกับ

*แดง คุยก็กับ

4) คำบุพบทไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำวิเศษณ์บ่งบอกปฏิเสธ ไม่ ได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2553, Indrambarya 2008) เช่น

*เลิก ไปเที่ยว ไม่ กับจุ่ม

*ฉันทำไม่เพื่อเธอ

8.2 ประเภทของคำบุพบท

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏว่า คำบุพบทในภาษาอีสานสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทตามแนวไวยากรณ์ศัพท์การก ซึ่งแบ่งตามลักษณะการกระจายคำ ได้แก่ บุพบทตามด้วยคำนาม และบุพบทตามด้วยกริยาหรือประโยค

8.2.1 บุพบท ตามด้วยคำนาม

คำบุพบทที่สามารถปรากฏหน้าคำนามเรียกว่า non-extension prepositions เมื่อบุพบทปรากฏในประโยคจะมีตำแหน่งในโครงสร้างดังนี้ NP V (NP) ___ NP กล่าวคือคำบุพบทจะอยู่หลังคำอาการกริยาหรือหลังกรรมของสกรรมกริยาก็ได้

8.2.1.1 คำบุพบทหลังอาการกริยา

(1)มื่ออื่น ซ้อย ลี ไป หา เาะะ เหล้น น้ำ หมู
วันอื่น ฉัน จะ ไป หา เาะะ เล่น ตาม เพื่อน
'พรุ่งนี้ ฉันจะไปเตร็ดเตร่เล่นกับเพื่อน'

(2)เด็กแล้ว ฟ้าขึ้น ไปนอนเตียงเฮือนแม่
ดึกแล้ว ริบขึ้น ไปนอนบนเรือน ลี
'ดึกแล้ว ริบขึ้น ไปนอนบนบ้าน ลี'

8.2.1.2 คำบุพบทหลังสกรรมกริยา

การใช้คำบุพบทหลังสกรรมกริยาบางคำในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น แค่เธอ สำหรับเธอ ให้ กับประเทศอื่น ให้แก่น้องชาย สู่ความทันสมัย จะไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่จะใช้เป็นดังนี้

(3)เงินทุกบาททุกสตางค์ฉันขอมอบแค่เธอ

(4)เงินสู่บาดสู่สะตางซ้อยขอมอบให้เจ้า

(5)กับข้าวสำหรับนี้จัดไว้สำหรับเธอ

(6)แนวกินพานี้จัดไว้ให้เจ้า

- (7)ประเทศไทยไม่เคยเป็นทาสให้กับประเทศอื่น
 (8)ประเทศไทยเคยเป็นข้อย้ำให้ประเทศอื่น
 (9)เขาได้มอบรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่โรงเรียน
 (10)ลาวได้มอบรายได้ส่วนหนึ่งให้โฮงเฮียน
 (11)ประเทศไทยกำลังพัฒนาไปสู่ความทันสมัย
 (12)ประเทศไทยกำลังพัฒนาไปให้มีความทันสมัย

นอกจากนี้ยังไม่พบว่า คำบุพบทในตำแหน่งหน้าประโยคของประโยคเน้นความ ____ NP, NP V (NP) เช่น

- (13) สำหรับ นักเรียนชาตินั้น ท่าน ผอ. จะให้ไปชุดแปลงผักที่หลังโรงเรียน'
 (14) ~~๐~~นักเรียนผู้ชายนั้น ท่านผอ.ให้ไปชุดหนานผักอยู่~~๐~~หลังโฮงเฮียน

เป็นที่น่าสังเกตว่าคำบุพบทบางคำอาจเกิดจากการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ซึ่งมีนักภาษาศาสตร์หลายท่านได้กล่าวว่าคำบุพบทในปัจจุบันอาจเป็นคำกริยาที่ผ่านกระบวนการกลายทางไวยากรณ์มาเป็นคำบุพบท เช่นอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsint 2000) พบว่าคำนามที่ผ่านกระบวนการทางไวยากรณ์เป็นคำบุพบทได้แก่ หน้า หลัง นอก ใน บน ล่าง เหนือ ได้ กลาง ริม ที่ ข้าง ด้าน ทาง อย่าง ของ

ในภาษาไทยถิ่นอีสานเองก็มีทั้งคำที่อาจเป็นคำบุพบทอยู่เดิม และคำที่อาจเป็นคำบุพบทที่กลายมาจาก คำนาม และคำกริยา ดังนี้

1) คำบุพบทที่อาจเป็นคำบุพบทอยู่เดิม ได้แก่

เทิง	‘บน, เหนือ’	ใต้	‘ล่าง, ใต้’		
กาง	‘กลาง’	นอก	‘นอก’	แต่	‘จาก’

- (15)คีนันมีนิกเค้าโตหนึ่งบินมาจับอยู่เทิงปลายไม้
 คีนันมีนิกเค้าแมวตัวหนึ่งบินมาจับอยู่บนปลายไม้
 ‘คีนันมีนิกเค้าแมวตัวหนึ่งบินมาจับอยู่บนปลายไม้’

- (16)ลาวกะเลยลงนอนกึ่งเกือกอยู่ใต้ต้นโพ
 เขาก็เลยลงนอนกึ่งเกือกอยู่ใต้ต้นโพธิ์

‘เขาก็เลยลงนอนกลิ้งเกลือกอยู่ใต้ต้นโพธิ์’

(17) คีนนี้ไผ่ลือกออกไปนอกบ้านให้บอกผู้ใหญ่บ้านก่อนเคื่อ

คีนนี้ใครจะออกไปนอกบ้านให้บอกผู้ใหญ่บ้านก่อนนะ

‘คีนนี้ใครจะออกไปนอกหมู่บ้านให้บอกผู้ใหญ่บ้านก่อนนะ’

(18) มี่ออื่นลิมี่พื๋น้องมาแต่ขอนแก่นมาหาเคื่อ

พຸ່ງนี้จะมีพื๋น้องมาจากขอนแก่นมาหานะ

‘พຸ່ງนี้ จะมีพื๋น้องที่มาจากขอนแก่นมาหานะ’

น่าสังเกตว่า คำว่า แต่ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จะเป็นคำบุพบท มิใช่คำสันธาน เหมือนคำภาษาไทยมาตรฐาน และคำว่า แต่ ที่เป็นคำสันธานจะใช้คำว่า ผั้น ในภาษาไทยถิ่นอีสาน (โปรดดูคำสันธาน)

2) คำบุพบทที่อาจกลายมาจากคำนาม

คำบุพบทที่อาจกลายมาจากคำนามในภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่

หน้า ‘หน้า’   หลัง ‘หลัง’   ข้าง ‘ข้าง’

(19) ไหป่าแคะเก่าซุมนี้เอาไปเสียงกันไว้อยู่หลังคอกหมูเคื่อ

ไผ่ปลาร้าเก่าพวกนี้เอาไปเรียงกันไว้อยู่หลังคอกหมูนะ

‘ไผ่ปลาร้าเก่าพวกนี้เอาไปเรียงกันไว้อยู่หลังคอกหมูนะ’

(20) ไปเอาฟ้าด้ามวางอยู่ข้างเตาไฟมาให้พ่อแห่น

ไปเอาพร้าด้ามวางอยู่ข้างเตาไฟมาให้พ่อหน้อย

‘ไปเอาพร้าด้ามที่วางอยู่ข้างเตาไฟมาให้พ่อหน้อย’

น่าสังเกตว่า ในภาษาไทยมาตรฐาน คำว่า ที่ เป็นบุพบทได้ เช่น ประโยคที่ว่า

(21) ชาวบ้านมารวมตัวกันอยู่ที่ลานวัด

แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่คำว่า ที่ เช่น

(22) *ชาวบ้านเพิ่มมาโฮมกันอยู่ที่เคิ่นวัด

(23) ชาวบ้านเพิ่มมาโฮมกันอยู่เคิ่นวัด

ชาวบ้านเขามารวมกันอยู่ลานวัด
‘ชาวบ้านเขามารวมกันอยู่ลานวัด’

หรือในภาษาไทยมาตรฐานใช้ประโยคที่ว่า *ทุกวันเขาจะเอาลูกไปฝากไว้ที่บ้านยาย*
ภาษาไทยถิ่นอีสานจะไม่มี ที่ เช่น

(24) *สู้มือ ลาวลีเอาลูกไปฝากไว้อยู่ที่ เรือนแม่ใหญ่

(25) สู้มือ ลาวลีเอาลูกไปฝากไว้อยู่เรือนแม่ใหญ่
ทุกวัน เขาจะเอาลูกไปฝากไว้อยู่เรือนแม่ใหญ่
‘ทุกวันเขาจะเอาลูกไปฝากไว้ที่บ้านยาย’

เห็นได้ว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่คำว่า *ที่* เป็นบุพบท แต่ต้องมีคำว่า *อยู่* แทน ซึ่งคำว่า *อยู่* นี้ อาจเป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะที่ดำเนินอยู่ได้ด้วย

3) คำบุพบทที่อาจกลายมาจากคำกริยา

คำบุพบทที่กลายมาจากคำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ นำ ‘ตาม’

(26) แม่กับลูกพากันนำไปนำฮิมห้วย
แม่กับลูกพากันเดินไปตามริมห้วย
‘แม่กับลูกพากันเดินไปตามริมห้วย’

(27) เห็นซุนนี่มันมักเกิดอยู่นำจีขอนแก่นตัว
เห็นพวกนี้มันชอบเกิดอยู่ตามจีขอนแก่น นะ
‘เห็นพวกนี้ มันชอบเกิดอยู่ตามขอนแก่น นะ’

8.2.2 บุพบทที่ตามด้วยกริยา

คำบุพบทที่ตามด้วยคำกริยา เรียกว่า *extensional preposition* (Starosta, 1988) โดยแบ่งบุพบทที่ตามด้วยกริยาเป็น 2 ประเภท คือ คำบุพบทที่ตามด้วยกริยาไม่แท้และคำบุพบทที่ตามด้วยกริยาแท้หรือประโยค

8.2.2.1 คำบุพบทที่ตามด้วยคำกริยาไม่แท้

คำบุพบทที่ตามด้วยกริยาไม่แท้ในภาษาไทยมาตรฐานได้แก่ *เพื่อ สำหรับ โดย และ อย่าง*

คำว่า เพื่อ บ่งบอกจุดประสงค์ คำว่า สำหรับ บ่งบอกการรับผลประโยชน์ และ โดย บ่งบอกวิธีการ (ดูบทที่ 7 เล่มที่ 1) เช่น

(28)เขาเดินทางกลับประเทศไทยเพื่อกอบกู้ชื่อเสียง

(29)ชื่อเสาวรสสำหรับรับประทานสด

(30)ทำน้ำให้ใสได้โดยกวนด้วยสารส้ม

จากการวิเคราะห์ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่พบคำว่า เพื่อ สำหรับ โดย ประโยคดังกล่าวในภาษาไทยมาตรฐานจะเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานได้ดังนี้

(31)ลาวเดินทางคืนปะเทดไทญ๋อนอยากกอบกู้ชื่อเสียง

‘เขาเดินทางกลับประเทศไทยเพราะอยากกอบกู้ชื่อเสียง’

คำว่า เพื่อ ที่บ่งบอกจุดประสงค์ในภาษาไทยมาตรฐาน จะถูกแทนด้วย ญ๋อนอยาก ‘เพราะอยาก’ ที่บ่งบอกสาเหตุ

(32)ชื่อเสาวรสลดไว้กินดิบ

‘ชื่อเสาวรสสำหรับรับประทานสด’

คำว่า สำหรับ บ่งบอกการรับผลประโยชน์ในภาษาไทยมาตรฐาน จะถูกแทนด้วย ไว้

(33)เห็ดน้ำให้ใสได้ญ๋อนเอาสารส้มกวน

‘ทำน้ำให้ใสได้เพราะเอาสารส้มกวน’

คำว่า โดย ที่บ่งบอกวิธีการในภาษาไทยมาตรฐาน จะถูกแทนด้วย ญ๋อน ‘เพราะ’ ที่บ่งบอกสาเหตุ

8.2.2.2 คำบุพบทที่ตามด้วยคำกริยาแท้หรือประโยค

คำบุพบทที่เป็นส่วนนำของหน่วยเติมเต็มคำของกริยาหรือคำนามในภาษาไทยมาตรฐาน ได้แก่ สำหรับ ว่า ที่ โดย โดยที่ และ เพื่อที่ เช่น

(34)กับข้าวจานนี้เก็บไว้ สำหรับเธอกินตอนเย็น

(35)เค้าให้การสนับสนุนมากมาย ว่า เค้าต้องให้ลูกมาเรียนหนังสือ

(36)ฉันเสียใจที่เธอเข้าใจฉันผิด

(37)เขาทำไปโดยเขาไม่รู้ตัว

(38)คนพ่อยอมทำงานหนักเพื่อที่ลูกๆจะได้เรียนหนังสือ

จากการวิเคราะห์ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่พบคำว่า สำหรับ ที่ โดย โดยที่ และ เพื่อที่ พบเฉพาะคำว่า ว่า ประโยคดังกล่าวในภาษาไทยมาตรฐานจะเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานได้ดังนี้

(39)แนวกินจานนี้เก็บไว้ให้เจ้ากินตอนแลง

‘กับข้าวจานนี้เก็บไว้ให้เธอกินตอนเย็น’

(40)ลาวสะหนับสะหนุนหลายเลย ว่า ลาวต้องให้ลูกมาเขียนหนังสือ

‘เล่าให้การสนับสนุนมากเลย ว่า เล่าต้องให้ลูกมาเรียนหนังสือ’

(41)ซ้อยเสียใจเลื่องเจ้าเข้าใจซ้อยผิด

‘ฉันเสียใจเรื่องเธอเข้าใจฉันผิด’

(42)ลาวเฮ็ดไปลาวฝันฮู้โต

‘เขาทำไปเขากลับไม่รู้ตัว’

(43)อ๊พ่อยอมเฮ็ดเวียกหนักญ้อลูกๆสิได้เขียนหนังสือ

‘คุณพ่อยอมทำงานหนักเพราะลูกๆจะได้เรียนหนังสือ’

จะเห็นได้ว่า มีเฉพาะคำบุพบท ว่า เท่านั้นที่ตรงกับภาษาไทยมาตรฐาน คำที่นอกเหนือจากนี้คำบุพบทอื่นแทน

8.2.2.2 คำบุพบทที่ทำหน้าที่เป็นส่วนนำของหน่วยพืงพายายของกริยาหลักประโยค

คำบุพบทที่ทำหน้าที่เป็นส่วนนำของหน่วยพืงพายายของกริยาหลักประโยคในภาษาไทยมาตรฐาน สามารถแบ่งตามความหมายได้ดังนี้ (ดูบทที่ 7 เล่มที่ 1)

- 1) แสดงเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่ความสัมพันธ์กัน ได้แก่ พอ..ก็/ ครั้น...ก็
- 2) ความขัดแย้งกัน ได้แก่ ถึงแม้/ แม้ว่า/ ถึงแม้ว่า
- 3) แสดงเงื่อนไข ได้แก่ ถ้า/ หาก/ ถ้าหาก/ ถ้าหากว่า

จากการวิเคราะห์ภาษาไทยถิ่นอีสานพบคำว่า คำบุพบทที่ทำหน้าที่เป็นส่วนนำของหน่วยพืงพายายของกริยาหลักประโยค สามารถแบ่งตามความหมายได้ 3 ประเภทเช่นกัน ดังนี้

- 1) แสดงเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่ความสัมพันธ์กัน ได้แก่ พอ..กะ/ ชาม
- 2) ความขัดแย้งกัน ได้แก่ สอด/ สอดว่า
- 3) แสดงเงื่อนไข ได้แก่ คั้น/ ห่า/ คั้นท่า/ คั้นว่า

(44) พอ ตะวันขึ้นท่อนั้น อิพ่อกะฟ้าวไปดำน
พอตะวันขึ้นเท่านั้น คุณพ่อก็รีบไปดำน
‘พอตะวันขึ้นเท่านั้น คุณพ่อก็รีบไปดำน’

(45) ฟ้าวเอาผ้าห่มไปตากแม่ ชาม แดดกำลังออกหั้น
รีบเอาผ้าห่มไปตากชี ในช่วง แดดกำลังออกนั้น
‘รีบเอาผ้าห่มไปตากชี ในช่วงที่แดดกำลังออกนั้นนะ’

(46) สอดว่ามันมายืนค่าอยู่หน้าเรือนฉันก็จะไม่หัวชามัน
สอดว่ามันมายืนค่าอยู่หน้าเรือนฉันก็จะไม่หัวชามัน
‘แม้ว่ามันมายืนค่าอยู่หน้าบ้าน ฉันก็จะไม่สนใจมัน’

(47) คั้นท่ามันบ่ฟังความ ซ้อยกะสิเอาเส้หน้ามัน
ถ้าหากมันไม่ฟังความ ฉันก็จะเอาเส้กระหน่ำมัน
‘ถ้าหากมันไม่เชื่อฟัง ฉันก็จะเอาเส้กระหน่ำมัน’

บทที่ 9

คำสันธาน

9.1 นิยามของสันธาน

คำสันธาน (conjunction) คือ คำที่ไม่สามารถปรากฏหลังคำว่า ‘ไม่’ ได้ แต่คำสันธานจะปรากฏอยู่ระหว่างคำหรือข้อความที่มีน้ำหนักเท่าเทียมกัน และก่อให้เกิดหน่วยสร้างความรวม (coordinate construction) คำหรือข้อความที่เชื่อมด้วยคำสันธานจะมีความสำคัญเท่าเทียมกันและมีโครงสร้างเหมือนกัน เช่น เชื่อมนามกับนาม เชื่อมกริยากับกริยา เชื่อมวลีกับวลี หรือเชื่อมประโยคกับประโยค เช่น คำว่า *และ* *แต่* *หรือ* *คือ* ในภาษาไทยมาตรฐาน

9.2 ประเภทของคำสันธาน

คำสันธานในภาษาไทยถิ่นอีสาน แบ่งได้เป็น 4 ประเภท เช่นเดียวกับประเภทของคำสันธานในภาษาไทยมาตรฐาน (เล่มที่ 1 บทที่ 10) ที่ได้กล่าวไว้ได้แก่

- 1) คำสันธานที่เชื่อมความคล้อยตามกัน
- 2) คำสันธานที่เชื่อมความแย้งกัน
- 3) คำสันธานที่เชื่อมความให้ทางเลือก
- 4) คำสันธานที่เป็นการบ่งชี้

9.2.1 คำสันธานที่เชื่อมความคล้อยตามกัน

คำสันธานที่เชื่อมความคล้อยตามกันในภาษาไทยถิ่นอีสาน มี 3 คำ ได้แก่

กับ	‘กับ’	(1) <i>ซ้อยไปดำนากับหลกก้า</i> <i>ฉันไปดำนากับ ถลกกล้า</i> <i>‘ฉันไปดำนากับถอนกล้า’</i>
กับ	‘และ’	(2) <i>แนวกินมือนีมีลาบ ต้ม กับ แจ่ว</i> <i>สิ่งกินวันนี้มี ลาบ ต้ม กับ แจ่ว</i> <i>‘อาหารวันนี้มีลาบ ต้ม และน้ำพริก’</i>

แล้วกะ	‘แล้วก็’	(3)มันว่าบ่มาแล้วกะบ่คิดสิมาซ้ำ มันว่าไม่มา แล้วก็ไม่คิดจะมาซ้ำ ‘มันว่าไม่มา แล้วก็ไม่คิดจะมาด้วยซ้ำ’

9.2.2 คำสันธานที่เชื่อมความแย้งกัน

คำสันธานที่เชื่อมความแย้งกันในภาษาไทยถิ่นอีสาน มี 2 คำ ได้แก่ แต่ว่า ‘แต่ว่า’ แต่ว่า...ผั้น ‘แต่ว่า...กลับ’ ปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

แต่ว่า	‘แต่ว่า’	(4)แม่หาผัวให้เอี้ยหล้า <u>แต่ว่า</u> บ่หาเมียให้อาย ใหญ่ แม่หาผัวให้พี่สาวสุดท้อง แต่ว่าไม่หาเมียให้พี่ชาย ใหญ่ ‘แม่หาผัวให้พี่สาวสุดท้อง แต่ว่าไม่หาเมียให้ พี่ชายใหญ่’

แต่ว่า...ผั้น	‘แต่ว่า...กลับ’	(5)บ่อยากไป <u>แต่ว่า</u> มัน <u>ผั้น</u> บ่บอกไฟ ไม่อยากไป แต่ว่ามันกลับไม่บอกใคร ‘ไม่อยากไป แต่ว่ามันกลับไม่บอกใคร’

น่าสังเกตว่า คำสันธาน แต่ คำเดียว ไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานจะพบเฉพาะ แต่ว่า เท่านั้น และในกรณีของ แต่ว่า...ผั้น ผู้พูดอาจจะคำว่า แต่ว่า ก็ได้ เช่น

(6)ผู้อื่นได้เงินได้คำเหม็ด๑๐๐๐บักจู้หุดผั้นบ่ได้หญ้งจักแนว
ผู้อื่นได้เงินได้ทองหมด ไอ้ขี้มะกรูดไม่ได้อะไรสักสิ่ง
‘คนอื่นได้เงินได้ทองหมด ไอ้ขี้มะกรูดไม่ได้อะไรสักอย่าง’

9.2.3 คำสันธานที่เชื่อมความให้ทางเลือก

คำสันธานที่เชื่อมความให้ทางเลือกในภาษาไทยถิ่นอีสาน มี 2 คำ ได้แก่ หือ ‘หรือ’ หือบ่...กะ ‘หรือไม่...ก็’ ปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

หือ	‘หรือ’	(7)เจ้าสิไป <u>หือ</u> บ่ไปเกาะ

คุณจะไปหรือไม่ไปนะ
‘คุณจะไปหรือไม่ไปนะ’

หือป...กะ   ‘หรือไม่...ก็’   (8)มันลืออยู่หือปกะบัก
มันจะอยู่หรือไม่ก็ไม่จัก
‘มันจะอยู่หรือไม่ก็ไม่รู้’

9.2.4 คำสันธานที่เป็นการบ่งชี้

คำสันธานที่แสดงการบ่งชี้ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มี 1 คำ ได้แก่ คือ อาจปรากฏหลังวิเศษณ์
กะคือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือ   ‘คือ’   (9)เทิงสองโตคือจอนฟอนกับงูเห่า หาเลื่องกักกันอยู่สู้มือ
ทั้งสองตัวคือฟังพอนกับงูเห่า หาเรื่องกักกันอยู่ทุกวัน
‘ทั้งสองตัวคือฟังพอนกับงูเห่า หาเรื่องกักกันอยู่ทุกวัน’

กะคือ   ‘ก็คือ’   (10)เลื่องต่อไปกะคือเลื่องทุละบ่แม่น (กะ เป็นวิเศษณ์)
เรื่องต่อไปก็คือเรื่องธุระไม่ใช่
‘เรื่องต่อไปก็คือเรื่องธุระไม่ใช่’

บทที่ 10

คำอนุภาค

10.1 นิยามของคำอนุภาค

คำอนุภาค คือ คำที่ไม่สามารถปรากฏหลังคำว่า ‘ไม่’ ได้ และคำอนุภาคจะต้องปรากฏอยู่ต้นหรือท้ายประโยคหรือถ้อยคำ (Utterance/ U) โดยไม่มีความสัมพันธ์ทางวากยสัมพันธ์กับคำใดคำหนึ่งในประโยค แต่มีความสัมพันธ์กับประโยคทั้งประโยคหรือทั้งถ้อยคำ

คำอนุภาคที่อยู่ต้นประโยคเดิมเรียกว่า คำอุทาน เช่น

(1) ฮู้ย มัน คือ แซบ คือ นัว ดี แท้

เอ๊ะ มัน ทำไม อร่อย ทำไม กลมกล่อม ดี แท้

‘เอ๊ะ มันทำมาถึงอร่อย ถึงกลมกล่อมดีจัง’

ส่วนคำอนุภาคที่ปรากฏท้ายประโยค เดิมเรียกกันว่า คำลงท้าย เช่น

(2) ฅ่าง คีๆ เคื้อ ละวังหล่ม บวก เคื้อ

เดิน คีๆ นะ ระวัง หล่ม ปลัก นะ

‘เดินคีๆ นะ ระวังลงปลักนะ’

อนึ่ง คำอนุภาคจะต้องมีใช้คำกริยาหรือคำชนิดอื่นที่มีการกร่อนเสียง และปรากฏที่ต้นประโยคหรือท้ายประโยค เช่น อะ หรือ ปะ ดังในถ้อยคำต่อไปนี้

(3) อะ ใส่เกิบคู่นี้ไป ใส่แล้วกะไปเกาะ ปะ

เอา ใส่เกือกคู่นี้ ใส่แล้วก็ไป เกาะ ไป

‘เอ้า ใส่เกือกคู่นี้ ใส่แล้วก็ไปกันเกาะ ไป’

ในตัวอย่างจะเห็นว่า อะ กร่อนมาจาก เอา หรือ เอ้า และ ปะ กร่อนมาจาก ไป

10.2 ประเภทของคำอนุภาค

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คำอนุภาคในภาษาไทยถิ่นอีสานแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) คำอนุภาคต้นประโยค

2) คำอนุภาคท้ายประโยค

3) คำอนุภาคประเภทอื่น

10.2.1 คำอนุภาคต้นประโยค

คำอนุภาคต้นประโยคซึ่งในหนังสือไวยากรณ์ไทย มักเรียกว่าคำอุทานนั้น ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานอยู่ทุกจังหวัดและคล้ายคลึงกัน มีบางจังหวัดที่มีแตกต่างออกไป แสดงในตารางรวมไว้ ดังนี้

อ๋น	ใช้เป็นคำเติมการหยุด (pause filler) เพื่อคิดถ้อยคำต่อไป
ฮ่วย	แสดงความประหลาดใจ หรือไม่พอใจ
เฮ้า	แสดงความเสียดย
ป้าด	แสดงความตื่นตาตื่นใจ
ป้าดโท	แสดงความโกรธ
นุย	แสดงความตื่นตาตื่นใจ น้อยกว่า ป้าด
เออะ	แสดงความเจ็บ
โอย	แสดงความเจ็บปวด
อื้อ	แสดงการเห็นด้วย หรือตอบรับ
หึ	แสดงการปฏิเสธ
เอื้อ	แสดงการนึกขึ้นได้
หื้อ	แสดงว่าเหตุการณ์ที่คาดไว้ได้เกิดขึ้นแล้ว
บะ	แสดงความเห็นขัดแย้ง
โอ้	แสดงการนึกคำตอบขึ้นได้
เอียะ	แสดงความขะเขย่ง
แน้	แสดงว่าเหตุการณ์ที่กล่าวเตือนไว้หรือคาดว่าจะเกิดได้เกิดขึ้นแล้ว

อัน เป็นคำอนุภาคก่อนขึ้นประโยค หรือใช้เติมการหยุดวรรคในการพูด คล้ายกับคำว่า เออ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(4) อัน มื้อนี้ข้อยลีไปสื้อนฮวกกับหมู่เคื้อ
เออ วันนี้นั้นจะไปซื้อนลูกฮอดกับหมู่ณะ
‘เออ วันนี้นั้นจะไปซื้อนลูกฮอดกับเพื่อน ๆ นะ’

(5) พ่อลุง อัน เห็นเอื้อยจ่อยมาทางพีบ่
พ่อลุง เออ เห็นพีสาว ผอม มาทางนี้ ไหม
‘คุณลุง เออเห็นพีผอมมาทางนี้ไหม’

ฮ้วย เป็นคำอนุภาคแสดงความประหลาดใจ หรือไม่พอใจ ผู้พูดอาจใช้ก่อนขึ้นประโยค หรือหลังจบประโยคก็ได้ คล้ายกับ เฮ้ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(6) ฮ้วย เจ้าคือมกเว้าจังซี่แท้
เฮ้ คุณทำไมชอบพูดอย่างเช่นนี้แท้
‘เฮ้ คุณทำไมชอบพูดเช่นนี้จัง’

(7) ข้อยบอกเจ้าหลายเทื่อแล้ว บ่ให้เจ้าเฮ็ด ฮ้วย
ฉันบอกคุณหลายครั้ง แล้ว ไม่ให้คุณทำ เอ
‘ฉันบอกคุณหลายครั้งแล้วไม่ให้คุณทำ เอ’

เอว/เอ้า เป็นคำอนุภาคแสดงการผิดคาด ใช้ได้ทั้งผิดคาดในคำพูดของบุคคลอื่น หรือผิดคาดกับเหตุการณ์ที่ปรากฏ คำนี้คล้ายกับ อ้าว ในภาษาไทยมาตรฐาน

(8) มื้ออื่นข้อยบ่ไปนำเจ้าเคื้อ
พรุ่งนี้ ฉัน ไม่ ไปด้วย คุณ นะ
‘พรุ่งนี้ฉันไม่ไปกับคุณนะ’

(9) เอ้า เป็นหญังอีกหละ บาดนี้
อ้าว เป็นอะไรอีก ที่นี้
‘อ้าว เป็นอะไรไปอีกละที่นี่’

(10) เอ้า เจ้าผูกเชือกจ้งใด มันหลุดออกเหมิดแล้วนี่

อ้าว คุณผูกเชือกอย่างไร มันหลุดออกหมดแล้วนี่
‘อ้าว คุณผูกเชือกอย่างไร มันหลุดออกหมดแล้วนี่’

โอย เป็นคำอนุภาคแสดงการพิศคลำด้วยความเสียดาย คล้ายกับ ว้าว ในภาษาไทยมาตรฐาน

(11) โอย เหมิด ไวกักเนาะ
ว้า หมดไว ดี นะ
‘ว้า หมดไวเหลือเกินนะ’

(12) โอย เสือ โดนี สิ้นมันคือตกคิแท้
ว้า เสือ ตัวนี้ สิ้นมันทำไมตกคิจริง
‘ว้า เสือตัวนี้สิ้นมันทำไมตกเสียจริง’

ปาด เป็นคำอนุภาคแสดงความตื่นตาตื่นใจ คล้ายกับ โอ้โฮ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(13) ปาด ไปชะหอยได้หลายปานนี้ ดี
โอ้โฮไปชะหอยได้มากปานนี้ เหรอ
‘โอ้โฮ ไปชะหอยได้มากขนาดนี้เชียวหรอ’

(14) ปาด เค้นหม่องนี้ ก้วงคิเนาะ
โอ้โฮสนามที่ นี้ ก้วงคิ นะ
‘โอ้โฮ สนามตรงนี้กว้างคินะ’

ปาดโท เป็นคำอนุภาคแสดงความโกรธ รูปของคำดูคล้ายกับ ปัด โธ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่มีความหมายไม่เท่ากัน ปัด โธ ในภาษาไทยมาตรฐานนั้นใช้แสดงความไม่พอใจ แต่ ปาด โท แสดงความโกรธ เช่น

(15) ปาดโท มันเป็นไผ คือมาเฮ็ดจั่งจี้วะ
อูวะ มันเป็นใคร ทำไมมาทำอย่างเช่นนี้ วะ
‘อูวะ มันเป็นใครทำไมถึงมาทำแบบนี้วะ’

(16) ปาดโท ไผมาลักเอากะคั้งกูวะ
อูวะ ใครมาลักเอาขยอกู วะ
‘อูวะ ใครมาขโมยเอาขยอกูวะ’

บุญ เป็นคำอนุภาคแสดงความตื่นตาตื่นใจบางสถานการณ์แฝงการล้อเลียนด้วย ผู้พูดบางคนอาจออกเสียงเป็น *เบ๊ย* คล้ายกับ *โอ้โฮ* ในภาษาไทยมาตรฐาน

(17) *บุญ* เบ็งคุดัน เอื้อยใส่ลิ้นไหม่งามแท้
อื้อฮู ดู นั้น พี่สาวใส่ผ้าถุงไหม่งามแท้
‘อื้อฮู ดูซิฉันพี่สาวใส่ผ้าถุงไหม่สวยจัง’

(18) *บุญ* ลูกชายเจ้าคือผู้งามแท้
อื้อฮู ลูกชายคุณทำไมผู้งามแท้
‘อื้อฮู ลูกชายคุณทำไมหล่อจัง’

เออะ เป็นคำอนุภาคแสดงอาการเจ็บจับพลันจากการถูกกระทำ เช่น ถูกตี ถูกความร้อน

(19) *เออะ* เหยียบตีนกู
โอยเหยียบตีนกู
‘โอย เหยียบตีนกู’

โอย เป็นคำอนุภาคแสดงการเจ็บปวด เช่น ปวดฟัน ปวดท้อง ขาแพลง เป็นต้น

(20) *โอย* ปานใดลูกจะออกมา หือ
โอยปานใดลูกจะออกมาหือ
‘โอย เมื่อไรลูกจะคลอดล่ะ’

อื้อ เป็นคำอนุภาคแสดงการเห็นด้วย หรือตอบรับ คล้ายกับ *เออ* ในภาษาไทยมาตรฐาน

(21) *แม่* ไปนาจักควา ถ้าแม่อยู่เฮือนเคื่อ
แม่ไปนาสักคราว รอแม่อยู่เรือน นะ
‘แม่ไปนาสักครู่ รอแม่ที่บ้านนะ’

(22) *อื้อ* อีแม่ไปโอด
เออคำนำหน้า แม่ไปเลย
‘เออ แม่ไปเลย’

(23) *สิ่ง* โดนิงามดีเนาะ

กางเกงตัวนี้สวยดีนะ
'กางเกงตัวนี้ สวยดีนะ'

(24) อื้อ งามอีหลี
เออ งาม จริง
'เออ สวยจริงๆ'

หี เป็นคำอนุภาคแสดงการปฏิเสธ

(25) ลูกเอ๋ย พี่วมากินข้าวแม่
ลูก เอ๋ยรีบมากินข้าว สิ
'ลูกเอ๋ย รีบมากินข้าวสิ'

(26) หี ซ้อย บ่ อยาก
ไม่ ฉัน ไม่ อยาก
'ไม่ ฉันไม่หิว'

เอื้อ เป็นคำอนุภาคใช้เมื่อนึกบางสิ่งบางอย่างขึ้นได้ คล้ายกับ เออนี้ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(27) เอื้อ อีแม่ลาวมาซอดเฮือนไปเกาะ
เออ แม่เขามาถึงเรือน หรือยังนะ
'เออนี้ แม่ เขามาถึงบ้านหรือยังนะ'

(28) เอื้อ อ้น มืออื่นแม่นมือเลขออก บ่
เออนี้ เออ พรุ่งนี้ไฉวันเลขออกไหม
'เออนี้ เออ พรุ่งนี้ไฉวันหอยออกไหม'

บะ เป็นคำอนุภาคแสดงความเห็นขัดแย้ง หากทอดเสียงยาวจะเป็น บา

(29) กะสิขายได้หว่างชาวบาทนี้แหล้ว
ก็จะขายได้ ระหว่าง ยี่สิบบาท นี้ แหละ
'ก็คงขายได้ประมาณยี่สิบบาทนี่ละ'

(30) บว หลายกั้วหั้นอยู่ดอก
เฮ้ยหลายกั้วนั้นอยู่ดอก
‘เฮ้ย มากกว่านั้นอยู่หรือ’

โอี เป็นคำอนุภาคแสดงการนึกคำตอบขึ้นได้ คล้ายกับ อ้อ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(31) แม่น เกิบผู้ใดเอามาวางไว้หั้น
ไซ้ รองเท้าผู้ใดเอามาวางไว้
‘เป็นรองเท้าใครเอามาวางไว้’

(32) โอี เกิบซ้อยหั้นแหละ
อ้อรองเท้าฉันนี่แหละ
‘อ้อ รองเท้าฉันนี่แหละ’

เอียะ เป็นคำอนุภาคแสดงความขะเขย่ง คล้ายกับ แหะ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(33) เอียะ สีม้นคือเหลืองเป็นตาจีเดียวคแต่หน่อ
แหะสีม้นทำไมเหลือง น่าเกลียดแต่หน่อ
‘แหะ สีม้นทำไมเหลืองน่าเกลียดจริงหน่อ’

หื้อ เป็นคำอนุภาคแสดงว่าเหตุการณ์ที่คาดไว้นั้นได้เกิดขึ้นแล้ว คล้ายกับถ้อยคำ ว่าแล้วไหม
ละ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(34) หื้อ ถึกแม่ตีเป็นจ้งใด จีบ
เหอะถูกแม่ตีเป็นอย่างไร จำไหม
‘เหอะ ถูกแม่ตีเป็นไง จำไหม’

(35) หื้อ น้ำมเพื่อคอกออกหมดแล้ว ใส่เต็มหลาย
อื่อน้ำกระจอกออกหมดแล้ว ใส่เต็มมากไป
‘อ้อ น้ำกระจอกออกหมดแล้ว ใส่เต็มมากไป’

แน้ แสดงว่าเหตุการณ์ที่กล่าวเตือนไว้หรือคาดว่าจะเกิดได้เกิดขึ้นแล้ว คล้ายกับ แน้ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(36) แน้ แน้ บอกบ่ให้จกออกมา กะยุ่งจกออกมาอยู่
แน้ แน้ บอกไม่ให้ล้วงออกมา ก็ยังล้วงออกมาอยู่
 ‘แน้ แน้ บอกไม่ให้ล้วงออกมา ก็ยังล้วงออกมาอีก’

10.2.2 คำอนุภาคท้ายประโยค

คำอนุภาคท้ายประโยค หรือคำอนุภาคลงท้าย (final particle) เป็นคำอนุภาคที่ปรากฏท้ายประโยคเสมอ ไวยากรณ์สมัยก่อนจึงเรียกว่า คำลงท้าย คำอนุภาคที่ปรากฏท้ายประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน สามารถแบ่งประเภทตามเจตนาของผู้ใช้ได้หลายประเภท ได้แก่

- 1) คำลงท้ายแสดงการถาม
- 2) คำลงท้ายแสดงการสั่ง
- 3) คำลงท้ายแสดงการแจ้งให้ทราบ
- 4) คำลงท้ายแสดงความสุภาพ

รายละเอียดต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงวิธีการใช้คำเหล่านี้ ดังนี้

10.2.2.1 คำลงท้ายแสดงการถาม

คำลงท้ายแสดงการถามใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า เนื้อความ (information) นั้นจะเป็นจริงหรือไม่ หรือถามเพื่อขอความเห็น

บ่	ถามแบบตอบรับปฏิเสธ
ติ	ถามโดยคาดเดาคำตอบไว้แล้ว
ไป	ถามการสิ้นสุดเหตุการณ์ (ถื่นมหาสารคาม ร้อยเอ็ดและขอนแก่นบางอำเภอ)
เมาะ	ถามเพื่อให้เห็นด้วย
แหละ	ถามโดยคาดเดาคำตอบ (ถื่นสกลนครและนครพนม)
หี	ถามเพื่อขอความเห็น
เกาะ	ถามเพื่อความแน่ใจปรากฏร่วมกับ บ่ หรือคำถามเนื้อหา ใผ หยั่ง ไค

บ ใช้เป็นคำลงท้ายแสดงการถามโดยที่ผู้พูดมิได้คาดเดาคำตอบไว้ก่อนเลย

(37) เจ้าสิไปนำซ้อยบ

คุณจะไปกับฉันไหม

‘คุณจะไปกับฉันไหม’

ผู้พูดจะไปสถานที่ใด สถานที่หนึ่งและอยากทราบว่าผู้ฟังจะไปด้วยหรือไม่ โดยที่ผู้พูดมิได้คาดเดาคำตอบและไม่มีคำตอบที่คาดเอาไว้ล่วงหน้า

ติ ใช้เป็นคำลงท้ายแสดงการถามโดยที่ผู้พูดได้คาดเดาคำตอบเอาไว้แล้วว่าคำตอบจะเป็นไปตามเนื้อความที่ถาม เช่น

(38) เจ้าสิไปนำซ้อยติ

คุณจะไปกับฉันหรือ

‘คุณจะไปกับฉันนั่นหรือ’

ผู้พูดถามคำถามนี้โดยคาดเดาไว้แล้วว่าผู้ฟังจะไปกับตนเอง

เด เป็นอนุภาคลงท้ายแสดงการถามเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า ‘ละ’ ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(39) มันอยู่เฮือนกะดีแล้ว คันมันบ่อยู่เด

มันอยู่บ้านก็ดีแล้ว ถ้ามันไม่อยู่ละ

‘มันอยู่บ้านก็ดีแล้ว ถ้ามันไม่อยู่ละ’

บางครั้ง เด อาจใช้หลังหัวเรื่อง(topic)ของประโยคได้ เช่น

(40) แม่มึงเด ลาวบ่มาติ

แม่มึง ละ แกไม่มาหรือ

‘แม่มึงละ แกไม่มาหรื’

ไป เป็นคำอนุภาคลงท้ายที่ใช้ในภาษาถิ่นมหาสารคามและร้อยเอ็ดบางส่วน คำนี้มีในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(41)คนล่าว่า มีผีแม่หม้ายอีกแล้ว เจ้าได้จิ้นไป
มีคนลือกันว่ามีผีแม่หม้ายอีกแล้ว คุณได้ยิ้นหรือยัง
‘มีคนลือกันว่ามีผีแม่หม้ายอีกแล้ว คุณได้ยิ้นหรือยัง’

ล่าว่า ไป อาจใช้ร่วมกับล่าว่า แล้ว ได้ เช่น

(42)จักเคื่อ เจ้าได้ทาเล็บแดงแล้วไป
ไม่รู้สิ คุณได้ทาเล็บสีแดงแล้ว หรือยัง
‘ไม่รู้สิ คุณได้ทาเล็บสีแดงแล้วหรือยัง’

เนาะ เป็นคำอนุภาคลงท้ายแสดงการถามโดยผู้พูดต้องการความเห็นหรือการอนุญาตจากผู้ฟัง

(43)เดี๋ยวนี้อีหยังอีหยังกะจ้งแม่นแพงคักเนาะ
เดี๋ยวนี้อะไรๆ ก็ช่างแพงจ้ง นะ
‘เดี๋ยวนี้อะไรๆ ก็ช่างแพงจ้งนะ’

(44)มื่ออื่น เจ้าไปเอาผักกาดมาขายเนาะ
พรุ่งนี้ คุณไปเอาผักกาดมาขายนะ
‘พรุ่งนี้ คุณไปเอาผักกาดมาขายนะ’

แหละ เป็นคำอนุภาคลงท้ายที่ใช้ในภาษาถิ่นสกลนคร และนครพนม แสดงการถามโดยผู้พูดคาดเดาคำตอบว่าจะต้องเป็นไปตามเนื้อหาที่ผู้พูดคิดไว้ เช่น

(45)คันล่าวบ่มา เจ้ากะบ่ไปแหละ
ถ้าเขาไม่มา คุณก็ไม่ไป เหรอ
‘ถ้าเขาไม่มา คุณก็ไม่ไปเหรอ’

(46) เฮ้านี้เงินกูบ่ให้มึง ท่อนี้แหละ

เฮ้านี้เงินกูแบ่งให้มึง แค่นี้เหอ

‘เฮ้านี้เงินกูแบ่งให้มึง แค่นี้เหอ’

หี เป็นคำอนุภาคแสดงการถามโดยผู้พูดไม่ได้คาดเดาคำตอบเอาไว้ คำอนุภาคนี้คล้ายกับ หนอ ในภาษาไทยมาตรฐานและผู้พูดไม่แน่ใจในคำตอบและต้องการความเห็นจากผู้ฟัง ปรากฏร่วมกับคำถามเอาเนื้อความได้แก่ ไผ ‘ใคร’ ไส ‘ไหน’ หยั่ง ‘อะไร’ หรือปรากฏหลังคำอนุภาค บ่ ไป เช่น

(47) เจ้าว่า ลาวสิหลบคืนมาบ่หี

คุณว่าเขาจะกลับคืนมาไหมหี

‘คุณว่าเขาจะกลับคืนมาไหมหนอบอกหน่อย’

เกาะ เป็นคำอนุภาคแสดงการถามโดยผู้พูดไม่แน่ใจว่าจะเป็นจริงหรือไม่ และต้องการให้อีกฝ่ายกล่าวอีกครั้ง คำนี้ต้องปรากฏหลังคำอนุภาค บ่ หรือคำอนุภาค ไป เช่น

(48) อีหล้า เจ้าสิไปซ่อยแม่หลกก้าบ่เกาะ

อี สุดท้อง คุณจะไปช่วยแม่ถอนกล้าไหม

‘คุณลูกสุดท้องจะไปช่วยแม่ถอนกล้าไหมนะ’

(49) แดง พ่อสูเอาเข้าขึ้นเล้าไปเกาะ

แดง พ่อพวกคุณเอาข้าวขึ้นยุ้งหรือยัง นะ

‘แดง พ่อพวกคุณเอาข้าวขึ้นยุ้งหรือยังนะ’

นอกจากจะปรากฏหลังคำอนุภาคว่า บ่ และ ไป แล้ว คำอนุภาคนี้ยังปรากฏร่วมกับประโยคคำถามที่มีคำถามเอาเนื้อความ ได้แก่ ไผ ‘ใคร’ ไส ‘ไหน’ หยั่ง ‘อะไร’ เช่น

(50) ลาวแม่นไผเกาะ

เขาใช้ใคร นะ

‘เขาเป็นใครนะ’

(51) เพิ่น สิ มา หา มื่อ ไค เกาะ

ท่านจะมาหาวันใด นะ

‘ท่านจะมาหาวันไหนนะ’

(52) มื่อ นี้ เจ้า ได้ กิน ข้าว แลง กับ หญ้ง เกาะ

วันนี้คุณได้กินข้าวเย็นกับอะไร นะ

‘วันนี้คุณได้กินข้าวเย็นกับอะไรนะ’

10.2.2.2 คำลงท้ายแสดงการสั่ง

คำลงท้ายแสดงการสั่ง มีทั้งการสั่งเชิงบังคับให้ทำ และขอร้องให้ทำ ได้แก่

แม่	สั่งเชิงบังคับ
ชะ	สั่งเชิงชี้แนะ
โศด	สั่งเชิงชี้แนะโดยไม่ขัดขวาง
คู	สั่งให้ลอง หรือ สั่งไม่บังคับ
เกาะ	สั่งเชิงขอร้อง
แห่น	สั่งเชิงขอร้องปริมาณน้อย
เลย	สั่งเชิงชี้แนะน้อยกว่า โสด
เคื่อ	สั่งเชิงขอร้องไม่บังคับ

แม่ เป็นคำอนุภาคแสดงการสั่งเชิงบังคับ คำนี้หากใช้เสียงสูงตกและยาวขึ้น จะเป็นการบังคับมากขึ้น เช่น

(53) ส่าย แล้ว เคื่อ ลูก แม่

ส่ายแล้ว นะ ลูก ชี

‘ส่ายแล้วนะ ลูกชี’

(54) มัน เดิน ไป แล้ว อัน กูป ไว้ แม่

มันกระโดดไปแล้วนั่น ตะครุบไว้ ชี

‘มันกระโดดไปแล้วนั่นนะ ตะครุบไว้ซิ’

(55) ฟ้าวกินแม่ คำหมากหุ้งมันลิกายเคื่องก่อน

รีบกัน ซิ สัมตำมะละกอมันจะคายเครื่องก่อน

‘รีบกินสิ สัมตำมันจะจืดชืดก่อน’

ชะ เป็นอนุภาคแสดงการสั่งเชิงชี้แนะให้ทำ คำอนุภาคนี้หากใช้ทำนองเสียงทอดเสียงยาว เป็น *สา* และจะทำให้มีน้ำเสียงในการสั่งลดลง เช่น

(56) นาทุ่งนั้นเจ้าเฮ็ดเอาสา

นาทุ่ง คุณทำเอาเสีย

‘นาทุ่งนั้น คุณทำเอาชะ’

(57) นอนสาหล้า หลับตาแม่สิก่อน

นอน เสีย ลูกสุดท้อง หลับตาแม่จะกล่อม

‘นอนเถอะลูกน้อย หลับตาแม่จะกล่อม’

โลด เป็นอนุภาคแสดงการสั่งเชิงชี้แนะให้ผู้ฟังทำโดยผู้พูดไม่ขัดขวาง เช่น

(58) ไปใสกะไปโลด อย่ามาหัวชาซ้อย

ไปไหนก็ไปเลย อย่ามาสนใจฉัน

‘ไปไหนก็ไปเลย อย่ามาสนใจฉัน’

(59) สูเจ้ากินโอดเคื้อ ซ้อยอิมแล้ว

พวกคุณกินเลยนะ ฉันอิมแล้ว

‘พวกคุณกินเลยนะ ฉันอิมแล้ว’

ดู เป็นคำอนุภาคแสดงการสั่งเชิงให้ลองหรือสั่งแบบไม่บังคับ อาจปรากฏร่วมกับ คำว่า *เบิ่ง* ‘ดู’ หรือ *ไมก็* ได้ เช่น

(60) เจ้าด้วยออกมามคมเบิ่งดู มันสิหอมบ่

คุณแตะออกมาดมดู ชีมันจะหอมไหม
'คุณแตะออกมาดมดูชี มันจะหอมไหม'

(61)หญับออกไปไกลๆ ดู อย่ามาคิดหลาย
ขยับออกไปไกลๆ ชียามาเกะกะ
'ขยับออกไปไกลๆ ชี อย่ามาเกะกะนัก'

ภาษาไทยถิ่นอีสานอุบลราชธานีมักออกเสียงยาวเป็น ดู

เถะ เป็นคำอนุภาคแสดงการสังเชิงขอร้องในภาษาไทยถิ่นอีสานบางถิ่น ใ้ว่า ถ้อน หรือ ถ้อน มีความหมายคล้ายกับภาษาไทยมาตรฐาน เถอะ เถิด

(62)ฝนอยากสวยแล้ว เสาฟ้าเมื่อเถะ
ฝน อยาก ถ้อน แล้ว เรายีบกลับเถอะ
'ฝนจะถ้อนแล้ว เรายีบกลับเถอะ'

(63)ข้อยบ่อยากไปจอบเบ็ด กะอย่าให้ข้อยไปถ้อน
ฉัน ไม่อยากไปเฝ้าเบ็ด ก้อย่าให้ฉันไป เถิด
'ฉันไม่อยากไปเฝ้าเบ็ด ก้อย่าให้ฉันไปเถิด'

แห่น เป็นคำอนุภาคแสดงการขอร้อง มีความหมายคล้ายกับคำว่า หน้อย ในภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นมุกดาหาร และหนองคายใช้แค่

(64)เอาไม้กะด้าม เคมาให้แห่น
เอาไม้สงข้าวนี้ ยื่นมาให้ หน้อย
'เอาไม้สงข้าวนี้ ยื่นมาให้หน้อย'

(65)แนวใดแซบๆ กะให้ภูกินนำแห่น
สิ่งใดอร่อยๆ ก็ให้ภูกินด้วยหน้อย
'อะไรอร่อยๆ ก็ให้ภูกินด้วยหน้อย'

เลย เป็นคำอนุภาคแสดงการสั่งเชิงชี้แนะ ไม่บังคับและอยู่ที่ผู้ฟังจะกระทำหรือไม่

(66) หม้อผัดแล้ว เอาผักใส่เลย

หม้อเดือด แล้วเอาผักใส่เลย

‘หม้อเดือดแล้ว เอาผักใส่เลย’

เค้อ เป็นคำอนุภาคแสดงการขอร้อง แต่ไม่ได้บังคับว่าผู้ฟังจะต้องปฏิบัติตาม

(67) คันท่อเจ้ามาฮอดเหือนแล้ว พี่วมาบอกป้าเค้อ

ถ้าพ่อคุณมาถึงบ้านแล้ว รีบมาบอกป้า นะ

‘ถ้าพ่อคุณมาถึงบ้านแล้ว รีบมาบอกป้านะ’

คำอนุภาค เค้อ ยังปรากฏใช้ในแง่ให้ทราบอีกด้วย ซึ่งในงานวิจัยนี้จะจัดให้เป็นคนละคำ โดยเป็นคำพ้องรูป (ดูในข้อต่อไป)

10.2.2.3 คำลงท้ายแสดงการแจ้งให้ทราบ

คำลงท้ายแสดงการแจ้งให้ทราบ มีดังนี้

เค้อ	แจ้งเนื้อความใหม่ ผู้ฟังไม่ทราบมาก่อน
เคะ	แจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังไม่ทราบมาก่อน
ไค	แจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังไม่ทราบมาก่อน ถิ่นสกลนคร นครพนม
คอก	แจ้งเนื้อความเชิงปฏิเสธ หรือแย้ง
คั่ว	แจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคิดว่าเป็นเช่นนั้น
จ้อย	แจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคาดไม่ถึง
ซำ	แจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคาดไม่ถึงกว่า จ้อย
บุ	แจ้งเนื้อความไม่แน่ใจ หรือประหลาดใจ ปรากฏร่วมกับประโยคคำถาม
แหลัว	แจ้งเนื้อความที่เห็นว่าควรเป็นเช่นนั้น

พะนะ	รายงานคำพูดบุคคลอื่น (reported speech) ปรากฏในถ้อยมหาสารคาม ขอนแก่น และบางส่วนของร้อยเอ็ด
เวีย	แจ้งข่าวเนื้อความ
แหมะ	แจ้งให้ผู้ฟังทราบว่าเป็นเนื้อความนั้น ผิดไปจากที่คิดไว้ ไม่ใช่ในภาษาถิ่นสกลนคร นครพนม หนองคาย มุกดาหาร
เค้	แจ้งว่าผู้พูดต้องการให้เนื้อความนั้นเป็นจริงอย่างยิ่ง หรือย้ำว่าเนื้อความนั้นเป็นจริงแล้วอย่างยิ่ง
ละเบ้อ	แจ้งให้ผู้ฟังทราบ ใช้ในภาษาถิ่นสกลนคร นครพนม

เค้อ เป็นคำอนุภาคแสดงการแจ้งเนื้อความใหม่ คำนี้เมื่อปรากฏในทำนองเสียงจะทอดเสียงยาวมีระดับเสียงขึ้นตก เป็น เค้อ

(68) ข้อยเฮ็ด ปาแตกบองแล้วละเค้อ
 นั้นทำปลาไร่ทรงเครื่องเสร็จ แล้วนะ
 ‘นั้นทำปลาไร่ทรงเครื่องเสร็จแล้วนะ’

(69) มื่ออื่นแม่เถ่าเพิ่นสิมายามเค้อ
 วันอื่น แม่เถ่า เขาจะมา ยาม นะ
 ‘พรุ่งนี้ แม่ยาย ท่านจะมาเยี่ยมนะ’

เคะ เป็นคำอนุภาคแสดงการแจ้งให้ผู้ฟังทราบโดยผู้พูดเข้าใจว่าผู้ฟังนั้นเข้าใจผิดไปจากข้อเท็จจริง คำนี้ปรากฏร่วมกับ ละ เป็น เคะละ หรือ เคละ

(70) อันเจ้าว่ามาหั้น มันบ่แม่นเคะละ
 ‘ไอ้คุณว่ามานั้น มันไม่ใช่หรอกะ
 ‘ไอ้ที่คุณว่ามานั้น มันไม่ใช่หรอกะ’

(71) เห็นบักแดง มาเหล้นอยู่พิบ่
 เห็น ไอ้แดงมาเล่นอยู่ที่นี่ ไหม

‘เห็นไอ้แดงมาเล่นอยู่นี่ไหม’

(72) บ่ มัน บ่ ได้ มา ที่ เคะ ละ

‘ไม่ มัน ไม่ ได้ มา ที่ นี้ นี่นา’

‘ไม่ มัน ไม่ ได้ มา ที่ นี้ นี่นา’

ไค เป็นคำอนุภาคที่มีการใช้เหมือน *เคะ* แต่ *ไค* ปรากฏในภาษาถิ่นสกลนคร มุกดาหาร นครพนม และหนองคาย

(73) ซ้อย มา สอด แต่ คน แล้ว ไค เจ้า ก็ บ่ เอา น้ำ มา ให้ กิน แทน

ฉัน มา ถึง ตั้ง นาน แล้ว นะ คุณ ทำ ไหม ไม่ เอา น้ำ มา ให้ กิน หน่อย

‘ฉัน มา ถึง ตั้ง นาน แล้ว นะ คุณ ทำ ไหม ไม่ เอา น้ำ มา ให้ กิน หน่อย’

คอก เป็นคำอนุภาคแจ้งเนื้อความเชิงปฏิเสธ หรือแย้ง จึงปรากฏเป็นคำลงท้ายในประโยคที่มีคำปฏิเสธ บ่

(74) ให้ ซ้อย กิน น้ำ จัก หน่อย แทน

ให้ ฉัน กิน ด้วย สัก หน่อย หน่อย

‘ให้ ฉัน กิน ด้วย สัก หน่อย นะ’

(75) ไอ้ ยี่ คือ ลี บ่ ได้ คอก

ไอ้ เหมือน จะ ไม่ ได้ คอก

‘ไอ้ คง จะ ไม่ ได้ หรอก’

(76) ฮ่วย ซ้อย ลืม ซื่อ เกิบ มา ให้ เจ้า

เอ๊ะ ฉัน ลืม ซื่อ เกือบ มา ให้ คุณ

‘เอ๊ะ ฉัน ลืม ซื่อ ร้อง เต้า มา ให้ คุณ’

(77) บ่ เป็น หนูง คอก

‘ไม่เป็น อะไร คอก’

‘ไม่เป็นไรหรอก’

คำว่า *ดอก* อาจปรากฏท้ายประโยครูปบอกเล่าได้ แต่ยังคงความหมายปฏิเสธ

(78) *ขอก้องแขนเจ้าให้ข้อยเถาะเนาะ*

ขอกำไล คุณให้ฉันเถอะนะ

‘ขอกำไล คุณให้ฉันเถอะนะ’

(79) *คือสิได้อู่ดอก*

ดูเหมือนจะได้อู่ดอก

‘คงจะได้อู่หรือ’

ตัว เป็นคำอนุภาคแจ้งเนื้อความที่ผู้พูดคิดว่า ควรเป็นเช่นนั้น แต่ไม่แน่ใจนัก

(80) *เจ้าว่า มันสิมาเฮ็ดเวียกบ่*

คุณว่ามันจะมาทำงาน ไหม

‘คุณว่ามันจะมาทำงานไหม’

(81) *กะคือสิมาอยู่ตัว*

ก็เหมือนจะมานะสิ

‘ก็อาจจะมาอยู่หรือกะ’

คำว่า *ตัว* อาจปรากฏท้ายรูปประโยคคำสั่งได้ แต่ก็ยังแสดงว่า ผู้พูดคิดเช่นนั้น และไม่แน่ใจนัก

(82) *เอาหัวสิงไคใส่แกงเดี๋ยวนี๋บ่*

เอาหัวตะไคร้ใส่แกงเดี๋ยวนี๋ไหม

‘เอาหัวตะไคร้ใส่แกง ตอนนี้ไหม’

(83) *เอาใส่โลดตัว*

เอาใส่เลยนะสิ

‘เอาใส่เลยนะสิ นะ’

จ้อย เป็นคำอนุภาคที่แสดงว่าผู้พูดคาดไม่ถึง เช่น

(84) คิดว่ามันสิมา มันหลดบ่มาจ้อย
คิดว่ามันจะมามันกลับไม่มา ชะแล้ว
‘คิดว่ามันจะมา มันกลับไม่มาชะแล้ว’

(85) จ้อยไปหาเจ้าอยู่วัด เจ้าฝันมาอยู่นี้จ้อย
ฉันไปหาคุณอยู่วัด คุณกลับมาอยู่นี้ ชะแล้ว
‘ฉันไปหาคุณที่วัด คุณกลับมาอยู่นี้ชะแล้ว’

ซำ เป็นคำอนุภาคแสดงว่าผู้พูดคาดไม่ถึงกับเนื้อความนั้น และมีระดับการคาดไม่ถึงมากกว่าจ้อย เช่น

(86) ถ้าเจ้าคนหลาย จ้อยเลยกินหมิดซำ
รอคุณนานมาก ฉันเลยกินหมด ชะแล้ว
‘รอคุณนานเกิน ฉันเลยกินหมดชะแล้ว’

(87) โ้ย มันย่านตายหลาย ตายซำ
โ้ยมันกลัวตายมาก ตายชะแล้ว
‘โ้ยมันกลัวตายมาก เลยตายชะแล้ว’

ถ้อยคำนี้หากใช้คำว่า จ้อย แทนคำว่า ซำ จะทำให้ระดับการคาดไม่ถึงลดลง เช่น

(88) โ้ย มันย่านตายหลาย ตายจ้อย
โ้ยมันกลัวตายมาก ตาย ชะแล้ว
‘โ้ยมันกลัวตายมาก เลยตายชะแล้ว’

บู้ เป็นคำอนุภาคแสดงความไม่แน่ใจหรือประหลาดใจ ปรากฏในประโยคที่มี ไผ่ ‘ใคร’ ไส ‘ไหน’ ไค ‘ใด’ หล้ง ‘อะไร’ บ่ ‘ไหม’

(89) มันว่าสิมาหาจ้อย มันสิมาบ่บู้
มันว่าจะมาหาฉัน มันจะมาไหมก็ไม่รู้

‘มันว่าจะมาหาฉัน มันจะมาไหมก็ไม่รู้’

(90)จ้กว่าแม่นเว้าหญ้งบู ข้อยบ่ได้จัน
ไม่รู้ว่าชะพุอะไร ก็ไม่รู้ จันไม่ได้ยิน
‘ไม่รู้ว่าชะพุอะไร ก็ไม่รู้ จันไม่ได้ยิน’

(91)มื่อโคบู มันจ้งสิกินมาบ้าน
วันใด ก็ไม่รู้ มันจึงจะกลับมบ้าน
‘วันไหนก็ไม่รู้ มันจึงจะกลับมบ้าน’

(92)กะโบมอยู่เฮือน จักไผเอาไปไสบู
แผ่นรองสงข้าวอยู่เรือน ไม่รู้ใครเอาไปไหน ก็ไม่รู้
‘แผ่นรองสงข้าวที่บ้านไม่รู้ใครเอาไปไหนก็ไม่รู้’

(93)แม่นไผบู มาลักเอาจีกะปองอยู่เถียงนา
ไชใคร ก็ไม่รู้ มาขโมยเอาจีได้อู่กระท่อมนา
‘เป็นใครก็ไม่รู้ มาขโมยเอาจีได้ที่กระท่อมนา’

ແຫລ້ວ เป็นคำอนุภาคแจ้งให้ทราบว่าผู้พูดเน้นว่าควรเป็นเช่นเนื้อความนั้น

(94)ลูกมักแ่อวหลาย ข้อยกะดีเลยແຫລ້ວ
ลูกชอบอ่อนมาก จันก็ดีเลย แหละ
‘ลูกชอบอ่อนมาก จันก็เลยดีเลยนะสิ’

(95)คันเจ้าก้ากะลองเบ้งซันແຫລ້ວ
หากคุณกล้าก็ลองดูจัน แหละ
‘หากคุณกล้าก็ลองดูเอาแหละ’

(96)มันไปทางใด ข้อยกะบ่จักແຫລ້ວ
มันไปทางใด จันก็ไม่รู้ แหละ

‘มันไปไหน ฉันก็ไม่รู้เอาเลยละ’

เวีย เป็นคำอนุภาคแสดงการเน้นย้ำเนื้อความ ว่าเป็นจริงตามนั้น ภาษาไทยถิ่นอีสานสกลนคร
นครพนม ใช้ **เหี้ย** เช่น

(97) อ่อมหอยใส่ผักอีเลิด คือจ้งเข้ากันดีแท้เวีย

แกงอ่อมหอยใส่ชะพลู ทำไมถึงเข้ากันดีแท้นะ

‘แกงอ่อมหอยใส่ใบชะพลู ทำไมถึงเข้ากันดีแท้นะเนี่ย’

(98) ถ้าเจ้าบ่มาจักเทื่อ ข้อยกะกินหมิคเหี้ย

ท่า คุณไม่มาสักที ฉันก็กินหมดแหละ นะ

‘รอคุณไม่มาสักที ฉันก็จึงกินหมดนะซี’

แหมะ หรือ **แหม** เป็นคำอนุภาคที่แจ้งให้ผู้ฟังทราบสาเหตุการเกิดนั้น ผิดจากข้อเท็จจริง
หรือผิดไปจากที่คาดคิดไว้ เช่น

(99) ข้อยนั่งเฝ้าอยู่ มันฉ่างมาเอาไปเสยแหมะ

ฉันนั่งเฝ้าอยู่ มันเดินมาเอาไปเฉย เลยนะ (นึกไม่ถึง)

‘ฉันนั่งเฝ้าอยู่มันเดินมาเอาไปเฉย จุ้นแหละ’

(100) คิบเข้าข้อยเอวาวงไว้ยู่ทางพีแหมะ

กะคิบข้าว ฉันเอวาวงไว้ทางนี้ (ไม่ใช่ทางโน้น)

กระคิบข้าว ฉันเอวาวงไว้ยู่ทางนี้นะ (ไม่ใช่ทางโน้น)’

พะนะ เป็นคำอนุภาคแสดงการรายงานคำพูดของบุคคลอื่น (reported speech) คล้ายกับ **ว่าจั้น**
ในภาษาไทยมาตรฐาน ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานมหาสารคาม ร้อยเอ็ด บางพื้นที่ของขอนแก่น
เช่น

(101) เพิ่นเอน้องจ้วมาขายกิโละร้อยพะนะ

เขาเอารกัวมาขายกิโละร้อยละร้อย ว่าจั้น

‘เขาเอารกัวมาขายกิโละร้อยละร้อย ว่าจั้น’

คำว่า *พะนะ* ผู้พูดบางคนใช้ *พะนะว่า*

(102) ลูกสาวป้าแดง มันเล่นนำผู้บ่าวพะนะว่า

ลูกสาวป้าแดง มันวิ่งตามผู้ชายหนุ่ม ว่างั้นว่า

‘ลูกสาวป้าแดงมันหนีตามผู้ชาย ว่างั้น’

ในภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นอื่นใช้ *ว่าซัน* ซึ่งมีใช้คำอนุภาค แต่เป็นประโยคหนึ่งประโยคที่มีประธานไว้รูป เช่น

(103) มัน ว่า มือ อื่น มัน ลิ เอา ส้ม ผัก มา ฝาก *๐ ว่าซัน*

มัน ว่า วัน อื่น มัน จะ เอา ส้ม ผัก มา ฝาก ว่างั้น

‘มันว่า พรุ่งนี้มันจะเอาผักดองมาฝาก ว่างั้น’

ถ้อยคำว่า *ว่าซัน* เป็นประโยคหนึ่งประโยคในสัมพันธสาร โดยมีคำว่า *ซัน* เป็นรูปแทนของประโยคที่ว่า *มืออื่นมันลิเอาส้มผักมาฝาก*

ได้ แจ้งว่าผู้พูดต้องการให้เนื้อความนั้นเป็นจริงอย่างยิ่ง หรือย้ำว่าเนื้อความนั้นเป็นจริงแล้วอย่างยิ่ง เช่น

(104) ฝนตกลินจั่งซี้ ซ้อยอยาก ไป ก้านกบ *ได้*

ฝนตกปรอยๆ เช่นนี้ ฉันอยากไปได้กับ จังเลย

‘ฝนตกปรอยๆ เช่นนี้ ฉันอยากไปได้กับจังเลย’

(105) โอ้ย ม่วนหลาย *ได้* มีอันนี้

โอ้ สนุก หลาย จังเลย วันนี้

‘โอ้ สนุกมาก จังเลย วันนี้’

ละเบอ เป็นคำอนุภาคแจ้งให้ทราบโดยเน้นเนื้อความ ปรากฏในภาษาถิ่นสกลนคร เช่น

(106) ลูกสาวมันกับลูกชายกันพากัน ไปเบิ่งหนัง *ละเบอ*

ลูกสาวมันกับลูกชายฉันพากันไปดูหนัง นะ

‘ลูกสาวมันกับลูกชายฉันพากันไปดูหนังนะ’

10.2.2.4 คำลงท้ายแสดงความสุภาพ

คำลงท้ายประเภทนี้ในภาษาไทยถิ่นอีสานสมัยก่อนมีคำว่า ชะน้อย ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า ข้าน้อย ใช้เพื่อแสดงการถ่อมตัวว่าเป็นข้าที่มีฐานะต่ำต้อยนั่นเอง ในปัจจุบันยังมีการใช้คำนี้อยู่บ้างเมื่อบุคคลพูดกับพระสงฆ์ สามารถใช้คำนี้ลงท้ายประโยคหลังคำลงท้ายแสดงเจตนาการถามสั่ง และแจ้งให้ทราบได้ เช่น

(107) หลวงพ่อดีไปน่านชะน้อย

หลวงพ่อดีไปด้วย โหม ข้าน้อย

‘หลวงพ่อดีไปด้วย โหม ข้าน้อย’

(108) หลวงพ่ามาทางพี่ชะน้อย

หลวงพ่ามาทางนี้ เสีย ข้าน้อย

‘หลวงพ่ามาทางนี้เสีย ข้าน้อย’

(109) มันบ่แม่นจั่งจั้นเคือชะน้อย

มันไม่ใช่จั้นจั้น นะ ข้าน้อย

‘มันไม่ใช่จั้นจั้นนะ ข้าน้อย’

ด้วยอิทธิพลภาษาไทยมาตรฐาน คำว่า ครับ ค่ะ คะ จึงปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานด้วย แต่มีการเปลี่ยนแปลงเสียงเล็กน้อย ได้แก่

ครับ	เป็น	คับ	(แจ้งให้ทราบ /ถามให้ตอบ /บอกให้ทำ)
ค่ะ	เป็น	จ๊ะ จ้า	(ถามให้ตอบ /บอกให้ทำ)
คะ	เป็น	จ๊ะ จ้า	(แจ้งให้ทราบ /บอกให้ทำ)

บอกให้ทำ

(110) เอาง่าไม้ทั้งมันลงมะจ๋า

เอากิ่งไม้กระแทกมันลง ชิคะ

‘เอากิ่งไม้กระแทกมันลงชิคะ’

(111) กินให้หมิด โลกคับ

กินให้หมด เลยครับ
‘กินให้หมดเลยครับ’

ถามให้ตอบ

(112) มีเข้าบ้านขายบั่ว
มีขนมจีนขาย ไหมคะ
‘มีขนมจีนขายไหมคะ’

(113) มีอยู่จ้ะ เอาท่อใดจ้ะ
มีอยู่ ค่ะ เอาเท่าไร ค่ะ
‘มีอยู่ค่ะ เอาเท่าไรคะ’

แจ้งให้ทราบ

(114) มีฮื้อลาวว่าจั่งสิหลบมาจ้ะ
มะรีน เขาว่าจั่งจะกลับคืนมา ค่ะ
‘มะรีน เขาว่าจั่งจะกลับคืนมาค่า’

10.2.3 การปรากฏร่วมกันของคำอนุภาคท้ายประโยค

คำอนุภาคท้ายประโยคสามารถปรากฏร่วมกันได้ตั้งแต่ 2 – 3 คำ โดยเจตนาและความหมายของอนุภาคแต่ละคำยังคงเดิม อนุภาคคำแรกเป็นตัวแสดงเจตนาและให้ความหมายหลัก อนุภาคคำที่ 2 เป็นตัวเสริมความคำที่ 1 และคำที่ 3 เป็นตัวเสริมความคำที่ 1 กับ 2 เขียนเป็นรูปแบบ ดังนี้

- 1) [particle1]+particle2]
- 2) [particle1+particle2]+particle3]

สำหรับคำ *หน่อ* *นุ* *เกาะ* *หี* *สะ* จะไม่ปรากฏเป็นคำอนุภาคเดี่ยวโดยมีเงื่อนไขว่าต้องปรากฏเมื่อประโยคนั้นมีคำถามได้แก่ *บ่* *ไผ* *ใด* *ไส* *หญัง*

10.2.3.1 ถาม + ถาม

ติ + บ่ ‘หรือ + ไหม’ คำว่า *บ่* มักออกเสียงสั้นเป็น *เบาะ*

(115)ลาวเอว้าวเข้าคอกแล้วตีเบาะ

เขาเอว้าวเข้าคอกแล้วหรือไหม

‘เขาเอว้าวเข้าคอกแล้วมั้งนะ’

บ่ + หน่อ

‘ไหม+ หน่อ’

(116)ขอยืมสะคั้งลาวลีให้บ่หน่อ

ขอยืมขยอเขาจะให้ไหมหน่อ

‘ขอยืมขยอเขาจะให้ไหมนะ’

บ่ + บ

‘ไหม+ก็ไม่รู้’

(117)เอาไปถิ่มใสแล้ว หาเห็นบ่

เอาไปทิ้งไหนแล้ว หาเห็นไหมก็ไม่รู้

‘เอาไปทิ้งไหนแล้ว หาเจอหรือเปล่าไม่รู้’

บ่ + เกาะ

‘ไหม+ไฉนนะ’

(118)เพิ่นสิมาแจกถูงยังชีบบ่เกาะ

ท่านจะมาแจกถูงยังชีฟไหม ว่าอีกทีชี

‘ท่านจะมาแจกถูงยังชีฟไหม ว่าอีกทีชี’

บ่ + หี

‘ไหม+หรือ’

(119)เพิ่นเอามาแจกให้สู่คนบ่หี

ท่านเอามาแจกให้ทุกคนไหมหรือ

‘ท่านเอามาแจกให้ทุกคนหรือเปล่านะ’

10.2.3.2 สั้ง + สั้ง

ชะ + เกาะ

‘ชะ+เถอะ’

(120)กินให้หมัดชะเกาะมันพอกะเทิน

กินให้หมัดชะเกาะมันพอครั้งๆ กลางๆ

‘กินให้หมดชะเถอะมันพอครึ่งๆ กลางๆ’

แห่น + เอะ ‘หน้อย+เถอะ’

(121) เขาว่าแห่นเอะซ้อยอยากได้

หยุดพูดหน้อยเถอะ จันหนวกหู

‘หยุดพูดหน้อยเถอะ จันหนวกหู’

เถอะ + แม่ ‘เถอะ+ชี’

(122) ลูกอยากกินนม ให้มันกินเถอะแม่

ลูกอยากกินนม ให้มันกินเถอะชี

‘ลูกอยากกินนม ให้มันกินชะทีลี’

10.2.3.3 แจ้ง + แจ้ง

ดอก + เต๋อ ‘ดอก+นะ’

(123) โตนี้มันบ่แม่นเอียนดอกเต๋อ งักๆ

ตัวนี้มันไม่ใช่ปลาไหลดอกนะงูเห่างๆ

‘ตัวนี้มันไม่ใช่ปลาไหลหรือกะนะ งูเห่างๆ’

ซำ + เอะ ‘ซำ+นะ’

(124) มันบ่รู้ซำเอะว่าเจ้าของถักเลก

มันไม่รู้ซำนะ ว่าเจ้าของถักเลข

‘มันไม่รู้ด้วยซำว่า ตัวเองถักหอย’

เลย + แห่ลั่ว ‘เลย+แหละ’

(125) คุณปู่อยู่ซ้อยกะฟ้าวหลอยเมื่อเลยแห่ลั่ว

คุณครูไม่อยู่จันที่รีบแอบกลับเลยแหละ

‘คุณครูไม่อยู่จันที่รีบแอบกลับเลยแหละ’

10.2.3.4 แจ้ง + ถาม

จ๋ำ + เนาะ

‘จ๋ำ+นะ’

(126)อีพ่อจ้อยเป่าแคนกะบ่เป็นจ๋ำเนาะ

คุณพ่อฉันเป่าแคนก็ไม่ใช่จ๋ำนะ

‘คุณพ่อฉันเป่าแคนก็ไม่ใช่ด้วยจ๋ำนะ’

เต้ + เนาะ

‘ชะจิง+ นะ’

(127)เจ้าคือบ่เอาเงินมันหื้อ เป็นจ้อยเบ็งเต้เนาะ

คุณทำไมไม่เอาเงินหื้อ มันเป็นจ้อยคุณชะจิงนะ

‘คุณทำไมไม่เอาเงินหื้อ อยากให้เป็นจ้อยคุณ’

10.2.3.5 สั้ง + ถาม

ชะ + เนาะ

‘ชะ+นะ’

(128)หมากนัคหน่วยนี้เอาไปจ้งหันชะเนาะ

หมากตับปะรดลูกนี้เอาจ้งหันชะนะ

‘ตับปะรดลูกนี้เอาไปจ้งหันชะ ว่าไหม’

ชะ + ตี

‘ชะ+ ไหม’

(129)แม่นชะตี

ไชชะไหม

‘ไชชะสิ’

ประโยคนี้โดยมากจะใช้ในการปฏิเสธว่า ‘ไม่ใช่หรือ’

ชะ + บ่

‘ชะ+ไหม’

บ่จะออกเสียงยาวเป็น บื้อ

(130)กูสิเมี้ยนมันชะบื้อ บักอันนี้

กูจะจัดเก็บมันชะไหมไออันนี้

‘กูจะจัดการมันชะคั้ง ไออันนี้’

10.2.3.6 ลั้ง + แจ้ง

แม่ + เว้ย

‘ซี+ไว้ย’

(131)เอาเฟื่องไปให้จั่วแม่เว้ย

เอาฟางไปให้จั่วซีไว้ย

‘เอาฟางไปให้จั่วซีไว้ย’

แทน + เต๋อ

‘หน้อยนะ’

(132)ญามมือแลง โทมahan้องแทนเต๋อ

ยามวันเย็น โทมahan้องหน้อยนะ

‘ยามเย็น โทมahan้องหน้อยนะ’

โสด + เต๋อ

‘เลย+นะ’

(133)มืออื่นข้อยบ่อยู่เฮือน เจ้าหากินเอาเองโสดเต๋อ

วันอื่นฉันไม่อยู่เรือน คุณหากินเอาเองเลยนะ

‘พรุ่งนี้ฉันไม่อยู่บ้านคุณหากินเองเลยนะ’

โสด + แห้ว

‘เลย + นะสิ’

(134)มันมาลักหมากมี กูกะเลยไล่หญ่ของมัน โสดแห้ว

มันมาลักขุ่นกูก็เลยไล่ขี้มันเลยนะสิ

‘มันมาขโมยขุ่นกูก็เลยไล่ขี้มันเลยนะสิ’

10.2.3.7 ถาม + ถาม + แจ้ง

บ่ + บุ + แห้ว

‘[ไหม+ก็ไม่รู้]+นะสิ’ ใช้ถามโดยไม่แน่ใจ และซ้ำด้วยนะสิ

(135)เด็กปานนี้มันสิมาบ่บุแห้ว

เด็กปานนี้มันจะมาไหมก็ไม่รู้ละ

‘เด็กขนาดนี้ มันจะมาหรือเปล่าก็ไม่รู้ละ’

10.2.3.8 [่]สั่ง + [่]สั่ง + แจ้ง

เลย + โลด + แหล้ว   ‘[เลย+เลย]+นะลิ’

(136) พอฮอดเฮือนข้อยกะเข้านอนเลย โลด แหล้ว

พอรอดเรือน ฉันก็เข้านอนเลย เลยนะลิ

‘พอถึงบ้านฉันก็เข้านอนเลยแหละ’

10.2.3.9 [่]สั่ง + [่]สั่ง + ถาม

ชะ + เถาะ + เนาะ   ‘[ชะ+เถาะ]+นะ’

(137) นาทุ่งนั้นเอาไว้เฮ็ดมุนชะเถาะเนาะ

นาทุ่งนั้นเอาไว้ทำมรดกชะเถิดนะ

‘นาทุ่งนั้นเอาไว้เป็นมรดกชะเถิดนะ’

เถาะ + แม่ + ล่ะ   ‘[เถาะ+ชี]+ล่ะ’

(138) ยาข้อยต้มไว้ในกา เข้ากินเถาะแม่ล่ะ

ยาฉันต้มไว้ในกา คุณกินเถาะชีล่ะ

‘ยาฉันต้มไว้ในกาคุณกินชะชี’

แห่น + แม่ + ล่ะ   ‘[หน้อย+ชี]+ล่ะ’

(139) เจ้ากะกินนำข้อยแห่นแม่ล่ะ

คุณก็กินตามฉันหน้อยชีล่ะ

‘คุณก็กินกับฉันด้วยหน้อยชี’

10.2.3.10 [่]สั่ง + ถาม + ถาม

แห่น + ตี + ล่ะ   ‘[หน้อย+ไหม]+ล่ะ’

(140) ป็นให้ผู้อื่นกินนำแห่นตีล่ะ อีหล้า

ปันให้ผู้อื่นกินด้วยหน้อยไหมละ ลูกสุดท้อง
‘แบ่งให้คนอื่นกินด้วยหน้อย ไหมลูก’

ชะ + ตี + ล่ะ   ‘[ชะ+ไหม]+ล่ะ’

(141) แม่นชะตีล่ะ

ใช้ชะไหมละ

‘ใช้ชะสินะ’

10.2.3.11 ลั้ง + ถาม + แจ้ง

แห่น + ตี + เว้ย   ‘[หน้อย+ไหม]+ไวย’

(142) เอาเหล่าโหมมาให้กูกินนำแห่นตีไวย

เอาเหล่าสาโหมมาให้กูกินด้วย หน้อยไหมไวย

‘เอาเหล่าสาโหมมาให้กูกินด้วยหน้อยชีไวย’

10.3 คำอนุภาคประเภทอื่น

คำอนุภาคประเภทนี้ใช้เพื่อแสดงเจตนาอื่นๆ นอกเหนือจากถาม ลั้ง แจ้ง

กะคาย เป็นคำอนุภาคที่ปรากฏหลังนามวลี แสดงการตัดพ้อ คล้ายกับ **นี่ก็** ในภาษาไทย
มาตรฐาน

(143) โอย เจ้ากะคาย จังแม่นเว้าบ่ม่วน

โอย คุณ นี่ก็ ช่างใช้พูดไม่สนุก

‘โอย คุณนี่ก็ ช่างพูดไม่ไพเราะ’

(144) ให้มันไปโลด ชาวบาดหนึ่งกะคาย

ให้มันไป เลย ยี่สิบบาทเอง ก็

‘ให้มันไปเถอะ แค่อียี่สิบบาทเองก็’

ແหม เป็นคำอนุภาคที่ปรากฏหลังนามวลี แสดงการตัดพ้อคล้ายกับ *กะดา* คำว่า **ແหม** ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานถิ่นอื่นที่นอกเหนือจากถิ่นสกลนคร นครพนม มุกดาหาร และหนองคาย

(145) **หมาโตนี้ແหม** มาหาเหยี่ยวไล่ทั่วที่บ
หมาตัวนี้ ก็ มาหาเหยี่ยวไล่ไปทั่ว
‘หมาตัวนี้ก็ เทียวเหยี่ยวไล่ไปทั่ว’

เอี้ย เป็นคำอนุภาคปรากฏหลังชื่อบุคคล หรือถ้อยคำเรียกขานบุคคล เพื่อใช้เรียกบุคคลนั้นๆ

(146) **ลูกหล้าเอี้ย** มาช่วยเข้าให้แม่แทน
ลูกสุดท้อง เอี้ยมาสงข้าวให้แม่ หน่อย
‘ลูกเอี้ยมาสงข้าวนี้ให้แม่หน่อย’

หือ **เหอ** เป็นคำอนุภาคใช้ขานตอบผู้เรียกที่อยู่ระยะไกล หากอยู่ใกล้ๆ หรือมองไม่เห็นตัวกัน จะใช้ **ก๊วก** เสี่ยงยาว

(147) **พ่อกำนันเอี้ย**
พ่อกำนัน เอี้ย
‘พ่อกำนันเอี้ย’

(148) **หือ มีหญิง**
อือ มีอะไร
‘อือ มีอะไรหรือ’

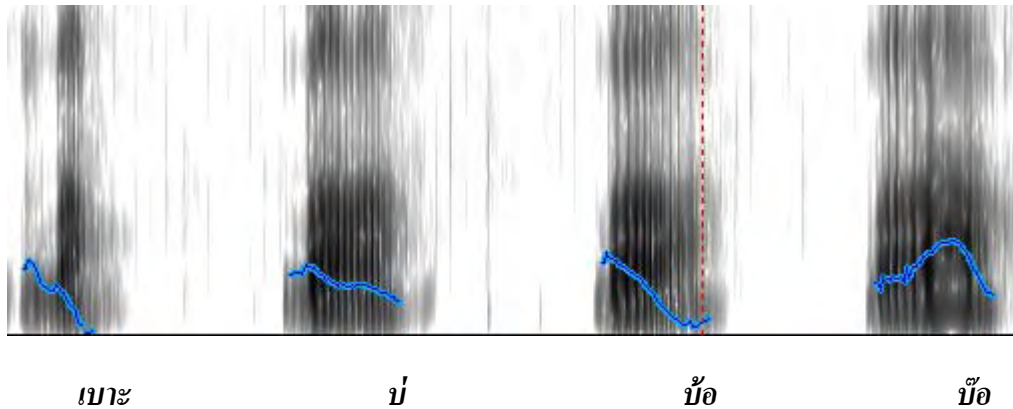
(149) **อีหล้าเอี้ย** เจ้าอยู่ใส
อี สุดท้อง คุณอยู่ไหน
‘ลูกหญิงเอี้ย เจ้าอยู่ไหน’

(150) **ก๊วก** ข้อยอยู่พี่
เอ้อ ฉันอยู่ที่นี่
‘เอ้อ ฉันอยู่ที่นี่’

10.4 ข้อสังเกตเกี่ยวกับระดับเสียงของคำอนุภาค

ระดับเสียงของคำอนุภาคในภาษาไทยถิ่นอีสานสามารถแปรไปตามทำนองเสียง และให้นัยทางความหมายเพิ่มเติมได้ ยกตัวอย่างเช่น คำอนุภาคท้ายประโยค บ่ ‘ไหม’ สามารถแปรระดับเสียงได้เป็น 4 แบบ (โปรดดูภาพประกอบ) ได้แก่

1) เาะ	ขึ้นระดับเสียงต่ำ-ตก	เช่น	แม่นเาะ	‘ใช่มะ’
2) บ่	ระดับเสียงปกติ	เช่น	แม่นบ่	‘ใช่มั๊ย’
3) บ้อ	ระดับเสียงสูง-ตก	เช่น	แม่นบ้อ	‘ใช่หรือ’ - ไม่แน่ใจและอยากรู้
4) บ้อ	ระดับเสียงขึ้น-ตก	เช่น	แม่นบ้อ	‘ใช่หรือ’ - ไม่แน่ใจเลย

ภาพที่ 10.1 การแปรระดับเสียงของคำว่า บ่

ระดับเสียงของคำอนุภาคคำอื่นๆ ก็สามารถแปรไปตามทำนองเสียง และให้นัยทางความหมายเพิ่มเติมได้เช่นกัน ซึ่งรายละเอียดจะไม่นำมากล่าวในรายงานการวิจัยนี้

บทที่ 11

คำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโอฟอน

เนื่องจากคำอیدیโอฟอนในภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก งานวิจัยนี้จึงได้แยกออกมาจากบทที่เกี่ยวกับคำวิเศษณ์ ทั้งนี้เพื่อจะได้แสดงการวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะพิเศษของคำประเภทนี้อย่างชัดเจน

11.1 นิยามของคำอیدیโอฟอน

คำว่า ‘คำอیدیโอฟอน’ มาจากศัพท์ว่า Ideophone ซึ่งเชื่อกันว่า คลิเมนต์ โดค (Clement Doke) เป็นผู้เป็นคนแรก โดยเขาได้นิยามศัพท์คำนี้ไว้ว่า

‘A vivid representation of an idea in sound. A word, often onomatopoeic, which describes a predicate, qualificative or adverb in respect to manner, colour, sound, smell, action, state or intensity.’⁷

‘การแสดงความคิดให้เห็นเป็นภาพด้วยเสียง คำที่มักมีลักษณะแบบคำเลียนเสียง ซึ่งพรรณนาภาคแสดง คุณสมบัติ หรือกริยาวิเศษณ์ ในเรื่องของท่าทาง สี เสียง กลิ่น อากาศ สภาพ หรือ ความเข้ม’

นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องนี้ นอกจากจะใช้คำว่า Ideophones สำหรับภาษาแอฟริกันและอเมริกาใต้แล้วยังมีคำว่า Expressives สำหรับภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก⁸ มีคำว่า Noise word สำหรับภาษาในปารากวัย⁹ มีคำว่า Mimetics สำหรับภาษาญี่ปุ่น¹⁰ และยังมีศัพท์อื่นๆ อีกหลายคำ

คำประเภทนี้พบได้ในภาษาไทยมาตรฐานด้วย ตัวอย่างเช่น (เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้)

⁷ Doke, Clement M., **Bantu Linguistic Terminology**, (London: Longmans, Green, & Co., 1935), 118.

⁸ Diffloth, Gérard, ‘Expressives in Semai’ in **Austroasiatic Studies 1, Oceanic Linguistics**, (Honolulu : University of Hawaii, Special Publication 13, 1976), 249-264.

⁹ Langdon, Margaret. ‘Noise Words in Guarani’ in **Sound Symbolism**, edited by Leanne Hinton, Johanna Nichols and John J. Ohala. (Cambridge : Cambridge University Press, 1994), 94-103.

¹⁰ Kita, Sotaro, ‘Two-dimensional Semantic Analysis of Japanese Mimetics’ in **Linguistics**, 35 (Mouton de Gruyter, 1997), 379-415.

1) พรรณนาท่าทาง เช่น	<u>อ้าปาก หวอ</u>	<u>ยี้ม แหยๆ</u>	หงาย <u>เค้เก้</u>
2) พรรณนาสี เช่น	<u>แดง แจ้</u>	<u>เขียว อื้อ</u>	เหลือง <u>อ้อย</u>
3) พรรณนาเสียง เช่น	<u>ตบคัง ผัวะ</u>	<u>ปล่อยคัง ปู้ด</u>	<u>ตคคัง ตู้บ</u>
4) พรรณนากลิ่น เช่น	<u>หอม นุย</u>	<u>เหม็น นึ่ง</u>	<u>เหม็น ตุด</u>
5) พรรณนาอาการ เช่น	<u>ลุก พรวด</u>	<u>วิ่ง ปรีอ</u>	<u>ห้อย ต้องแต่ง</u>
6) พรรณนาสภาพ เช่น	<u>แข็ง โป้ก</u>	<u>บวม นึ่ง</u>	<u>เปียก โช้ก</u>
7) พรรณนาอุณหภูมิ เช่น	<u>ร้อน ผ่าว</u>	<u>ร้อน น่ำ</u>	<u>เย็น เจียบ</u>
8) พรรณนารส เช่น	<u>ขม ปี้</u>	<u>เปรี้ยว จืด</u>	หวาน
	<u>ปะแล่มๆ</u>		

จากการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องกับคำอیدیโพนในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่ามิงงานที่สำคัญอยู่หลายชิ้น ได้แก่งานของ Crisfield, Arthur G. (1978) ที่ศึกษาลักษณะของคำที่เขาเรียกว่า Expressive word ในภาษาลาว ทั้งในลักษณะทางวากยสัมพันธ์ ลักษณะทางเสียง และลักษณะของการใช้เสียงสื่อความ (sound symbolism) งานของ Theraphan L. Thongkum (1979) ที่เน้นวิเคราะห์ความเป็นประติมา (iconicity) ของเสียงสระในคำอیدیโพนภาษาไทยถิ่นอีสาน ส่วนหนึ่งในงานของ Chapman A. (1996) ที่ศึกษาลักษณะทางวากยสัมพันธ์ งานของ Wayland, Ratree (1996) ที่ศึกษาภาษาไทยถิ่นอีสานบ้านกลางน้อย จังหวัดอุดรธานี โดยศึกษาทั้งในลักษณะทางวากยสัมพันธ์ ลักษณะทางเสียง และลักษณะของการใช้เสียงสื่อความ งานของ Trongdee, T. (1996) ที่เน้นการแบ่งประเภทย่อยและการใช้เสียงสื่อความ และส่วนหนึ่งในงานของ Enfield, N.J. (2007) ที่กล่าวถึงลักษณะทางวากยสัมพันธ์และลักษณะทางเสียงของคำประเพณีในภาษาลาว

อย่างไรก็ตาม งานที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ ยังไม่ได้ให้เกณฑ์การคัดเลือกคำอیدیโพน และการแบ่งประเภทย่อยที่ชัดเจน รวมทั้งการวิเคราะห์เรื่องของการใช้เสียงสื่อความยังมีความลึกลับอยู่บ้าง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ศึกษามีได้แบ่งประเภทย่อยและยังนำคำประเพณีอื่นเข้ามาปะปนอยู่ในการวิเคราะห์ด้วย จึงทำให้เกิดข้อยุ่งยากในการสรุปผล

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงวิธีวิเคราะห์คำอیدیโพนที่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสาน ทั้งในเรื่องของลักษณะทางวากยสัมพันธ์และลักษณะทางโครงสร้างของคำ จนสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินได้ว่า คำใดเป็นคำอیدیโพน จากนั้นจึงแบ่งประเภทย่อยคำอیدیโพนตามประเภทความหมายสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์วิธีการใช้เสียงสื่อความ และความเป็นประติมาของคำประเพณี

11.2 เกณฑ์การตัดสินคำอیدیโพน

เราสามารถอาศัยลักษณะทางวากยสัมพันธ์ ลักษณะทางโครงสร้างคำ และลักษณะทางความหมายของคำเหล่านี้ มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินและเลือกคำอیدیโพนในภาษาไทยถิ่นอีสานมาศึกษาได้ ดังนี้

- 1) คำอیدیโพนต้องปรากฏหลังกริยาและเป็นส่วนหนึ่งของภาคแสดง ทำหน้าที่คล้ายคำวิเศษณ์อีกประเภทหนึ่ง เช่น

(1)ลาวป้อนหน้า โพ้ว ออกมาทางหน้าต่าง

‘เขยขึ้นหน้า+คำอیدیโพน+ออกมาทางหน้าต่าง’

(2)ลาวป้อนหน้าซำ ออกมาทางหน้าต่าง

‘เขยขึ้นหน้า+คำวิเศษณ์+ออกมาทางหน้าต่าง’

จะเห็นว่า คำว่า โพ้ว เป็นคำอیدیโพน ปรากฏหลังกริยา ป้อน และทำหน้าที่ขยายกริยา เช่นเดียวกับคำวิเศษณ์ ซำ

- 2) คำอیدیโพนไม่สามารถปรากฏหลังคำปฏิเสธ บ่ ‘ไม่’ ได้ เช่นเดียวกับคำวิเศษณ์

*ลาวป้อนหน้า บ่ โพ้ว ออกมาทางหน้าต่าง

*ลาวป้อนหน้า บ่ ซำ ออกมาทางหน้าต่าง

3) คำอیدیโพนต้องเป็นคำที่ใช้พรรณภาพหรือเหตุการณ์ที่รับรู้ได้จากอายตนะ 5 ประการ (five senses) เท่านั้น กล่าวคือ ใช้พรรณนารูปซึ่งรับรู้ทางตา ใช้พรรณนารสซึ่งรับรู้ทางลิ้น ใช้พรรณนากลิ่นซึ่งรับรู้ทางจมูก ใช้พรรณนาเสียงซึ่งรับรู้ทางหู และใช้พรรณนาสัมผัสซึ่งรับรู้ทางผิวหนังหรือร่างกาย (ดูการแบ่งประเภทย่อยในข้อ 3) ในตัวอย่างคำว่า โพ้ว เป็นคำอیدیโพน เนื่องจากเจ้าของภาษาจะมองเห็นภาพว่า เป็นการโผล่หน้ากลมๆ ใหญ่ๆ ออกมาในระยะกระชั้นชิด และรวดเร็ว ต่างจากคำว่า ซำ ซึ่งเจ้าของภาษาจะมองไม่เห็นภาพว่า เป็นการโผล่หน้าอย่างไร ทราบแต่เพียงว่า ซำ เท่านั้น

4) คำอیدیโพนประเภทที่ใช้พรรณนาสีแสง รูปลักษณ์ ท่าทาง อาการ รส กลิ่นและสัมผัส มักปรากฏร่วมกับ ‘เฮ็ด + คำอیدیโพน + อยู่’ เมื่อผู้พูดต้องการเน้นภาพหรือลักษณะนั้นๆ ดังนั้นเราจึงสามารถใช้กรอบว่า ‘กริยา+เฮ็ด + คำอیدیโพน + อยู่’ เพื่อทดสอบได้ ตัวอย่างเช่น

ประเภทสีแดง	(3) ถ่านไฟนี้แดง <u>จิ้งคั้ง</u> คีแท้
ทดสอบได้ว่า	‘ถ่านไฟนี้แดงจางคั้ง’ ถ่านไฟนี้แดง <u>เฮ็ด</u> <u>จิ้งคั้ง</u> <u>อยู่</u>
ประเภทรูปลักษณะ	(4) สาวผู้นี้อ้วน <u>อึดปัด</u> เลยเว้ย
ทดสอบได้ว่า	‘สาวคนนี้อ้วนนู เลยเว้ย’ สาวผู้นี้อ้วน <u>เฮ็ด</u> <u>อึดปัด</u> <u>อยู่</u>
ประเภทท่าทาง	(5) มันนั่ง <u>โก่โซ่</u> อยู่หั่นเต้
ทดสอบได้ว่า	‘มันนั่งตัวงุ่มอยู่นั่นเง’ มันนั่ง <u>เฮ็ด</u> <u>โก่โซ่</u> <u>อยู่</u>
ประเภทอาการ	(6) เลือดไหล <u>ลุดลุด</u>
ทดสอบได้ว่า	‘เลือดไหลต่อเนื่อง’ เลือดไหล <u>เฮ็ด</u> <u>ลุดลุด</u> <u>อยู่</u>
ประเภทรส	(7) แขนงนี้คือจาง <u>เจ่วแล้ว</u> จั้งชี้
ทดสอบได้ว่า	‘แขนงนี้ทำไมจืดกร่อยๆยังเง’ แขนงนี้คือจาง <u>เฮ็ด</u> <u>เจ่วแล้ว</u> <u>อยู่</u>
ประเภทกลิ่น	(8) เปิดออกเหม็น <u>คั้งคั้ง</u> เลยยังเงว่า
ทดสอบได้ว่า	‘เปิดออกเหม็นจิงเลยแหละ’ เปิดออกเหม็น <u>เฮ็ด</u> <u>คั้งคั้ง</u> <u>อยู่</u>
ประเภทสัมผัส	(9) ผมเปียก <u>แมะแญะ</u> เลยเว้ย
ทดสอบได้ว่า	‘ผมเปียกชื้นเลยเว้ย’ ผมเปียก <u>เฮ็ด</u> <u>แมะแญะ</u> <u>อยู่</u>

5) คำอیدیโพนประเภทคำเลียนเสียง มักปรากฏร่วมกับ ‘ดั่ง + คำอیدیโพน + บาดหนึ่ง’ เมื่อผู้พูดต้องการเน้นการพรรณนาว่าดั่งเพียงหนึ่งครั้ง ดังนั้นเราจึงสามารถใช้กรอบว่า ‘กริยา + ดั่ง + คำอیدیโพน + บาดหนึ่ง’ เพื่อทดสอบว่าเป็นคำอیدیโพนหรือไม่ (คำว่า บาดหนึ่ง หมายถึง หนึ่งครั้ง หรือทีเดียว) ตัวอย่างเช่น

(10) เสือฮ้อง โก๊ก โก๊ก ใส่หมา

‘เสือร้องฮ้อง ใส่หมา’

ทดสอบได้ว่า เสือฮ้อง คั่ง โก๊ก บาดหนึ่ง โก๊ก จึงเป็นคำอیدی
โอโฟนได้

(11) จัวน้อยเคาะละคั่ง แป้ง แป้ง

‘เจรน้อยเคาะระฆังคั่งแป้ง แป้ง’

ทดสอบได้ว่า จัวน้อยเคาะละคั่ง คั่ง แป้ง บาดหนึ่ง แป้ง จึงเป็นคำอیدی
โอโฟนได้

คำอیدیโอโฟนประเภทคำเลียนเสียง ยังสามารถกล่าวซ้ำได้หลายครั้ง หรือลากเสียง
ยาวก็ได้ขึ้นอยู่กับว่า ผู้พูดต้องการพรรณนาว่าเสียงนั้นดังกี่ครั้งหรือดังต่อเนื่องนานเท่าใด เช่น

(12) ม้าแล่นคั่ง ก๊บบ ก๊บบ ก๊บบ ก๊บบ

‘ม้าวิ่งเสียงคั่ง+ คำอیدیโอโฟน’

(13) บั้งไฟขึ้นคั่ง จ๊วดดดด เลยแหลั่ว

‘บั้งไฟขึ้นเสียงคั่ง+ คำอیدیโอโฟน+เลยแหลั่ว’

6) คำอیدیโอโฟนมีตั้งแต่หนึ่งพยางค์ ถึงสี่พยางค์ แต่ส่วนมากเป็นคำสองพยางค์ ซึ่งพยางค์ที่
สองอย่างน้อยต้องมีสระและวรรณยุกต์เหมือนกับพยางค์แรก หรือเรียกได้ว่ามีสัมผัส (rhyme) ดังนั้น
เราสามารถจัดประเภทคำอیدیโอโฟนตามโครงสร้างคำออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

(1) คำที่เป็นพยางค์เปิดพยางค์เดียว เช่น

(14) จีหนึ่งเค็มเหิง โผด เจียออกมา คำ ปื้อ เลย

‘จีหนึ่งเค็มนานเกินไป เจียออกมาคำปื้อเลย’

(2) คำที่เป็นพยางค์ปิดพยางค์เดียว เช่น

(15) กินอีกจักจอกคือสีสว่าง วะ อยู่ดอก

‘กินอีกสักจอกคงจะสว่าง วะ อยู่หรอก’

(16) พอแต่เปิดออกเหม็น ตั้ง เลย

‘พอแต่เปิดออกก็เหม็น ตั้ง เลย’

(3) คำที่เป็นพยางค์เปิด 2 พยางค์ มีสระ-วรรณยุกต์เหมือนกัน แต่พยัญชนะต้นต่างกัน เช่น

(17) همانอนخذ จ่อช่อ อยู่

‘ همانอนخذ + คำอีดิโอโฟน+ อยู่’

(4) คำที่เป็นพยางค์ปิด 2 พยางค์ ทั้งพยัญชนะต้น-สระ-วรรณยุกต์-พยัญชนะท้าย ของทั้งสองพยางค์เหมือนกัน เช่น

(18) همین هندคهندค คือเอี้ยวแ้วะ

‘ همین + คำอีดิโอโฟน+ เหมือนเอี้ยวจ้งวะ’

(19) เบิ่งแนหลอดไฟแดง ฮุนฮุน อยู่ฟุ่น

‘ดูชิ หลอดไฟแดง + คำอีดิโอโฟน+ อยู่ฟุ่น’

(20) ลาบข้าวหอม ฮ่วยฮ่วย ดีแท้

‘ลาบข้าวหอม + คำอีดิโอโฟน+ ดีจริง’

(21) เลือดไหล เฮ็ด ลุดลุด อยู่

‘เลือดไหล+ คำอีดิโอโฟน+ อยู่’

มีข้อสังเกตว่า คำสองพยางค์ในข้อนี้ เกิดจากการกล่าวซ้ำ (repetition) เพื่อสื่อความว่า เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นต่อเนื่อง เช่น ในคำ ฮุนฮุน แสดงว่ามีแสงสว่างวาวๆ ต่อเนื่องกัน

(5) คำที่เป็นพยางค์ปิด 2 พยางค์ สระ-วรรณยุกต์-พยัญชนะท้าย เหมือนกัน แต่พยัญชนะต้นต่างกัน คำที่มีโครงสร้างแบบนี้มีอยู่จำนวนมากที่สุด เช่น

(22) ลาบไส้บีจ้งสิม อ่ำล่ำ

‘ลาบไส้บีจ้งสิม + คำอีดิโอโฟน’

(23) ลิงตกล้างทางซัน กิ่งคั้ง

‘ลิงตกล้างทางซัน + คำอีดิโอโฟน’

(24) กระดุกกอกกัน เฮาะ1เฮาะ1

‘กระดุกกอกรวมกัน+ คำอีดิโอโฟน’

(6) คำที่เป็นพยางค์ปิด 2 พยางค์ พยัญชนะต้น-สระ-วรรณยุกต์ เหมือนกัน แต่พยัญชนะท้ายต่างกัน เช่น

(25) มันยืนเฮ็ด กั้งกะ อยู่

‘มันยืน+ คำอีดิโอโฟน+อยู่’

(26) น้ำมตาญ้อย ซ้ำชะ อยู่

‘น้ำมตาญ้อย+ คำอีดิโอโฟน+อยู่’

(27) ลาวคือญ่างขาฮ้าน แป้งแปะ จังชั้น

‘เขาทำไมเดินขาเขยก+ คำอีดิโอโฟน+ยังชั้น’

(7) คำที่มี 3 พยางค์ เท่าที่พบมีอยู่ 1 คำ ได้แก่

(28) หมอนี้หัวล้านเฮ็ด สะเมิงเก็ง อยู่

‘ไอ้คนนี้หัวล้านบานโล่งเลย’

คำนี้ในภาษาบางถิ่นใช้เป็น 2 พยางค์คือ เมิงเก็ง

(8) คำที่มี 4 พยางค์ เท่าที่พบมีอยู่น้อย และจะมีพยางค์ที่ 1 และที่ 3 ว่า กะ.....กะ หรือ สะ.....สะ เช่น

(29) ลาวหัว กะเตอะ กะเต็น ดีคือหญ้ง

‘เขาหัวเราะร่วนคืออย่างกะอะไร’

ประโยชน์ผู้พูดบางถิ่นใช้ว่า ลาวหัว เตอะ หัว เต็น ดีคือหญ้ง ก็ได้

(30) ลาวนั่งเส้าเฮ็ด สะงาบสะงะย อยู่พุ้นนะ

‘เขานั่งหอบแฮกๆ อยู่โน้นนะ’

11.3 ประเภทของคำอีดิโอโฟน

เนื่องจากคำอีดิโอโฟนต้องเป็นคำที่ใช้พรรณภาพหรือเหตุการณ์ที่รับรู้ได้จากอายตนะ 5 ประการ เราจึงสามารถแบ่งประเภทออกได้เป็น 5 ประเภท และแบ่งย่อยได้เป็น 9 ประเภท ซึ่งมีเงื่อนไขว่า คำอีดิโอโฟนคำใดคำหนึ่งจะปรากฏในประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น จะไม่สามารถปรากฏในประเภทอื่นๆ ได้อีก ตัวอย่างเช่น

11.3.1 ประเภทพรรณนารูปที่เห็นเป็นสีแสง

(32)เลือดแดง <u>จิ้งคั้ง</u>	‘เลือดแดงฉาน’
(33)แดงโมแดง <u>จ่ายห่วย</u>	‘แดงโมแดงสดน้ำ’
(34)หน้าเหลือง <u>แอะ1แมะ1</u>	‘หน้าเหลืองซีดเขียว’
(35)ฟ้าแจ้ง <u>จ่างป้าง</u>	‘ฟ้าสว่างโปร่ง’

11.3.2 ประเภทพรรณนารูปที่เห็นเป็นรูปลักษณะ

(36)โตเตี้ย <u>ต้อก1ม้อก1</u>	‘ตัวเตี้ย มั๊กกั๊ก’
(37)สูงขาวยาว <u>อาดหลาด</u>	‘สูงขาวยาวระหง’
(38)อ้วน <u>อึดปึด</u>	‘อ้วนอูไม่น่าดู’
(39)งาม <u>เป็นเว็น</u>	‘สวยงามเกลี้ยงเกลา’

11.3.3 ประเภทพรรณนารูปที่เห็นเป็นท่าทาง

(40)ลาวนอนเหมบ <u>เอด3เลด3 อยู่</u>	‘เขานอนคว่ำแผ่อยู่’
(41)หมาน้อยนอนขด <u>ป่องง่อง</u>	‘หมาน้อยนอนขดไม่กระดุกกระดิก’
(42)นอนขาชี้ <u>เก้เค้</u>	‘นอนขาชี้ยาวขึ้นมา’

11.3.4 ประเภทพรรณนารูปที่เห็นเป็นอาการ

(43)ไฟลุก <u>วาววาว</u>	‘ไฟลุกวาววาว’
(44)ควนขึ้นมา <u>ท่วนท่วน</u>	‘ควนพุ่งขึ้นมาเป็นสาย’
(45)นอนได้ <u>ญั่วญั่ว อยู่</u>	‘นอนได้ขี้แย’

11.3.5 ประเภทพรรณนารส

(46)ขม <u>อ่ำล่ำ</u>	‘ขมกลมกล่อม’
(47)จาง <u>เข่วแล้ว</u>	‘จืดกร่อยๆ’
(48)หวาน <u>จ้วยจ้วย</u>	‘หวานจ้อย’

11.3.6 ประเภทพรรณนากลิ่น

(49)คมเบ้งเหม็น <u>ตึง เลย</u>	‘คมดูเหม็นจืดเลย’

(50)เยี่ยวเหม็น <u>ແຫງດແຫງດ</u>	‘เยี่ยวเหม็นดีดี’
(51)ปิ้งป่าหอม <u>ฮ่วยฮ่วย</u>	‘ปลาอย่างหอมกรุ่น’

11.3.7 ประเภทพรรณนาเสียง

(52)เชือกขาดคัง <u>ປຸດ</u> บาดนึ่ง	‘เชือกขาดคังปุด’
(53)เด็กน้อยโคคน้ำ <u>คุ่มค้ำ</u>	‘เด็กน้อยกระโดดน้ำตุ้มตาม’
(54)เตะคากหมอนี้จัก <u>คืบ</u> ชะน้อ	‘เตะกันไอ้คนนี้สักคืบคืบมั้ง’

11.3.8 ประเภทพรรณนาสัมผัสที่เป็นความรู้สึก

(55)คิงฮ้อน <u>ฮุ่มฮุ่ม</u>	‘ตัวร้อนรุ่มรุ่ม’
(56)มือเย็น <u>จ้อยจ้อย</u>	‘มือเย็นเจิบ’
(57)ปวดหัว <u>มูบมูบ</u>	‘ปวดหัวตุบตุบ’

11.3.9 ประเภทพรรณนาสัมผัสที่เป็นสภาพของวัตถุ

(58)มือชา <u>คากคาก</u>	‘มือหยาบกร้าน’
(59)ผมเปียก <u>แฉะแฉะ</u>	‘ผมเปียกชื้น’
(60)ลูบเบ้งมัน <u>หล้อยหล้อย</u> เลย	‘ลูบคู่นั้นไม่ติดมือเลย’

คำอیدیโพน นอกจากจะปรากฏในประเภทใดประเภทหนึ่งแล้ว ส่วนใหญ่จะมีข้อจำกัดในการเกิดร่วมกับกริยาบางคำเท่านั้น อาทิเช่น ฮั่วล่ำ ปรากฏร่วมกับ ชม เท่านั้น จิ้งคั้ง ปรากฏร่วมกับ แดง เท่านั้น และ ແຫງດແຫງດ ปรากฏร่วมกับ เหม็น เท่านั้น

ส่วนคำอیدیโพนประเภทพรรณนาอุปลักษณะบางคำ สามารถปรากฏร่วมกับกริยาได้หลายคำ เช่น

- (61)เส้นผมลาวฮู้ เก่เต๋ อยู่
- (62)เส้นผมลาวแข็ง เก่เต๋ อยู่
- (63)เส้นผมลาวต้ง เก่เต๋ อยู่

ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากคำว่า เก่เต๋ ใช้สื่อความว่า วัตถุที่ถูกพรรณนานั้นจะต้องมีลักษณะที่ขึ้นออกมา แข็ง และตรง จึงปรากฏร่วมกับกริยาดังกล่าวได้

ด้วยเหตุที่มีเงื่อนไขของการปรากฏร่วมกันเอง คำอیدیโพนที่ปรากฏร่วมกับ ‘เฮ็ด.....อยู่’ ได้นั้น ผู้พูดสามารถละกริยาของประโยคไปได้และใช้ ‘เฮ็ด.....อยู่’ เป็นภาคแสดงแทน เช่นพูดว่า ‘เส้น

ผมลาวเฮ็ด เก่เค่ อยู่’ ผู้ฟังก็สามารถเข้าใจได้ว่าลักษณะเส้นผมมันทั้ง ชี้แข็ง และ ตรง หรือพูดว่า ‘ผู้สาวนี้เฮ็ด อัดปัด อยู่’ โดยไม่ต้องมีคำว่า ‘อ้วน’ ผู้ฟังก็สามารถเข้าใจได้ว่าหมายถึง ‘อ้วนลู่’ เป็นต้น

11.4 การใช้เสียงสื่อความและความเป็นประติมาของคำอیدیโพน

คำอیدیโพนเป็นคำที่แปลความหมายเป็นภาษาอื่นได้ยาก เนื่องจากคำประเภนี้มีได้มีสิ่งอ้างอิง (referent) เหมือนดังคำนามหรือคำกริยาซึ่งเราสามารถแปลความหมายได้โดยง่าย หากแต่คำประเภนี้มีการใช้เสียงในคำนั้นเองเพื่อสื่อความหมาย คำอیدیโพนประเภทคำเลียนเสียงจะมีความเป็นประติมาสูงกว่าคำอیدیโพนประเภทอื่น ความเป็นประติมาแปลมาจากคำว่า iconicity¹¹ ซึ่งหมายความว่า สัญลักษณ์ที่เจ้าของภาษาใช้นั้นมีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่หมายถึง เนื่องจากคำเลียนเสียงเป็นสัญลักษณ์ที่เปล่งออกมาเพื่อเลียนเสียงที่ผู้พูดได้ยิน ดังนั้นสัญลักษณ์จึงมีลักษณะของเสียงคล้ายเสียงที่ถูกหมายถึงมากที่สุด

คำอیدیโพนประเภทอื่นที่มีใช้คำเลียนเสียงก็สามารถที่จะใช้เสียงสื่อความด้วยเช่นกัน โดยสื่อออกมาด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ เสียงวรรณยุกต์ การซ้ำคำ และการกล่าวซ้ำ ในส่วนของความเป็นประติมานั้น ที่เห็นเด่นชัดมากที่สุดได้แก่การสื่อความออกมาด้วยเสียงสระ

11.4.1 การใช้เสียงสระสื่อความและความเป็นประติมา

เพื่อความสะดวก ผู้เขียนจะใช้แผนภูมิหน่วยเสียงสระภาษาไทยถิ่นอีสานมาประกอบอธิบาย ดังนี้ (เสียงสระเดียวในภาษาไทยถิ่นอีสานมีทั้งสั้นและยาวแต่ในที่นี้แสดงเฉพาะเสียงยาว)

	สระหน้า	สระกลาง	สระหลัง
สูง	อี	อี้	อุ
กลาง	เอ	เออ	โอ
ต่ำ	แอ	อา	ออ

ตารางที่ 11.1 หน่วยเสียงสระเดียวเสียงยาวภาษาไทยถิ่นอีสาน

¹¹ กิริติ บุญเจือ (2523) ใช้ศัพท์ว่า ‘ประติมา’ แทนคำว่า icon

11.4.1.1 เสียงสระ อี

คำอیدیโพนที่มีเสียงสระ อี เมื่อใช้พรรณนากริยาในภาคแสดง เสียงสระของคำจะสื่อความว่าผู้แสดง (Agent) กริยานั้นจะมีขนาดเล็กหรือมีปริมาณน้อย เช่น

(64) อินางนี้หน้าคือคำเฮ็ด ขี้หลี่อยู่

‘หญิงนางนี้ทำไมหน้าคำปีเซียว’ (หน้ามีขนาดเล็ก)

(65) แนมเบ็งเห็นไฟแดง ฮีนฮีน อยู่

‘เพ่งมองดูเห็นแสงไฟริบหรืออยู่’ (แสงมีน้อย)

คำอیدیโพนที่มีสระอี มีความเป็นประติมากรรมกับขนาดเล็กนั้นค่อนข้างชัด เนื่องจากในขณะที่เปล่งเสียงสระอี ลิ้นส่วนหน้าจะยกขึ้นไปชิดกับเพดานแข็ง ทำให้มีช่องระหว่างลิ้นกับเพดานแข็งแคบมาก ผู้พูดจึงได้นำเสียงสระนี้มาใช้สื่อความว่า ผู้แสดงมีขนาดเล็กหรือมีปริมาณน้อยดังกล่าว

11.4.1.2 เสียงสระ เอ และ แอ

คำอیدیโพนที่มีเสียงสระ เอ และ แอ เมื่อใช้พรรณนากริยาในภาคแสดง เสียงสระของคำจะสื่อความว่าผู้แสดงกริยานั้นจะมีรูปลักษณะแบน โดยคำที่มีเสียงสระ เอ จะสื่อความว่าผู้แสดงมีรูปลักษณะแบนแต่ว่าหนากว่าผู้แสดงของคำที่มีเสียงสระ แอ ซึ่งมีรูปลักษณะแบนและบางกว่า เช่น

(66) ขี้ตมติด เอคแปด อยู่ฝ่าเหือน

‘โคลนติด – เป็นแผ่นแบนหนา - อยู่ฝ่าเหือน’

(67) ขี้ตมติด แอคแปด อยู่ฝ่าเหือน

‘โคลนติด – เป็นแผ่นแบนบาง - อยู่ฝ่าเหือน’

ความเป็นประติมากรรมในการสื่อความของคำอیدیโพนที่มีสระเอ แอ ดังในตัวอย่างนี้ น่าจะมาจากการเหยียดริมฝีปากในขณะที่เปล่งเสียง และไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับระดับสูงต่ำของลิ้น เนื่องจากว่าริมฝีปากในขณะที่เปล่งเสียง แอ จะเหยียดกว่า เอ เพราะฉะนั้นจึงสื่อความว่าแบนและบางกว่านั่นเอง

11.4.1.3 เสียงสระ อือ เออ และ อา

คำอیدیโพนที่มีเสียงสระ อือ เออ หรือ อา เมื่อใช้พรรณนากริยาในภาคแสดง เสียงสระของคำจะสื่อความว่าผู้แสดงกริยานั้นจะมีขนาดใหญ่หรือกว้าง รูปลักษณะไม่แบน ไม่กลม คำที่มีเสียงสระ อา จะสื่อความว่าผู้แสดงจะมีขนาดใหญ่กว่าหรือกว้างกว่าผู้แสดงในคำที่มีสระ เออ หรือ อือ

อย่างไรก็ตามผู้บอกภาษาไม่สามารถให้คำเป็นชุดมาเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนได้ มีเพียงคู่เทียบระหว่าง อื้อ กับ อา และ เออ กับ อา เท่านั้น เช่น

(68)อ้วนเฮ็ด อืดปืด อยู่

‘อ้วนใหญ่ไม่น่าดู’

(69)อ้วนเฮ็ด อาดปาด อยู่

‘อ้วนใหญ่เปละ’

(70)บาคดีเฮ็ด เพ้อญ้อ อยู่

‘รอยแผลอ้าอยู่’

(71)บาคดีเฮ็ด พ้ำน้ำ อยู่

‘รอยแผลอ้าอยู่ -กว้างมาก’

ความเป็นประติมาในการสื่อความของคำอิติโพนที่มีสระ อื้อ เออ และ อา น่าจะเกี่ยวข้องกับช่องระหว่างลิ้นส่วนหน้ากับเพดานแข็ง ขณะเปล่งเสียงสระ อา จะกว้างกว่า เออ และ อื้อ ตามลำดับ ดังนั้นจึงสื่อความว่าผู้แสดงจะมีขนาดใหญ่กว่าหรือกว้างกว่าผู้แสดงในคำที่มีสระ เออ หรือ อื้อ นั่นเอง

11.4.1.4 เสียงสระอุ โอ และ ออ

คำอิติโพนที่มีเสียงสระ อุ โอ และ ออ เมื่อใช้พรรณนากริยาในภาคแสดง เสียงสระของคำจะสื่อความว่าผู้แสดงกริยานั้นจะมีรูปลักษณะโค้งหรือกลม และคำที่มีเสียงสระ โอ จะสื่อความว่าผู้แสดงจะมีขนาดใหญ่กว่าผู้แสดงในคำที่มีสระ อุ และ ออ เช่น

(72)ขี้ตมติด โอดโปด อยู่หน้าผาก

‘โคลนก้อนกลมใหญ่ติดอยู่บนหน้าผาก’

(73)ขี้ตมติด อุดปุด อยู่หน้าผาก

‘โคลนก้อนกลมไม่ใหญ่มากติดอยู่บนหน้าผาก’

(74)ขี้ตมติด อดปอด อยู่หน้าผาก

‘โคลนก้อนกลมเล็กติดอยู่บนหน้าผาก’

(75)ลำไญวเฮ็ด โอดโอด อยู่

‘ลำไยยาวเป็นลำกลมใหญ่’

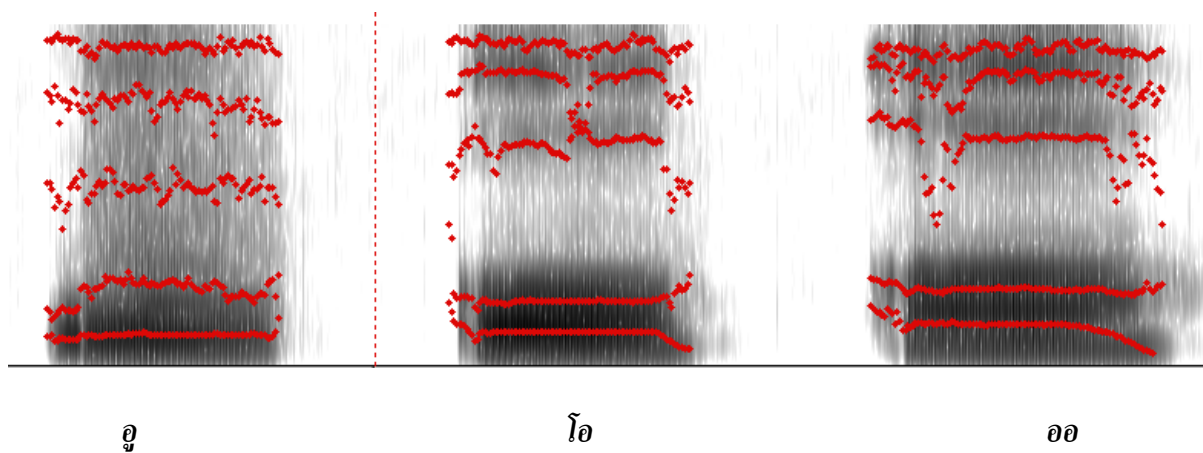
(76)ลำไยยาวเฮ็ด อูคูลูค อยู่

‘ลำไยยาวเป็นลำกลมไม่ใหญ่มาก’

(77)ลำไยยาวเฮ็ด ออคลอค อยู่

‘ลำไยยาวเป็นลำกลมเล็ก’

ความเป็นประติมาในการสื่อความของคำอیدیโอฟอนที่มีสระ อู โอ และ ออ ว่าผู้แสดงมีรูปลักษณะโค้งหรือกลมนั้น น่าจะมาจากการห่อริมฝีปากในขณะเปล่งเสียง สระ อู จะห่อริมฝีปากเล็กกว่า โอ จึงแสดงว่าผู้แสดงมีรูปลักษณะโค้งหรือกลมเล็กกว่า โอ แต่ในส่วนที่ว่าสระ ออ จะสื่อความว่าผู้แสดงมีขนาดเล็กกว่าทั้ง อู และ โอ นั้น ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับขนาดของการห่อริมฝีปาก แต่จะเกี่ยวข้องกับความถี่กำทอน (resonant frequency) หรือ ฟอร์แมนท์ (formant) ของเสียงสระ ซึ่งในตำราทางกลศาสตร์ได้บอกไว้ชัดเจนว่า สระ ออ จะมีความถี่กำทอนสูงกว่า สระ อู และ โอ ตามลำดับ (Pickett, J.M., 1980 : 149-153) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการที่เสียงมีความถี่สูงโดยธรรมชาติแล้วมักจะสื่อความถึงสิ่งที่เล็กกว่าหรือน้อยกว่า นั่นเอง เมื่อพิจารณาดูภาพแสดงความถี่กำทอน จะเห็นว่า ฟอร์แมนท์ที่ 3 ของสระ ออ จะสูงกว่าฟอร์แมนท์ที่ 3 ของสระ อู และ โอ อย่างเห็นได้ชัด (โปรดดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 11.1 ฟอร์แมนท์ของเสียงสระ อู โอ ออ (ฟอร์แมนท์ที่ 1-5 เรียงจากด้านล่าง)

11.4.1.5 เสียงสระเลื่อน

คำอیدیโพนที่มีเสียงสระ เอีย เอือ อัว เมื่อใช้พรรณนากริยาในภาคแสดง เสียงสระเลื่อนจะสื่อความว่าผู้แสดงกริยาจะมีรูปลักษณะ หรือขนาดเป็นเช่นไรนั้น ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากคำอیدیโพนที่มีเสียงสระเลื่อน มีอยู่จำนวนน้อยมาก และไม่มีคู่คำมาเทียบให้ทราบว่า หากมีเสียงสระเลื่อนต่างกันแล้ว จะมีขนาดหรือรูปร่างต่างกันหรือไม่ คำที่พบมีดังนี้

(78) หวน เอือะ1เลือะ1

‘หวน ปะแล่มๆ’

(79) ลัมกองกัน อัวก3ญัวก3

‘ลัมมากองกัน’

(80) เส้นเข้าปุ่นไหลออกมา ญัวญัว

‘เส้นขนมจีนไหลออกมาต่อเนื่อง’

(81) เส้นลาวค่าง เกียคเนียด

‘เส้นลาวตึงเปรี๊ยะ’

11.4.1.6 เสียงสระสั้นยาว

การใช้ความสั้นยาวของเสียงสระเพื่อสื่อความในการเลียนเสียงที่เป็นเสียงสั้นหรือยาวนั้น ปรากฏชัดเจน เช่น

(82) ตค แป็ค1 บาคนึ่ง

‘ผายลมสั้นหนึ่งครั้ง’

(83) ตค แป็ค3 บาคนึ่ง

‘ผายลมยาวหนึ่งครั้ง’

ในคำประเภทพรรณนารูปลักษณะ แม้ไม่พบคู่เทียบสระสั้นหรือยาว แต่จะพบว่า เมื่อพรรณนาสิ่งที่มีรูปลักษณะสั้นจะใช้สระสั้นและเป็นพยางค์ปิด เมื่อพรรณนาสิ่งที่มีรูปลักษณะยาวจะใช้สระยาวหรือเป็นพยางค์เปิด เช่น

(84) นิ้วมือสั้น กุด1คุด1 กิด1คิด1 อยู่

‘นิ้วมือสั้นอยู่หลายนิ้วหลายลักษณะ’

(85) หน่อขึ้นยาว โก่โค่ เก่เค่ อยู่

‘หน่อขึ้นยาวอยู่หลายหน่อหลายลักษณะ’

(86) หน่อขึ้นยาว โคคโคค เคคเคค อยู่

‘หน่อขึ้นยาวกลมอยู่หลายหน่อหลายลักษณะ’

ในคำประเภทอื่นจะมีคู่เทียบอยู่น้อย เท่าที่พบได้แก่

(87) ไฟพิบ แม็บ1 แม็บ1

‘ไฟกระพริบแว็บแว็บ’

(88) ไฟพิบ แมบ แมบ

‘ไฟกระพริบแวบแวบ’

11.4.2 การกล่าวซ้ำและการซ้ำคำเพื่อสื่อความและความเป็นประติมา

การกล่าวซ้ำและการซ้ำคำเพื่อสื่อความในคำอิติโอโฟนประเภทคำเลียนเสียงนั้นค่อนข้างชัดเจน ผู้พูดสามารถกล่าวซ้ำได้เพื่อแสดงว่าเสียงนั้นเกิดขึ้นหลายครั้ง เช่น

(89) เขียดฮ้องคัง แอ็บ3 แอ็บ3 แอ็บ3

‘เขียดร้องคัง + อิติโอโฟน (หลายครั้ง)’

ผู้พูดสามารถที่จะกล่าวซ้ำเสียงร้องของเขียดกี่ครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่า ผู้พูดต้องการถ่ายทอดเสียงร้องนั้นว่าเกิดขึ้นมากครั้งเท่าใด นอกจากนี้คำเลียนเสียงยังสามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระเพื่อแสดงว่าผู้แสดงมีจำนวนตั้งแต่สองขึ้นไปหรือมีหลายเสียง แต่ต้องซ้ำคำโดยให้คำแรกเป็นเสียงสระหลัง ให้คำที่สองเป็นสระหน้า ที่มีระดับลิ้นเดียวกัน เช่น

ถ้าคำเดิมเป็นสระหน้า ดังในประโยค ‘เขียดฮ้องคัง แอ็บ3 แอ็บ3’ เมื่อจะซ้ำคำ ต้องซ้ำให้คำแรกเป็นเสียงสระหลัง ที่มีระดับลิ้นเดียวกัน จะได้ว่า

(90) เขียดฮ้องคัง อ้อบ3อ้อบ3 แอ็บ3แอ็บ3

‘เขียดหลายตัวร้อง มีหลายเสียง’

ถ้าคำเดิมเป็นสระกลาง ดังในประโยค ‘สับซึ่มกคัง กัด กัด’ เมื่อจะซ้ำคำ ต้องซ้ำให้คำที่สองเป็นเสียงสระที่มีระดับลิ้นต่ำกว่า หรือเป็นสระหน้าที่มีระดับลิ้นเดียวกัน จะได้ว่า

(91) สับซึ่มกคัง กั๊ด3กั๊ด3 ก้าด3ก้าด3

‘สูดน้ำมูกคังฟัดๆ ฟาดๆ’

(92) สืบซึ่มกคัง กี้ค3กี้ค3 กี้ค3กี้ค3

‘สูดน้ำมูกคังฟัดๆ ฟัดๆ’

ถ้าคำเดิมเป็นสระหลัง ดังในประโยค ‘ลาวเคาะไม้คัง โปก1 โปก1 อยู่’ เมื่อจะซ้ำคำ ต้องซ้ำให้คำที่สองเป็นเสียงสระหน้าที่มีระดับลิ้นเดียวกัน จะได้ว่า

(93) ลาวเคาะไม้คัง โปก1โปก1 เปก1เปก1 อยู่

‘เขาเคาะไม้คังโปกๆ เปกๆ’

คำอิดิโอฟินประเภททำทาง ประเภทอาการ และความรู้สึกบางคำสามารถกล่าวซ้ำได้ เพื่อสื่อความว่าเกิดต่อเนื่อง เช่น

(94) กระต่ายเล่น เคาะ1เคาะ1 เคาะ1เคาะ1 ไปจ้อย

‘กระต่ายวิ่งเหยาะๆ หายไปซะแล้ว’

(95) ลมพัดต้องรงชาดปิว แว่งแว่ง อยู่

‘ลมพัดรงปิว+ อิดิโอฟิน’

(96) ปวดหัว มูบมูบ

‘ปวดหัว ตูบตูบ’

นอกจากการกล่าวซ้ำแล้ว ยังสามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระ เพื่อสื่อความว่ามีหลายลักษณะ โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าคำอิดิโอฟินในประโยคเดิมเป็นเสียงสระหลังอยู่แล้ว ให้เพิ่มคำที่สองเป็นเสียงสระหน้า ที่มีระดับลิ้นเดียวกัน เช่นเดิวนั่นของคำเลียนเสียง

(97) กระต่ายน้อยเต็น เคาะ1เคาะ1 แคะ1แคะ1 อยู่ท่า่งนา

‘กระต่ายน้อยเต็น + อิดิโอฟิน+อยู่ตามทุ่งนา ทำวิ่งต่างๆ กัน’

(98) ลมพัดทงปิว ว่องว่อง แว่งแว่ง อยู่

‘ลมพัดรงปิว+ อิดิโอฟิน+อยู่ในลักษณะต่างๆ กัน’

(99) ปวดหัว มูบมูบ มิบมิบ

‘ปวดหัว ตูบตูบมากบ้างน้อยบ้าง’

คำอیدیโพนประเภทอาการ นอกจากจะกล่าวซ้ำเพื่อสื่อความว่าเกิดต่อเนื่องได้แล้ว ยังสามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระเพื่อสื่อความว่ามีการกระทำหลายลักษณะได้อีก เช่น

(100) กุ้งเดิน <u>ค่องค่อง</u>	กุ้งเดิน <u>ค่องแคง</u>	กุ้งเดิน <u>ค่องแคงค่องแคง</u>
(101) งูเข้าสู <u>หล้วยหล้วย</u>	งูเข้าสู <u>หล้วยหล้วย</u>	งูเข้าสู <u>หล้วยหล้วยหล้วยหล้วย</u>
(102) เข็มนาฬิกาติง <u>ค็อกค็อก</u>	เข็มนาฬิกาติง <u>ค็อกค็อก</u>	เข็มนาฬิกาติง <u>ค็อกค็อกค็อกค็อก</u>

คำอیدیโพนประเภทรูปลักษณะ ก็สามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระ เพื่อสื่อความว่ามีหลายลักษณะได้ เช่น

- (103) หน่อมันทั้งขึ้นมา ตุค1ป/ค1 ติด1ปีค1 อยู่
 ‘หน่อมันแทงขึ้นมาสั้นๆ กลมๆ หลายหน่อ’
- (104) สังกะสีเป็นรูเ็ด จ้อง1ป่อง1 แ้งง1แ้งง1 อยู่
 ‘สังกะสีเป็นรูเล็กๆหลายลักษณะ’

คำอیدیโพนประเภทสีแดง ก็สามารถซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระเพื่อสื่อความว่ามีหลายลักษณะได้ เช่น

- (105) ไฟสุมขอนไม้แดง ฮุนฮุน ฮินฮิน อยู่
 ‘ไฟสุมขอนแดงเรื่อเรืองมากบ้างน้อยบ้าง’
- (106) หมากม่วงสุกเทิงคั้นเ็ด เอ้มเต็ม เอ้มเต็ม อยู่
 ‘มะม่วงสุกบนต้นเหลืองมากบ้างน้อยบ้าง’

คำอیدیโพนประเภทรส ประเภทกลิ่น และประเภทสัมผัส ยังไม่พบว่ามีการซ้ำคำโดยเปลี่ยนเสียงสระเพื่อสื่อความว่ามีหลายลักษณะได้หรือไม่

11.4.3 การใช้เสียงพยัญชนะสื่อความและความเป็นประติมา

การใช้เสียงพยัญชนะสื่อความในคำอیدیโพนประเภทคำเลียนเสียงมีความเป็นประติมาค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ ถ้าหากเสียงที่ผู้พูดต้องการพรรณนานั้นเป็นเสียงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ผู้พูดจะใช้เสียงพยัญชนะระเบิดเป็นพยัญชนะต้นเสมอ เช่น

- (107) ไคยีนเสียงยิงปืนคัง โป้ง
 (108) ‘ไคยีนเสียงยิงปืนคัง โป้ง’

หากเสียงนั้นเป็นเสียงซ้ำ ผู้พูดจะใช้เสียงพยัญชนะเสียดแทรก เช่น

(109) ยางฮั่วลมออกคัง ฟี่ฟี่ เลยเว้ย

‘ยางรั่วลมออกคังฟุเลยโว้ย’

หากเป็นเสียงที่หายไปอย่างฉับพลัน ผู้พูดจะใช้เสียงพยัญชนะกัก เป็นเสียงพยัญชนะท้าย เช่น

(110) เสียงเคาะง่าไม้แห้งคัง แก็ก1 แก็ก1

‘เสียงเคาะกิ่งไม้แห้งคังแก็กๆ’

หากเป็นเสียงที่ค่อยๆหายไป ผู้พูดจะใช้เสียงพยัญชนะนาสิก เป็นเสียงพยัญชนะท้าย เช่น

(111) เสียงเคาะละคังคัง แก๊ง1 แก๊ง1

‘เสียงเคาะระฆังคังแง๊งๆ’

การใช้เสียงพยัญชนะสื่อความในคำอیدیโอโฟนประเภทอื่นๆ จะมีความเป็นประติมาหรือไม่อย่างไรนั้น ยังไม่สามารถวิเคราะห์ให้เห็นเด่นชัดได้ ผู้เขียนได้ลองนำข้อมูลคำอیدیโอโฟนประเภทพรรณารูปลักษณ์ที่เป็นคำ 2 พยางค์ จำนวนกว่า 200 คำ มากระจายดูการปรากฏร่วมกันระหว่างพยัญชนะต้นของพยางค์แรกกับพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สอง โดยหวังว่าอาจจะมียุบบแบบการปรากฏร่วมกันที่สามารถบ่งบอกความเป็นประติมาได้ การปรากฏร่วมกันมีรูปแบบดังตารางด้านล่างนี้ (แนวดั้งซ้ายสุดเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์แรก แนวนอนบนสุดเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สอง)

พ2	ป	บ	พ	ฟ	ม	ว	ด	ค	จ	ช	น	ล	ญ	ก	ค	ฮ
พ1																
ป						/			/	/		/	/			
พ						/										
ม												/		/		
ด	/				/		/			/		/	/			
ท												/				
จ	/	/										/		/		/

ช			/		/							/				
ถ													/			
ก		/	/		/		/	/		/				/		
ค											/	/				
ส	/	/		/	/		/			/		/	/	/		/

ตารางที่ 11.2 การปรากฏร่วมกันของพยัญชนะต้นในคำอیدیโพน 2 พยางค์
ประเภทพรรณนาอุปลักษณะ

เมื่อพิจารณารูปแบบการปรากฏร่วมกันของพยัญชนะต้นแล้ว จึงสรุปว่ารูปแบบการปรากฏร่วมกันของพยัญชนะต้น ถึงแม้จะถูกใช้สื่อความหมายของคำๆ นั้น แต่ก็มิได้แสดงความเป็นประติมาระหว่างเสียงพยัญชนะกับสิ่งที่ถูกหมายถึงแต่อย่างใด

พยัญชนะต้นของคำอیدیโพนมักมีการแปรระหว่างภาษาถิ่น หรือแม้แต่ในถิ่นเดียวกันได้ เช่น

(112) ผู้สาวนี้หน้าเฮ็ด มึงกั้ง ~ มึงกั้ง อยู่
'สาวผู้นี้หน้าอมึงกั้ง'

รูปแบบการปรากฏร่วมกันของพยัญชนะต้นนี้มีประโยชน์ในการสร้างคำอیدیโพนขึ้นมาใหม่สำหรับผู้พูดบางคนได้ โดยเลือกเอาพยัญชนะบางคู่ออกมา แล้วเพิ่มเสียงสระเข้าไป ตัวอย่างประโยคว่า 'สาวคนนี้น่าทำไม+อیدیโพน+จัง' เช่น

(113) ผู้สาวนี้หน้าคือเฮ็ด แ่งแ่ง อยู่แท้
(114) ผู้สาวนี้หน้าคือเฮ็ด อั้งปั๊ อยู่แท้
(115) ผู้สาวนี้หน้าคือเฮ็ด ส้มจิ้ม อยู่แท้

คำอیدیโพน 3 คำนี้ไม่ปรากฏในข้อมูล และเมื่อนำไปสอบถามกับผู้ออกภาษาแล้ว ก็ยังสามารถคาดเดาความหมายได้โดยผู้ออกภาษาอาจคิดเชื่อมโยงไปยังคำที่มีอยู่ในภาษา เช่นคำว่า ส้มจิ้ม คาดว่าน่าจะหมายถึง 'เงี้ยวและอมึงกั้ง' เป็นต้น ซึ่งเรื่องนี้ สามารถที่จะนำไปเป็นประเด็นศึกษาวิเคราะห์ต่อไปได้

11.4.4 การใช้เสียงวรรณยุกต์สื่อความ

ถึงแม้ภาษาไทยถิ่นอีสานจะมี 6 วรรณยุกต์ แต่วรรณยุกต์ที่ใช้ในคำอیدیโพนมีเพียง 3 วรรณยุกต์เท่านั้น ได้แก่ 1.วรรณยุกต์ค่อนข้างสูงระดับ 2. วรรณยุกต์ค่อนข้างสูงตก และ 3. วรรณยุกต์ต่ำท้ายพยางค์เสียงปิด คำอیدیโพนที่เป็นพยางค์ตายส่วนหนึ่งจะใช้วรรณยุกต์ที่ไม่เป็นไปตามกฎการผันเสียงวรรณยุกต์ในคำต่างๆ ไป เช่นคำว่า *ติดปิด* โดยปกติพยางค์ตายเสียงสั้นจะต้องใช้เสียงกลางขึ้นเป็น *ติด* และ *ปิด* แต่คำอیدیโพนนี้ออกเสียงวรรณยุกต์ค่อนข้างสูงระดับ ดังนั้นในบทนี้จึงได้กำกับด้วยตัวเลข 1 *ติด1ปิด1* เพื่อแสดงว่า ออกเสียงค่อนข้างสูงระดับ

การใช้เสียงวรรณยุกต์สื่อความในคำเลียนเสียงนั้นมีความเป็นประติมาค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากผู้พูดได้ยินระดับเสียงอย่างไรก็ถ่ายทอดระดับเสียงอย่างนั้น แต่ในส่วนของคำอیدیโพนประเภทอื่นๆ นั้น หน้าที่ในการสื่อความและความเป็นประติมาของวรรณยุกต์กับสิ่งที่ถูกกล่าวถึงยังไม่ชัดเจน และยังไม่มีความเทียบให้เห็นความต่างทางความหมายได้

11.5 การตัดสินค้าที่มีรูปคล้ายคำอیدیโพน

ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำ 2 พยางค์ที่มีรูปคล้ายกับคำอیدیโพนอยู่จำนวนหนึ่ง กล่าวคือเป็นคำที่มีสัมผัสของเสียงสระและวรรณยุกต์ เช่น

(116) *นั่งอยู่ฮั่นแม่นกะเทย อ้อยด้อย*
'นั่งอยู่นั่นเป็นกระเทย ทั้งหมด'

(117) *หมอนี้คือ ขวดลวด แท้*
'ไอ้หมอนี้ทำไม เสือก จัง'

(118) *กินจนเหมิด แอดแสด*
'กินจนหมด เกลี้ยง'

คำเหล่านี้เราจะทดสอบได้ด้วยกรอบทดสอบ 'เฮ็ด....อยู่' และทดสอบด้วยการกล่าวซ้ำ และการซ้ำคำเพื่อตัดสินว่าจะปรากฏได้หรือไม่ ดังนี้

**นั่งอยู่ฮั่นแม่นกะเทยเฮ็ด อ้อยด้อย อยู่*

**นั่งอยู่ฮั่นแม่นกะเทย อ้อยด้อย อ้อยด้อย*

**นั่งอยู่ฮั่นแม่นกะเทยเฮ็ด อ้อยด้อย แอ้อยด้อย อยู่*

**หมอนี้คือเฮ็ด ขวดลวด อยู่*

*หมอนี่คือ ชวดลวด ชวดลวด

*หมอนี่คือเฮ็ด ชวดลวด เขียดเลียด แท้

*กินจนหมิด เฮ็ด แอดแสด อยู่

*กินจนหมิด แอดแสด แอดแสด

*กินจนหมิดเฮ็ด ออกสอ แอดแสด อยู่

เมื่อทดสอบประโยคเหล่านี้แล้วพบว่า ปรากฏไม่ได้ ดังนั้นจึงใช้เครื่องหมายดาวกำกับ และตัดสินค้าเหล่านี้ว่า มิใช่คำอیدیโพน แต่เป็นคำสองพยางค์ที่มีรูปคล้ายกับคำอیدیโพนมาก

คำอیدیโพนในภาษาไทยถิ่นอีสาน ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และเชื่อว่าในภาษาอื่นๆ น่าจะปรากฏอยู่ไม่น้อยเช่นกัน การวิเคราะห์คำเหล่านี้ควรเริ่มจากการคัดลอกคำ หลังจากนั้นจึงแบ่งประเภทย่อย แล้วทำการวิเคราะห์การใช้เสียงสื่อความและความเป็นประติมาของการใช้เสียงสื่อความนั้น ผู้วิเคราะห์ต้องไม่สับสนระหว่างมโนทัศน์ของ ‘การใช้เสียงสื่อความ’ กับมโนทัศน์ของ ‘ความเป็นประติมา’ ทั้งสองมโนทัศน์นี้อยู่คู่กันแต่มิใช่สิ่งเดียวกัน การใช้เสียงสื่อความบางอย่างแสดงความ เป็นประติมาอย่างชัดเจนและอธิบายได้ในแง่ของสัทศาสตร์ การใช้เสียงสื่อความบางอย่างอาจแสดง ความเป็นประติมาไม่ชัดเจนก็ได้

บทที่ 12

ตัวบ่งชี้การณลักษณะ

การณลักษณะเป็นประเภททางไวยากรณ์ที่สำคัญที่ควรกล่าวถึง ในบทนี้จะได้กล่าวถึง นิยามของการณลักษณะ และตัวบ่งชี้การณลักษณะในภาษาไทยถิ่นอีสาน ดังต่อไปนี้

12.1 นิยามของการณลักษณะ

การณลักษณะ (Aspect) เป็นประเภททางไวยากรณ์ (grammatical category) ประเภทหนึ่งที่ทำให้นิยามอย่างชัดเจนได้ยาก ในทฤษฎีเลือกสรร (Selection Theory of Aspect) มองว่าการณลักษณะเป็นสภาพของเหตุการณ์ (state of affairs) ซึ่งในงานของ Pranee Kullavanijaya and Walter Bisang (2007) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเลือกสรรของ Bickel (1997) ว่าทฤษฎีนี้แบ่งสภาพเหตุการณ์ออกเป็น 5 ชนิด ดังนี้

ชนิดของสภาพเหตุการณ์	ลักษณะของสภาพเหตุการณ์
Totally Stative (ลักษณะเบ็ดเสร็จ)	Situation only, no reference to temporal boundaries. (มีสถานการณ์เท่านั้น ไม่มีสิ่งอ้างอิงด้านขอบเขตของเวลา)
Action (การกระทำ)	Initial boundary-situation-terminal boundary (มีขอบเขตเริ่มต้น-มีสถานการณ์-มีขอบเขตสิ้นสุด)
Gradually Terminative (ค่อยๆ สิ้นสุด)	Situation plus terminal boundary (มีสถานการณ์-รวมทั้งขอบเขตสิ้นสุด)
Totally Terminative (สิ้นสุดเบ็ดเสร็จ)	Initial and terminal boundary collapse into one, no situation (ขอบเขตเริ่มต้นกับขอบเขตสิ้นสุดยุบรวมกันเป็นหนึ่งและไม่มีสถานการณ์)
Inceptive-stative (เริ่มสภาพ)	Initial boundary plus situation (มีขอบเขตเริ่มต้นรวมสถานการณ์)

ลักษณะของสภาพเหตุการณ์ทั้ง 5 ชนิดนี้ในภาษาไทยมาตรฐานมิได้แสดงออกผ่านเฉพาะตัวบ่งชี้การณลักษณะของประโยคเท่านั้น แต่ต้องดูสภาพเหตุการณ์ ผ่านหลายส่วนของประโยคทั้งหมด ได้แก่ กริยาหลักของประโยค หรือ กริยาบอกทิศทางด้วย เช่น อ้วนขึ้น ผอมลง คำว่า ขึ้น ลง จะบอก

ตรงการเริ่มสภาพ หรือกริยาบอกสภาพ เช่น กินอืม คำว่า อืม จะบอกขอบเขตสิ้นสุด หรือ วิเศษณ์บอกเวลาของประโยค เช่น คนไทยกินข้าวตั้งแต่ไหนแต่ไร ถ้อยคำ ตั้งแต่ไหนแต่ไร จะบอกสภาพสิ้นสุดเปิดเสร็จเป็นต้น (Pranee and Walter 2007:71-72)

ในส่วนของสภาพเหตุการณ์ซึ่งแสดงผ่านทางกริยาหลักนั้น สามารถใช้แนวคิดของ Vendler (1967) ที่แบ่งประเภทของกริยาในภาษาอังกฤษออกเป็น 4 ประเภทซึ่งนำมาใช้กับกริยาภาษาไทยได้ดังนี้

ชนิด	ลักษณะ	ตัวอย่างคำกริยา
State	ไม่ใช่พลวัต (non-dynamic state of affair) ไม่มีจุดสิ้นสุดภายใน (inherent terminal point) ไม่มีช่วงเวลาภายใน (no internal duration)	แข็ง, เป็น, มี โกรธ, รัก, เข้าใจ
Activity	เป็นพลวัต ไม่มีจุดสิ้นสุดภายใน มีช่วงเวลาภายใน	เดิน, อ่าน, คุย
Accomplishment	เป็นพลวัต มีจุดสิ้นสุดภายใน มีช่วงเวลาภายใน	สรุป, ตัด, ระบาย
Achievement	เป็นพลวัต มีจุดสิ้นสุดภายใน ไม่มีช่วงเวลาภายใน	เสร็จ, ถึง, ตาย

ด้วยทฤษฎีเลือกสรรและแนวคิดประเภทของกริยาดังกล่าวนี้นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการณ์ลักษณะของประโยคมิได้แสดงออกผ่านตัวบ่งชี้การณ์ลักษณะแต่เพียงอย่างเดียวต้องพิจารณาการณ์ลักษณะผ่านส่วนอื่นๆของประโยคด้วย จุดที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ตัวบ่งชี้การณ์ลักษณะในภาษาไทยสามารถปรากฏร่วมกันได้ เช่น กำลัง....ปรากฏร่วมกับ....อยู่ ได้ หรือ กำลัง ปรากฏร่วมกับ....อยู่ และ .....แล้ว ได้ด้วยซึ่งต่างจากตัวบ่งชี้การณ์ลักษณะในภาษาทางยุโรปที่ไม่สามารถปรากฏร่วมกันได้

12.2 ตัวบ่งชี้การณ์ลักษณะในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำวิเศษณ์ที่ตัวบ่งชี้การณ์ลักษณะอยู่หลายตัว แสดงรวมไว้ในตารางข้างล่างนี้

เกือบ...	ก่อนเริ่มสภาพ
หาก่อ...	เริ่มสภาพ
พวม../ กำลัง..	สภาพการกระทำ สภาพเบ็ดเสร็จ สภาพค่อยๆสิ้นสุด เริ่มสภาพ
..อยู่/ อยู่...อยู่	สภาพเบ็ดเสร็จ สภาพการกระทำ
...แล้ว	เริ่มสภาพ ค่อยๆสิ้นสุด สิ้นสุดเบ็ดเสร็จ

เกือบ.. เป็นตัวบ่งชี้สภาพเหตุการณ์ก่อนเริ่มสภาพ เช่น

(1) หว่างอย่านี้ ซ้อยเกือบย่างตกหลุม

เมื่อครู่นี้ จัน เกือบ ย่างตกหลุม

‘เมื่อครู่นี้ จันเกือบเดินตกหลุม’

(2) ลาวไล่คุบกับ เกือบคุบได้ซี้คันคาก

เขาไล่ตะคุบกับ เกือบตะคุบได้คางคก

‘เขาไล่ตะคุบกับ เกือบตะคุบได้คางคก’

หาก่อ.. เป็นตัวบ่งชี้การณั้ลักษณะเริ่มสภาพ คำนี้ในภาษาถิ่นจังหวัดต่างๆ อาจออกเสียงเป็น หั่วก่อก หาก่อ หากะ หากะ หอก่อก บางถิ่นใช้ จ้งหาก่อ จ้งหากะ เช่น

(3) มัน หาก่อเข้านอน อย่าไปปลุกมันเคื้อ

มัน เพิ่งเข้า นอน อย่าไปปลุกมัน นะ

‘มันเพิ่งเข้านอน อย่าไปปลุกมันนะ’

(4) มัน หาก่อเป็นบ่าวหว่างปีหนึ่งมานี้ละ

มัน เพิ่ง เป็นหนุ่มระหว่างปีหนึ่งมานี้ แหละ

‘มันเพิ่งเป็นหนุ่มในช่วงหนึ่งปีมานี้แหละ’

พวม เป็นตัวบ่งชี้การณัฏกษณะที่ดำเนินอยู่ คำว่า พวม สามารถใช้แทนกันได้กับ กำลัง ทั้งสองคำ นี้ใช้บ่งชี้สภาพเหตุการณ์การกระทำได้ เช่น

(5)ลาว พวม/กำลัง ญ่างเมื่อเอือน

เขา กำลัง เดินกลับเรือน

‘เขากำลังเดินกลับบ้าน’

สภาพเหตุการณ์ค่อยๆสิ้นสุด เช่น

(6)อี่แม่พวม/กำลัง ตัด สิ่งให้ลูกใส่

คุณแม่ กำลัง ตัดกางเกงให้ลูกใส่

‘แม่กำลังตัดกางเกงให้ลูกใส่’

สภาพเหตุการณ์สภาพเบ็ดเสร็จ เช่น

(7)คนอีสานเฮามักกินพวม/กำลัง ร้อน ฟือนพวม/กำลัง เมา

คนอีสานเราชอบกิน กำลัง ร้อน ฟือน กำลัง เมา

‘คนอีสานเราชอบกินเมื่อขณะกำลังร้อน ฟือนขณะกำลังเมา’

สภาพเหตุการณ์เริ่มสภาพ เช่น

(8)บายเบิ่ง คือ พวม/กำลัง เย็นลงเย็นลง

สัมผัสดู ร่างกาย กำลัง เย็นลง เย็นลง

‘สัมผัสดูร่างกายกำลังเย็นลง เย็นลง’

..อยู่ เป็นตัวบ่งชี้การณัฏกษณะที่แสดงสภาพเบ็ดเสร็จได้ เช่น

(9)ตอนนั้น ข้อยเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่

ตอนนั้นฉันเป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่

‘ตอนนั้นฉันเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่’

(10)เจ้าฮักข้อยอยู่บ่คนเดียวนี้

คุณรักฉัน อยู่ไหมหนอ เดียวนี้

‘คุณรักฉันอยู่ไหมหนอ เดียวนี้’

แสดงสภาพเหตุการณ์ได้ เช่น

(11)ลาวกำลังใส่เบ็ดอยู่ อย่าฟ้าเวอินลาว

เขากำลังใส่เบ็ด อยู่ อย่ารีบเรียกเขา

‘เขากำลังวางเบ็ดอยู่ อย่ารีบเรียกเขา’

ยัง...อยู่ เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะ ที่แสดงสภาพเหตุการณ์ เช่นเดียวกับ ..อยู่ เช่น

(12)เจ้ายังรักข้อยอยู่บ่หน่อเดี๋ยวนี

คุณ ยังรักฉัน อยู่ไหมหนอ เดี๋ยวนี

‘คุณยังรักอยู่ไหมหนอ เดี๋ยวนี’

(13)ตอนนั้นข้อยยังเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่

ตอนนั้น ฉัน ยัง เป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่

‘ตอนนั้นฉันยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน’

(14)ลาวยังใส่เบ็ดอยู่ อย่าฟ้าเวอินลาว

เขา ยังใส่เบ็ด อยู่อย่ารีบเรียกเขา

‘เขายังวางเบ็ดอยู่ อย่ารีบเรียกเขา’

เป็นที่น่าสังเกตว่าหาก ยัง... ปรากฏร่วมกัน บ่ทัน เป็น ยังบ่ทัน....หรือ ยังบ่ทัน....

อยู่ จะแสดงสภาพเหตุการณ์ที่เป็นสภาพเบ็ดเสร็จเสมอ เช่น

(15)ข้อย ยังบ่ทัน เมา อยู่ เจ้าคือเมาแล้วหน่อ

ฉัน ยัง ไม่ทันเมา อยู่ คุณทำไมเมา แล้วหนอ

‘ฉันยังไม่ทันเมา คุณทำไมเมาแล้วหนอ’

(16)บอกให้ฟ้าแหม เจ้ากะยังบ่ทัน ว่างอยู่

บอกให้รีบ หน่อ คุณก็ ยัง ไม่ทันเดิน อยู่

‘บอกให้รีบหน่อคุณก็ยังไม่ทันเดินอยู่’

แล้ว เป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะที่แสดงขอบเขตของเวลาเท่านั้น แล้ว จึงสามารถร่วมกับ
ส่วนอื่น ของประโยคเพื่อแสดงการณลักษณะของสภาพเหตุการณ์ได้หลายประเภท ได้แก่

สภาพเหตุการณ์เริ่มสภาพ เช่น

(17) หม้อร้อนแล้ว เอาปลาใส่แม่

หม้อร้อน แล้ว เอาปลาใส่

‘หม้อร้อนแล้ว เอาปลาใส่’

(18) ฟ้ามีดลงแล้ว เขาฟ้าเมื่อเกาะ

ฟ้ามีดลง แล้ว เรารีบกลับ เกาะ

‘ฟ้ามีดลงแล้ว เรารีบกลับเกาะ’

ถ้อยคำว่า ลง+แล้ว ร่วมกันบ่งชี้ว่า เริ่มสภาพ เช่น

(19) ลาวสูงขึ้นแล้ว ฟันหนะ สูอย่าไปใกล้ลาวเค่อ

เขาโกรธขึ้น แล้ว โนน นะ พวกแกอย่าไปใกล้เขา นะ

‘เขาโกรธขึ้นแล้ว โนนนะ พวกแกอย่าไปใกล้เขา นะ’

ถ้อยคำว่า ขึ้น+แล้ว ร่วมกันบ่งชี้ว่า เริ่มสภาพ

สภาพเหตุการณ์ค่อยๆ สิ้นสุด เช่น

(20) คิดบั๊คน ข้อยกิดซอดแล้ว

คิดตั้งนาน นันคิดทะลุ แล้ว

‘คิดตั้งนาน นันคิดออกได้แล้ว’

ถ้อยคำ ซอด+แล้ว แสดงขอบเขตค่อยๆ สิ้นสุด

(21) อิ่หล้า เป็นไขสว่างแล้ว

ลูกหญิงสุดท้องเป็นไข สว่าง แล้ว

‘ลูกหญิงสุดท้องเป็นไขสว่างแล้ว’

ถ้อยคำ สว่าง+แล้ว แสดงขอบเขตค่อยๆ สิ้นสุด

สภาพเหตุการณ์สิ้นสุดเบ็ดเสร็จ เช่น

(22) ข้อยดำป่นปาแล้วแล้ว มากินเข้าเค่อ

ฉันตำน้ำพริกปลาเสร็จ แล้ว มากินข้าว สิ

‘ฉันตำน้ำพริกปลาเสร็จแล้วมากินข้าวสิ’

ถ้อยคำ แล้ว+แล้ว แสดงขอบเขตสิ้นสุดเปิดเสร็จ

สภาพเหตุการณ์ การกระทำ เช่น

(23) ลูกกินนมแล้วเคี้ยว

ลูกกินนม แล้วนะ

‘ลูกกินนมแล้วนะ’

น่าสังเกตว่า แล้ว ปรากฏเป็นตัวบ่งชี้การณัฏกษณะของกริยาการกระทำ ดังในตัวอย่างจะให้ความหมายกำกวมได้ หากไม่อยู่ในบริบทกล่าวคือ

1) ลูกกินนมแล้วเคี้ยว อาจหมายถึง ลูกเริ่มเริ่มกินนมแล้ว (แล้ว บอกขอบเขตเริ่ม)

2) ลูกกินนมแล้วเคี้ยว อาจหมายถึง ลูกกินนมเสร็จแล้ว (แล้ว บอกขอบเขตสิ้นสุด)

3) ลูกกินนมแล้วเคี้ยว อาจหมายถึงลูกเริ่มกินนม หลังจากกินอย่างอื่น(แล้ว บอกการเปลี่ยนแปลง)

ในกรณีกริยาการกระทำที่เป็นกริยากรรม นอน ตัวบ่งชี้ แล้ว ก็ให้ขอบเขตที่กำกวมได้เช่นกัน เช่น

(24) ลูกนอนแล้วเคี้ยว

ลูกนอน แล้วนะ

‘ลูกนอนแล้วนะ’

12.3 การปรากฏร่วมกันของตัวบ่งชี้การณัฏกษณะ

ตัวบ่งชี้การณัฏกษณะในภาษาไทยถิ่นอีสานสามารถปรากฏร่วมกันได้ และในบางสภาพเหตุการณ์

ต้องมีคำว่า สิ (จะ) ปรากฏร่วมด้วย คำว่า สิ ที่ปรากฏเดี่ยวโดยปกติถือเป็นตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ (เรื่องทัศนภาวะ โปรดดูบทที่ 13) แต่เมื่อมาปรากฏร่วมกับตัวบ่งชี้การณัฏกษณะ ก็สามารถกล่าวได้ว่า คำว่า สิ เป็นตัวบ่งชี้การณัฏกษณะอีกตัวหนึ่งที่แสดงขอบเขตของสภาพเหตุการณ์ได้ การปรากฏร่วมกันของตัวบ่งชี้ มีดังนี้

เกือบ...		...แล้ว
เกือบ	ลี...	...แล้ว
พวม...		...อยู่
พวม	ลี...	...อยู่
พวม...		...แล้ว
พวม	ลี...	...แล้ว

เกือบ.....แล้ว แสดงสภาพเหตุการณ์เริ่มสภาพโดยมี **แล้ว** เป็นขอบเขตตั้งต้นของกริยาบอกสภาพ เช่น

(25) **ปั้งขึ้นเกือบสูกแล้ว**
 ปั้งเนื้อ เกือบสูก แล้ว
 ‘เนื้อย่างเกือบสูกแล้ว’

ในตัวอย่างนี้ คำว่า **เกือบ** แสดงสภาพเหตุการณ์เริ่มสภาพ **สูก** เป็นกริยาบอกสภาพ โดยมี **แล้ว** เป็นขอบเขตตั้งต้นของกริยาบอกสภาพ เช่น

(26) **ปั้งขึ้นเกือบลีสูกแล้ว**
 ปั้งเนื้อ เกือบ จะ สูก แล้ว
 ‘เนื้อย่างเกือบจะสูกแล้ว’

ในตัวอย่างนี้ ตัวบ่งชี้ **ลี** บอกขอบเขตของสภาพเหตุการณ์ก่อนเริ่มสภาพ

เกือบ...แล้ว ยังสามารถปรากฏร่วมกับกริยาบอกการกระทำได้ด้วย เช่น

(27) **ซ้อย เกือบ คืด ออก แล้ว**
 จัน เกือบ คืด ออก แล้ว
 ‘จันเกือบนึกออกแล้ว’

คำว่า **ออก** ช่วยบอกการเริ่มสภาพ **แล้วยังช่วย แล้ว** แสดงขอบเขตตั้งต้น

(28) **ซ้อย เกือบลี คืดออกแล้ว**

ฉัน เกือบ จะ คิด ออก แล้ว

‘ฉันเกือบจะคิดออกแล้ว’

ตัวบ่งชี้ *ลี* บอกขอบเขตสภาพเหตุการณ์ก่อนเริ่มสภาพ

พวม...อยู่ ทั้งคำว่า *พวม* และคำว่า *อยู่* ร่วมกันแสดงสภาพเหตุการณ์การกระทำที่ดำเนินว่ากำลังดำเนินต่อเนื่อง เช่น

(29) *ข้อย พวม* *เคียน* *หน่อ* *ไม้อยู่*

ฉันกำลังทำให้เป็นเส้นหน่อไม้อยู่

‘ฉันกำลังทำหน่อไม้มให้เป็นเส้นอยู่’

พวมลี...อยู่ แสดงสภาพเหตุการณ์ก่อนเริ่มสภาพโดยมี *ลี* บ่งบอกขอบเขตตั้งต้นและ *อยู่* บ่งบอกทัศนภาวะระดับความแน่ใจในประพจน์¹² นั้น เช่น

(30) *ข้อย พวมลี* *ไปอยู่* *อย่าเ็นหลาย*

ฉัน กำลังจะไป อยู่ อย่าเรียกหลาย

‘ฉันกำลังจะไปอยู่ อย่าเรียกนัก’

หากไม่ต้องการบ่งชี้ทัศนภาวะ *อยู่* ก็สามารถทำได้ เช่น

(31) *ข้อย พวมลี* *ไป* *อย่าเ็นหลาย*

ฉัน กำลังจะไป อย่าเรียกหลาย

‘ฉันกำลังจะไป อย่าเรียกนัก’

พวม...แล้ว โดยปกติ *พวม* ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะที่กำลังดำเนินอยู่ ไม่ควรเกิดร่วมกับ *แล้ว* ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้การณลักษณะที่เสร็จสิ้น อย่างไรก็ตาม หากกริยาหลักมีกริยาแสดงทิศทางร่วมด้วยก็สามารถปรากฏร่วมกันได้ เช่น

(32) *ท้องลาวพวม* *ไข* *ขึ้นแล้ว*

ท้องเขา กำลัง บวม ขึ้น แล้ว

‘ท้องเขากำลังบวมขึ้นแล้ว’

¹² ประพจน์ (proposition) หมายถึง ข้อความที่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นจริง หรือ เป็นเท็จ

(33) ผู้ใหญ่บ้าน พวม ญ่าง มา แล้ว

ผู้ใหญ่บ้านกำลังเดินมาแล้ว

‘ผู้ใหญ่บ้านกำลังเดินมาแล้ว’

พวม ลิ...แล้ว   แสดงเหตุการณ์ก่อนเริ่มสภาพ โดยมี ลิ กับ แล้ว เป็นตัวบอกขอบเขตตั้งต้น
เช่น

(34) ท้อง ลาว พวม ลิ ไข ขึ้น แล้ว

ท้องเขากำลังจะบวมขึ้นแล้ว

‘ท้องเขากำลังจะบวมขึ้นแล้ว’

บทที่ 13

ตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ

ทัศนภาวะเป็นประเภททางไวยากรณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ควรกล่าวถึง ในบทนี้จะได้กล่าวถึง นิยามของทัศนภาวะ และตัวบ่งชี้ทัศนภาวะในภาษาไทยถิ่นอีสาน ดังต่อไปนี้

13.1 นิยามของทัศนภาวะ

ทัศนภาวะ (modality) หมายถึงทัศนะของผู้พูดที่มีต่อประพจน์ (proposition) หรือเหตุการณ์ในถ้อยคำนั้น

13.2 ตัวบ่งชี้ทัศนภาวะในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีคำวิเศษณ์ที่ใช้ตัวบ่งชี้ทัศนภาวะ (modal) ได้ แสดงรวมไว้ในตารางดังนี้

การโน้มนำ (deontic)		ความแน่ใจ (epistemic)	
บังคับ (obligation)	อนุญาต (permission)	ระดับความแน่ใจ (conjectural)	แน่ใจด้วยหลักฐาน (evidential)
ต้อง... เป็นตา... หน้าสิ...	...ได้	คือสิ... เป็นตา... หน้าสิ... ...อยู่ สิ... สิ...อยู่ ต้อง ...	เบิ่งซงสิ... เบิ่งซงคือสิ... ได้ยืนยันว่า...

13.2.1 ทัศนภาวะแบบโน้มนำ

ทัศนภาวะแบบโน้มนำ (deontic) นี้ ผู้พูดโน้มนำให้ผู้ฟังทำบางสิ่งบางอย่าง แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่

13.2.1.1 ทศนภาวะบังคับ

ทศนภาวะบังคับ (obligation) มีตัวบ่งชี้หลายตัวได้แก่ ต้อง เป็นตา หน้าสิ

ต้อง

(1) มืออื่น ชุมเจ้าต้องไปช้อยลุมมีเกี่ยวเข้าเคื่อ

พຽ່ງนี้ พวกคุณ ต้องไปช้อยลุมมี เกี่ยวข้าว นะ

‘พຽ່ງนี้ พวกคุณต้องไปช้อยลุมมีเกี่ยวข้าว นะ’

คำว่า ต้อง ที่เป็นคำกริยาช่วย สามารถมีคำวิเศษณ์ บ่ ปรากฏข้างหน้าได้ เช่น

(2) เจ้าบ่ต้องไปสะพานำหมู่เคื่อ

คุณ ไม่ต้องไปวิดปลา กับ เพื่อน นะ

‘คุณไม่ต้องไปวิดปลากับเพื่อนนะ’

คำว่า ต้อง ที่เป็นคำวิเศษณ์สามารถปรากฏหน้าคำปฏิเสธ บ่ ได้ เช่น

(3) อีหล้า ต้องบ่ย่านมันอีกเคื่อ

คุณ สุดท้อง ต้องไม่กลัวมันอีกนะ

‘คุณลูก ต้องไม่กลัวมันอีกนะ’

เป็นตา

เป็นตา ที่เป็นคำกริยาช่วยสามารถปรากฏหลังคำ ปฏิเสธ บ่ ได้ เช่น

(4) เจ้าบ่เป็นตาไปชะะฮังมดเลย

คุณ ไม่ควรไปชะะรังมด

‘คุณไม่ควรไปชะะรังมดเลย’

(5) มืออื่นเข้า คันฝนตก เจ้า เป็นตาไปหาเก็บเห็ดมาแคงแหนดะ

วันอื่น เข้า ถ้า ฝนตก คุณ ควร ไปหาเก็บเห็ดมาแคง หน้อยนะ

พຽ່ງนี้เข้า ถ้าฝนตก คุณควรไปหาเก็บเห็ดมาแคงหน้อยนะ’

เป็นตา ที่เป็นคำวิเศษณ์สามารถปรากฏหน้าคำ ปฏิเสธ บ่ ได้ เช่น

(6) ฝนตกลินจั้งซี้ เป็นตาบไปหาเก็บเห็ดดอกเคื่อ
ฝนตกรินเช่นนี้ น่าจะ ไม่ ไปหาเก็บเห็ดดอกกะ
‘ฝนตกปรอยๆ เช่นนี้ น่าจะ ไม่ ไปหาเก็บเห็ดดอกกะ’

(7) ไฟแสงปานนี้ มันเป็นตาสุกแล้วละ
ไฟแรง ปานนี้ มัน ควรสุก แล้วละ
‘ไฟแรงขนาดนี้ มันควรสุกแล้วละ’

หน้าลิ เป็นคำกริยาช่วยสามารถปรากฏหลังคำ ปฏิเสธ บ่ ได้ เช่น

(8) เจ้าหน้าลิด้อยหมากโมเบ็งก่อน มันสุกไป
คุณ น่าจะเคาะ แดงโมดูก่อน มันสุก หรือยัง
‘คุณน่าจะเคาะแดงโมดูก่อนว่า มันสุกหรือยัง’

(9) มันบ่หน้าลิ คีนมาดอก ไปโดนปานนี้
มัน ไม่น่าจะคีน มา หรอก ไปนานปานนี้
‘มันไม่น่าจะกลับคีนมาหรอก ไปนานขนาดนี้’

13.2.1.2 ทศนภาวะอนุญาต

ทศนภาวะอนุญาต (permission) ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีตัวบ่งชี้ ได้ กะ ได้ คล้ายกับ
ภาษาไทยมาตรฐาน ได้ ก็ได้ ซึ่งจะปรากฏหลังกริยาของประโยค เช่น

(10) ฟ้าไปได้แล้ว บ่ต้องถ้ำซ้อยดอก
รีบไปได้แล้ว ไม่ต้องทำจันดอก
‘รีบไปได้แล้ว ไม่ต้องรอจันหรอก’

(11) มืออื่น เจ้ามานอนเฮือนซ้อยกะได้ เคื่อ
วันอื่น คุณมานอนเรือนจันก็ได้นะ
‘พรุ่งนี้คุณมานอนบ้านจันก็ได้นะ’

13.2.2 ทักษะภาวะแนใจ

ทักษะภาวะแนใจ (epistemic modal) เป็นทักษะภาวะที่เพิ่มความแนใจต่อประพจน์ แบ่งเป็น 2 ชนิดย่อย ได้แก่

13.2.2.1 ทักษะภาวะบอกระดับของความแนใจ

ทักษะภาวะที่บอกระดับของความแนใจ (conjectural modal) ใช้บ่งบอกระดับของความแนใจของผู้พูดที่มีต่อประพจน์ที่พูด มีตัวบ่งชี้หลายตัว ซึ่งเรียงตามระดับของความแนใจได้ ดังนี้ คือสิ/ เป็นตา/ หน้าสิ / สิ... / สิ...อยู่ / ...อยู่ / ต้อง โดยมีตัวอย่างประโยคดังต่อไปนี้

คือสิ คำนี้ใช้บอกระดับความแนใจคล้ายกับ คงจะ และ อาจจะ ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(12) ลูกเจ้าใหญ่มา คือสิงามกั้วพ่อนะ
ลูกคุณใหญ่มา เหมือน จะงามกว่าพ่อ นะ
'ลูกคุณโตมา คงจะหล่อกว่าพ่อนะ'

(13) คือสิ แม่น มันหั่นละมาลักเอาไป
เหมือนจะใช่ มัน นั้นแหละมาลักเอาไป
'คงจะใช่มันนั้นแหละที่มาลักเอาไป'

คือสิ ตามด้วยคำปฏิเสธได้

(14) มื้ออื่น คือสิบ่แล้วเวียกดอก
พรุ่งนี้ เหมือน จะไม่เสร็จ งาน ดอก
'พรุ่งนี้ คงจะไม่เสร็จงานหรอก'

เป็นตา ใช้บอกระดับความแนใจ คล้ายกับ น่าจะ ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(15) ฝนมันคือเป็นตาตกแท้
ฝนมัน ทำไม น่าจะ ตก จัง
'ฝนมันทำไมน่าจะตกจัง'

(16) เบิ่งดู ปิ้งปลาแข็งเป็นตาสุกแล้วละ
ดู ชี ปิ้งปลาหอม น่าจะสุกแล้วละ

‘คูชิ ปิ้งปลาหมอน่าจะสุกแล้วละ’

(17)ปิ้งปลา**ยัง**บ่**เป็น**ตาสุกคอก

ปิ้งปลา**ยัง** ไม่น่าจะสุกหรือ

‘ปิ้งปลา**ยัง** ไม่น่าจะสุกหรือ’

หน้าสิ คำว่า หน้าสิ เป็นคำที่ผู้พูดนำมาจากภาษาไทยมาตรฐานสามารถใช้แทน เป็นตา ได้
เช่น

(18)ฝนมัน**หน้าสิ**ตกแท้

ฝนมัน น่าจะตกจัง

‘ฝนมันน่าจะตกจัง’

(19)เบิ่งคู ปิ้งปลา**แข็ง****หน้าสิ**สุกแล้วละ

คูชิ ปิ้งปลาหมอน่าจะสุกแล้วละ

‘คูชิ ปิ้งปลาหมอน่าจะสุกแล้วละ’

...อยู่ ใช้บ่งบอกระดับความแน่ใจว่าเป็นไปตามนั้น เช่น

(20)หลวงพ่อบอกว่า**คำ**บักหุ่งใส่กะปิ**กะ**แซบ**อยู่**

หลวงพ่อบอกว่า**คำ**มะละกอใส่กะปิ**ก็**อร่อย**อยู่**

‘หลวงพ่อบอกว่า**คำ**มะละกอใส่กะปิ**ก็**อร่อย**อยู่**’

สิ... ใช้บ่งบอกระดับความแน่ใจ คล้ายกับ จะ ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(21)เป็นแนวนี้อาตมา**เลย****สิ**บ่**สิ**กข้าหรือ

เป็นแบบนี้ อาตมา**เลย**จะ**ไม่**สิกข้าหรือ

‘เป็นแบบนี้ อาตมา**เลย**จะ**ไม่**สิกข้าหรือ’

โปรดสังเกตว่าประโยคนี้ **สิ** ปรากฏในประโยคที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เป็นอนาคตกาล แต่ **สิ** ทำหน้าที่บ่งบอกระดับความแน่ใจในการตัดสินใจของผู้พูด และมีได้บ่งบอกอนาคตกาลแต่อย่างใด

(22)แต่**ว่า**บัก**สิ**ทานี้**สิ**เป็นคน**ขี้**โกง**แหม่น**หน้อย**หนึ่ง**

‘แต่ว่าไอ้สันทานี้จะเป็นคนจีโกงหนอยน้อยหนึ่ง
‘แต่ว่าไอ้สันทานี้จะเป็นคนจีโกงหนอยนิดหนึ่ง’

โปรดสังเกตว่าประโยคนี้นี้ สิบปรากฏในประโยคที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เป็นปกติวิสัย โดยทำหน้าที่บ่งบอกระดับความแน่ใจในความเป็นคนจีโกงของไอ้สันทา

(23) *ฮอดว่าลูกสาวโถมฮู้ได้ตายไปแล้วกะอย่า
รอดว่าลูกสาวโถมจะได้ตายไปแล้วก็อย่า
‘ถึงแม้ว่าลูกสาวโถมจะได้ตายไปแล้วก็ตาม’*

โปรดสังเกตว่าประโยคนี้นี้ สิบปรากฏในประโยคที่กล่าวถึงอดีตได้ โดยทำหน้าที่บ่งบอกระดับความแน่ใจในเหตุการณ์ที่ผ่านไป สิบจึงมิได้บ่งบอกอนาคตกาลแต่อย่างใด

สิ...อยู่ ทั้ง สิบ และ อยู่ ใช้บ่งบอระดับความแน่ใจร่วมกัน เช่น

(24) *คนตาบอดทั้งหกก็เลยพากันดีใจว่าสิได้เห็นข้างอยู่
คนตาบอดทั้งหกก็เลยพากันดีใจว่าจะได้เห็นข้างอยู่
‘คนตาบอดทั้งหกก็เลยพากันดีใจว่าจะได้เห็นข้าง’*

ต้อง คำนี้ใช้บ่งบอระดับความแน่ใจมากคล้ายกับ *ต้อง* ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(25) *เจ้าจ้อยลาวต้องหนีเมื่อก่อนหมุ่คักๆ มื้อนี้
เผ่าพอม เขา ต้อง หนีกลับก่อนหมุ่แน่ๆ วันนี้
‘เผ่าพอม แก่ต้องหนีกลับก่อนเพื่อนแน่ๆ วันนี้’*

13.2.2.1 ทักษะภาวะแน่ใจด้วยหลักฐาน

ทักษะภาวะแน่ใจด้วยหลักฐาน (evidential modality) เป็นทักษะภาวะที่บอกความแน่ใจจากที่ได้ฟังหรือเห็น มีตัวบ่งชี้ทักษะภาวะว่า *เบิ่งซงสิ* (ดู+ท่าทาง+จะ) *เบิ่งซงคือสิ* (ดู+ท่าทาง+เหมือน+จะ) *ได้ฮุ้นว่า* (ได้+ฮุ้น+ว่า) โดยใช้ดังนี้

เบิ่งซงสิ / เบิ่งซงคือสิ ตัวบ่งชี้ 2 ตัวนี้ใช้แทนกันได้ เช่น

(26) *ข้าวปุ้นเจ้านี้ เบิ่งซงสิแพงคักๆ
ขนมจีน เจ้า นี้ดูท่าจะแพงแน่ๆ*

‘ขนมจีนเจ้านี้ดูท่าจะแพงแน่ๆ’

(27) ข้าวปุ้นเจ้านี้ เบิ่งซงคือสิแพงคักๆ

ขนมจีนเจ้านี้ดูท่าทางจ่าจะแพงแน่ๆ

‘ขนมจีนเจ้านี้ดูท่าทางจ่าจะแพงแน่ๆ’

คำว่า เบิ่งซง ยังสามารถใช้กับบุคคลก็ได้

(28) หมอนี้เบิ่งซงคือสิเป็นผีบ้านะ

หมอนี้ ดูท่าทางน่าจะเป็นคนบ้านะ

‘ไอ้หมอนี้ ดูท่าทางน่าจะเป็นคนบ้านะ’

ได้ญินว่า/เขาเจ้าว่า/เพิ่นว่า ตัวบ่งชี้เหล่านี้ใช้แทนกันได้

(29) ได้ญินว่า ปีนี้หลวงพ่อดีเฮ็ดสิมใหม่พะนะ

ได้ยิ่นว่าปีนี้หลวงพ่อดีทำโบสถ์ใหม่ ว่าจั้น

‘ได้ยิ่นว่าปีนี้หลวงพ่อดีทำโบสถ์ใหม่ ว่าจั้น’

(30) เขาเจ้าว่า คนอีสานเห็นอิหยังตึงได้จับกินหมัดอิหลิตี

เขาเจ้าว่า คนอีสานเห็นอะไร กระดุกกระดิกได้ จับกินหมด จริงหรือ

‘คนเขาว่าคนอีสานเห็นอะไร กระดุกกระดิกได้ จับกินหมด จริงหรือ’

(31) เป็นหญังนี้ต้องมีเรือสามน้ำสี่เตะ โບฮานเพิ่นว่า

เป็นหญังนี้ต้องมีเรือสามน้ำสี่ นะโບราณท่านว่า

‘เป็นหญังนี้ต้องมีเรือสามน้ำสี่ นะโບราณท่านว่า’

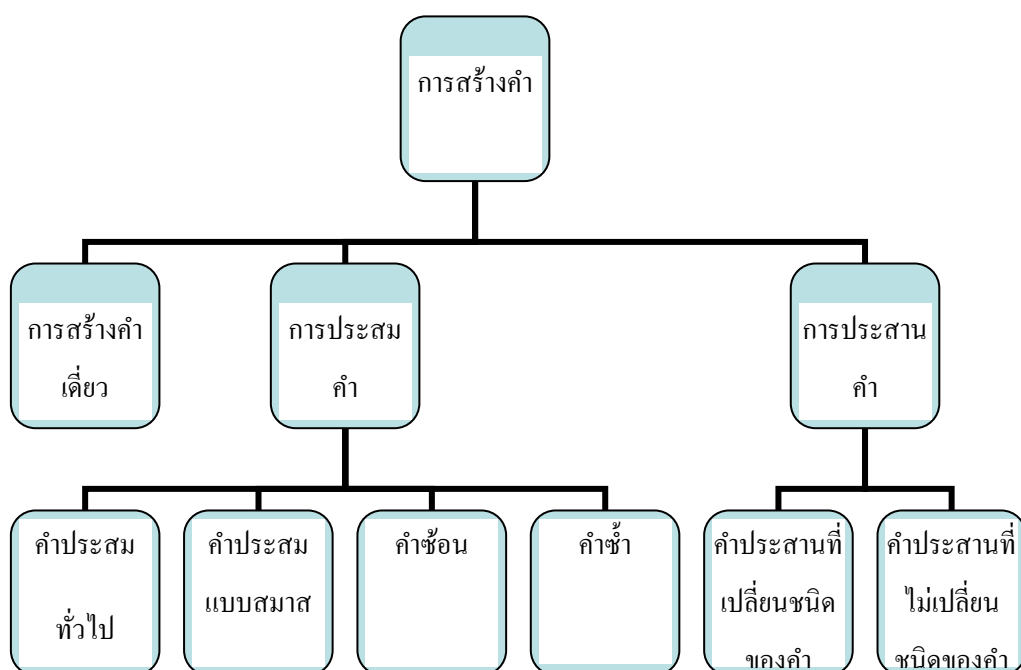
บทที่ 14

การสร้างคำเดี่ยว

ภาษาทุกภาษาในโลก ย่อมมีการสร้างคำขึ้นใหม่ และสูญคำเก่าไปได้เรื่อยๆ ในบทนี้จะได้กล่าวถึง การสร้างคำเดี่ยวในภาษาไทยถิ่นอีสาน ว่ามีวิธีการสร้างอย่างไรบ้าง

14.1 นิยามของการสร้างคำ

การสร้างคำ (word formation) หมายถึง การเกิดคำในภาษาขึ้นโดยธรรมชาติหรือจงใจให้เกิดขึ้น ด้วยวิธีต่างๆ และมีโครงสร้างต่างๆ การสร้างคำในภาษาไทยมาตรฐานแบ่งเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ การสร้างคำเดี่ยว การประสมคำ การประสานคำ และการตัดคำให้สั้น แต่ละประเภทยังแบ่งเป็นประเภทย่อยอีกหลายประเภท ดังแสดงในแผนภูมิข้างล่างนี้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 10)

แผนภูมิประเภทการสร้างคำต่างๆ ในภาษาไทยมาตรฐาน

คำเดี่ยว (simple word) หมายถึง คำที่มีหน่วยคำ¹³เดี่ยว ไม่สามารถแยกส่วนเพื่อหาหน่วยคำใดได้อีก คำเดี่ยวอาจมีพยางค์เดี่ยว หรือหลายพยางค์ก็ได้ ตัวอย่างคำเดี่ยวที่มีพยางค์เดี่ยว เช่น เอือน ‘เรือน’ มัก ‘ชอบ’ ฮัก ‘รัก’ เต๋อย ‘หย่อน’ ไค้ ‘บวม’ ลี ‘จะ’ ลี ‘ค่อนข้าง’ เทิง ‘บน’ ตัวอย่างคำเดี่ยวที่มีหลายพยางค์ เช่น กะโปะ ‘กะลา’ สะเค็ด ‘สะดุ้ง’ หนววย ‘รำคาญ’ จอนฟอน ‘ฟังพอน’ กับแก ‘ตุ๊กแก’ กำล้ง ‘กำล้ง’ พาญ ‘พาญ’ นาฬิกา ‘นาฬิกา’ แบดตะลี ‘แบดเตอรี’

หลักการที่ใช้พิจารณาว่าคำใดเป็นคำเดี่ยวหรือไม่ก็เพื่อให้แยกคำนั้นออกเป็นส่วนย่อย หากแยกออกแล้ว แต่ละส่วนไม่มีความหมายก็ถือว่าเป็นคำเดี่ยว คำในตัวอย่างข้างต้น ถ้าเป็นคำพยางค์เดี่ยวก็ชัดเจนว่าแยกไม่ได้ หากเป็นคำหลายพยางค์ ก็ต้องพิจารณาว่าแยกแล้วแต่ละส่วนมีความหมายหรือไม่ เช่น จอนฟอน แยกออกเป็น จอน-ฟอน แต่ละส่วนไม่มีความหมาย คำว่า นาฬิกา ก็แยกเป็น นา-ลิ-กา ถึงแม้ นา และ กา จะมีความหมาย แต่ก็ไม่เกี่ยวข้องกับคำเดิมเลย จึงถือว่าเป็นคำเดี่ยวที่มีหลายพยางค์

คำเดี่ยวอาจเกิดจากหลายสาเหตุ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเอง และมีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ กัน รวมทั้งการยืมมาจากภาษาอื่นด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏว่ามีการสร้างคำเดี่ยว 7 ประเภทได้แก่ การเลียนเสียง การสร้างคำจากชื่อเฉพาะ การยืมคำโดยการทับศัพท์ การเปลี่ยนชนิดคำ การขยายความหมาย การกลายเป็นคำไวยากรณ์ และการใช้เสียงสื่อความ

14.2 ประเภทของการสร้างคำเดี่ยว

การสร้างคำเดี่ยวในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีได้หลากหลายประเภท ดังนี้

14.2.1 คำเดี่ยวที่เกิดจากการเลียนเสียง

การสร้างคำจากการเลียนเสียง (onomatopoeia) หมายถึงการสร้างคำใหม่โดยการเลียนเสียงต่างๆ ที่เกิดในธรรมชาติ เช่น เสียงสัตว์ร้อง เสียงฟ้าร้อง เสียงลม เสียงน้ำไหล ฯลฯ หรือเสียงของสิ่งของเครื่องใช้ คำที่เกิดจากการเลียนเสียงมีทั้งที่เป็นคำเลียนเสียง และคำที่เกิดจากเสียงของสิ่งนั้น เช่น

จ๊าก	‘เสียงน้ำไหล’
แปด	‘เสียงผายลม’
อ๊บบ	‘เสียงกบร้อง’

¹³ หน่วยคำ (morpheme) หมายถึง หน่วยทางภาษาที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย

คำในตัวอย่างข้างต้นเป็นคำเลียนเสียง นอกจากนี้ยังมีคำที่เกิดจากเสียงของสิ่งนั้น เช่น

อึ้ง	‘อึ้งอ่าง’
ก๊บกั๊ก	‘คู้กแก’
กะโปก	‘ประทัด’
โหวด	‘เครื่องเป่าดนตรีชนิดหนึ่ง’
กะเหล่ง	‘กระดิ่งขนาดเล็กใช้แขวนคอวัว’
กะโหล่ง	‘กระดิ่งขนาดใหญ่ใช้แขวนคอวัว’
ชกเล็ก	‘ลาบเนื้อวัวใส่เลือด-เกิดจากเสียงคนหม้อ’

14.2.3 คำที่เกิดจากการสร้างคำจากชื่อเฉพาะ

การสร้างคำจากชื่อเฉพาะ หมายถึงการสร้างคำใหม่ โดยใช้ชื่อเฉพาะของคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งแต่เดิมมีความหมายเฉพาะเจาะจง (specific) มาใช้ในความหมายทั่วไป (generic) เพื่อเรียกสิ่งของอื่นๆ ที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกัน หรือมีลักษณะแบบเดียวกัน ในภาษาไทยถิ่นอีสานเท่าที่พบเป็นการใช้ชื่อยี่ห้อตราสินค้าเพื่อเรียกผลิตภัณฑ์ยี่ห้ออื่นในประเภทเดียวกันด้วย เช่น

แฟ้ซ่า	‘แชมพูสระผม’
แฟ้บ	‘ผงซักฟอก’
มาม้า	‘บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป’
โกเต็ก	‘ฝ้านามัย’
คอนเกด	‘ยาสีฟัน’
สะก๊อดใบ้	‘ฟอยขัดหม้อ’

14.2.4 คำที่เกิดจากการยืมคำโดยการทับศัพท์

การยืมคำ หมายถึงการรับคำจากภาษาอื่นมาใช้ และการยืมคำโดยวิธีทับศัพท์ เป็นการรับคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาของตนโดยการเปลี่ยนแปลงเสียงให้ใกล้เคียงกับระบบเสียงของภาษาของตน จากข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า คำยืมส่วนมากยืมต่อมาจากภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งมีภาษาอังกฤษภาษาบาลี ภาษาจีนและภาษาอื่นๆ เช่น

ฟรี	‘ฟรี’ (free)	บาร์	‘บาร์’ (bar)
ซ๊อด	‘ซอส’ (sauce)	ซ๊อด	‘(ไฟ) ซ๊อด’ (short)

ยีน	‘ยีนส์’ (jeans)	กาแฟ	‘กาแฟ’ (cafe)
เบก	‘เบรก’ (brake)	เกีย	‘เกียร์’ (gear)
คัค	‘คลัทช์’ (clutch)	โช	‘โชว์’ (show)
แช	‘แชร์’ (share)	เชีย	‘เชียร์’ (sheer)
พัดเนื่อ	‘พารตเนอร์’ (partner)	ตัว	‘ตัว’
เสี่ย	‘เสี่ย’	ตุน	‘ตุน’
ตะหลิว	‘ตะหลิว’	เจ้ง	‘เจ้ง’
ซึ้ง	‘ลั้งถึงนึ่งอาหาร’	บุญ	‘บุญ’
สีน	‘ศีล’	เพน	‘เพล’

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าคำที่ยืมมาใช้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงความหมายจากภาษาเดิม เช่น คำว่า พาร์ตเนอร์ ซึ่งแต่เดิมมิได้ผู้หญิงเพื่อนเที่ยว หรือคำว่า หมวย แต่เดิมหมายถึงน้องสาวเท่านั้น แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานยังหมายถึง หญิงสาวเชื้อสายจีน ด้วย หรือคำว่า เพล แต่เดิมหมายถึง ภัตตาคารเที่ยงสำหรับพระสงฆ์ แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานยังหมายถึงกริยา ถวายภัตตาคาร ด้วย

14.2.5 คำเดี่ยวที่เกิดจากการเปลี่ยนชนิดคำ

คำเดี่ยวที่เกิดจากการเปลี่ยนชนิดคำ (conversion) หมายถึง การสร้างคำใหม่โดยการเปลี่ยนชนิดของคำโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำแต่อย่างใด จากข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสาน พบว่ามีการเปลี่ยนชนิดของคำจากคำนามเป็นคำกริยา หรืออาจเป็นคำกริยาเปลี่ยนเป็นคำนามก็ได้ เช่น

เกี้ยว	‘เกี้ยวเกี้ยวข้าว’	เกี้ยว	‘เกี้ยว (ข้าว)’
เญ่ียว	‘น้ำปัสสาวะ’	เญ่ียว	‘ถ่ายปัสสาวะ’
จี	‘ก่อนอุจจาระ’	จี	‘ถ่ายอุจจาระ’
ตด	‘ลมที่ผายออก’	ตด	‘ผายลม’
ฮาก	‘สิ่งที่อาเจียน’	ฮาก	‘อาเจียน’
ไ้	‘ล่ำไ้’	ไ้	‘เอาไ้และขี้ปลาเล็กๆ
ออก’			

ส้ม	‘อาหารหมักดอง’	ส้ม	‘เปรี้ยว’
ไข่	‘ไข่’	ไข่	‘ออกไข่’

ในตัวอย่างที่ให้ไว้นี้ บางคำเราไม่สามารถระบุแน่นอนได้ว่า คำเดิมเป็นคำนามแล้ว เปลี่ยนเป็นคำกริยา หรือว่าคำเดิมเป็นคำกริยาแล้วเปลี่ยนเป็นคำนาม บางคำก็สามารถบอกได้ว่า มี คำนามก่อน แล้วนำคำนามนั้นมาใช้เป็นกริยา เช่น มีคำว่า เบ่งชี้ เบ่งเชียว เบ่งตด แสดงว่า ชี เชียว ตด น่าจะเป็นคำนามมาก่อน เป็นต้น

14.2.6 คำเดียวที่เกิดจากการขยายความหมาย

คำที่เกิดจากการขยายความหมาย (semantic extension) หมายถึง คำบางคำมีความหมายกว้าง ขึ้น สามารถปรากฏในบริบทอื่นๆ ได้มากขึ้น เช่น

เปิด	‘เปิด’	(1)เมื่อย่มให้หน่อยเดียว ลาว <u>เปิด</u> ไปไสซ้อย เมียบ่นให้หน่อยเดียว เขาเปิดไปไหนเสียแล้ว ‘เมียบ่นให้หน่อยเดียว เขาหนีเตลิดไปไหนซะแล้ว’
หญ่	‘ขี้’	(2)อย่ามาลวดลายเคื่อ ภู <u>หญ่</u> มึงอีหลีละ อย่ามาลวดลายนะ ภูขี้มึงจริงนะ ‘อย่ามาขี้นนะ ภูทำร้ายมึงจริงๆ นะ’
ฟาด	‘ฟาด’	(3)มือนี่ เหาหาเหล้ามา <u>ฟาด</u> ปากจ๊กหน่อยเถาะเสียว วันนี้ เราหาเหล้ามาฟาดปากสักหน่อยเถาะเพื่อน ‘วันนี้ เราหาเหล้ามากินสักหน่อยเถาะเพื่อน’
ทั้ง	‘กระแทก’	(4)จ๊กหน่อยสิเอาตีน <u>ทั้ง</u> บั๊กนี้จ๊กบาอยู่ สักครูจะเอาตีนกระแทกไอนี้สักทีอยู่ ‘เดี๋ยวจะเอาตีนถีบไอ้หมอนี่สักที’
หน้า	‘กระหน้า’	(5)เอาเหล้าโทมาให้ <u>หน้า</u> นำหน้า เอาเหล้าสาโทมาให้กระหน้าด้วยบ้างนะ ‘เอาเหล้าสาโทมาให้กินด้วยบ้างนะ’
ตอก	‘ตอก’	(6)เวียกงานบ่หั่วชา มีแต่ไปนั่ง <u>ตอก</u> เหล้าเสย งานงานไม่สนใจ มีแต่ไปนั่งตอกเหล้าเฉย

		‘งานการไม่สนใจ มีแต่ไปนั่งกินเหล้าเฉย’
ฮ้อน	‘ร้อน’	(7)เพิ่นฮ้อนเงิน กะเลยอยากลิแบ่งขายจักสองไร่ เขาร้อนเงิน ก็เลยอยากจะแบ่งขายสักสองไร่ ‘เขาต้องเงินเร่งด่วน ก็เลยอยากจะแบ่งขายสักสองไร่’
แดง	‘แดง’	(8)ละวัง เลื่องมันสิแดงขึ้นมาคื้อ ระวัง เรืองมันจะแดงขึ้นมานะ ‘ระวัง เรืองมันจะเกิดเป็นที่รู้กันนะ’

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำกริยาที่มีการขยายความหมายกว้างขึ้นดังตัวอย่างข้างต้น มักให้
ความหมายเชิงอารมณ์ (affective meaning) ด้วย

ในส่วนของคำนาม ก็มีการขยายความหมายเช่นกัน แต่มักเป็นการประสมคำขึ้นใหม่ จึงมีใช้
คำเดียว ตัวอย่างเช่น

ดิน	‘ดิน’	ดินลีน	‘ชายผ้าถุง’
		ดินผม	‘ดินผม’
		ดินภู	‘ดินเขา’
หั่ว	‘หั่ว’	หั่วเฟือก	‘หั่วเฟือก’
		หั่วนา	‘หั่วนา’
		หั่วบ้าน	‘บริเวณคันหมูบ้าน’
		หั่วกุด	‘บริเวณคันของบึง’
ตา	‘ตา’	ตาน้ำ	‘ตาน้ำ’
		ตากกไม้	‘คาดันไม้’
		ตาเว็น	‘ตะวัน / ตาวัน’
		ตาลด	‘ไฟหน้ารถ’

14.2.7 คำเดียวที่เกิดจากกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์

คำที่เกิดจากกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) หมายถึง คำที่เป็นคำ
เนื้อหา (content word) เช่น คำนามหรือคำกริยา ได้กลายเป็นคำหน้าที่ (function word) หรือคำ
ไวยากรณ์ (grammatical word) เช่น คำบุพบท คำกริยาช่วย คำสันธาน

ตัวอย่างนามกลายเป็นบุพบท

ข้าง	‘ข้าง’	(9) มีด้ามวางอยู่ <u>ข้าง</u> เตาไฟ เจ้าฝนไป มีด้ามวางอยู่ <u>ข้าง</u> เตาไฟคุณลับแล้วยัง ‘มีด้ามที่วางอยู่ <u>ข้าง</u> เตาไฟคุณลับแล้วยัง’
หลัง	‘หลัง’	(10) ไหปานแตก <u>เก่า</u> ชุมอยู่ <u>หลัง</u> คอกนั้นเอาไปถ่มชะเคื่อ ไหปลาร้า <u>เก่า</u> พวกอยู่ <u>หลัง</u> คอกหมูนั้นเอาไปทิ้งชะนะ ‘ไหปลาร้า <u>เก่า</u> พวกที่อยู่ <u>หลัง</u> คอกหมูนั้นเอาไปทิ้งชะนะ’

ตัวอย่างกริยากลายเป็นบุพบท

นำ	‘ตาม’	กริยา-	(11) มิ่งไป <u>นำ</u> มันมาหากุ มิ่งไปตามมันมาหากุ ‘มิ่งไป <u>ตาม</u> มันมาหากุ’
		บุพบท-	(12) มืออื่น <u>ซ้อย</u> สิไปหาเก็บเห็ด <u>นำ</u> หมู วันอื่นฉันจะไปหาเก็บเห็ด ตาม เพื่อน ‘พรุ่งนี้ ฉันจะไปเก็บเห็ด <u>กับ</u> เพื่อน’
สอด	‘ถึง’	กริยา-	(13) มันอยู่ไกล โทด <u>ยื้อบ่</u> <u>สอด</u> ดอก มัน อยู่ไกล เหลือเกิน เอ้อม ไม่ ถึง หรอก ‘มันอยู่ไกลเหลือเกินเอ้อมไม่ถึงหรอก’
		บุพบท-	(14) มือนี้ <u>ญาก</u> หลาย <u>สอด</u> บ่ได้กิน <u>เข้า</u> <u>เข้า</u> วันนี้ ยาก มาก ถึง ไม่ ได้ กิน <u>ข้าว</u> <u>เข้า</u> ‘วันนี้ยุ่งมาก จนไม่ได้กิน <u>ข้าว</u> <u>เข้า</u> ’
คือ	‘เหมือน’	กริยา-	(15) เบิ่งซงแล้ว ลาว <u>บ่</u> <u>คือ</u> คนอีสานพอปานใด ดู ทรง แล้ว เขา ไม่ เหมือน คน อีสาน พอ ปานใด ‘ดูท่าทางแล้ว เขาไม่เหมือนคนอีสานสักเท่าใด’
		บุพบท-	(16) คนเลา <u>ะ</u> นี้ <u>กะ</u> <u>ปูก</u> ผักขาย <u>คือ</u> <u>ดู</u> <u>ซ้อย</u> นี้ <u>กะ</u> <u>เฮ็ด</u> <u>คือ</u> กัน

คนแถวนี้ก็ปลูกผักขาย เหมือน พวกฉันนี่ก็ทำ
เหมือนกัน

‘คนแถวนี้ก็ปลูกผักขาย เช่น พวกฉันนี่ก็ทำ
เหมือนกัน’

เกี่ยวกับเรื่องนี้ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsint 2000) พบว่าคำนามที่ผ่านกระบวนการ
ทางไวยากรณ์เป็นคำบุพบทในภาษาไทยมาตรฐานได้แก่ หน้า หลัง นอก ใน บน ล่าง เหนือ ได้ กลาง
ริม ที่ ข้าง ด้าน ทาง อย่าง ของ

ตัวอย่างกริยากลายเป็นกริยาช่วย

อยาก ‘อยาก’	กริยา-	(17)เจ้า บ่ <u>อยาก</u> เข้า คี คุณไม่อยากข้าวรี ‘คุณไม่หิวข้าวรี’

	กริยาช่วย-	(18) <u>อยาก</u> เด็กแล้ว ฟ้าวขึ้น ไปนอนเทิงเฮือนแม่ อยากดึกแล้ว รีบขึ้น ไปนอนบนเรือน ลี ‘ก่อนข้างจะดึกแล้ว รีบขึ้น ไปนอนบนบ้าน ลี’

14.2.8 คำเดี่ยวที่เกิดจากการใช้เสียงสื่อความ

การใช้เสียงสื่อความ (sound symbolism) หมายถึงเสียงในคำนั้นมีความสัมพันธ์หรือบ่งบอก
นัยทางความหมายบางประการของคำนั้น คำในภาษาไทยถิ่นอีสานที่มีเสียงสัมพันธ์กับความหมาย
อย่างชัดเจน ได้แก่คำประเภทที่เรียกว่า คำอิดิโอฟอน (Ideophone) คำประเภทนี้มักใช้เสียงสระบ่งบอก
ขนาด รูปทรงหรือท่าทางของวัตถุที่กล่าวถึง (โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับคำอิดิโอฟอนเพิ่มเติมในบทที่
11) ตัวอย่างเช่น

ก่องป่อง	(19)ผ้าห่ม ขาด เป็น ฮู <u>ก่องป่อง</u> ผ้าห่ม ขาด เป็น รู โป้ ‘ผ้าห่มขาดเป็นรูโโป้ขนาดเล็ก’

โก่งโป่ง	(20)ผ้าห่ม ขาด เป็น ฮู <u>โก่งโป่ง</u> ผ้าห่ม ขาด เป็น รู โป้ ‘ผ้าห่มขาดเป็นรูโโป้ขนาดใหญ่’

หลังห่าง (21)เห็น ฐเหลื่อม นอน ขค หลังห่าง อยู่
เห็น ฐเหลื่อม นอน ขค อยู่
'เห็นฐเหลื่อมตัวขนาดใหญ่นอนขคอยู่'

ในตัวอย่างจะเห็นได้ว่า คำอิติโพนที่มีความหมายเกี่ยวกับรูปทรงที่เป็นวงจะใช้ สระออ รูปทรงที่เป็นวงขนาดใหญ่ขึ้นใช้ สระโอ และขนาดใหญ่มากใช้ สระอา

การใช้เสียงสื่อความ นอกจากจะปรากฏในคำอิติโพนแล้ว ยังปรากฏในการสร้างคำให้เป็นชื่อคน เช่น

กุ่ม	มักใช้เรียกผู้ชายที่มีท่าทางเชื่องช้า หรือเป็นคนทึ่มๆ โดยใช้กับคำ นำหน้าว่า บัก 'ไอ้' เป็น บักกุ่ม 'ไอ้ทึ่ม'
หวัง	มักใช้เรียกผู้หญิงที่มีท่าทางเชื่องช้า หรือเป็นคนทึ่มๆ โดยใช้กับคำ นำหน้าว่า อี 'นัง' เป็น อีหวัง 'นังทึ่ม'

คำสองคำนี้ใช้ สระอี เพื่อสื่อความหมายในทางลบ คำอิติโพนที่มีความหมายในทางลบ มักจะใช้สระอี หรือ สระอือ ด้วย เช่น ชื่อหลื้อ ใช้บอกลักษณะสิ่งของสีดำไม่น่าดู หรือคำว่า จึกหวัก ใช้บอกลักษณะสิ่งของที่มีรูปร่างไม่น่าดู เป็นต้น

14.2.9 การย่อคำ

การย่อคำ (abbreviation) หมายถึง การนำพยัญชนะต้นของคำที่เป็นส่วนประกอบหรือของพยางค์หลักๆ ภายในคำมาประกอบกันเป็นคำใหม่เรียกว่า คำย่อ ในการออกเสียงจะออกเสียงไปทีละเสียงพยัญชนะต้น เช่น สอจอ 'สจ.' สอสอ 'ส.ส.' ออบบอ 'อบต.' เป็นต้น

คำย่อในภาษาไทยถิ่นอีสานทั้งหมดรับมาจากคำย่อในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น (โปรดดู เรื่องการสร้างคำเดียวในภาษาไทยมาตรฐาน บทที่ 14)

กกกตอ	'กกต.'	คณะกรรมการเลือกตั้ง
ผออ	'ผอ.'	ผู้อำนวยการ
ตอชอชอ	'ตชช.'	ตำรวจชายแดน
สอว	'ส.ว.'	สมาชิกวุฒิสภา
สอสอ	'ส.ส.'	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ดีวีดี	‘ดีวีดี’	(DVD) Digital Versatile Disc หรือ Digital Video Disc
วีซีดี	‘วีซีดี’	(VCD) Video Compact Disc

คำย่อที่มาจากภาษาอังกฤษบางคำ อาจอ่านออกเสียงเป็นคำได้ เรียกว่า คำย่อแบบ acronyms เช่น

โอท็อป	‘โอท็อป’	OTOP - One Tambon One Product
เอดส์	‘เอดส์’	(AIDS) Acquired Immune Deficiency Syndrome

14.2.10 การตัดคำ

การตัดคำ (clipping) หรือการกร่อนคำ หมายถึง การสร้างคำใหม่ โดยตัดพยางค์ของคำออกไปบางพยางค์ การตัดคำทำให้คำเดิมสั้นลง สามารถเกิดขึ้นทั้งกับคำภาษาไทยและคำที่ยืมมาจากภาษาต่างประเทศ และพยางค์ที่ตัดออกไปอาจเป็นพยางค์ส่วนหน้า ส่วนหลัง หรือตรงกลางก็ได้ เช่น ตัดพยางค์หลังของ โทรศัพท์ ออกเหลือเพียง โทร ตัดพยางค์หน้าของ นัมเบอร์ (number) ออกเหลือเพียง เบอ ตัดพยางค์กลางและท้ายของ มอเตอร์ไซเคิล (motorcycle) ออกเหลือเพียง มอไซ หรือตัดพยางค์หลังของ ช็อกอัพซอร์เบอร์ (chockabsorber) ออกเหลือเพียง ชก ก็ได้

14.2.11 การลากเข้าความ

การลากเข้าความ (folk etymology) หมายถึง การสร้างคำใหม่โดยการนำคำที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเสียงหรือหน่วยคำที่รู้จักมาเทียบคำเพื่อสร้างคำใหม่ เช่น คำว่า ตะแล็บแก็บ สร้างจาก เทเลกราฟ (telegraph) เป็นต้น การลากเข้าความของคำในภาษาไทยถิ่นอีสานมีค่อนข้างน้อย เท่าที่พบมี

คันชื้อด (คันชื้อรถ) < แซสชื้อรถเป็นเหล็กคานใต้ท้องรถกะบะ

บทที่ 15

การประสานคำ

การประสานคำเป็นอีกวิธีหนึ่งในการสร้างคำ ในบทนี้จะได้กล่าวถึงการประสานคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ว่ามีวิธีการประสานคำอย่างไรบ้าง

15.1 นิยามของการประสานคำ

การประสานคำ หมายถึง การสร้างคำโดยนำหน่วยคำไม่อิสระ มาเติมหน้า กลาง หรือหลัง หน่วยคำไม่อิสระอีกหน่วยคำหนึ่ง หรือ ประกอบเข้ากับหน่วยคำอิสระหรือคำที่มีอยู่เดิม ทำให้เกิดเป็นคำใหม่ขึ้นมา เรียกว่า คำประสาน หรืออาจกล่าวสั้นๆ ได้ว่า คำประสาน คือคำที่ต้องมีหน่วยคำไม่อิสระอย่างน้อย 1 หน่วย เช่น ความคิด ‘ความคิด’ แนวเปิดขวด ‘ที่เปิดขวด’ ชีคู้ ‘จี๋มี้’ คำว่า ความแนว ชี เป็นหน่วยคำไม่อิสระนำมาประกอบเข้ากับ คิด เปิด ขวด คู้ ซึ่งเป็นหน่วยคำอิสระ ความหมายของคำประสานได้มาจากการรวมความหมายของส่วนประกอบทั้งหมดเข้าด้วยกัน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และคณะ (2554) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อแตกต่างระหว่างการประสานคำกับการประสมคำไว้ว่า

‘มีข้อที่น่าสังเกตคือ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการประสมคำกับกระบวนการประสานคำ พบว่ากระบวนการประสานคำมีลักษณะเด่นตรงที่มีผลผลิตภาวะ (productivity) ทางภาษา แต่กระบวนการประสมคำไม่มีลักษณะดังกล่าว จึงไม่สามารถสร้างคำใหม่ๆ ไม่รู้จบแบบคำประสานได้ เนื่องจากรูปแบบการประสมของคำแต่ละคำนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยหน่วยคำอิสระที่นำมาประสมเข้าด้วยกันมีความสัมพันธ์ทางความหมายหรืออรรถสัมพันธ์แตกต่างกันไป ไม่ได้มีรูปแบบตายตัว เช่น คำประสมว่า ‘รถไฟฟ้า’ ‘รถม้า’ หมายถึงรถที่ใช้พลังไฟฟ้าหรือกำลังของม้าในการขับเคลื่อน แต่คำประสมว่า ‘รถขยะ’ ไม่ได้หมายถึงรถที่ใช้พลังขยะในการขับเคลื่อน แต่มีความหมายว่าเป็นรถที่ใช้สำหรับขนถ่ายขยะ เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่สามารถคาดเดาล่วงหน้าว่าคำใดจะสามารถประสมเข้ากับคำใดได้เสมอไป เช่น ภาษาไทยมีคำประสมว่า ‘แม่น้ำ’ ‘ลูกน้ำ’ แต่ไม่มีคำประสมว่า *พ่อน้ำ *หลานน้ำ หรือ *น้าน้ำ เป็นต้น ลักษณะเด่นของกระบวนการประสมคำจะอยู่ที่ความหลากหลายของรูปแบบการประสมคำมากกว่า’

15.2 การประสานคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีหน่วยคำเติมที่พบบ่อย ได้แก่ *ความ กาน แนว* ของ *ผู้ นัก ชี-กอน - พาว* คำประสานที่พบในข้อมูลมีเฉพาะคำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์เท่านั้น ในการสร้างคำประสาน อาจได้คำที่คงชนิดของคำเดิมที่เป็นฐานไว้ หรืออาจเปลี่ยนชนิดของคำเดิมที่เป็นฐานได้ ดังนั้นจะได้กล่าวถึงคำประสานตามลักษณะการคงชนิดของคำและเปลี่ยนชนิดของคำเดิม โดยยกเอาหน่วยคำเติมที่เปลี่ยนชนิดของคำเดิม และหน่วยคำเติมที่ไม่เปลี่ยนชนิดของคำเดิม เฉพาะที่พบมากมานำเสนอ ดังนี้

15.2.1 การประสานคำที่เปลี่ยนชนิดของคำ

หน่วยคำเติมที่ทำให้คำที่เป็นฐานเดิมเปลี่ยนชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่

1) ความ

คำว่า *ความ* มักใช้ประกอบหน้าคำกริยาบอกสภาพ อาการ หรือความรู้สึก ทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนามเรียกว่า **คำนามแปลง** (nominalized noun) (ใช้ตาม นัฐวุฒิ ไชยเจริญ (2552)) ตัวอย่างคำมีดังนี้

<i>ความดี</i>	‘ความดี’	<i>ความชั่ว</i>	‘ความชั่ว’
<i>ความยาก</i>	‘ความยาก’	<i>ความทุกข์</i>	‘ความทุกข์’
<i>ความสบาย</i>	‘ความสบาย’	<i>ความเจ็บ</i>	‘ความเจ็บ’
<i>ความไข้</i>	‘การป่วย’	<i>ความแห้งแล้ง</i>	‘ความแห้งแล้ง’
<i>ความจะเลิน</i>	‘ความเจริญ’		

2) กาน

คำว่า *กาน* มักใช้ประกอบหน้าคำกริยาบอกการกระทำ ทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนามเรียกว่า **คำนามแปลง** ตัวอย่างคำมีดังนี้

<i>กานกิน</i>	‘การกิน’	<i>กานเช่า</i>	‘การพักอยู่’
<i>กานอยู่</i>	‘การอยู่’	<i>กานพัฒนา</i>	‘การพัฒนา’
<i>กานรักษา</i>	‘การรักษา’	<i>กานปิ่นบัว</i>	‘การรักษาโรค’
<i>กานเห็ดคนา</i>	‘การทำนา’	<i>กานเลี้ยงสัตว์</i>	‘การเลี้ยงสัตว์’

กานบุญชะวัด ‘การบุญชะวัด’

กานพัฒนา ‘การพัฒนา’

3) แนว

คำว่า แนว มักใช้ประกอบหน้าคำกริยาบอกการกระทำทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนาม เรียกว่า คำนามแปลง และหมายถึงสิ่งของทั้งรูปธรรมและนามธรรม ตัวอย่างคำมีดังนี้

แนวกิน	‘อาหาร’	แนวเข็ด	‘สิ่งศักดิ์สิทธิ์’
แนวขวง	‘สิ่งที่เอียน’	แนวนุ่ง	‘เครื่องนุ่งห่ม’
แนวเปิดกะป๋อง	‘ที่เปิดกระป๋อง’	แนวเอ้	‘ของตกแต่ง’
แนวญิบกะดาด	‘ที่เย็บกระดาด’	แนวหนีบกะดาด	‘ที่หนีบกระดาด’
แนวเป่าผม	‘ที่เป่าผม’	แนวตักจี๋หญื้อ	‘ที่ตักขยะ’

4) ผู้

คำว่า ผู้ ใช้ประกอบหน้าคำกริยาทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนามได้ และมักหมายคน ตัวอย่างคำมีดังนี้

ผู้เฒ่า	‘คนแก่’	ผู้ฮ้าย	‘คนใจเหี้ย’
ผู้งาม	‘คนงาม’	ผู้จบ	‘คนเรียบร้อย’
ผู้ป่วย	‘ผู้ป่วย’	ผู้โดยสาร	‘ผู้โดยสาร’

5) ของ

คำว่า ของ ใช้ประกอบหน้ากริยาทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนามได้ และมักหมายถึงสิ่งของ ตัวอย่างคำมีดังนี้

ของกิน	‘อาหาร’	ของบอลิจาก	‘สิ่งของบริจาค’
ของหวาน	‘อาหารหวาน’	ของใช้	‘ของใช้สอย’
ของฝาก	‘ของฝาก’	ของด้อน	‘ของฝาก’

6) นัก

คำว่า นัก ใช้ประกอบหน้าคำนามหรือกริยาทำให้คำกริยานั้นแปลงเป็นนามได้ และมักหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการกระทำกริยานั้น ตัวอย่างคำมีดังนี้

นักทำ	‘นักธรรม’	นักเขียน	‘นักเรียน’
นักกาน	‘นักการภารโรง’	นักมวย	‘นักมวย’
นักเทศ	‘พระนักเทศน์’	นักเลง	‘นักเลง’

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า เลง ในภาษาไทยถิ่นอีสานหมายถึง เตรี่เตร่เรื่อยไป ดังนั้นคำว่า นักเลง แต่เดิมอาจหมายถึง ผู้ที่ชอบเตร่เตร่เรื่อยไปไม่ทำงาน ภายหลังมีความหมายถึง อันธพาล

7) จี๋

คำว่า จี๋ ใช้ประกอบหน้าคำกริยาหรือคำนาม เปลี่ยนเป็นอนุกรมกริยาบอกสภาพ เพื่อแสดง ความหมายว่า มีลักษณะหรือทำกริยาดังกล่าวเป็นประจำจนเป็นนิสัย มักใช้เพื่อสื่อความหมายในด้าน ลบ ตัวอย่างคำเช่น

ประกอบหน้าคำกริยา

จี๋ลื้อ	‘จี๋ลื้อ’	จี๋อาย	‘หนุ่มจี๋อาย’
จี๋แบะ	‘จี๋จน’	จี๋แอ่ว	‘จี๋อ่อน’
จี๋ขอ	‘จี๋ขอ’	จี๋ย่าน	‘จี๋กลัว’
จี๋ให้	‘จี๋แย’	จี๋คื้อ	‘ชน’
จี๋คู้	‘จี๋ม่’	จี๋อ้ง	‘หยิ่ง’
จี๋สื้อ	‘ยุแยง’	จี๋จ่ม	‘จี๋บ่น’
จี๋แพง	‘ชอบหวงสิ่งของ’	จี๋ลัก	‘จี๋ขโมย’

ประกอบหน้าคำนาม

จี๋พะยาด	‘จี๋พยาธิ=อมโรค’	จี๋เหล้า	‘จี๋เมา’
จี๋คูก	‘จี๋คูก’	จี๋ยา	‘จี๋ยา’
จี๋ขำ	‘จี๋ขำ’		

8) เป็นตา

คำว่า เป็นตา ใช้ประกอบหน้าคำกริยา เปลี่ยนเป็นอนุกรมกริยาบอกสภาพ เพื่อแสดง ความหมายว่า มีลักษณะอันชวนให้กระทำกริยาดังกล่าว เช่น

เป็นตาฮัก	‘น่ารัก’	เป็นตาแพง	‘น่าทูลนอม’
เป็นตาซัง	‘น่าซัง’	เป็นตาจีเดียวค	‘น่ารังเกียจ’
เป็นตาหั่ว	‘น่าขัน’	เป็นตาเปิด	‘น่าเบื่อ’

อนึ่งคำว่า *เป็นตา* ‘*น่า*’ เป็นคำพ้องรูปพ้องเสียงกับคำว่า *เป็นตา* ‘*อาจจะ/น่าจะ*’ ที่เป็นกริยาช่วย เช่นในประโยค

คำประธาน - (1)*เรือนหลังเก่ามันบ่เป็นตาอยู่*
เรือนหลังเก่ามันไม่น่าอยู่
‘บ้านหลังเก่ามันไม่น่าอยู่’

คำกริยาช่วย - (2)*หมาโตนี้เป็นตาบ่มีมแล้งนี้ดอก*
หมาตัวนี้อาจไม่รอดแล้งนี้หรอก
‘หมาตัวนี้อาจไม่รอดในหน้าแล้งนี้หรอก’

จะเห็นว่า คำว่า *เป็นตา* ที่เป็นคำกริยาช่วยปรากฏหน้า *บ่มีม* ที่เป็นกริยาหลักของประโยค

9) บัก

คำว่า *บัก* โดยปกติใช้ประกอบหน้าชื่อบุคคลเพศชาย หรือสัตว์ตัวผู้เหมือนดังคำว่า *ไอ้* ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น *บักแดง* ‘ไอ้แดง’ *บักดำง* ‘ไอ้ดำง’ *บัก* เป็นหน่วยคำไม่อิสระ สามารถใช้หน้าคำวิเศษณ์บอกระดับ เพื่อเน้นความหมายว่ามากขึ้น เช่น

(3)*ตำหมากหุ้งกกนี้แซบบักจะขนาดเลย*
ตำมะละกอครกนี้อร่อยมากเลย
‘ส้มตำครกนี้อร่อยอย่างมากเลย’

(4)*ปีแล้วนี้ นาตู่ข้อยแล้งบักคักเลย*
ปีแล้วนี้ นาพวกฉันแล้งจ้งเลย
‘ปีที่แล้วนี้ นาของพวกเราแล้งอย่างจ้งเลย’

จะเห็นได้ว่า *บัก* เป็นหน่วยคำไม่อิสระ นำหน้าคำวิเศษณ์ *จะขนาด* ‘มาก’ *คัก* ‘มาก’

10) - กอน

คำว่า -กอน รับมาจาก -กร ในภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นหน่วยคำเติมหลัง ใช้ประกอบกับคำนาม ทำให้เกิดคำประสมที่หมายถึง คนที่มีหน้าที่หรือมีอาชีพตามที่คำนามระบุ เช่น

กะเสดตะกอน	‘เกษตรกร’	ก้ามะกอน	‘กรรมกร’
กะสีกอน	‘กลีกร’	วิตะญากอน	‘วิทยากร’

11) - พาบ

คำว่า -พาบ รับมาจาก -ภาพ ในภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นหน่วยคำเติมหลัง ใช้ประกอบกับคำนาม ทำให้เกิดคำประสมที่มีความหมายเป็นนามธรรมซึ่งหมายถึง ภาวะ หรือลักษณะของสิ่งที่คำนามนั้นๆระบุ เช่น

มิตตะพาบ	‘มิตรภาพ’	เอกกะพาบ	‘เอกภาพ’

12) - ก้า

คำว่า -ก้า รับมาจาก -กรรม ในภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นหน่วยคำเติมหลัง ใช้ประกอบกับคำนาม ทำให้เกิดคำประสมที่หมายถึง การกระทำในด้านนั้น เช่น

กะเสดก้า	‘เกษตรกรรม’	กะสีก้า	‘กลีกรรม’
วะจีก้า	‘วจีกรรม’	กิดจะก้า	‘กิจกรรม’

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่ คำว่า ช่าง- มาประกอบหน้าคำกริยา เพื่อแสดงความหมายว่า ทำกริยาดังกล่าวเป็นประจำจนเป็นนิสัย หรือจนเกิดความชำนาญ ดังปรากฏในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ช่างพูด ช่างคุย ช่างคิด ช่างซักช่างถาม ช่างเลือก เป็นต้น แต่พบว่ามีใช้กับคำว่า ว่าเป็น ในความหมายว่า ‘ช่าง....เช่นนั้น’ เช่น

(5)มันเล่นนำผู้บ่าว ว่าติ โอ คือมาช่างว่าแท้
มันวิ่งตามผู้หนุ่ม ว่าเหรอ โอ้ ทำไม ช่างว่าแท้
‘มันหนีตามผู้ชายว่านั่นเหรอ โอ้ ทำไมช่างพูดเช่นนั้นได้’

(6)หลานลาวเป็นเอดซันติ มาช่างเป็นแท้เาะ
หลานเขาเป็นเอดซันเหรอ ทำไมช่างเป็นแท้เาะ

‘หลานเขาเป็นเอดสั่งั้นหรือ ทำไมช่างเป็นเช่นนั้นนะ’

อีกคำหนึ่งได้แก่คำว่า อย่าง- ซึ่งใช้ประกอบหน้าคำกริยากรรมบอกสภาพ เพื่อสร้างคำวิเศษณ์ ดังปรากฏในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น อย่างน่ากลัว อย่างมหัศจรรย์ อย่างน้อย อย่างมาก อย่างร้ายแรง ในภาษาไทยถิ่นอีสานใช้น้อยมาก อาจกล่าวได้ว่า มีผลิตภาพ (productivity) ต่ำ ตัวอย่างมีดังนี้

(7) ผู้เป็นแม่กะเลย เอาหอยสังข์ ไปเสื่องไว้อย่างดี บ่ให้ไผเห็น
ผู้เป็นแม่ก็เลย เอาหอยสังข์ไปซ่อนไว้อย่างดี ไม่ให้ใครเห็น
‘ผู้เป็นแม่ก็เลย เอาหอยสังข์ไปซ่อนไว้อย่างดี ไม่ให้ใครเห็น’

(8) ลาวเอาอันนั้นอันนี้ มาแต่งเอ็งไฟลาวอย่างคักเลย
เขาเอาอันนั้นอันนี้มาแต่งบั้งไฟเขาอย่างหฺรเลย
‘เขาเอาอันนั้นอันนี้มาแต่งบั้งไฟเขาอย่างหฺรเลย’

15.2.2 การประสานคำที่ไม่เปลี่ยนชนิดของคำ

หน่วยคำเดิมที่ทำให้คำที่เป็นฐานเดิมไม่เปลี่ยนชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่

1) ผู้

คำว่า ผู้ ใช้ประกอบหน้าคำนาม และหมายถึงคน ตัวอย่างคำมีดังนี้

ผู้ชาย	‘ผู้ชาย’	ผู้ญิง	‘ผู้หญิง’
ผู้บ่าว	‘ชายหนุ่ม’	ผู้สาว	‘หญิงสาว’

2) จี๊

คำว่า จี๊ ใช้ประกอบหน้าคำกริยา มักใช้เพื่อสื่อความหมายในด้านลบ ตัวอย่างคำมีดังนี้

จี๊ตัวะ	‘โกหก’	จี๊เดียวด	‘รังเกียจ’

คำว่า ตัวะ ‘โกหก’ เป็นหน่วยคำอิสระ ปรากฏเดี่ยวได้ ส่วน เดียด ในภาษาไทยถิ่นอีสานปัจจุบันไม่สามารถปรากฏเดี่ยวได้ คำว่า เดียด นี้ไปปรากฏเป็นคำที่ซ้อนในคำว่า รังเกียจเดียดฉันท์ ในภาษาไทยมาตรฐาน

3) บัก

คำว่า **บัก** ใช้ประกอบหน้าชื่อหรือสมญานามบุคคลเพศชาย หรือสัตว์ตัวผู้เหมือนดังคำว่า **ไอ** ในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

บักแดง	‘ไอแดง’	บักดำง	‘ไอดำง’
บักสมลัก	‘ไอสมลักดี’	บักพะเอก	‘ไอพะเอก’
บักโตโกง	‘ไอตัวโกง’	บักจ้อย	‘ไอพอม’

4) อี

คำว่า **อี** ใช้ประกอบหน้าชื่อหรือสมญานามบุคคลเพศชายหรือหญิง หรือสัตว์ตัวผู้หรือตัวเมีย ก็ได้ แตกต่างจากคำว่า **อี** ในภาษาไทยมาตรฐาน เพราะมิได้ใช้ในเชิงดูถูกแต่ประการใด ในภาษาไทยถิ่นอีสานกลับใช้ในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ใช้กับบุคคลที่เป็นญาติ ใช้กับสัตว์หรือใช้กับรถยนต์ รถมอเตอร์ไซค์ในเชิงเอ็นดู เช่น

อีพ่อ	‘คุณพ่อ’	อีแม่	‘คุณแม่’
อีหล้า	‘คุณลูกสุดท้อง’	อีนางเอก	‘นางเอก’
อีค่อน	‘นางเฝือก=ควายเฝือก’	อีตูป	‘นางตูป=ชื่อสุนัข’
อีเหมียว	‘นางเหมียว=ชื่อแมว’	อีเจียว	‘นางเจียว=รถสี่เจียว’

อย่างไรก็ตาม ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานปัจจุบัน มักจะหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า **อี** เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานว่าเป็นคำที่ไม่สุภาพ ดังนั้นคำว่า **อี** ในปัจจุบันจึงมิใช่ทั้งในด้านที่ปกติ และในเชิงดูถูก ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการใช้

5) นาง

คำว่า **นาง** ใช้ประกอบหน้าชื่อหรือสมญานามบุคคลเพศหญิงทั้งที่โสดหรือไม่โสด เป็นคำที่ให้เกียรติ เช่น

นางบัวคำ	‘นางบัวคำ’	นางจ้อย	‘นางพอม’
นางคำก้อน	‘นางคำก้อน’		

6) ท่าน

คำว่า *ท่าน* ใช้ประกอบหน้าชื่อหรือตำแหน่งของบุคคล เป็นคำที่ทำให้เกียรติ เช่น

ท่านพะคุณ	‘ท่านพระครู’	ท่านกำนัน	‘ท่านกำนัน’
ท่านผอ. ออ	‘ท่าน ผอ.’	ท่านปะหลัด	‘ท่าน ป ล ัด’

หน่วยคำเติมหน้าคำอื่นในภาษาไทยถิ่นอีสานยังมีอีกมาก ส่วนใหญ่รับมาจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น พะ ‘พระ’ คุณ ‘คุณ’ หนู ‘หนู’ ฯลฯ

15.3 การสร้างคำที่อาจเป็นการประสานคำ

ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน (เล่มที่ 1 บทที่ 12) ยังพบว่ามีหน่วยคำเติมหน้าอีกจำนวนหนึ่งที่ทำหน้าที่สม่ำเสมอ และคาดเดาความหมายได้ ซึ่งถึงแม้จะเป็นหน่วยคำอิสระ แต่ก็ทำให้เกิดคำที่สม่ำเสมอ ซึ่งน่าจะจัดเป็นคำประสานด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คน- หน่วยคำเติมหน้า ใช้ประกอบกับคำกริยาแสดงอาการ ทำให้เกิดคำประสานที่หมายถึง ผู้ที่มีทำกริยานั้นๆเป็นประจำจนเป็นอาชีพ เช่น คนขับรถ คนกวาดถนน คนเก็บขยะ คนขายตัว คนรับใช้ คนขับแท็กซี่ คนขายของเก่า คนขายของ ส่วนคำที่มีคำว่า คน นำหน้าที่ไม่อยู่ในรูปแบบนี้ ถือเป็นคำประสม เช่น คนร้าย คนไข้ คนสวน คนรถ คนครัว คนข่าว คนงาน คนใน คนนอก คนไทย คนลาว คนต่างชาติ คนจีน

ลูก- หน่วยคำเติมหน้า ใช้ประกอบกับคำนามที่เป็นคำเรียกพืชที่มีผล ทำให้เกิดคำประสานที่หมายถึงผลไม้ต่างๆ เช่น ลูกมะพร้าว ลูกพุทรา ลูกเชอร์รี่ ลูกมะเฟือง ลูกชมพู ลูกแอปเปิ้ล ลูกหว้า ลูกองุ่น คำเหล่านี้ในปัจจุบันอาจนิยมใช้คำที่ไม่มีลูกแทน หรือเดิมคำว่า ผล แทนลูก เช่น มะพร้าว ผลมะพร้าว องุ่น ผลองุ่น ฯลฯ

ลูก- หน่วยคำเติมหน้า ใช้ประกอบกับคำนามที่เป็นคำเรียกสัตว์ ทำให้เกิดคำประสานที่หมายถึง สัตว์ตัวน้อยที่ยังไม่โต เช่น ลูกเสือ ลูกแมว ลูกช้าง ลูกนก ลูกฮิปโป ฯลฯ

อนึ่ง คำที่มีหน่วยคำ ลูก อยู่ข้างหน้าอื่นๆที่ไม่เหมือนกับ 2 กรณีที่กล่าวข้างต้น โดยเฉพาะที่มีความหมายเชิงอุปลักษณ์ ถือเป็นคำประสม เช่น ลูกไฟ ลูกแก้ว ลูกศิษย์ ลูกน้อง ลูกโป่ง ลูกโลก ลูกคิด ลูกเสือ(คน) ลูกเกด ลูกช้าง (คำที่คนไหนเจ้าใช้เรียกตนเอง) ลูกเห็บ ลูกไม้ ลูกช้าง ลูกกรง ลูกหิน ฯลฯ

เครื่อง- หน่วยคำเติมหน้า ใช้ประกอบคำกริยา ทำให้เกิดคำประสมที่หมายถึงเครื่องมือที่มีกลไก หรือเครื่องจักรอยู่ในตัวและใช้ประโยชน์ตามที่กริยาระบุ เช่น เครื่องคิดเลข เครื่องซักผ้า เครื่องอบผ้า เครื่องเอทีเอ็ม เครื่องกรองน้ำ เครื่องตรวจน้ำตาล เครื่องตรวจจับความเร็ว เครื่องตอกบัตร เครื่องตรวจจับโลหะ เครื่องล้างจาน เครื่องหยอดเหรียญ เครื่องบด เครื่องตัดหญ้า เครื่องไสน้ำแข็ง เครื่องปั่น เครื่องทำไอศกรีม ฯลฯ

ส่วนคำที่ประกอบด้วย **เครื่อง** ที่มีลักษณะเฉพาะ และไม่สม่ำเสมออย่างข้างต้น ถือว่าเป็นคำประสม เช่น เครื่องมือ เครื่องเสียง เครื่องสำอาง เครื่องดนตรี เครื่องกล เครื่องเรือน เครื่องแปรง เครื่องทรง เครื่องเสวยธรรม เครื่องนอน เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐานจัดให้คำว่า **คน ลูก เครื่อง** เป็นหน่วยคำเติมหน้าในคำประสมได้ คำเดียวกันนี้ในภาษาไทยถิ่นอีสานก็น่าจะจัดให้เป็นหน่วยคำเติมได้เช่นกัน เนื่องจากคำเหล่านี้ทั้งหมดภาษาไทยถิ่นอีสานรับมาจากภาษาไทยมาตรฐานอีกชั้นหนึ่ง ยกเว้นคำว่า **ลูก** ที่ใช้ประกอบคำนามที่เป็นคำเรียกพืชที่มีผล โดยในภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้คำว่า **หน่วย** แทน เช่น

หน่วยหมากพร้าว	‘ลูกมะพร้าว’	หน่วยหมากทัน	‘ลูกพุทรา’
หน่วยหมากเฟือง	‘ลูกมะเฟือง’	หน่วยหมากเชอลี	‘ลูกเชอรี’

15.4 ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า **ชี**

คำว่า **ชี** ในภาษาไทยถิ่นอีสาน นอกจากจะเป็นหน่วยคำเติมที่ทำให้คำบางชนิดเปลี่ยนชนิดของคำดังที่ได้กล่าวแล้ว คำว่า **ชี** ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การขยายความหมาย (semantic extension) ความหมายแต่เดิมของคำว่า **ชี** นี้ หมายถึง **สิ่งที่ถูกขยับถ่ายออกมาทางทวารหนัก** ต่อมาความหมายของคำนี้ยังถูกขยายให้หมายถึงสิ่งอื่นๆ ได้อีกด้วย ในบทความของ Thananan Trongdee (2010) ได้กล่าวถึงการขยายความหมายของคำว่า **ชี** ว่าพบได้ในภาษาเอเชีย เช่น ¹⁴ลาว ไทย มลายู และจีน แต่ไม่พบในภาษาเวียดนามและภาษาเขมร

คำว่า **ชี** ในภาษาไทยถิ่นอีสานก็มีการขยายความหมายเพื่อหมายถึงสิ่งอื่นๆ ได้เช่นกัน ดังนี้

- 1) **ชี** ที่หมายถึง **สิ่งที่ถูกขยับออกจากร่างกายส่วนอื่น** ได้แก่

ชีหัว	‘รังแค’	ชีหู	‘จีหู’

¹⁴ ตัวอย่างในภาษามลายู เช่น ชี+ตา= ชีตา ชี+ลม = เมฆ ชี+สนิม=สนิม ในภาษาจีนกลาง เช่น ตา+ชี=ชีตา หู+ชี=จีหู จมูก+ชี=จีมูก เป็นต้น

จีต้า	‘จีต้า’	จีมูก	‘จีมูก’
จีคั้ง	‘จีมูกเป็นก้อนแข็ง’	จีไค	‘จีไค’
จีกะหลิน	‘จีไคที่เกาะเป็นคราบ’	จีหมากแบ่น	‘จีเปือกที่อ้วยะเพศชาย’
จีแซ้ว	‘จีพัน’	จีตื้น	‘จีตื้น’
จีเต่า	‘กลืนรักแร้’	จีสายบือ	‘จีตะดื้อ’
จีเกือ	‘จีเกลือของเหงื่อที่ติดบนเสื้อผ้า’		
จีเล็บ	‘จีเล็บ’	จีกะเท่อ	‘เสมหะ’

2) จี ที่หมายถึง เศษเหลือจากพืช สัตว์ และสิ่งในธรรมชาติ ได้แก่

จีเลื่อย	‘จีเลื่อย’	จีกบ	‘เศษไม้จากการไสกบ’
จีตีก	‘น้ำครำ’	จีตม	‘โคลน’
จีสูด	‘ยางไม้’	จีคั้ง	‘ครึ่ง’
จีชี	‘ยางไม้เป็นก้อน’	จีดิน	‘ดิน’
จีตุมปวก	‘ฟองอากาศเหนือน้ำ’	จีเถ่า	‘เถ่า’
จีเหมี้ยง	‘สนิม’	จีหมิ่นหม้อ	‘หมิ่นหม้อ’
จีต่ำ	‘ต่ำ’	จีเหญื่อ	‘ขยะ’
จีญื่อ	‘ฝุ่น’	จีฝอย	‘เศษขยะเล็กๆ’
จีเจีย	‘จีค้างคว (ดินปะสิว)’	จีมัด	‘กำมะถัน’
จีหม้อ	‘ดินปืน’	จีหิน	‘หิน’
จีซอนดอก	‘ซอนไม้’	จีไคน้ำ	‘วัชพืชเล็กๆ เหนือน้ำ’

3) จี ที่หมายถึง โรคผิวหนัง ได้แก่

จีกา	‘กลาก’	จีเกื่อน	‘เกลื้อน’
จีหิด	‘หิด’	จีหูด	‘หูด’
จีแมงวัน	‘จีแมลงวัน’	จีทุค	‘เรื้อน’
จีเรื้อน	‘เรื้อน’	จีฝ้า	‘ฝ้าบนใบหน้า’
จีกะสิว	‘สิว’	จีกะตอค	‘ไฝเม็ดเล็กๆ’

หญิงสาวตอบว่า : ขี้ญี่นี้แหล้ว
จีจันนี้แหละ
‘ไม่มีทาง’

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การประสานคำเป็นกระบวนการสร้างคำที่มีผลิตภาพสูง จะเห็นได้จากการมีคำใหม่มากขึ้น มากกว่ากระบวนการการประสมคำที่จะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 16

การประสมคำ

การประสมคำเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเพิ่มจำนวนคำให้กับภาษา ในบทนี้จะได้กล่าวถึง การประสมคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ว่ามีวิธีการประสมอย่างไรบ้าง

16.1 นิยามของการประสมคำ

การประสมคำ (word compounding) เป็นคำรวมที่หมายถึง การนำคำหรือหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 คำ หรือ หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้คำใหม่ ในงานวิจัยนี้ การประสมคำจะทำให้ได้คำ 4 ประเภท ได้แก่ คำประสมทั่วไป คำประสมแบบสมาส คำซ้อน และคำซ้ำ (แบ่งตามแบบไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 11)

16.2 การประสมประเภทคำประสมทั่วไป

การประสมคำทำให้เกิดคำประสม (compound word) แบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ คำประสมทั่วไป และคำประสมแบบสมาส คำประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานมีลักษณะที่ต้องพิจารณาตัดสิน ดังต่อไปนี้

16.2.1 ลักษณะของคำประสมทั่วไป

การพิจารณาคำประสมต้องใช้หลายเกณฑ์ร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การพิจารณาว่าเป็นการประกอบกันของหน่วยคำอย่างน้อย 2 หน่วยขึ้นไป การพิจารณาว่ามีความหมายใหม่หรือไม่ การพิจารณาว่ามีการยืมหรือระหว่างส่วนประกอบหรือไม่ และสามารถแทรกคำอื่นหรือโยกย้ายส่วนประกอบได้หรือไม่ ดังนี้

(ก) คำประสมเกิดจากการประกอบกันของหน่วยคำอิสระอย่างน้อย 2 หน่วยขึ้นไป เช่น

ปลาแดก

‘ปลาร้า’

คำว่า ปลาแดก มาจากหน่วยคำ 2 หน่วย คือ ปลา ‘ปลา’ ประสมกับ แดก ‘ยัด’ ซึ่ง 2 หน่วยคำนี้สามารถปรากฏเป็นคำอิสระได้

เว้าบวบ

‘พูดถึงในทางร้าย’

คำว่า *เว้าบวบ* มาจากหน่วยคำ 2 หน่วย คือ *เว้า* ‘พูด’ ประสมกับ *บวบ* ‘บาป’ ซึ่ง 2 หน่วยคำนี้สามารถปรากฏเป็นคำอิสระได้

น้ำอ้อย

‘ปิกน้ำตาลเป็นก้อน’

คำว่า *น้ำอ้อย* มาจากหน่วยคำ 2 หน่วย คือ *น้ำ* ‘น้ำ’ ประสมกับ *อ้อย* ‘อ้อย’ ซึ่ง 2 หน่วยคำนี้เป็นคำอิสระได้

(ข) คำประสมที่เกิดที่เกิขึ้นต้องมีความหมายใหม่ต่างจากความหมายรวมของหน่วยคำที่มาประกอบกัน แต่ยังมีเค้าความหมายของหน่วยคำเดิม เช่น

น้ำอ้อย

‘ปิกน้ำอ้อยเป็นก้อน’

คำว่า *น้ำอ้อย* เป็นคำประสมเพราะมาจากหน่วยคำ 2 หน่วย คือ *น้ำ* ‘น้ำ’ ประสมกับ *อ้อย* ‘อ้อย’ ซึ่งหน่วยคำนี้เป็นคำชนิดเดียวกันและมีความหมายแตกต่างกัน เมื่อนำมาประกอบกันแล้วทำให้เกิดความหมายใหม่คือ ปิกปิกน้ำอ้อยที่เป็นก้อนๆ แห้งแล้วมีสีคล้ำ คำนี้มีได้หมายถึงน้ำที่คั้นมาจากต้นอ้อยที่มีสีใส คำนี้มีเค้าความหมายเดิมคือ เกิดจากน้ำของอ้อย

เว้าพื้น

‘นินทา’

คำว่า *เว้าพื้น* เป็นคำประสมเพราะมาจากหน่วยคำ 2 หน่วย คือ *เว้า* ‘พูด’ รวมกับ *พื้น* ‘พื้น’ ซึ่ง 2 หน่วยคำนี้สามารถปรากฏเป็นคำอิสระได้เป็นคำคนละชนิดคือคำกริยากับคำนามและมีความหมายแตกต่างกัน เมื่อนำมาประกอบกันแล้วทำให้เกิดความหมายใหม่คือ *นินทา* คำนี้มีได้หมายถึง พูดถึงพื้นของสิ่งของ แต่หมายถึงพื้นหลังของผู้ที่ถูกกล่าวถึง

(ค) คำประสมจะแทรกคำใดๆ ลงระหว่างหน่วยคำที่มารวมกันนั้นไม่ได้ ถ้าสามารถแทรกคำอื่นลงไปได้ คำที่รวมกันนั้นจะไม่ใช่คำประสม เช่น

(1)เจ้านี้คือ บ้านไก่อ แท้

‘คุณนี้ทำไมบ้านไก่อล้ง’

(2)เจ้านี้คือ บ้านนอก แท้

‘คุณนี้ทำไมเชยจัง’

ข้อความว่า *บ้านนอก* แปลว่า ‘เชย หรือที่ที่ไม่เจริญ’ ไม่สามารถแทรกคำว่า *อยู่* ระหว่างคำว่า *บ้าน* กับ *นอก* เป็น *บ้านอยู่นอก* ได้ แต่ *บ้านไก่อ* สามารถแทรกคำว่า *อยู่* ได้ ดังนั้น *บ้านนอก* ในประโยคนี้จึงเป็นคำประสม แต่ *บ้านไก่อ* ไม่ใช่คำประสม

(ง) หน่วยคำที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมไม่สามารถย้ายที่ หรือแยกคำได้ เช่น

(3) เจ้าเว้าพื้นไผอยู่

‘คุณพุดนินทาใครอยู่’

ประโยคนี้ไม่สามารถแยกคำว่า พื้นไผ ไปไว้ต้นและท้ายประโยคได้เป็น พื้นไผเจ้าเว้า ข้อความ เว้าพื้น จึงเป็นคำประสม

(4) ลาวมักกินแสงหมู่

‘เขาชอบกินแรงเพื่อน’

ประโยคนี้ไม่สามารถย้ายคำว่า แสง หรือ กิน ไปไว้ตำแหน่งอื่นได้เป็น แสงหมู่ลาวมักกิน

คำว่า กินแสง จึงเป็นคำประสม

(จ) คำประสมจะออกเสียงโดยหยุดหรือเว้นจังหวะระหว่างหน่วยคำที่เป็นส่วนประกอบไม่ได้ เช่น

(5) เข้าพองหมดแล้วเคื่อ

‘ข้าวแห้งทอดหมดแล้วนะ’

คำนี้ถ้าออกเสียงโดยเว้นจังหวะระหว่าง เข้า กับ พอง จะหมายถึง ‘ข้าวกำลังพองตัวไปหมดแล้ว’ จึงเป็นประโยค เนื่องจากคำว่า พอง สามารถเป็นกริยากรรมได้ แต่ถ้าออกเสียงต่อเนื่องกันจะหมายถึง ‘ข้าวแห้งทอดชนิดหนึ่งซึ่งใช้เป็นอาหารว่างถูกกินหมดแล้ว’ เข้าพอง จึงเป็นคำประสม

(6) เข้าจีหมดแล้ว

‘ข้าวจี หมดแล้ว’

คำนี้ถ้าออกเสียงโดยเว้นจังหวะระหว่าง เข้า กับ จี จะหมายถึง ‘ข้าวถูกจีไปหมดแล้ว’ จึงเป็นประโยค เนื่องจากคำว่า จี สามารถเป็นกริยากรรมได้ แต่ถ้าออกเสียงต่อเนื่องกันจะหมายถึง ‘ข้าวเหนียวจีชนิดหนึ่งซึ่งใช้เป็นอาหารว่างถูกกินหมดแล้ว’ เข้าจี จึงเป็นคำประสม

(ฉ) คำที่ประสมแล้วมีความหมายเชิงเปรียบเทียบ จัดว่าเป็นคำประสม เช่น

กินแสง

เป็นคำประสม หน่วยคำว่า กิน กับ แสง ไม่ได้มีความหมายตรงตามรูปว่า กินแรง แต่หมายถึง ‘เอาเปรียบผู้อื่นในการออกแรง’

ใจเสีย

เป็นคำประสม เพราะหน่วยคำว่า ใจ กับ เสีย
ไม่ได้มีความหมายตรงตามรูปว่า ใจเสียจริงๆ แต่
หมายถึง ‘ใจไม่ดี’

16.2.2 ส่วนประกอบของคำประสม

คำประสมมีหลายชนิด และหน่วยคำที่มาประกอบกันเป็นคำประสมนั้น อาจมาจากหน่วยคำที่เป็น คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำปริมาณ คำบุพบท หรือแม้แต่คำอนุภาค

คำประสมในภาษาไทยมาตรฐาน มีการประสมกันระหว่างคำชนิดเดียวกันบ้าง ต่างชนิดกันบ้าง และยังสามารถประสมกันได้มากกว่า 2 หน่วยคำ โดยมีรูปแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้ (จากเล่มที่ 1 บทที่ 11)

รูปแบบการประสมคำ	ตัวอย่างคำประสมภาษาไทยมาตรฐาน
คำนาม + คำนาม	ดอกไม้ ต้นแบบ ผลงาน ตัวละคร เงินเดือน เด็กนักเรียน ก้อนหิน ลูกเสือ ผักบัว ซอณา กำลังใจ แก้วน้ำ ไฟฟ้า
คำนาม + คำกริยา	เรื่องสั้น มุมมอง รอบรรทุก ใบสมัคร ที่สุด ผงซักฟอก สอบตก เติงนอน ห้องเรียน แป้งเย็น รายละเอียด ไฟแรง
คำนาม+คำกริยา+คำนาม	อ่างล้างจาน ผ้าเช็ดตัว น้ำอัดลม รถประจำทาง แปรงสีฟัน
คำนาม + คำวิเศษณ์	ตัวเอง
คำนาม + คำบุพบท	แบบว่า
คำกริยา + คำกริยา	อดทน แสดงออก ตอบแทน ม้วนั้ม กลับนอน ตื่นเต้น ขอมรับ
คำกริยา + คำนาม	ตัดสินใจ เข้าใจ กวดวิชา เดินทาง แต่งงาน ออกกำลังกาย วิ่งราว ว่ายน้ำ ตกงาน สวดมนต์ ออกปาก แหกแนว ขาดทุน ร่วมมือ เข้าเนื้อ รองเท้า พัดลม ย่อหน้า
คำกริยา + คำวิเศษณ์	ตายแล้ว!
คำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์	แล้วก็ ก็คือ
คำวิเศษณ์+คำวิเศษณ์+คำกริยา	อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี
คำวิเศษณ์ + คำปริมาณ	ไม่กี่

คำบุพบท+คำบุพบท	ถ้าหาก ต่อเมื่อ ถึงแม้ เพราะว่า ตลอดจน
คำบุพบท + คำนาม	นอกใจ
คำบุพบท + คำกริยา	จนถึง โดยดี
คำบุพบท + คำวิเศษณ์	ถึงอย่างไร
คำปริมาณ + คำปริมาณ	ทั้งหลาย อีกทั้ง
คำปริมาณ + คำกำหนด (คุณศัพท์)	ทั้งนี้ ทั้งนั้น
คำปริมาณ + คำกริยา	ทั้งหมด
คำปริมาณ + คำบุพบท	ประมาณว่า ทั้งที่
คำวิเศษณ์ + คำสันธาน	แล้วแต่
คำสันธาน + คำวิเศษณ์	หรือไม่
คำอนุภาค + คำอนุภาค	โอ้เว้ย!
คำอนุภาค+คำวิเศษณ์	ละก็

16.2.4 ชนิดคำของคำประสม

เมื่อนำส่วนประกอบซึ่งเป็นคำหรือหน่วยคำอิสระมาประสมกันตามรูปแบบดังกล่าวแล้วจะทำให้เกิดคำประสมที่เป็นชนิดคำต่างๆ คำประสมที่เกิดขึ้นในภาษาไทยมาตรฐานปรากฏว่า มีชนิดของคำทุกชนิด ทั้งชนิดที่เป็นคำเนื้อหา (content word) และชนิดที่เป็นคำหน้าที่ (function word) ดังตัวอย่างในตารางด้านล่างนี้ (จากเล่มที่ 1 บทที่ 11)

ชนิดของคำ	ตัวอย่างคำประสมในภาษาไทยมาตรฐาน
คำกริยา	เห็นด้วย เห็นแก่ตัว อาน้ำ ทำงาน หายหน้า สบควร ผิดหวัง แต่งงาน เข้าใจ ลาออก จดจำ ดูถูก กัน สาด คิดถึง
คำนาม	ต้นไม้ สีเขียว เงินเดือน ใบสมัคร อังกฤษ ช้อนกลาง พรหมลิขิต เจ้านาย ปราภูมิการณ์ หนังสือพิมพ์ น้ำหวาน รถมอเตอร์ไซด์ แม่ผัว พ่อตา ลูกเสือ

คำคุณศัพท์	ต่อไป ทัวไป ล่ำสุด เดียวกัน ทั้งหมด เท่านั้น
คำปริมาณ	ไม่กี่ แต่ละ แม้แต่
คำวิเศษณ์	คังนั้น เพราะฉะนั้น หรือเปล่า ที่สุด
คำบุพบท	เพราะว่า ถึงแม้ว่า ทั้งๆที่ คังเช่น ตามที่
คำสันธาน	หรือไม่ว่า แล้วก็ ถือว่า กล่าวคือ
คำอนุภาค	โธ่เว้ย คายแล้ว!

16.2.5 ชนิดคำและส่วนประกอบของคำประสมในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ชนิดคำและส่วนประกอบของคำประสมในภาษาไทยถิ่นอีสาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีดังนี้

16.2.5.1 คำประสมที่เป็นกริยา

1) กริยา + กริยา

เหงานอน	‘ง่วงสัปหงก’
จอบหลอย	‘จับจ้องจะขโมย’
จอบบื้อน	‘จับจ้องปลาผุด’
เข้ากำ	‘อยู่ไฟ’
ตายคั่น	‘ฟื้นจากสลบ’

2) กริยา + นาม

คับแนว	‘สูญพันธุ์’
กายเคื่อง	‘(ส้มตำ) ซีด หมครสชาติ’
เข้าฝืน	‘เข้าฝืน’
ตอดเงา	‘ผงกหัวขึ้นลง สัปหงก’
แตกเขิบ	‘แตกกระแหง’
เว้าพื่น	‘นินทา’
เว้าขวน	‘พูดล้อเลียนลับหลัง’

เว้าบาป	‘พูดถึงในทางร้าย’
คันเขี้ยว	‘มันเขี้ยว’

3) กริยา + นาม + กริยา

หลับตาซัง	‘ก่อนปะหลับปะເລືອກ’
ลั้งตาน้อย	‘มองด้วยหางตา’

4) กริยา + บุพบท

หักใน	‘(จี้) หักใน’
บ้านนอก	‘เซย’
เป็นกาง	‘เป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด’

5) กริยา + [บุพบท +นาม]

กินตามน้ำม	‘โง่งกินร่วมไปกับผู้อื่น’

6) นาม + กริยา

จี้ถี้	‘จี้เหนียว’
จี้ฮ้าย	‘จี้เหว’
หน้ามีน	‘หน้าด้าน’
ปีแตก	‘ดีแตก’
หัวชา	‘หัวชา=ใส่ใจ’

7) นาม + กริยา + นาม

เลือดเข้าตา	‘สู้อย่างจนมุม’
น้ำมั่วปาก	‘พูดไม่ออกเพราะเกรงจะมีภัยแก่ตนหรือแก่ผู้อื่น’

ในส่วนของกริยาประสมได้มีผู้ศึกษาคำกริยาประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของ ชมพูนุท ธารีเธียร (2552) ซึ่งใช้กรอบทฤษฎีไวยากรณ์พึงพา ศัพท์การวิเคราะห์ข้อมูลเช่นเดียวกันกับงานวิจัยนี้

16.2.5.2 คำประสมที่เป็นคำนาม

1) นาม + นาม

กระดาดแก้ว	‘กระดาดแก้ว’
ลายเครือ	‘ลายเครือ (ลายของผ้า)’
ไข่ข้าว	‘ไข่ข้าว (ไข่ที่ไม่พอกเป็นตัว)’
จี๋เพี้ย	‘จี๋อ่อนในไส้เล็กของวัว’
บั้งไฟ	‘บั้งไฟ’

2) นาม + [นาม + นาม]

ใบยานาง	‘ใบยานาง นำมาคั้นกับน้ำเพื่อทำน้ำแกง’
หลอดไฟฟ้า	‘หลอดไฟฟ้า’

3) นาม + ลักษณะนาม

ชิ้นพุด	‘เนื้อวัวพร้อมเครื่องในที่แบ่งไว้เป็นชุดๆ’
หนามแท่ง	‘หนามต้นไม้ประเภทหนึ่งยาวและแข็งแรงมาก’
น้ำแข็งก้อน	‘น้ำแข็งชนิดที่ทำเป็นก้อนเล็กๆ’
น้ำขวด	‘น้ำหรือน้ำอัดลมที่บรรจุขวด’
ไอศกรีมหลอด	‘ไอศกรีมที่ทำเป็นแท่งๆ’

4) นาม + กริยา

พ้อฮ้าง	‘พ้อร้าง-พ้อหม้ายเมียทิ้ง’
พ้อหม้าย	‘พ้อหม้าย’
แซ้วหญ๊า	‘พันบดหรือ พันกราม’
แจ้วฮ้อน	‘สุกแบบอีสาน’
ไส้ตัน	‘ไส้ตัน’
ไส้อ่อน	‘ไส้อ่อน’
จี๋อ่อน	‘จี๋อ่อน’
จี๋แก่	‘จี๋แก่’
เคื่อนคับ	‘เคื่อนแรม’

เดือนเพ็ง	‘เดือนเพ็ญ’
เดือนหงาย	‘เดือนหงาย’

5) นาม + [กริยา + นาม]

ไข่ฮ้างฮ้าง	‘ไข่ร้างร้าง(ไข่ที่ไม่พักเป็นตัว)’
เข้าแคงงา	‘เข้ายั้งงา(เข้าเหนียวตาใส่เงาและน้ำตาลปึก)’
เฝ้าอยู่เฮือน	‘เฝ้าที่อยู่ที่บ้าน (คู่ชีวิตที่อยู่บ้าน)’
ฝ้าเคียนแอม	‘ฝ้าผูกแอม’
ค้อนตอกตะปู	‘ค้อน’
หินฝนพริ้ว	‘หินลับมีด’
หินฝนยา	‘หินฝนยา’
ค่าวไถนา	‘ค่าวไถ’
ไต้ลงท่า	‘โรคไต้เลื่อน’

6) [นาม + กริยา] + กริยา

น้ำแข็งใส	‘น้ำแข็งที่ใสให้เป็นเกล็ดเล็กๆ ราดน้ำหวานและนมข้น’

7) นาม + [บุพบท + นาม]

หวานในสวน	‘ลูกหลานของหมู่บ้าน’
ลูกในบ้าน	‘ลูกหลานของหมู่บ้าน’
บัวได้น้ำ	‘คนที่ไม่รู้ธรรมะ’

8) กริยา + กริยา

ชอยแซ่	‘ชอยแซ่-ลาบเนื้อดิบใส่เลือดสดจนท่วม’
คำสั้ม	‘สั้มคำ’
ขอทาน	‘ขอทาน’
จุ่มจิ้ม	‘ซื้ออาหารอีสานอย่างหนึ่ง ใช้น้ำจิ้มและผักมาจุ่มลงในน้ำซุบที่ร้อนๆ แล้วยกมาจิ้มน้ำจิ้มรับประทาน’

9) กริยา + นาม

ปั้งไก่อ	‘ไก่อย่าง’
ส้มป่า	‘ปลาส้มไฟ’
ส้มผัก	‘ผักดอง’
ส้มหมู	‘ແໜ່ມໝູ’
ส้มจั่ว	‘ແໜ່ມເນື້ອ’

10) นาม+ บุพบท

เลื้อใน	‘ເລື້ອຢູ່ໃນ’
ลั้งใน	‘ກາງເຄງໃນ’
เคื่องใน	‘ອ້າຍະກາຍໃນ’
เลื้อนอก	‘ສູ່’
คนกาง	‘คนกลาง’
คนใต้	‘คนปักยี่ใต้’

11) บุพบท + นาม

ใต้ล่าง	‘ข้างล่าง’
เทิงเฮือน	‘ชั้นบนของบ้าน’
นอกชาน	‘ชานบ้าน’

12) นาม + คำวิเศษณ์เลียนเสียง

บั้งกะโปก	‘ประทัด’
หมากกะແລ່ງ	‘กระดิ่งขนาดเล็กใช้ผูกคอวัว’
หมากกะໂหล່ງ	‘กระดิ่งขนาดใหญ่ใช้ผูกคอวัว’
เกิบແຕະ	‘รองเท้าแตะ’

13) นาม + จำนวน

แฉ้วชาว	‘พื้นที่ที่ขี้สับ’
ขันแปด	‘ขันใส่เครื่องไหว้แปดอย่าง’
ขันห้า	‘ขันใส่เครื่องไหว้ห้าอย่าง’
บั้งไฟหมื่น	‘บั้งไฟที่มีน้ำหนักสิบสองกิโลกรัม’

บั้งไฟแสน

‘บั้งไฟที่มีน้ำหนักร้อยยี่สิบกิโลกรัม’

14) จำนวน + นาม

สามสิบกีบ

‘สามสิบกีบ-ผ้าจี๊วของวัวอยู่ในกระเพาะย่อย’

สามง่าม

‘ไม้สามง่ามใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง’

16.2.6 ลักษณะทางความหมายของคำประสม

เมื่อพิจารณาลักษณะทางความหมายของคำประสมแล้วสามารถพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ (จัดตามไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 11)

- 1) คำประสมกับการคงเค้าความหมายเดิม
- 2) คำประสมกับความหมายในแง่คำจำกัดกลุ่ม-ลูกกลุ่ม
- 3) คำประสมกับการกลืนความ

16.2.6.1 คำประสมกับการคงเค้าความหมายเดิม

การคงความหมายเดิมของคำประสมอาจพิจารณาออกเป็น 2 ประเภท คือ คำประสมที่คงความหมายเดิมไว้มาก และคำประสมที่คงความหมายเดิมไว้น้อย คำประสมที่คงความหมายเดิมไว้มากหมายถึง คำประสมที่สามารถทราบความหมายได้จากส่วนประกอบ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความหมายของคำประสมไม่ไกลไปจากความหมายของส่วนประกอบแต่ละส่วน เช่น

คันซั้ง

‘คัน+ซั้ง= คันไม้ที่ใช้ซั้งสิ่งของ’

ผ้าม่านกั้ง

‘[ผ้า+ม่าน]+ป่องแสง]=ผ้าที่ใช้เป็นฉากมอลำ’

เข้าจี๊

‘ข้าว+จี๊=ข้าวที่จี๊โรยเกลือกินเป็นอาหารว่าง’

ก้องแขน

‘กำไล+แขน=กำไลที่ใช้ใส่แขน’

ผ้าแพมน

‘[ผ้า+แพม]+กลม]=ผ้าแพมผืนเล็กใช้เช็ดหน้า’

เข้าปาย

‘ข้าว+ปาย=ปายของข้าวได้จากการสีหรือตำข้าว’

คนผู้แม่

‘[คน+ตัวผู้]+ตัวเมีย]=กระเทย (เป็นคนตัวผู้ที่เป็นตัวเมีย)’

ส่วนคำประสมที่คงความหมายเดิมไว้น้อยหมายถึง คำประสมที่มีความหมายใหม่ห่างไกลจากส่วนประกอบ จึงคาดเดาความหมายใหม่ได้ยาก ส่วนใหญ่มักมีความหมายเชิงอุปลักษณ์ เช่น

ใจอ่อน	‘ใจอ่อน’
ใจดำ	‘ใจดำ’
ปากเป็น	‘ปากไม่มีหูรูด’
แอมญาว	‘แอมยาว-จีเกียจ’
เอ็นอ่อน	‘ไม่ชอบออกแรง’
แม่น้ำม	‘แม่น้ำ-ทางน้ำสายใหญ่’
ชอยแซ่	‘ชอยแซ่-ลาบเนื้อดิบใส่เลือดสดจนท่วม’
แจ่วฮ้อน	‘แจ่วร้อน-สุกแบบอีสาน’
ลาบหมาน้อย	‘อาหารคาวทำจากเลือดคดหมากันเอาน้ำผสมด้วย น้ำพริกปลา’
เลื้อฮ้องไห้	‘เนื้อติดมันย่าง’

16.2.6.2 คำประสมกับความหมายในแง่ของคำจากกลุ่ม-ลูกกลุ่ม

คำประสมประเภทนี้มีส่วนหลักเป็นคำจากกลุ่มวางอยู่ต้นคำ และมีส่วนขยายเป็นคำลูกกลุ่มวางประชิด ส่วนหลักจะบ่งชี้ว่าคำนี้หมายถึงสิ่งใดหรือเรื่องใด ในขณะที่คำลูกกลุ่มที่เป็นส่วนขยายจะระบุประเภทย่อยของส่วนหลักนั้น เช่น บอกชนิดพันธุ์สัตว์/พืช บอกประโยชน์ใช้สอย บอกรูปพรรณสัณฐาน หรือลักษณะ ฯลฯ คำประสมประเภทนี้ส่วนใหญ่มักเป็นคำนาม เช่น

เข้าเหนียว	‘ข้าวเหนียว’
เข้าจ้าว	‘ข้าวเจ้า’
เข้ากำ	‘ข้าวเหนียวดำ’
เข้าดอ	‘ข้าวที่ออกรวงก่อน’
เข้าใหญ่	‘ข้าวที่ออกรวงทีหลัง’
เข้าเปลือก	‘ข้าวเปลือก’
เข้าสาร	‘ข้าวสาร’
เข้าปาย	‘ปลายข้าวที่ได้จากการสีหรือตำ’
เข้าหม่า	‘ข้าวเหนียวแช่น้ำเตรียมไว้ร่อนึ่ง’

เข้าเปื้อ	‘ข้าวเหนียวแช่น้ำโกลกละเอียดใส่เพื่อให้แน่นขึ้น’
เข้าจี	‘ข้าวที่จีโรยเกลือกินเป็นอาหารว่าง’
เข้าพอง	‘ข้าวเหนียวแห้งทอด-ขนมนางเล็ด’
เข้าโอบ	‘ข้าวเกรียบแผ่นใหญ่’
เข้าต้ม	‘ข้าวต้มมัด’
เข้าแครง	‘ข้าวเหนียวสุกตำใส่งาและน้ำตาล’
เข้าปุ้น	‘ขนมจีน’
เข้าลอดช่อง	‘ลอดช่อง’
เข้าหมาก	‘ข้าวหมาก’

โปรดสังเกตว่า คำประสมที่ยกมานี้จัดอยู่ในจำกลุ่ม ‘ข้าว’ ซึ่งมีส่วนขยายหลายประเภท คือประเภทของข้าว ได้แก่ เข้าเหนียว เข้าข้าว เข้าก่ำ ประเภทตามลักษณะการออกรวง ได้แก่ เข้าใหญ่ เข้าค่อ ประเภทข้าวที่ยังไม่แปรรูป ได้แก่ เข้าเปียก เข้าसान เข้าปาย ประเภทที่เตรียมแปรรูปได้แก่ เข้าหม่า เข้าเปื้อ และประเภทที่แปรรูปเป็นอาหารว่าง ได้แก่กลุ่มข้าวที่เหลือ

16.2.6.3 คำประสมกับการกลืนความ

การกลืนความ หมายถึง การที่คำกริยารวมความหมายของคำนามที่เป็นประธานหรือกรรมไว้กลายเป็นคำใหม่เสมือนเป็นคำเดียว ซึ่งเรียกว่าคำกริยาการกลืนความประธาน (subject-incorporated verb) หรือกริยาการกลืนความกรรม (object-incorporated verb) การกลืนความทำให้กริยานั้นเป็นคำประสมที่มีส่วนประกอบส่วนหนึ่งเป็นคำกริยา และส่วนประกอบอีกส่วนหนึ่งเป็นคำนาม เมื่อประสมกันแล้วก่อให้เกิดคำผลลัพธ์เป็นคำกริยาการกลืนความ

ตัวอย่างกริยาการกลืนความประธานในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

ปากก๊ก	‘เป็นไป’	(7)พ่อ <u>เถ้า</u> <u>นั้น</u> ลาว <u>ปากก๊ก</u> <u>ตัว</u> พ่อ <u>เฒ่า</u> <u>นั้น</u> แก <u>ปาก</u> <u>ไป</u> <u>นะ</u> ‘ชายแก่นั่นแกลเป็นไปนะ’
ดั่งหวิก	‘เพดานโหว่’	(8)นางแดง ลาว <u>บ่ได้</u> <u>ดั่งหวิก</u> <u>แต่</u> <u>เกิด</u> <u>ดิ</u> นางแดง เขา <u>ม่ได้</u> <u>จุมก</u> <u>โหว่</u> <u>แต่</u> <u>เกิด</u> <u>รี</u>

‘นางแดงเขาไม่ได้เพดานโหว่มาตั้งแต่
เกิดรี’

ตาบอด   ‘ตาบอด’   (9) ซ้อย เห็น อยู่ ซ้อย บ่ ได้ ตาบอด ดอก
ฉัน เห็น อยู่ ฉัน ไม่ได้ ตาบอด หรอก
‘ฉันเห็นอยู่ ฉันไม่ได้ตาบอดหรอก’

หูหนวก   ‘หูหนวก’   (10) เจ้า หูหนวก ดี คือ บ่ ได้ เงิน ซ้อย เว้า
คุณ หูหนวก รี ทำไม ไม่ได้ ยิน ฉัน พุด
‘คุณหูหนวก รี ทำไมไม่ได้ยินฉันพุด’

เขี้ยวห่อง   ‘ฟันหลอ’   (11) ซ้อย บ่ ได้ เขี้ยวห่อง คือ เจ้า ดอก
ฉัน ไม่ได้ ฟันหลอ เหมือน คุณ หรอก
‘ฉันไม่ได้ฟันหลอเหมือนคุณหรอก’

ตัวอย่างกริยาเปลี่ยนความกรรมในภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

ก๊วกมือ   ‘ก๊วกมือ’   (12) เจ้า ก๊วกมือ เอ็น ลาว มา ดู
คุณ ก๊วกมือ เรียก เขา มา ชิ
‘คุณก๊วกมือเรียกเขามาชิ’

ฮดน้ำ   ‘รดน้ำ’   (13) ไปฮดน้ำ หนานผักแม่ มันสิค้ำแล้ว
ไปรดน้ำแปลงผักชิ มันจะค้ำแล้ว
‘ไปรดน้ำแปลงผักชิ มันจะค้ำแล้ว’

เฮ็ดเวียก   ‘ทำงาน’   (14) อ้อพ่อเพิ่นบ่ เฮ็ดเวียก ดอกมือนี่
คุณพ่อท่านไม่ทำงานหรอกวันนี้
‘คุณพ่อท่านไม่ทำงานหรอกวันนี้’

ส่วยหน้า   ‘ล้างหน้า’   (15) ฟ้าว โทด ฮอดบ่ได้ ส่วยหน้า
รีบเกินไป จนไม่ได้ล้างหน้า
‘รีบเกินไป จนไม่ได้ล้างหน้า’

สะผม   ‘สระผม’   (16) เจ้า สะผม ให้ลูกไป

คุณสระผมให้ลูกหรือยัง
'คุณสระผมให้ลูกหรือยัง'

16.2.6.4 ข้อสังเกตเกี่ยวกับการประสมคำในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคำประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า มีคำประสมบางส่วนที่วางตำแหน่งชนิดของคำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ในภาษาไทยมาตรฐานใช้ว่า *ไกย่าง* แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ *ปิ้งไก* (*ย่าง+ไก*) เมื่อตรวจสอบดูคำประสมที่มีลักษณะเช่นนี้ในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่าส่วนใหญ่เป็นคำเรียกชื่ออาหาร ส่วนที่เป็นคำนามทั่วไปมีน้อย ตัวอย่างคำประสมที่มีลักษณะเช่นนี้ ได้แก่

ปิ้งไก	ย่าง+ไก	'ไกย่าง'
ปิ้งปลา	ย่าง+ปลา	'ปลาย่าง'
ต้มไก	ต้ม+ไก	'ไกต้ม'
ต้มปลา	ต้ม+ปลา	'ปลาต้ม'
หนึ่งไก	นึ่ง+ไก	'ไกหนึ่ง'
หนึ่งปลา	นึ่ง+ปลา	'ปลาหนึ่ง'
จีปลา	จี+ปลา	'ปลาเผา'
จีชิ้น	จี+เนื้อ	'เนื้อย่าง'
หมกหน่อไม้	หมก+หน่อไม้	'หน่อไม้ห่อหมก'
หมกปลา	หมก+ปลา	'ปลาห่อหมก'
จั่วไข่	คั่ว+ไข่	'ไข่คั่ว'
จั่วแมลง	คั่ว+แมลง	'แมลงคั่ว'
นํ้าส้าง	นํ้า+บ่อ	'บ่อนํ้า'

จะเห็นว่าคำเหล่านี้มีการวางตำแหน่งคำนาม คำกริยา แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน

คำถามที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ เป็นไปได้หรือไม่ว่า คำกริยาขึ้นต้นชื่ออาหารเหล่านี้จะกลายชนิด (conversion) เป็นคำนามบอกประเภทของอาหาร เพื่อตอบคำถามนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมคำเรียกประเภทของอาหารพื้นบ้านอีสาน เฉพาะอาหารคาวทั้งหมดมาพิจารณา โดยมีข้อมูลคำ ดังนี้

ลาว 'อาหารประเภทยา เนื้อสัตว์หรือผัก ที่สับละเอียด สุกหรือดิบก็ได้'

ก้อย	‘อาหารประเภทยำ เนื้อสัตว์หรือแมลง ไม่สับละเอียด คีบเท่านั้น’
ปั้ง ¹⁵	‘อาหารประเภทย่าง’
หนึ่ง	‘อาหารประเภทนี้’
จี	‘อาหารประเภทจี วางบนถ่านไฟ’
ต้ม	‘อาหารประเภทน้ำ มีผักน้อย รสไม่เข้มข้น’
แกง	‘อาหารประเภทน้ำ มีผักมาก รสเข้มข้น’
อ่อม	‘อาหารประเภทแกง แต่ใส่น้ำน้อย มีผักมาก’
อุ	‘อาหารประเภทอ่อม แต่มีผักน้อย’
ป่น	‘อาหารประเภทน้ำพริกเนื้อหรือปลา’
ซุบ	‘อาหารประเภทยำสุก’
แจ่ว	‘อาหารเครื่องจิ้ม’
ตำ	‘อาหารประเภทยำคิบ’
ส้ม	‘อาหารประเภทหมักดองเนื้อสัตว์หรือผัก’
หมั่ว	‘อาหารประเภทใส่กรอก ใส่ตะไคร้หั่นฝอย’

เพื่อพิสูจน์ว่าคำเหล่านี้เป็นคำกริยาหรือไม่ เราสามารถใช้วิธีทดสอบโดยเติมคำว่า บ่ หน้าคำนั้นในประโยค ดังนี้

เจ้าคือบ่ ..... กินสะ
 ‘คุณทำไมไม่ ..... กินซะ’

เช่น

เจ้าคือบ่ลาบกินสะ
 ‘คุณทำไมไม่ลาบกินซะ’

หากต้องการพิสูจน์ว่า ลาบ เป็นคำนามได้หรือไม่ เราสามารถใช้วิธีทดสอบโดยเติมคำว่า นี่ หลังคำนั้นในประโยค ดังนี้

.....นี่ไผ่เฮ็ด
 ‘.....นี่ใครทำ’

¹⁵ คำว่า ปั้ง ในอดีตหมายถึง ย่างโดยใช้ไม้หนึบ ไม้ที่ใช้หนึบเรียกว่า ไม้หีบ ในปัจจุบันถึงแม้จะมีตะแกรงแล้ว ก็ยังใช้คำว่า ปั้ง ได้ ส่วนคำว่า ย่าง ในภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ย่างโดยรมควันเหนือเตาไฟ เพื่อให้เนื้อสัตว์แห้งเป็นการถนอมอาหารวิธีหนึ่ง

เช่น ลาบนี้^{นี้}ไผ^{นี้}เฮ็ด
‘ลาบนี้^{นี้}ใคร^{นี้}ทำ’

ผลปรากฏว่า คำว่า ลาบ สามารถปรากฏหน้าคำคุณศัพท์ นี้^{นี้} ได้ จึงสรุปว่าเป็นคำนามได้

เมื่อได้ทำการทดสอบคำเรียกชื่อประเภทอาหารพื้นบ้านอีสานทั้งหมดแล้ว สามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เป็นกริยา กลุ่มที่เป็นได้ทั้งกริยาและนาม และกลุ่มที่เป็นนามเพียงอย่างเดียว ดังนี้

1) กลุ่มที่เป็นกริยาได้อย่างเดียว ได้แก่

ปิ้ง ‘ย่าง’ หนึ่ง ‘นั่ง’ จี ‘จี’ ขั่ว ‘คว่ำ’ คำ

2) กลุ่มที่เป็นได้ทั้งกริยาและนาม ได้แก่

ลาบ ก้อย ต้ม แกง อุ อ่อม ปั่น ชุบ

3) กลุ่มที่เป็นคำนามได้อย่างเดียว ได้แก่

แจ่ว ส้ม หม่ำ

การทดสอบนี้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ และตอบข้อสงสัยข้างต้นได้

16.3 การประสมคำประเภทสมาส

คำประสมประเภทสมาสหมายถึง คำประสมที่สร้างขึ้นจากกระบวนการสร้างคำในรูปแบบบาลี-สันสกฤต ทำให้โครงสร้างภายในคำประสมประเภทนี้ไม่เป็นไปตามโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาไทย กล่าวคือ ส่วนหลักจะปรากฏอยู่หลังส่วนขยาย นอกจากนี้ยังอาจแสดงร่องรอยการเชื่อมต่อโดยการออกเสียงประวัตรสนธิระหว่างส่วนประกอบภายในคำ จึงมักเรียกกันว่าคำสมาส หรือแสดงการสนธิกันระหว่างส่วนประกอบภายในคำ จึงมักเรียกกันว่า คำสนธิ คำประสมประเภทสมาสในภาษาไทยถิ่นอีสานส่วนใหญ่ยืมมาจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

พุทธะสาธุสะหนา	พุทธ+ศาสนา	‘พุทธศาสนา’
ลัทธิะบาน	รัฐ+บาล	‘รัฐบาล’

ลัดถะมนต์	รัฐ+มนตร์	‘รัฐมนตร์’
ลัดถะทำมะนูน	รัฐ+ธรรม+บุญ	‘รัฐธรรมบุญ’
ลาดสะกาน	ราช+การ	‘ราชการ’
วิคทะญาไล	วิทยา+ลัย	‘วิทยาลัย’
มหาวิคทะญาไล	มหา+วิทยา+ลัย	‘มหาวิทยาลัย’
อุดอนธานี	อุดร+ธานี	‘อุดรธานี’
มหาสาละคาม	มหา+สาร+คาม	‘มหาสารคาม’
สะกนนะคอน	สกล+นคร	‘สกลนคร’

16.4 การประสมคำประเภทคำซ้อน

การประสมประเภทคำซ้อน (semantic duplet / synonymous compound) หมายถึง การนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน ทำนองเดียวกัน หรือตรงข้ามกันได้ ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาเรียงต่อกันแล้วทำให้เกิดคำใหม่ ส่วนประกอบทั้งสองมีความสมดุลกัน ไม่ได้มีส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นส่วนหลักและอีกส่วนเป็นส่วนขยาย แต่ส่วนประกอบภายในทั้งสองส่วนหรือทุกส่วนมีน้ำหนักเท่าเทียมกันทางความหมาย และร่วมกันทำให้เกิดความหมายใหม่ของคำขึ้นมา

ลักษณะของการซ้อนคำนั้นมักจะซ้อนเป็นคู่ๆ ทำให้เกิดเป็นคำซ้อนประเภทสองคำ สี่คำ และหกคำ คำซ้อนส่วนใหญ่เป็นประเภทสองคำ นอกนั้นเป็นประเภทคำสี่คำหรือสองคู่ และประเภทหกคำมีน้อยกว่าประเภทอื่น ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

16.4.1 ชนิดคำของคำซ้อน

คำซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสานจำแนกตามของชนิดคำออกเป็น 2 ชนิด ดังต่อไปนี้

16.4.1.1 คำซ้อนที่เป็นคำนาม

คำซ้อนที่เป็นคำนามในประโยค เช่น

เขตแดน	‘เขตแดน’	(17)แม่น้ำโขงเป็นเขตแดนกันไทลาว ‘แม่น้ำโขงเป็นเขตแดนกันไทลาว’
ลื้อขวน	‘ลื้อขวน’	(18)ลื้อขวนเป็นของมีคม ‘ลื้อขวนเป็นของมีคม’

ผักนางอาจหญ้า ‘ผลหมากรากไม้’	(19)แม่ข้อยปลูก <u>ผักนางอาจหญ้า</u> ไว้หลาย ‘แม่ฉันปลูกผลหมากรากไม้ไว้มากมาย’
คู่ฮั่งคูมี ‘คูมั่งคูมี’	(20)พี่เมียคู่นั้นเป็น <u>คู่ฮั่งคูมี</u> อีหลี ‘พี่เมียคู่นั้นเป็นคู่มั่งคูมีจริงๆ’
ชื่อขามนามะกอน ‘ชื่อเสียงเรียงนาม’	(21)เข้ามี <u>ชื่อขามนามะกอน</u> ว่าจ้งใด ‘คุณมีชื่อเสียงเรียงนามว่าอย่างไร’

16.4.1.2 คำซ้อนที่เป็นคำกริยา

คำซ้อนที่ทำหน้าที่คำกริยาในประโยค เช่น

ข้องเกี่ยว ‘เกี่ยวข้อง’	(22)พวกเขาอย่าไป <u>ข้องเกี่ยว</u> กับยาบ้าเคื้อ ‘พวกเราอย่าไปเกี่ยวข้องกับยาบ้านะ’
คิดฮอดคิดถึง ‘คิดถึง’	(23)ข้อย <u>คิดฮอดคิดถึง</u> เจ้าหลาย ‘ฉันคิดถึงคุณมาก’
ขัดขวาง ‘ขัดขวาง’	(24)พ่อลุงอย่าไป <u>ขัดขวาง</u> มันเลย ‘ลุงอย่าไปขัดขวางมันเลย’
แข่งซักหักกระดูก ‘แข่งซักหักกระดูก’ บาปเฮา	(25)อย่า <u>แข่งซักหักกระดูก</u> เขาเลยสิเป็น ‘อย่าแข่งซักหักกระดูกเขาเลยจะเป็นบาป
แก้	ตัวเรา’
ทาเข้าหมิ่นปิ่นน้ำมัน ‘ทาขมิ้นควักน้ำมัน’	(26)ฟ้า <u>ทาเข้าหมิ่นปิ่นน้ำมัน</u> เข้าไวๆ ‘รีบแต่งเนื้อแต่งตัวเร็วๆเข้า’

16.4.2 ลักษณะความหมายของคำที่ซ้อนกัน

คำที่นำมาซ้อนกันมีความหมายที่เกี่ยวข้องกัน ดังต่อไปนี้

16.4.2.1 ความหมายเหมือนกัน

คำที่นำมาซ้อนกันนั้นหมายถึงสิ่งเดียวกันหรือเป็นอย่างเดียวกันหรือคล้ายกัน เช่น

มิดสะหาย	‘มิตรสหาย’
ซั๊บสมบัก	‘ทรัพย์สมบัติ’
เบ็งແງງ	‘ดูแล’
เพ่งเล็ง	‘มุ่งจะเอา’
งามสับ	‘งามสรรพ’
เขียนแต้ม	‘เขียนวาด’
บีบบังคับ	‘บีบบังคับ’
ผิวพัน	‘ผิวพรรณ’
เชื้อสาย	‘เชื้อสาย’
นบนอบ	‘น้อมไหว้’
ป่าวฮ้อง	‘ป่าวร้อง’
ยากไ้	‘ยากไร้’
พร้อมพั่ง	‘พร้อมพร้อม’
ทุกญาก	‘ทุกซั๊ก’

16.4.2.2 ความหมายในทำนองเดียวกัน

คำที่นำมาซ้อนกันนั้นมีความหมายเป็นไปในทำนองเดียวกันหรือพอที่จะจัดเข้าในกลุ่มเดียวกันได้ เช่น

ถั่วซาม	‘ถั่วซาม’
หญิบปักถักฮ้อย	‘เย็บปักถักร้อย’
ข่มเหง	‘ข่มเหงรังแก’
เด็กเล็กเด็กน้อย	‘พวกเด็ก’
ซักชวน	‘ซักชวน’
ปิ่นปัว	‘ปรนนิบัติ(ผู้ปวย)’
ใจคอ	‘ใจคอ’
เล็กน้อย	‘เล็กน้อย’

ญักมาน	‘ยักขั่มาร’
ไฮ่นา	‘ไฮ่นา’
สินทำ	‘ศีลธรรม’
แข่งขา	‘แข่งขา’
หน้าตา	‘หน้าตา’
เขตแดน	‘เขตแดน’
เมตดาปานิ	‘เมตดาปราณี’
แก้มคาง	‘แก้มคาง’
หุตา	‘หุตา’
ลูกหลาน	‘ลูกหลาน’
เนื้อโต	‘เนื้อตัว’
หลับนอน	‘หลับนอน’
ทุกฮ้อน	‘ทุกขัรฮ้อน’

16.4.2.3 ความหมายตรงกันข้าม

คำที่นำมาช้อนกันนั้นอาจมีความหมายเป็นคนละลักษณะหรือคนละฝ่ายกัน เช่น

ไก่ไก	‘ไกล่ไกล’
ผิดถึก	‘ผิดถูก’
ชั่วดี	‘ชั่วดี’
เป็นตาย	‘เป็นตาย’
ดีฮ้าย	‘ดีร้าย’
เก่าใหม่	‘เก่าใหม่’
หน้าหลัง	‘หน้าหลัง’
โคกน้ำ	‘บกน้ำ’
ผิดชอบ	‘ผิดชอบ’
อ้วนจ่อย	‘อ้วนผอม’
น้อยใหญ่	‘เล็กใหญ่’
กำขาว	‘คล้ำขาว’
สูงต่ำดำขาว	‘สูงต่ำดำขาว’

ตัดเป็นตัดตาย	‘ตัดเป็นตัดตาย’
เทื่อน้ำเทื่อหลัง	‘ทีหน้าทีหลัง’
ตื้นเล็กหนาบาง	‘ตื้นเล็กหนาบาง’
พอดีพอฮ้าย	‘ปานกลาง’
ถือเขาถือเฮา	‘ถือเขาถือเรา’
ฮ่วมทุกฮ่วมสุข	‘ร่วมทุกข์ร่วมสุข’
ออกหัวออกก้อย	‘ออกหัวออกก้อย’

16.4.3 จำนวนคำในคำซ้อนและการสัมผัส

เมื่อพิจารณาจำนวนคำที่นำมาซ้อนกันอาจมี 2 คำ 4 คำ หรือ 6 คำ และอาจมีการสัมผัสหรือไม่ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

16.4.3.1 คำซ้อน 2 คำ

คำซ้อน 2 คำ อาจมีทั้งแบบสัมผัสพยัญชนะต้น และแบบที่ไม่สัมผัส เช่น

แบบมีสัมผัส

กันคาย	‘ระคายคัน’
กอดเกี้ยว	‘กอดรัด’
ขีดขวาง	‘ขีดขัด’
แก่งขา	‘แข่งขา’
เจิงเคียด	‘เคื่องแค้น’
คัดเค่ง	‘เคร่งครัด’
ลูกหลาน	‘ลูกหลาน’
ฝนฟ้า	‘ฝนฟ้า’
งูเงี้ยว	‘งูเงี้ยว’
จ้อจั่น	‘กระชั้นชิด’
จ้งเจียว	‘พัวพัน’
ชมซ้อน	‘เชยชม’
ฟ้าวฝิ่ง	‘เร่ร่อน’
ช้วนชู	‘กำชู’

ต่างดาว	‘กระดำกระด่าง’
สิ่งเลื้อ	‘เลื้อผ้า’
เบียดบัง	‘ยักยอก’
ปิ่นปัว	‘ปรนนิบัติ’
มุ่นมี	‘ແຫລກລະເຢັຍດ’
มุดมอด	‘มั่วมอด’
ญ้องญ่อ	‘ชกช่อง’
ลนล้าว	‘รีบร้อน’
หน่อแนว	‘เชื้อสาย’
หิวหอด	‘หิวกระหาย’
อวดอ้าง	‘อวดอ้าง’
ลึงลาย	‘ลวดลาย’
ฮ้องฮอย	‘ร้องรอย’

แบบที่ไม่สัมผัส

ซ้างม้า	‘ซ้างม้า’
บ้านเมือง	‘บ้านเมือง’
เก็บเมี้ยน	‘เก็บรักษา’
คุกตะลาง	‘คุกตระวาง’
กั๊ยม	‘กั๊ยม’
พาสีอากรอน	‘ภาษีอากร’
ปากค่อ	‘ปากค่อ’
คั้จ้ง	‘โต้แย้ง’
เคือคฮ้อน	‘เคือคร้อน’
ตัดสิน	‘ตัดสิน’
ตายคั้บ	‘ตายราบคาบ’
เนื้อโต	‘เนื้อตัว/ร่างกาย’
แลงงาย	‘เข้าเย็น’
เว้าจา	‘พูดจา’

สุกคิบ	‘สุกคิบ’
อุมชู	‘อุปถัมภ์’
อั่งมี	‘มั่งมี’
ฮักแพง	‘รักใคร่ถนุถนอม’
ม่วนชื่น	‘สนุกสดชื่น’
โฮแซว	‘ส่งเสียงโห่ร้อง’

16.4.3.2 คำซ้อน 4 คำ

คำซ้อน 4 คำ มักประกอบด้วยคำ 4 คำที่แยกเป็น 2 คู่ มีทั้งแบบสัมผัส ไม่มีสัมผัส และแบบกล่าวซ้ำคำ เช่น

ตัวอย่าง คำซ้อนที่มีเสียงสัมผัสระหว่างพยางค์ที่ 2 กับ 3 เช่น

ทุกโสกโลกไฟ	‘ทุกข์โสกโรครภัย’
เว้าฮ้ายปายลี	‘ไส่ร้ายปายลี’
โบกปัดพัควี	‘โบกปัดพัควี’
สอบสวนทวนควม	‘สอบสวนทวนความ’
อกใหม่ไส้ขม	‘อกใหม่ไส้ขม’
ลวบลัดคัดควม	‘รวบรัดคัดความ’
กบ่ก่ายลายควม	‘พลิกคำพูด’
ไก่อัดลัดเลียง	‘ไก่อัดเลียง’
ซ้อยซำมำไซ้	‘ทาสรับใช้’
เขาะขอคลอกเล็ม	‘เอาทุกสิ่งทุกอย่าง’
จีตักมักได้	‘ชอบตักตวง’
จีฮ้ายท่ายเป	‘จีรวจีเห่’
คำขายหางยมีอ	‘ทำการค้าขาย’
คำคิ่นบีนบาก	‘สู้นทนลำบากตลอดคืน’
จูดจีสีไฟ	‘จูดไฟ’
จ้งไฮไฟไหม้	‘จัญไร’
จ่อยเหลื่องเฟื่องบวบ	‘พอมซิดคล้ายมะเฟื่อง บวบ’

เจ้านายพายเฮือ	‘ผู้เป็นเจ้าเป็นนาย’
ดีลวดกวดเพียง	‘ดีเสมอ ไม่ขำเกรง’
ตุกเดินเอ็นปาว	‘ปลุกให้ตื่นด้วยการร้องเสียงดัง’
ทุกญากปากหมอง	‘ยากจน’
ปักกุ่มชุมเย็น	‘ดูแลรักษาให้อยู่เป็นสุข’
ปากไกไผ่คัง	‘เลื่องลือ’
ฝักนางอาจหล้า	‘พืชผักต่างๆ’
โผดมานทานฮ้าย	‘โปรดमार ทานร้าย=ให้อภัย’
ไม้อ่อนท่อนปาย	‘เด็กที่เกิดรุ่นหลัง’
ญีคญาวคาวญีออน	‘ไกลมาก’
เว้าหาจจอด	‘พูดถึง’
สมมาลาโทค	‘ขอขมาลาโทษ’
พี่น้องป้อปาย	‘พี่น้องบริวาร’
เลียงเหลือเกืออิม	‘เลียงอย่างอิมหน้าสำราญ’
สะอื้นทั้นซวง	‘ถอนใจสะอื้น’
ลำทาบนาบเต็ง	‘บังคับกดขี่’
ลีทนหนนวย	‘รำคาญ เบื่อหน่าย’
แอบอิงสิงกัน	‘พึ่งพาอาศัยกัน’
ฮั่วสวนลวนปิ่น	‘เรือกสวนไร่นา’
หมูเห็ดเป็ดไก่	‘หมูเห็ดเป็ดไก่’
ญิบปักถักฮ้อย	‘เย็บปักถักร้อย’
ถั่วยโถโอซาม	‘ถั่วยโถโอซาม’
ด๊ับไตไล่ฟุง	‘ด๊ับไตไล่ฟุง’
น้อยหน่มซุ่มกำ	‘ยังไม่แก่’
หอมโฮยฮอดฮ่วง	‘หอมตลบอบอวล’
ข่มเหงเต็งเต็ก	‘กดขี่ข่มเหง’
ตัดพ่อตัดลูก	‘ตัดพ่อตัดลูก’

ตัวอย่าง คำซ้อน 4 คำแบบไม่มีสัมผัส เช่น

ช้างม้าวัวควาย	‘ช้างม้าวัวควาย’
กุ้งหอยปูปลา	‘กุ้งหอยปูปลา’
ตื้นเล็กหนาบง	‘ตื้นล็กหนาบง’
บวคแก่กินเหิง	‘บวชนานกินนาน’
พี่น้องบ้านเมือง	‘พี่น้องบ้านเมือง’
อื้อดอยากทุกญาก	‘อื้อดอยากทุกข์ยาก’

ตัวอย่าง คำซ้อน 4 คำแบบมีความหมายขนานกันเป็นคู่ เช่น

ตื้นเด็กลูกเข้า	‘ตื้นด็กลูกเข้า’
เนื้อชุ่มหนังมัน	‘เนื้อชุ่มหนังมัน=เปล่งปลั่งสดใส’
บ้านเกิดเมืองนอน	‘บ้านเกิดเมืองนอน’
ปากกว้างคางขวาง	‘ปากกว้างคางขวาง’

ตัวอย่าง คำซ้อน 4 คำ แบบที่มีการกล่าวซ้ำคำที่ 1 กับคำที่ 3 เช่น

กลางเกล้ากลางสิบ	‘กลางเกล้ากลางสิบ=ครึ่งๆ กลางๆ’
กินเฮือกินเฮง	‘กินเหิงกินแรง=เอาโรคเอาเปรียบ’
จี๋โบกจี๋เบ๊	‘ชอบเล่นการพนัน โบกเบี้ย’
เจียวแดคเจียวลม	‘กรำแดคกรำลม’
คิดค้อยคิดแคง	‘คิดถ่อถั่ว’
คู่สร้างคู่แปลง	‘คู่สร้างคู่แปลง=คู่สร้างคู่สม’
ตอบหมอบตอบขา	‘นั่งอย่างนอนน้อม’
ตาชู้ตาชั้น	‘จ้องมองจนตาไม่กระพริบ’
ตาบอดตาจาว	‘ตาบอดตาถั่ว’
ตาบฮ้างตาบหม้าย	‘ลดราคาสินสอดเมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นหม้าย’
คำอืดคำก่อ	‘แรกๆ’
นอกอีคนนอกทาง	‘นอกกริตนอกรอย’
น้ำหนูน้ำตา	‘น้ำหูน้ำตา’
บีนบกบีนบก	‘กระเสือกกระสน’
ผู้ป่าวผู้แพว	‘เหล่าคนหนุ่ม’

ผู้แต่ผู้สาว	‘เหล่าคนสาว’
พอดีพอดฮ้าย	‘พอดีพอดร้าย’
โศดปากโศดคำ	‘เหลือเกินปากคำ=พูดล่วงเกิน’
แม่เก่าแม่หลัง	‘แม่เชื้อ’
เว้าญากเว้าชา	‘บอกยากบอกเย็น’
สั่งค้องสั่งแกง	‘สั่งแล้วสั่งอีก’
เสียหน่อเสียแนว	‘เสียชื่อเสียวงศ์ตระกูล’
เอาเวียกเอางาน	‘เอาการเอางาน’
ฮามแลงฮามงาย	‘อดมือกินมือ’
อ่อนเอิกอ่อนใจ	‘อ่อนนอกอ่อนใจ’
หลายหมอหลายควม	‘มากหมอมากควม’
อืดข้าวอืดน้ำ	‘ไร้ข้าวไร้น้ำ’
ญิบหูญิบตา	‘ขยิบหูขยิบตา’
น้ำมุน้ำมตา	‘น้ำมุน้ำตา’
ปากหอยปากปู	‘ปากหอยปากปู’
หน้าสิ่วหน้าขวน	‘หน้าสิ่วหน้าขวน’
ผิดฝาผิดโต	‘ผิดฝาผิดตัว’
กินล้างกินผาน	‘กินล้างกินผลาญ’
กินคืออยู่ดี	‘กินคืออยู่ดี’

16.4.3.3 คำซ้อน 6 คำ

คำซ้อนที่ประกอบด้วยคำ 6 คำ โดยที่บางคำอาจมีมากกว่า 1 พยางค์ก็ได้ คำซ้อน 6 คำ จะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนละ 3 คำ มักมีเสียงสัมผัสระหว่างส่วนหน้ากับส่วนหลังและกล่าวคำซ้ำกันอยู่ในส่วนทั้งสองส่วนนั้นด้วย เช่น *คดในข้อ งอในกระดูก* คำว่า *ข้อ* และ *งอ* สัมผัสกัน และกล่าวซ้ำคำว่า *ใน*

ตัวอย่าง คำซ้อน 6 คำ

<i>คดในข้อ งอในกระดูก</i>	‘คดในข้อ งอในกระดูก’
<i>เลือกหมองฮัก มักหมองซัง</i>	‘เลือกที่รักมักที่ซัง’
<i>จับบ่ได้ ไต่บ่ทัน</i>	‘จับไม่ได้ ไต่ไม่ทัน’

ข้าบ่ตาย ขายบ่รอด	‘ฆ่าไม่ตาย ขายไม่รอด’
กำแพงมีหู ปีกตูมีช่อง	‘กำแพงมีหู ประตูมีช่อง’
ทาเข้าหมิ่น ปั้นน้ำมัน	‘ทาขมิ้น คั่วก้น้ำมัน=แต่งเนื้อแต่งตัว’
มอบไล่ตัก หักไล่พา	‘ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์’
อัดฮิ้นปี ฮีฮิ้นแคน	‘ปิดลิ้นของปี บีบลิ้นของแคน=ปิดบัง’
เจ้าพะเคด นายพะคุณ	‘เจ้าพระเดชพระคุณ’
กั้นบ่เข้า คายบ่ออก	‘กลืนไม่เข้าคายไม่ออก’

16.4.5 ที่มาของคำที่ซ้อนกัน

คำที่นำมาซ้อนกันอาจเป็นคำคำไทยซ้อนคำไทย คำไทยซ้อนกับคำต่างประเทศ หรือคำต่างประเทศซ้อนกันเอง ดังต่อไปนี้

16.4.5.1 คำไทยซ้อนคำไทย

คำไทยซ้อนคำไทย ยังสามารถจัดประเภทย่อยลงไปอีก ได้แก่

1) คำภาษาไทยถิ่นอีสานซ้อนคำภาษาไทยถิ่นอีสาน เช่น

กุ่มหุ้ม	‘คุ้มครอง’
เขาะขอด	‘เอาทุกอย่าง’
เจิงเคียด	‘เคื่องแค้น’
คั่วเคีย	‘ไขว่คว้า’
จุ่มเจื้อ	‘เทือกเถาเหล่ากอ’
ชมซ้อน	‘อยู่ร่วม’
ชวนโซ้	‘โซ่ตรวน’
ม่วนชื่น	‘สนุกสนาน’
คำอิดคำก่อ	‘ครั้งแรกๆ’
หมุ่นมี	‘แหลกละเอียด’
เป่าคาย	‘เป่าเป่ลิ้ว’
ผายโผด	‘เมตตาปราณี’
วังเวิน	‘วังคังน้ำ’

แลงงาย	‘คำเช่า’
เว้าจา	‘พูดจา’
ส้างแปง	‘สร้างแปลง’
หะหวาง	‘โล่งใจ’
หั่วแฮก	‘ครั้งแรก’
หิวหอด	‘หิวกระหาย’
เหื่อแฮง	‘พละกำลัง’
อุกอ้ง	‘กลัดกลุ้ม’
โอ้อ่าว	‘รำพันถึง’
ฮักแพง	‘รักใคร่’
โฮแซว	‘สนุกสนาน’
แนวเฮ็ดแนวส้าง	‘สิ่งที่ทำ’
แนวเสบแนวจัน	‘มหรสพสมโภช’
แนวม่วนแนวซัน	‘สิ่งสนุกสนาน’
แนวเว้าแนวจา	‘คำพูดคำจา’
หมุ่นมีดีแหลก	‘แหลกละเอียด’
เว้านัวห้วม่วน	‘สรวลเสเฮฮา’

2) คำไทยถิ่นอีสานซ้อนคำไทยมาตรฐาน เช่น (คำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำไทยถิ่นอีสาน)

แก้ <u>เ้า</u>	‘แก้เฒ่า’
เก็บ <u>ำ</u>	‘เก็บงำ’
ข่ม <u>เหง</u>	‘ข่มเหง’
พั <u>ค</u> วี	‘พัควี’
เก็บ <u>เมี้ยน</u>	‘เก็บรักษา’
กั <u>ว</u> กุก	‘รบกวน’
งม <u>ำ</u>	‘เอาใจใส่’
งู <u>เงี้ยว</u>	‘งูเงี้ยว’
จิด <u>าง</u>	‘จิดจาง’
แต่ <u>ง</u> เื้อ	‘ตกแต่ง’

<u>ตัดถิ่น</u>	‘ตัดถิ่น’
<u>สอคนแนม</u>	‘สอคนแนม’
<u>มุดมอด</u>	‘ลอดเข้าไป’
<u>เจ็บท้องบ้องไส้</u>	‘ปวดท้องปวดไส้’
<u>ตัดตีนสินมือ</u>	‘ตัดมือตัดตีน’
<u>ตาบอดตาจาว</u>	‘มองไม่เห็น’
<u>เจ็ดหลาบ</u>	‘เจ็ดหลาบ’
<u>บาดแพ</u>	‘บาดแผล’
<u>จืดจ๋อ</u>	‘จืด’
<u>ลุ่มล่าง</u>	‘ข้างล่าง’
<u>เวียงงาน</u>	‘การงาน’
<u>เลิงสาง</u>	‘รุ่งสาง’
<u>ฮั่งมี</u>	‘ร่ำรวย’
<u>ฮ้างหม้าย</u>	‘หม้าย’
<u>แอ้มแปะ</u>	‘พึงพาอาศัย’
<u>ฮืดทาง</u>	‘จารีต’
<u>ฮืดท่า</u>	‘กระทำ’
<u>ขี้สอต่อแหล</u>	‘ขี้สอต่อแหล’
<u>กะเบือเหลือใจ</u>	‘เบือนหน้ากลืนไม่เข้าคายไม่ออก’

3) คำไทยมาตรฐานซ้อนกับคำไทยมาตรฐาน ซึ่งภาษาไทยถิ่นอีสานยืมมาใช้ เช่น

จับจี	เท่าเทียม	กั๊ยืม	ปากคอ
บ้านเมือง	ฝนฟ้า	ญุกเว็น	โอบอุ้ม
ขาดเหลือ	กคจี	เลื้อยซา	ถ่มคำ
ข้องแวง	เกี่ยวพัน	อิงแอบ	หึ่งหวง
อ่อนนุ่ม	หุตา	สืบสวน	ผ่อนผัน

16.4.5.2 คำไทยซ้อนกับคำต่างประเทศ

คำไทยที่ซ้อนกับคำต่างประเทศ มีทั้งคำไทยที่ซ้อนกับคำภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร ซึ่งภาษาไทยถิ่นอีสานยืมมาจากภาษาไทยมาตรฐานอีกชั้นหนึ่ง เช่น (คำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำไทย)

ฐาน	<u>ข้าทาด</u>	<u>ปกปักักสา</u>	<u>เล็กลงคาม</u>	<u>เค้านุน</u>
	<u>แก่นสาน</u>	<u>เผ่าพัน</u>	<u>จงฮักักคี</u>	<u>อบอวน</u>
	<u>ขอบเขต</u>	<u>ผิวพัน</u>	<u>ขู่เข็น</u>	<u>ส ำ บ</u>
	<u>หมิ่นปะหมาด</u>	<u>อิมหนำสำลาน</u>	<u>สะลักสำคัน</u>	<u>โจ น ผู้ ล ำ ย</u>
สิน	<u>พูดผี</u>	<u>จิตใจ</u>	<u>ทิดทาง</u>	<u>ชั บ</u>
	<u>ทุกญาก</u>	<u>ไฟพล</u>	<u>พ้อมเพียง</u>	
	<u>จะจัดปัดเป่า</u>			
	<u>ล้างผาน</u>	<u>ซื้อตง</u>	<u>สะแหงหา</u>	

16.4.5.3 คำต่างประเทศซ้อนกัน

คำต่างประเทศที่ซ้อนกัน อาจมีทั้งคำบาลีสันสกฤตซ้อนกัน หรือ คำเขมรซ้อนกัน หรือคำบาลีสันสกฤตซ้อนกับคำเขมร เช่น

<u>ญักมาน</u>	<u>พาฮีอาทอน</u>	<u>สินท่า</u>	<u>สาบดสาบาน</u>
<u>ประเทศชาด</u>	<u>ทุกโสกลโลกไฟ</u>	<u>ขับสมบัต</u>	<u>อานาเขต</u>
<u>บุญคุณ</u>	<u>คำหนิติเตียน</u>	<u>ละเอียดละออ</u>	<u>เขตแดน</u>

16.5 การประสมคำประเภทคำซ้ำ

คำซ้ำ (Reduplicate) เกิดจากการซ้ำคำ โดยการนำคำเดิมมาซ้ำกันอย่างน้อย 2 ครั้ง ทำให้เกิดคำใหม่ ซึ่งมีความหมายใหม่ ความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นนี้อาจแตกต่างจากความหมายของคำเดิมมาก หรืออาจเป็นเพียงการเปลี่ยนนัยหรือเปลี่ยนน้ำหนักของความหมายจากคำเดิมก็ได้

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2552) พบว่าชนิดคำที่ซ้ำได้ในภาษาไทยมาตรฐานมี 4 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำปริมาณ และ คำคุณศัพท์ ภายหลังได้พบเพิ่มเติมว่าคำวิเศษณ์สามารถซ้ำคำได้ด้วย นอกจากนี้ คำที่เป็นผลลัพธ์จากกระบวนการซ้ำคำอาจเปลี่ยนชนิดของคำไปจากคำเดิมหรือคงชนิดของคำคงเดิมไว้ก็ได้ (โปรดดูเล่มที่ 1 บทที่ 17 การซ้ำที่เปลี่ยนชนิดของคำ)

ดังนั้นจึงสามารถแบ่งประเภทของคำซ้ำตามการคงชนิดของคำได้เป็น 2 ชนิด คือ การซ้ำที่คงชนิดของคำเดิม และการซ้ำที่เปลี่ยนชนิดของคำเดิม นอกจากนี้ยังพบว่าการซ้ำคำอาจซ้ำรูปเดิมหรือเปลี่ยนรูปซึ่งจะมีผลต่อความหมายของคำนั้น ดังจะได้กล่าวต่อไป

อนึ่งการเขียนแสดงคำซ้ำรูปเดิมจะใช้ไม่ยืมก เช่น เค็กๆ ส่วนการเขียนแสดงการเปลี่ยนรูปจะเขียนตามรูปที่เปลี่ยน เช่น เค็ก เค็ก

16.5.1 ประเภทของคำซ้ำในภาษาไทยถิ่นอีสาน

คำซ้ำในภาษาไทยถิ่นอีสานแบ่งออกเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกับภาษาไทยมาตรฐาน ได้แก่ คำซ้ำที่คงชนิดของคำเดิม และคำซ้ำที่เปลี่ยนชนิดของคำเดิม

16.5.1.1 คำซ้ำที่คงชนิดของคำเดิม

คำซ้ำที่คงชนิดของคำเดิมปรากฏได้ทั้งในคำนาม คำกริยา คำปริมาณ คำคุณศัพท์ และคำวิเศษณ์

1) คำนาม

การซ้ำคำนามทำให้มีความหมายใหม่ ดังนี้

ก. บอกความเป็นพหูพจน์ เช่น

(27) <u>แกแล้วกะอยู่กับลูกๆ หลานๆ</u>	‘แกแล้วก็อยู่กับลูกๆ หลาน’
(28) <u>อยู่นี้มีแต่ยายๆ น้องๆ เฮา</u>	‘อยู่นี้มีแต่พี่ๆ น้องๆ เรา’
(29) <u>พวกสาวๆ ไปไสหมิดหน่อ</u>	‘พวกสาวๆ ไปไหนหมิดหน่อ’
(30) <u>ไผๆ กะไปเบ็งบั้งไฟพะญานากหมิด</u>	‘ใครๆ ก็ไปดูบั้งไฟพญานาคหมิด’
(31) <u>อีหญ้งๆ กะให้แต่กูเฮ็ด</u>	‘อะไรๆ ก็ให้แต่ฉันทำ’

ข. บอกการนับที่แยกเป็นส่วนๆ เมื่อซ้ำคำนามประเภทลักษณนาม เช่น

(32) <u>อีอันนี้ เบ็งขงมันสิกินเข้าหมิดเป็นกระสอบๆ ฟุ่นละ</u>	‘ขายนี ดูท่าจะกินข้าวหมิดเป็นกระสอบๆ ฟุ่นแหละ’
(33) <u>จุดบั้งกะ โทกเหล้นหมิดเป็นพวงๆ</u>	‘จุดประทัดเล่นหมิดเป็นพวงๆ’
(34) <u>ปาดขึ้นเป็นต่อนๆ แซ่เพี้ยไว้ก่อนเด้อ</u>	‘ปาดเนื้อเป็นชิ้นๆ แซ่เพี้ยไว้ก่อนนะ’
(35) <u>ควแล้วกะแบ่งเป็นพุดๆ ไว้ขายให้ไทบ้าน</u>	

‘ชำแหละแล้วก็แบ่งเป็นส่วนๆ ไว้ขายให้ชาวบ้าน’

ค. บอกการประมาณจำนวน เช่น

(36) ลุงซ้อย ลาวชื่อเลขหมัดเป็นพันๆ สูงวด

‘ลุงฉัน เขาชื่อหอยหมัดเป็นพันๆ ทุกงวด’

2) คำกริยา

ก. ให้ความหมายการกระทำซ้ำๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น

(37) ฟังๆ เบิ่งกะคือของมันอยู่เคะ

‘ฟังๆ ดูก็เข้าท่าของมันอยู่นะ’

(38) นั่งๆ อยู่ ผั่นคดแป้คออก

‘นั่งๆ อยู่ก็ผายลมปั้คออก’

(39) ตื่นขึ้น มาคือจ้งเมาๆ อยู่หน่อ

‘ตื่นขึ้นมาทำไมจ้งเมาๆ อยู่หน่อ’

ข. ให้ความหมายในการรีบเร่งกระทำให้เสร็จโดยเร็ว เช่น

(40) กินๆ เข้าไปโศด อย่าเว้าหลาย

‘กินๆ เข้าไปเลย อย่าพูดมาก’

(41) เกาๆ ให้หน่น มันคันคักแท้

‘เกาๆ ให้หน่นอย มันคันมากจริง’

3) คำคุณศัพท์

การซ้ำคำคุณศัพท์เพื่อบ่งชี้ลำดับที่ หรือปริมาณ เช่น อื่นๆ คำอิดๆ กั่วๆ

(42) คนอื่นๆ ไปโศด

‘คนอื่นๆ ไปไหนหมด’

(43) อายุลาวสามสิบ กั่วๆ

‘อายุเขาสามสิบกว่าๆ’

(44) ลาวไปลงคะแนน เป็นผู้คำอิดๆ

‘เขาไปลงคะแนนเป็นคนแรกๆ’

4) คำปริมาณ

การซ้ำคำปริมาณเพื่อบ่งชี้การประมาณ เช่น เกือบๆ หลายๆ

(45) ดินแถวนี้ ราคาเกือบๆ ล้าน

‘ดินแถวนี้ ราคาเกือบๆ ล้าน’

(46) หลายๆ คนมา ฮอดแล้ว

‘หลายๆ คนมาถึงแล้ว’

5) คำวิเศษณ์

การซ้ำคำวิเศษณ์ เพื่อบ่งชี้ความหมาย เช่น

(47)มือนีเจ้าว่าน่านม่น <u>น้อยๆ</u> แทน	‘วันนี้ คุณพุดกับมันเบาๆ น้อย’
(48)ชกบาด <u>จังๆ</u> แทนน่า	‘ชกที่จังๆ น้อยน่า’
(49)แซบ <u>แท้ๆ</u> เนาะ	‘อร่อยจริงๆ นะ’

การซ้ำคำวิเศษณ์ เพื่อบอกการกระทำต่อเนื่อง เช่น

(50)ลาวมาหา <u>ซ้อยอยู่เลื้อยๆ</u> อยู่	‘เขามาหาฉันอยู่เรื่อยๆ’
(51)ใส่ป่าแดง <u>หมิ่นตึ้งๆ</u> อยู่	‘ใส่ปลาร้าหมิ่นตึ้งๆ’
(52)กะปอม <u>ตอดเงาจ้อๆ</u> อยู่	‘กึ่งกำผกหัวหงิกๆ’
(53)ลาว <u>หัวเหะๆ</u> อยู่	‘เขาหัวเราะหึๆ’
(54)เขียด <u>อึ้งแอ็บๆ</u> อยู่	‘เขียดร้องแอ็บๆ’

16.5.1.2 การซ้ำคำที่เปลี่ยนชนิดของคำ

การซ้ำคำสามารถทำให้ชนิดของคำเปลี่ยนแปลงได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) คำกริยาที่เกิดจากการซ้ำคำนาม โดยให้ความหมายใหม่ เช่น

หมู	(55)เลื่องนี้ <u>หมูๆ</u> อยู่แล้ว	‘เรื่องนี้น่าอยู่แล้ว’

2) คำกริยาที่เกิดจากการซ้ำคำคุณศัพท์ โดยการเน้นเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกัน เช่น

แซบ	(56)คำหมาก <u>หุ้งคกนี้ แซ่บแซบ</u>	‘ส้มตำครกนี้ อร่อยอร่อย’

3) คำคุณศัพท์ที่เกิดจากการซ้ำกริยา ให้ความหมายต่างๆ กันตามบริบท ดังนี้

ก. คำคุณศัพท์ บอกความไม่ชัดเจน เช่น

<u>อันน้อยๆ</u>	‘อันเล็กๆ’
<u>หน้าเห่ลี้ๆ</u>	‘หน้าคล้ำๆ’
<u>หน้านวนๆ</u>	‘หน้าवलเนียน’
<u>โตจ้อยๆ</u>	‘ตัวผอมๆ’
<u>คั้งแปๆ</u>	‘จุกแบนๆ’

ข. คำคุณศัพท์ ไม่ระบุระยะเวลาชัดเจน เช่น

ญาม <u>เด็ก</u> ๆ	‘ตอน <u>เด็ก</u> ๆ’
แต่ <u>สว</u> ๆ	‘ตั้งแต่ <u>สว</u> ๆ’
ญาม <u>แสง</u> ๆ	‘ตอน <u>เย็น</u> ๆ’

ค. คำคุณศัพท์ เน้นความหมายคำกริยาเดิม เช่น

หน่วย <u>เหิม</u> ๆ	‘ <u>ลูก</u> ห้ามๆ’
เอียน <u>เป็น</u> ๆ	‘ปลา <u>ไหล</u> เป็นๆ’
เพง <u>ม่วน</u> ๆ	‘เพลง <u>ไฟ</u> ระๆ’
แนว <u>กินแซบ</u> ๆ	‘ของ <u>กิน</u> อร่อยๆ’

4) คำคุณศัพท์ที่เกิดจากการซ้ำคำนาม ให้ความหมายใหม่ เช่น

ของ <u>กล้วย</u> ๆ	‘ของ <u>ง่าย</u> ๆ’

5) คำคุณศัพท์ที่เกิดจากการซ้ำคำนาม ให้ความหมายโดยประมาณ เช่น

แนว <u>กินน้ำ</u> ๆ	‘ <u>อาหาร</u> น้ำๆ’
หน้า <u>ตาญี่ปุ่น</u> ๆ	‘หน้า <u>ตาญี่ปุ่น</u> ๆ’

6) คำบุพบทที่เกิดจากการซ้ำคำนาม ให้ความหมายไม่เจาะจง เช่น

อยู่ <u>ญาน</u> ๆ <u>ไค้ง</u> นี้	‘ <u>ย่าน</u> ๆ <u>ไค้ง</u> นี้’
อยู่ <u>แฉว</u> ๆ <u>เฮือน</u> นี้	‘ <u>แฉว</u> ๆ <u>บ้าน</u> นี้’
อยู่ <u>หลัง</u> ๆ <u>นา</u> ติด <u>คำ</u>	‘อยู่ <u>หลัง</u> ๆ <u>นา</u> ติด <u>คำ</u> ’

7) คำบุพบทที่เกิดจากการซ้ำคำกริยา ให้ความหมายไม่เจาะจง เช่น

อยู่ <u>เลาะ</u> ๆ <u>ฮั่ว</u>	‘อยู่ <u>แฉว</u> ๆ <u>เร็ว</u> ’ (เลาะ=เตร)

8) คำวิเศษณ์ที่เกิดจากการซ้ำคำกริยาบอกสภาพ ให้ความหมายคำกริยาเดิม เช่น

ญ่าง <u>ไว</u> ๆ	‘ <u>เดิน</u> เร็วๆ’
นอน <u>ซื่อ</u> ๆ	‘ <u>นอน</u> เฉยๆ’
ญ่าง <u>ซื่อ</u> ๆ	‘ <u>เดิน</u> ตรงๆ’

ญ่าง <u>เจี๊ญ</u>	‘เดินตรงๆ’ (ถิ่นสกลนคร นครพนม)
เว้า <u>ง่าย</u>	‘พูดง่ายๆ’
อัด <u>แจบ</u>	‘ปิดสนิทๆ’
ปาด <u>เพียง</u>	‘ปาดเสมอๆ กัน’

9) คำวิเศษณ์ที่เกิดจากการซ้ำคำกริยา ให้ความหมายใหม่ เช่น

<u>ไป</u> ๆ มันกะเซา	‘ในที่สุด มันก็หยุดอยู่’
<u>อยู่</u> ๆ มันกะฮาก	‘ทันใดมันก็อาเจียน’
<u>เอ็ดพอ</u> <u>เกี๊ม</u>	‘ทำพอครึ่งๆ กลางๆ’ (เกี๊ม=ของเหลวเริ่มจับตัว)

10) คำวิเศษณ์ที่เกิดจากการซ้ำคำนาม ให้ความหมายใหม่

หมา	<u>เว้าหมา</u>	‘พูดซู่ๆ’

11) คำวิเศษณ์ที่เกิดจากการซ้ำคำบุพบท ให้ความหมายไม่ชัดเจน ไม่เจาะจง เช่น

<u>เข้าไปใน</u> ๆ แหน่	‘เข้าไปข้างในๆ หน่อย’
<u>วางอยู่</u> <u>อิม</u> ๆ ฟั้น	‘วางอยู่ริมๆ โนน’

16.5.2 ความหมายของคำซ้ำที่เกิดจากการซ้ำเสียงบางส่วน

การซ้ำคำอาจซ้ำทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ ดังนั้นการซ้ำคำอาจแบ่งประเภทตามความสมบูรณ์ของการซ้ำคำเป็น 2 ประเภท คือ การซ้ำสมบูรณ์ (complete reduplication) และการซ้ำบางส่วน (partial reduplication)

การซ้ำสมบูรณ์¹⁶ หมายถึง การซ้ำเหมือนคำเดิมทุกประการ ทำให้เกิดคำซ้ำสมบูรณ์ คือ คำซ้ำที่นำคำเดิมมาซ้ำโดยที่ไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นส่วนที่ซ้ำจึงเหมือนคำเดิมทุกประการ การซ้ำสมบูรณ์ทำให้เกิดคำใหม่ได้ หรือ เปลี่ยนความหมาย หรือนำหนักคำเดิมก็ได้ ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วทั้งหมดในข้อ 16.5.1

¹⁶ การซ้ำสมบูรณ์อาจมีรูปเหมือนกับการใช้ซ้ำ (repetition) ซึ่งเป็นการกล่าวคำเดิมซ้ำๆ ต่อเนื่องกันไปเช่น *เฮ้ พวกเรา ผู้ ผู้ ผู้* กรณีเช่นการใช้ซ้ำนี้ถือว่าเป็นเรื่องระดับวากยสัมพันธ์ ไม่ใช่กระบวนการสร้างคำในระดับคำ

การซ้ำบางส่วน หมายถึง การซ้ำโดยมีบางส่วนต่างออกไปจากคำเดิม มักเป็นเสียงวรรณยุกต์หรือเสียงสระ ทำให้เกิดการซ้ำบางส่วน คือ คำในส่วนที่ซ้ำมีการแปลงไปจากคำดั้งเดิม คำซ้ำประเภทนี้ไม่สามารถใช้บ่อยมากแสดงการซ้ำได้เนื่องจากส่วนประกอบของคำมีลักษณะการออกเสียงต่างกัน ในข้อ 14.5.2 นี้ จะได้วิเคราะห์ความหมายที่เกิดขึ้นจากการซ้ำบางส่วนของคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งมีการซ้ำบางส่วนแบ่งเป็น 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1) ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหน้าคำดั้งเดิมและแปลงระดับเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสูง
- 2) ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหลังคำดั้งเดิมและเปลี่ยนเสียงสระ
- 3) ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหน้าคำดั้งเดิมและเปลี่ยนเสียงสระเป็น ออ + ก
- 4) ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหลังคำดั้งเดิมและเปลี่ยนเสียงสระหลังเป็นสระหน้า

16.5.2.1 ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหน้าคำดั้งเดิมและแปลงระดับเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสูง

การซ้ำที่ปรากฏข้างหน้าคำดั้งเดิมและแปลงระดับเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสูง อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนชนิดของคำ เปลี่ยนความหมาย หรือ เน้นความหมายเดิมมากขึ้นก็ได้ ดังนี้

ก. คำนาม เปลี่ยนเป็นกริยาและเพิ่มความหมายว่ามาก เช่น

(57) <u>สาวผู้</u> นี้หน้าตา <u>ผล่งผล่ง</u> เนาะ	‘สาวคนนี้หน้าตาออกฝรั่งมากนะ’
(58) <u>อ้าย</u> นี้ <u>บ้านนอกบ้านนอก</u>	‘หนุ่มนี้เซซมาก’

ข. คำกริยา เพิ่มความหมายว่ามากขึ้น เช่น

(59) <u>มือ</u> นี้ <u>นอนนอน</u> กะป้อม	‘วันนี้นอนมากก็ไม่อึด’
(60) <u>มือ</u> นี้ <u>ข้อย</u> <u>เมื่อยเมื่อย</u>	‘วันนี้ ฉันเหนื่อยมาก’
(61) <u>หน้า</u> เจ้า <u>แหล่แหล่</u>	‘หน้าคุณคล้ำมาก’
(62) <u>ข้อย</u> <u>ขี้เคียดขี้เคียด</u> เจ้า	‘ฉันรังเกียจคุณมาก’
(63) <u>ข้อย</u> <u>บ่มักบ่มัก</u> ทุเลียน	‘ฉันไม่ชอบทุเรียนมาก’
(64) <u>ข้อย</u> <u>จื้อจื้อ</u> หน้ามัน	‘ฉันจำหน้ามันได้มาก’

ค. คำกริยา เปลี่ยนเป็น คำวิเศษณ์และเพิ่มความหมายว่ามากขึ้น เช่น

(65) <u>ลาว</u> ไป <u>หาดักปาดัก</u>	‘เขาไปหาดกปลาบ่อยมาก’

ค. คำวิเศษณ์ เพิ่มความหมายว่ามากขึ้น เช่น

(66) แม่นเงินข้อยก็ัก

‘ใช้เงินฉันแน่ๆ’

(67) ไปนำกันคู้

‘ไปด้วยกันบ่อยมาก’

16.5.2.2 ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหลังคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระ

การซ้ำปรากฏข้างหลังคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระปรากฏเป็นปกติในคำวิเศษณ์ประเภทคำอیدیโพน เมื่อซ้ำแล้วจะบอกความหมายว่าเป็นพหูพจน์ หรือ *หลากหลาย* เช่น (โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในบทที่ 12)

(68) กบฮ้องดัง อ๊ับๆอ๊ับๆ

‘กบร้องดังอ๊ับๆ (หลายตัว หลายเสียง)’

(69) เขียดเต็น เกาะแญะแคะแญะ

‘เขียดเต็นหยิ่งแหย่ง (หลายตัว หลาย

ท่าทาง)’

(70) หลังขึ้นตุ่ม ตูตูปคตูปค

‘ตุ่มขึ้นที่หลังหลายเม็ดทั้งใหญ่ทั้งเล็ก’

การซ้ำปรากฏข้างหลังคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระในคำวิเศษณ์ที่ไม่ใช่คำอیدیโพนจะทำให้เพิ่มความหมายว่ามากขึ้น เช่น

อิหลี

‘จริง’

แซบอิหลีออหลอ

‘อร่อยจริงๆ’

กะคื้อ

‘มาก’

แซบกะคื้อกะเคี้ย

‘อร่อยมากๆ’

อนึ่ง คำว่า *กะคื้อ* ผู้บอกภาษาบางคนซ้ำข้างหน้า เป็น *กะคึดกะคื้อ* ในความหมายเดียวกัน

16.5.2.3 ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหน้าคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระเป็น *ออ + ก*

การซ้ำที่ปรากฏข้างหน้าคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระเป็น *ออ + ก* จะบอกความหมายว่าจำพวกนั้นหรือทำนองนั้น ซึ่งแสดงความไม่เฉพาะเจาะจง เช่นเดียวกันกับในภาษาไทยมาตรฐานที่ซ้ำว่า *น้ำขง น้ำแข็ง* การซ้ำประเภทนี้ปรากฏน้อยมากในภาษาไทยถิ่นอีสาน และปรากฏเฉพาะกับคำนาม เท่านั้นตัวอย่างเช่น

(71) ข้อยบ่กินห้วมันดอก ปั้งกอกปั้งไก่

ฉันไม่กินห้วมันหรือ ไก่ย่างไก่อ่าง’

‘ฉันไม่กินห้วมันหรือ ไก่ย่างไก่อ่าง’

(72) อยากไปจีเฮือเหล่านำ ทะลอกทะเลพุ่นแหล้ว

อยากไปจีเรือเล่นตามทะเลงทะเลโน้นแหละ

‘อยากไปขี่เรือเล่นตามทะเลงทะเลโนนแหละ’

16.5.2.4 ส่วนที่ซ้ำปรากฏข้างหลังคำตั้งต้นและเปลี่ยนเสียงสระหลังเป็นสระหน้า

การซ้ำที่เปลี่ยนเสียงสระคำเดิมเป็นคู่ กล่าวคือ จากสระ อู เป็น อี และจาก สระ ออ เป็น แอ ปรากฏหลังคำเดิมจะบอกความหมายว่าจำพวกนั้นหรือทำนองนั้น ซึ่งแสดงความไม่เฉพาะเจาะจงเช่นเดียวกันกับในภาษาไทยมาตรฐานที่ซ้ำว่า น้ำแข็ง น้ำแข็ง การซ้ำประเภทนี้ปรากฏน้อยมากในภาษาไทยถิ่นอีสาน และปรากฏเฉพาะกับคำนาม เท่านั้น ตัวอย่างเช่น

(73) ไปหากินตำ หมากหุ่ง หมากหึ่ง ก่อนนา

ไปหากินตำ มะละกอ ก่อน นะ

‘ไปหากินส้มตำมะละกอ มะละกอ ก่อนนะ’

(74) อยู่งเข้าป่าละวัง แมงงอด แมงแงด นำแทนได้อ

เดินเข้าป่าละวังแมงป่องด้วยหน้อยนะ

‘เดินเข้าป่าละวังแมงป่อง แมงเป้งด้วยนะ’

บทที่ 17

คำพ้องรูปพ้องเสียง

ในบทนี้จะได้กล่าวถึง คำที่มีรูปเดียวกัน แต่มีหน้าที่และความหมายหลากหลายต่างกัน ซึ่งในทฤษฎีไวยากรณ์ศัพท์การจะตัดสินว่า เป็นคนละคำ แต่มีรูปหรือเสียงพ้องกันเท่านั้น ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำพ้องรูปพ้องเสียงที่น่าสนใจอยู่หลายคำ หนึ่งในนั้นได้แก่ คำว่า *คือ* เนื่องจากมีคำที่พ้องรูปพ้องเสียงกันถึง 6 คำ และคำว่า *นำ* ซึ่งมีคำพ้องรูปพ้องเสียงถึง 3 คำ

17.1 คำว่า คือ

คำว่า *คือ* ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีทั้งที่เป็นคำวิเศษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้การถาม คำกริยา และคำสันธาน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

17.1.1 คำว่า คือ ที่เป็นตัวบ่งชี้การถาม

การถามในภาษาไทยถิ่นอีสานมีวิธีการถามได้หลายลักษณะ ได้แก่ การใช้คำอนุภาคลงท้ายแสดงมาลาถาม *บ่* ‘ไหม’ การใช้คำสรรพนาม *ไผ* ‘ใคร’ *ไส* ‘ไหน’ *หญัง* ‘อะไร’ การใช้นามวลี *ยามใด* ‘เวลาใด’ *จังใด* ‘อย่างไร’ การใช้บุพบทวลี *ญ๋อนหญัง* ‘เพราะอะไร’ *แต่เหิง* ‘แต่นาน=เมื่อไร’ การใช้ประโยค *เฮ็ดหญัง* ‘ทำอะไร=ทำไม’ หรือ การใช้รูปแบบ *กริยา+บ่+กริยา* ตัวอย่างในประโยค เช่น

<i>บ่</i>	(1) <i>เข้าสิไปนำช้อยบ่</i> คุณจะไปตามฉันไหม ‘คุณจะไปกับฉันด้วยไหม’
<i>ไผ</i>	(2) <i>ผู้สาวผู้นั่งอยู่หั้นแม่นไผ</i> ผู้สาวผู้ที่นั่งอยู่นั้นใช่ใคร ‘สาวคนที่นั่งอยู่นั้นคือใคร’
<i>ไส</i>	(3) <i>บ่รู้ว่ามันไปไสแล้ว</i> ไม่รู้ว่ามันไปไหนแล้ว

	‘ไม่รู้ว่ามันไปไหนแล้ว’
หญ้ง	(4) <u>มือ</u> นี้ได้(เอ้)หญ้งกินหน่อ วันนี้ได้อะไรกินหน่อ ‘วันนี้ได้อะไรกินหน่อ’
ญามไค	(5) <u>มัน</u> สิมาญามไค มันจะมายามไค ‘มันจะมาเมื่อไร’
เฮ็ดจ้งไค	(6) <u>เฮ็ด</u> จ้งไคเจ้าจ้งสิญอม ทำอย่างไคคุณจึงจะยอม ‘ทำอย่างไรคุณถึงจะยอม’
ญ้อนหญ้ง	(7) <u>ญ้อน</u> หญ้งมันจ้งบ่มา เพราะอะไรมันจึงไม่มา ‘เพราะอะไรมันถึงไม่มา’
แต่เหิง	(8) <u>ฮ่วย</u> เจ้ามาแต่เหิง เอ๊ะ คุณมาแต่นาน ‘เอ๊ะ คุณมาตั้งแต่เมื่อไหร่’
เฮ็ดหญ้ง	(9) <u>เจ้า</u> ไปตีมัน <u>เฮ็ด</u> หญ้ง คุณไปตีมันทำอะไร ‘คุณไปตีมันทำไม’
กริยา+บ่+กริยา	(10) <u>เจ้า</u> สิ <u>กิน</u> บ่ <u>กิน</u> เข้านี้ คุณจะกินไม่กินข้าวนี้ ‘คุณจะกินไม่กินข้าวเนี่ย’

นอกจากที่กล่าวถึงนี้แล้ว ยังมีตัวบ่งชี้การถามที่เป็นคำวิเศษณ์อีกด้วยคือ คำว่า *คือ คือมา มา คือ และ มา* ตัวอย่างเช่น

(11) เจ้าคือบ่บอกช้อยก่อน

คุณทำไมไม่บอกฉันก่อน
‘คุณทำไมไม่บอกฉันก่อน’

(12)มันคือมา เป็นจิ้งจิกหน่อ
มันทำไมมาเป็นอย่างนี้หน่อ
‘มันทำไมมาเป็นอย่างนี้หน่อ’

(13)โอ้ย มันมาคือบ่ใหญ่จิกเทื่อ
เอ้ มันทำไมไม่ใหญ่สักที
‘เอ้ มันทำไมไม่ใหญ่สักที’

(14)โอ้ย มันมาบ่ใหญ่จิกเทื่อ
เอ้ มันทำไมไม่ใหญ่สักที
‘เอ้ มันทำไมไม่ใหญ่สักที’

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า คำว่า คือ คือมา มาคือ และ มา มีความหมายคล้ายกับ ‘ทำไม’

อนึ่ง ถึงแม้ คือ คือมา มาคือ จะมีความหมายเทียบได้กับ ‘ทำไม’ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่คำเหล่านี้จะมีตำแหน่งอยู่ข้างหลังภาคประธานเท่านั้น ซึ่งต่างจาก ‘ทำไม’ ในภาษาไทยมาตรฐาน ที่สามารถปรากฏต้นประโยค หลังประธาน หรือ หลังกรรมก็ได้ เช่น

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (15)เจ้า คือ บ่ไปกินข้าว

(16)*คือ เจ้าบ่ไปกินข้าว

ภาษาไทยมาตรฐาน (17)คุณ ทำไม ไม่ไปกินข้าว

(18)ทำไม คุณ ไม่ไปกินข้าว

นอกจากนั้นคำว่า คือ ซึ่งแสดงคำถามว่า ‘ทำไม’ ยังสามารถปรากฏซ้อนร่วมกับการแสดงคำถามอื่น ได้แก่ เป็นเหตุ และ ผู้ถามเหตุ ได้อีก เช่น

(19)เป็นเหตุเจ้า คือ บ่บอกช้อย
‘เป็นอะไรคุณทำไมไม่บอกฉัน’

(20)ผู้ถามเหตุเจ้า คือ เฮ็ดจั่งจั้น
‘เพราะอะไรคุณทำไมทำอย่างนั้น’

เพราะเหตุที่ คือ มีความหมายแสดงคำถามได้ ผู้พูดจึงสามารถละคำว่า เป็น และ อยู่น ในประโยคออกไปได้โดยที่ความหมายของประโยคยังคงเดิม

(21) เป็นหญิงเจ้า คือ บ่บอกข้อย > เจ้า คือ บ่บอกข้อย

(22) อยู่นหญิงเจ้า คือ เฮ็ดจั่งชั้น > เจ้า คือ เฮ็ดจั่งชั้น

ด้วยสาเหตุหลายประการดังกล่าว จึงตัดสินใจให้คำนี้เป็นคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้การถาม

17.1.2 คำว่า คือ ที่เป็นคำกริยา

คำว่า คือ ที่เป็นคำกริยา มีคำพ้องรูปพ้องเสียงอยู่หลายคำ ดังนี้

17.1.2.1 คำว่า คือ ในความหมายว่า เหมือน

คำว่า คือ ในภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏในโครงสร้างประโยคที่คล้ายกันกับโครงสร้างประโยคในภาษาไทยมาตรฐาน NP1 + คือ + NP2 ตัวอย่างเช่น

(23) เจ้าบ่าวหน้าตา คือ เจ้าสาว

ความหมายของประโยคนี้ หมายถึง ‘หน้าตาของเจ้าบ่าว เหมือนกับหน้าตาของเจ้าสาว’ ดังนั้นความหมายของคำว่า ‘คือ’ ในภาษาไทยถิ่นอีสานจึงเท่ากับ คำว่า ‘เหมือน’ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(24) ข้อยกะสิไป คือ กันนั้นแหละ

ความหมายของประโยคนี้คือ ‘ฉันก็จะไปเหมือนกันแหละ’ เมื่อพิจารณาหน้าที่ของ ‘คือ’ ในที่นี้จึงทำหน้าที่ เช่นเดียวกับ ‘เหมือน’ ในภาษาไทยมาตรฐาน

อนึ่ง แม้คำว่า ‘คือ’ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จะมีความหมายแตกต่างจากคำว่า ‘คือ’ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่หากต้องการใช้คำที่มีความหมายว่า คือ ในภาษาไทยมาตรฐาน ผู้พูดจะใช้คำว่า ‘แม่น’ ตัวอย่างเช่น

(25) คนผู้นี้กะ แม่น หัวหน้าของเขา

หมายความว่า ‘คนผู้นี้ก็คือหัวหน้าของเรา’ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า แม่น ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะมีความหมายเหมือนกับ คือ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ แม่น สามารถมีคำปฏิเสธว่า บ่ อยู่

ข้างหน้าได้ ซึ่งต่างจาก คือ ในภาษาไทยมาตรฐานที่ไม่สามารถมีคำปฏิเสธ ไม่ ได้ เช่น (เครื่องหมาย * หมายถึงข้อความนั้นผิดไวยากรณ์)

ภาษาไทยถิ่นอีสานว่า (26) คนผู้นี้ บ่แม่น หัวหน้าของเฮา

ภาษาไทยมาตรฐานว่า (27) *คนผู้นี้ ไม่คือ หัวหน้าของพวกเรา

คือ ในภาษาไทยมาตรฐานเมื่อเป็นปฏิเสธจะต้องเปลี่ยนเป็น ไม่ใช่ แทน ในขณะที่ แม่น ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ต้องเปลี่ยนเป็นคำใดๆ เพราะฉะนั้นคำว่า แม่น จึงมีความหมายครอบคลุมถึงคำว่า ใช่อีกด้วย ตัวอย่างเช่น

(28) เด็กน้อยนั้น แม่น ลูกเจ้าบ่

‘เด็กน้อยนั้น คือ ลูกคุณไหม’

(29) บ่แม่นดอก

‘ไม่ใช่หรอ’

17.1.2.2 คำว่า คือ ที่เป็นคำกริยาคุณศัพท์ในความหมายว่า ‘เหมาะสม/ เข้าท่า’

ตัวอย่างคำว่า คือ ในฐานะที่เป็นคำกริยาในความหมายว่า ‘เหมาะสม เหมาะสม เข้าท่า’ เช่น

(30) เสื้อโตนีใส่แล้วคือกัวยู่

‘เสื้อตัวนี้ใส่แล้วเหมาะกว่า’

(31) เว้าจ้งชั้นมันกะบ่คือดอก

‘พูดอย่างนั้นมันก็ไม่เหมาะสมหรอ’

(32) สังโตนีใส่แล้วคือคือเนาะ

‘กางเกงตัวนี้ใส่แล้วเข้าท่าดีนะ’

17.1.2.3 คำว่า คือ ที่เป็นคำกริยาในความหมายว่า ‘ทำเป็นเล่นตัว/ ทำเป็นหยิ่ง’

ตัวอย่างคำว่า คือ ที่เป็นคำกริยาในความหมายว่า ‘ทำเป็นเล่นตัว/ ทำเป็นหยิ่ง’ เช่น

(33) ฟาวมากินข้าวแทน แม่สิป้อน อย่าเฮ็ดคือหลาย

‘รีบมากินข้าวหน่อย แม่จะป้อน อย่าทำเป็นนั้’

(34) ผัดแต่ไ้รถใหม่มา มันจ้งแม่นเฮ็ด คือคือ ดอก

‘นับตั้งแต่ได้รถใหม่มา มันช่างทำเป็นหยิ่งเสียจริง’

17.1.2.4 คำว่า คือ ที่เป็นคำกริยาในความหมายว่า ‘เป็นไปได้/ ดูเหมือนว่า’

ตัวอย่างคำว่า คือ ที่เป็นคำกริยาในความหมายว่า ‘เป็นไปได้/ ดูเหมือนว่า’ เช่น

(35) เพิ่นให้เฮยืมเงินบ่หน่อ

‘เขาจะให้เราืมเงินไหมหน่อ’

(36) บ่อยาก คือ ปานใดแล้ว

‘ไม่ค่อยจะเป็นไปได้เท่าไรนัก’

(37) ซ้อยกะว่า คือ สิบได้ดอก

‘ฉันคิดว่า ดูเหมือนจะไม่ได้หรอก’

ความหมายของคำว่า คือ อาจมีมากกว่าที่ยกมานี้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ที่ประโยคนั้นปรากฏ

17.1.3 คำว่า คือ ที่เป็นคำสันธาน

คำว่า คือ สามารถเป็นคำสันธานได้ โดยเชื่อมความที่มีเนื้อความเท่าเทียมกัน คำว่า คือ ในกรณีนี้ จึงมีความหมายและหน้าที่คล้ายกับ ‘คือ’ ในภาษาไทยมาตรฐาน ตัวอย่างในประโยค เช่น

(38) อัครบ่อลิขานะหวายพะสงมีหลายแนว กะคือ สบง จีวอน ตาละปัด

‘อัฐบริชาตถวายพระสงฆ์หลายอย่าง ก็คือ สบง จีวร ตาลปัตร...’

และกรณีที่ใช้เป็นคำเชื่อมในสัมพันธสาร เช่น

(39) คือว่า เฮกะเป็นคนอีสานคือกันเนาะ เฮคือบ่ฮักกันให้หลายกั่วนี้

คือว่าเราก็คือเป็นคนอีสานเหมือนกันนะเนาะ เราทำไมไม่รักกันให้มากกว่านี้

คือว่าเราก็คือเป็นคนอีสานเหมือนกันนะเนาะ เราทำไมไม่รักกันให้มากกว่านี้

ที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เห็นได้ว่า คำว่า คือ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน ถึงแม้จะมีรูปคล้ายกับ คือ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ก็มี ความหมายและหน้าที่ต่างกัน คำว่า คือ ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีหลายคำได้แก่ คำที่มีความหมายว่า ‘เหมือน’ คำที่หมายถึง ‘ทำไม’ คำที่หมายถึง ‘เข้าทำ’ คำที่หมายถึง ‘เป็นไปได้’ คำที่หมายถึง ‘เสแสร้ง’ และคำที่หมายถึง ‘คือ’

ด้วยเหตุที่ คือ เป็นคำพ้องเสียงอยู่หลายคำ ผู้พูดกับผู้ฟังอาจเข้าใจต่างกันได้ มีเรื่องเล่าว่า เมื่อสมัยพระเอกชื่อดัง มิตร ชัยบัญชา แสดงภาพยนตร์คู่กับนางเอกนัยน์ดาหยาดน้ำผึ้ง เพชรา เชาวราษฎร์ และเป็นดาราคู่ขวัญกันอยู่นั้น มีหนุ่มสาวอีสานคู่หนึ่ง หลังจากที่ได้ดูหนังกลางแปลงที่วัดจบลง ก็ได้เดินเที่ยวด้วยกันกลับหมู่บ้าน ฝ่ายชายเป็นคนที่พูดน้อยมาก เดินมาได้สักพักใหญ่ๆ ฝ่ายสาวชักเริ่มอึดอัด จึงได้เอ่ยขึ้นว่า ‘เจ้าคือมิดแท้’ ซึ่งหมายความว่า ‘คุณทำไมเงียบจัง’ ฝ่ายชายเข้าใจผิด นึกว่าฝ่ายหญิงชมตัวเองว่า *คุณเหมือน มิตร ชัยบัญชาจังเลย* ฝ่ายชายก็เลยเอ่ยตอบไปว่า ‘เจ้ากะคือเพ็ดชะลาคือกันหั้นละ’ – คุณก็เหมือนเพชราเหมือนกันนั่นแหละ

17.2 คำว่า นำ

คำว่า นำ ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำพ้องรูปพ้องเสียงอยู่ 3 คำ ได้แก่ นำ ที่เป็นคำกริยา นำ ที่เป็นคำวิเศษณ์ และ นำ ที่เป็นคำบุพบท

17.2.1 คำว่า นำ ที่เป็นคำกริยา

คำว่า นำ ที่เป็นคำกริยา มีความหมายว่า ‘ตาม’ ในภาษาไทยมาตรฐาน ตัวอย่างเช่น

(40)เมื่อวานนี้ ช้อยไปนำหาจ้าวหมิดมื่อ

วันวานนี้ ฉันไปเดินตามหาจ้าวหมิดวัน

‘เมื่อวานนี้ ฉันไปเดินตามหาจ้าวทั้งวัน’

(41)ลูกสาวป้าสีนำผู้บ่าวฮอดไสบู

ลูกสาวป้าสีวิ่งตามผู้หนุ่มรอดไหนก็ไม่รู้

‘ลูกสาวป้าสีหนีตามชายหนุ่มถึงไหนก็ไม่รู้’

ในประโยคที่ (41) หากดูตามรูปคำว่า นำ แล้ว อาจทำให้เข้าใจผิดคิดว่า สาวอีสานเวลาหนีตามผู้ชายแล้วจะต้องวิ่งนำหน้าไป ซึ่งมีใช่มิเช่นนั้น เพราะคำว่า นำ หมายถึง ‘ตาม’

อนึ่ง หากต้องการพูดว่า ‘วิ่งนำข้างหน้า’ ก็สามารถพูดว่า *แล่นนำหน้า* ได้ และมีคำว่า *แล่นนำหลัง* ในความหมายว่า ‘วิ่งตามหลัง’

17.2.2 คำว่า นำ ที่เป็นคำวิเศษณ์

คำว่า นำ ที่เป็นคำวิเศษณ์ มีความหมายว่า ‘ด้วย’ เช่น

(42)พาเมียนำคิ อ้าย

พามีมาด้วยเหรอ พี่
'พามีมาด้วยเหรอ พี่'

17.2.3 คำว่า นำ ที่เป็นคำบุพบท

คำว่า นำ ที่เป็นคำบุพบท มีความหมายว่า 'ตาม/ กับ' เช่น

(43) ป้าสี ลาวนำกผักเสี้ยนอยู่นำคันแทนนา
ป้าสี เขาปลูกผักเสี้ยนอยู่ตามคันนา
'ป้าสี แกปลูกผักเสี้ยนอยู่ตามคันนา'

(44) อี่แม่ ซ้อยไปเล่นเหล่านนำหมูก่อนเคื่อ
คุณแม่ ฉันไปวิ่งเล่นกับเพื่อนก่อนนะ
'คุณแม่ ฉันไปวิ่งเล่นกับเพื่อนก่อนนะ'

บทที่ 18

นามวลี

นามวลีเป็นหน่วยทางภาษาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประโยค ในบทนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบและโครงสร้างของนามวลีในภาษาไทยถิ่นอีสาน

18.1 นิยามของนามวลี

นามวลี (noun phrase) หมายถึง หน่วยสร้างระดับวลีที่มีคำนามเป็นส่วนหลัก และอาจมีหรือไม่มีส่วนประกอบอื่นมาขยายส่วนหลักนั้น หน่วยสร้างที่เกิดขึ้นสามารถทำหน้าที่ได้เช่นเดียวกับคำนามคำหนึ่ง คือ ทำหน้าที่เป็นประธาน เป็นกรรมของกริยา เป็นกรรมของบุพบท หรือเป็นหัวเรื่องของประโยค เป็นต้น

18.2 รูปแบบและโครงสร้างของนามวลี

คำนามที่เป็นส่วนหลักของนามวลีอาจเป็นคำนามสามัญ คำนามชื่อเฉพาะ คำสรรพนาม คำลักษณนาม หรือ คำนามแปลง ก็ได้ นามวลีในภาษาไทยถิ่นอีสานมีรูปแบบที่คล้ายกับนามวลีในภาษาไทยมาตรฐาน (ในบทที่ 18 เล่มที่ 1 – รายงานการวิจัยฉบับไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน) แต่ก็มีที่แตกต่างอยู่ในบางเรื่อง รูปแบบนามวลีในภาษาไทยถิ่นอีสานมี 16 รูปแบบ ดังนี้

- 1) คำนามปรากฏลำพัง
- 2) คำนาม + คำนาม
- 3) คำนาม + คำกริยา
- 4) คำนาม + คำคุณศัพท์
- 5) คำปริมาณ + คำนาม
- 6) คำนาม + บุพบทวลี
- 7) คำนาม + คุณานุกรประโยค
- 8) คำนาม + คำลักษณนาม + คุณานุกรประโยค
- 9) คำนาม + อนุประโยคเต็มเต็ม

- 10) คำนาม + คำสันธาน + คำนาม
- 11) คำนาม + คำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม
- 12) คำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม + คำนาม
- 13) คำนาม + คำปริมาณ + คำลักษณนาม
- 14) คำนาม + คำลักษณนาม + คุณศัพท์
- 15) คำนาม + คำลักษณนาม + บุพบท + คำนามบอกจำนวน
- 16) คำปริมาณ+ คำนาม + คำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม+ คำคุณศัพท์
- 17) คำนาม + คำปริมาณ+ คำนามบอกจำนวน + (คำปริมาณ)+ คำลักษณนาม+ คำคุณศัพท์

รูปแบบนามวลีทั้งหมด มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

18.2.1 รูปแบบนามวลีที่มีคำนามปรากฏคำพัง

นามวลีในรูปแบบนี้จะมี คำนามปรากฏเพียงคำพัง โดยที่ไม่มีส่วนขยายมาประกอบ คำนามประเภทย่อยเกือบทุกชนิดปรากฏเช่นนี้ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) มือหนึ่งมีพระทนต์ ทนต์มาปักกรคอยู่ตีนบ้าน (มีนามสามัญเป็นประธาน)

วันหนึ่งมีพระทนต์มาปักกรคอยู่ตีนบ้าน

‘วันหนึ่งมีพระทนต์มาปักกรคอยู่ท้ายบ้าน’

(2) จักควาสาวบุญ ะเป็นฮ้อนฮน (มีชื่อเฉพาะเป็นประธาน)

สักคราสาวบุญก็ร้อนรน

‘สักครู่ สาวบุญก็ร้อนรน’

(3) จักว่ามี ความเจ็บป่วย บ่บ (มีคำนามแปลงเป็นกรรม)

ไม่รู้ว่ามีความเจ็บป่วยไหม ก็ไม่รู้

‘ไม่รู้ว่ามีความเจ็บป่วยไหม ก็ไม่รู้’

(4) ลาวมีลูกสาวผู้หนึ่ง ะหาอยู่หากินกันไป (มีสรรพนามเป็นประธาน)

เขามีลูกสาวอยู่ผู้หนึ่งหาอยู่หากินกันไป

‘เขามีลูกสาวอยู่ผู้หนึ่งหาอยู่หากินกันไป’

(5) ลาวกินจนเข้าหมิดดิบ (มีลักษณนามเป็นกรรม)

เขากินจนว่าข้าวหมดกระต๊อบ

‘เขากินจนกระทั่งข้าวหมดกระต๊อบ’

(6) ไทบ้านพากันกวาดชายเป็นกองไว้ถ้า (มีลักษณนามเป็นกรรม)

ชาวบ้านพากันกวาดทรายเป็นกองไว้ทำ

‘ชาวบ้านพากันกวาดทรายเป็นกองไว้รอ’

(7) เข้าไสนี้ได้ฮอดข้าวหมื่นบ่ (มีคำบอกจำนวนเป็นกรรม)

ข้าวไร่นี้ได้ถึงยี่สิบหมื่นไหม

‘ข้าวไร่นี้ได้ถึงยี่สิบหมื่นไหม’ (1หมื่น=12กิโลกรัม)

18.2.2 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำนาม

(8) พออายหม้อเข้าขึ้นให้ไปจุดทุบ+เทียน (นามสามัญ+ นามสามัญ)

พออายหม้อเข้าขึ้นให้ไปจุดทุบเทียน

‘พออายหม้อเข้าขึ้นให้ไปจุดทุบเทียน’

(9) ลึง+หัวหน้กะเลยพุดขึ้นว่า ให้ชุมสูไปก่อน (นามสามัญ+ นามสามัญ)

ลึงหัวหน้กะเลยพุดขึ้นว่า ให้พวกสูไปก่อน

‘ลึงหัวหน้กะเลยพุดขึ้นว่า ให้พวกสูไปก่อน’

(10) เรือน+ช้อยหลังบ่ใหญ่ดอก (นามสามัญ+ สรรพนาม)

เรือนหลังบ่ใหญ่ดอก

‘บ้านหลังบ่ใหญ่หรือ’

(11) เพิ่นเป็นเมีย+ผู้ใหญ่บ้านดัวะ (นามสามัญ+ นามสามัญ)

เขาเป็นเมียผู้ใหญ่บ้านนะ

‘เขาเป็นเมียผู้ใหญ่บ้านนะ’

(12) ป้าสี+หัวหน้กลุ่มสั่งให้ช้อยมาหา (นามชื่อเฉพาะ+ นามสามัญ)

ป้าสีหัวหน้กลุ่มสั่งให้ฉันมา

‘ป้าสีหัวหน้กลุ่มสั่งให้ฉันมา’

(13) ชุมเฮา+คนอีสานพื้นมักม่วนหลายกั้ว (สรรพนาม+ชื่อเฉพาะ)

ชุมเราคนอีสานกลับชอบสนุกหลายกว่า
‘พวกเราคนอีสานกลับชอบสนุกมากกว่า’

คำนามที่เป็นส่วนหลักสามารถขยายด้วยคำสรรพนามแสดงคำถาม *ไผ* ‘ใคร’ *หญัง* ‘อะไร’
และ *ใด* ‘ใด’ เช่น

(14) *เกวียน+ไผคือเอามาถิ่มไว้ยู่หนี่หื้อ* (นามสามัญ+ สรรพนาม)
เกวียนใครทำไมเอามาถิ่มไว้ยู่หนี่ นะ’
‘เกวียนใครทำไมเอามาถิ่มไว้ยู่หนี่นะ’

(15) *ลูกอยากกินลาบ+หญังบอกแม่เบ้งดู* (นามสามัญ+ สรรพนาม)
ลูกอยากกินลาบอะไรบอกแม่ดู ชี
‘ลูกอยากกินลาบอะไรบอกแม่ดูชี’

เมื่อใช้ *ใด* ‘ใด’ จะมีคำลักษณนามปรากฏร่วมด้วย เช่น

(16) *หมาโต+ใดมาเยี้ยวใส่เกิบกูวะ* (นามสามัญ+ สรรพนาม)
หมาตัวไหนมาเยี้ยวใส่เกิบกู วะ
‘หมาตัวไหนมาเยี้ยวใส่รองเท้ากูวะ’

คำว่า *ไผ* *หญัง* ในตัวอย่างต่อไปนี้เป็นสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ (indefinite pronoun) เช่น

(17) *ลูก+ไผ* *ไผกะฮักคือกันหันแหล้ว* (นามสามัญ+ สรรพนาม)
ลูกใคร ใครก็รักเหมือนกันนั่น แหละ
‘ลูกใคร ใครก็รักเหมือนกันนั่นแหละ’

(18) *เจ้านี้เฮ็ดลาบ+หญังกินกะแซบเหม็ดเนาะ* (นามสามัญ+ สรรพนาม)
คุณนี้ ทำลาบอะไรกินก็อร่อยหมด นะ
‘คุณนี้ ทำลาบอะไรกินก็อร่อยหมดนะ’

18.2.3 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำกริยา

(19) *เฮไปหาซื้อจ๊ว+น้อยมาเลี้ยงไว้เถาะเนาะ*

เราไปหาวัวเล็กมาเลี้ยงไว้เถอะนะ
‘เราไปหาซื้อวัวเล็กมาเลี้ยงไว้เถอะนะ’

(20)อย่าใส่เสื้อ+แดงเข้าไปใกล้มันหลาย มันสิไล่มีงไค
อย่าใส่เสื้อแดงเข้าไปใกล้มันมาก มันจะไล่มีงนะ
‘อย่าใส่เสื้อแดงเข้าไปใกล้มันมาก มันจะไล่มีงนะ’

18.2.4 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำคุณศัพท์

(21)ลูกเอ๋ย เอาดิบเข้า+นี้ไปให้พ่อสูแห่นไว
ลูก เอ๋ย เอากะดิบเข้านี้ไปให้พ่อสู หน้อยไว
‘ลูกเอ๋ย เอากะดิบเข้านี้ไปให้พ่อพวกเอ็งหน้อยเร็ว’

(22)เหลียวเบิ่งหม่อง+อื่น แหน่ อย่าเบิ่งแต่ผู้สาวหลาย
เหลียวดูที่อื่นหน้อย อย่าดูแต่ผู้สาวมาก
‘เหลียวดูที่อื่นบ้าง อย่าดูแต่สาวมากนัก’

18.2.5 รูปแบบนามวลีที่มีคำปริมาณ + คำนาม

นามวลีในรูปแบบนี้จะมีคำปริมาณ เช่น ตู้ ‘ทุก’ หลาย ‘หลาย’ จัก ‘สัก’ สำ ‘แค่’ เป็นต้น
ปรากฏหน้าคำนาม ซึ่งอาจเป็นคำนามสามัญ คำสรรพนาม คำลักษณนาม คำนามบอกจำนวน หรือ
คำนามแปลง มีตัวอย่างดังนี้

(23)ตู้+มีวันสิน สิมีแสงไฟไหมฮี ฮิมฮืออยู่นำป่าเข้าบ้านนี้ (คำปริมาณ+คำนามสามัญ)
ทุกวันสิล จะมิแสงไฟริบหรี ริบหรืออยู่ตามป่าเข้าบ้านนี้
‘ทุกวันพระ จะมิแสงไฟริบหรี ริบหรืออยู่ตามป่าเข้าหมู่บ้านนี้’

(24)ชั่วสิเลี้ยงลูกใหญ่ได้ กะเหมิดเข้าไปหลาย+ท่งอยู่ (คำปริมาณ+คำลักษณนาม)
ชั่วจะเลี้ยงลูกใหญ่ได้ ก็เหมิดเข้าไปหลายท่งอยู่
‘กว่าจะเลี้ยงลูกให้โตได้ ก็เหมิดเข้าไปหลายท่งอยู่’

(25)เอามาฮิมไปซื้อแป้งเข้าหมาก จัก+ขาว แหน่นา (คำปริมาณ+คำนามบอกจำนวน)
เอามาฮิมไปซื้อแป้งขาวหมากสักยี่สิบหน้อยน่า
‘เอาเงินมาฮิมไปซื้อแป้งขาวหมากสักยี่สิบบาทหน้อยน่า’

(26)มันเฒ่า มันโอมมาแล้ว ก็มีหลาย+แนวเป็น แท่นื้อ (คำปริมาณ+คำนามแปลง)
มันเฒ่า มันแก่มาแล้ว ก็มีหลายสิ่งเป็น แท่นื้อ
‘มันเฒ่า มันแก่มาแล้ว ก็มีหลายความเจ็บป่วย แท่นื้อ’

18.2.6 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + นุพบทวลี

นามวลีรูปแบบนี้ คำนามที่เป็นส่วนหลักสามารถขยายด้วยนุพบทวลีได้ เช่น

(27)พี่น้อง+ทาง+สาละคามสิมาหาเคื้อ มื้ออื่น
พี่น้องทางสารคามจะมาหานะ วันอื่น
‘พี่น้องจากทางมหาสารคามจะมาหานะ พรุ่งนี้’

(28)เรือน+ของ+ข้อยอยู่คุ้มใต้ฟูน
เรือนของฉันอยู่คุ้มใต้นุ่น
‘บ้านของฉันอยู่คุ้มใต้นุ่น’

หากต้องการแสดงความเป็นเจ้าของหลายชั้นจะต้องมีคำบุพบทว่า ของ อยู่ด้วยเสมอ เช่น

(29)ตั้งแต่พ่อ+ของ+พ่อ+ของ+พ่อจะอยู่นี้มาแต่ไคเคะละ
ตั้งแต่พ่อของพ่อของพ่อก็นี้นี้มาแต่ไค นะละ
‘ตั้งแต่พ่อของพ่อของพ่อก็นี้นี้มาแต่ไหนแต่ไรนะเออ’

(30)วัว+ใน+คอก ออกไปหมัดไป
วัวในคอกออกไปหมัดแล้วหรือยัง
‘วัวในคอกออกไปหมัดแล้วหรือยัง’

18.2.7 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คุณานุประโยค

นามวลีรูปแบบนี้ในภาษาไทยถิ่นอีสานต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน กล่าวคือ คำนามที่เป็นส่วนหลักสามารถขยายด้วยคุณานุประโยคโดยที่ไม่ต้องมีตัวบ่งชี้ ที่ ซึ่ง อัน เช่น

(31)เจ้าไปจับเอาไก่+อยู่ในคอกมาให้ข้อยจักโตแทน

คุณไปจับเอาไก่อยู่ในคอกมาให้ฉันสักตัวหน่อย
‘คุณไปจับเอาไก่ที่อยู่ในคอกมาให้ฉันสักตัวหน่อย’

18.2.8 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำลักษณนาม + คุณานุประโยค

นามวลีรูปแบบนี้ พบว่า ไม่ต้องมีตัวบ่งชี้คุณานุประโยค ที่ ซึ่ง อัน เช่น

(32) เอือน+หลัง (อัน) ซ้อยอยู่สู้มือนี่เฮ็ดมาชาวปีแล้วเคื่อ
เรือนหลัง(เออ)ฉันอยู่ทุกวันนี้ทำมา ยี่สิบปี แล้วนะ
‘บ้านหลัง (เออ) ที่ฉันอยู่ทุกวันนี้ทำมา ยี่สิบปีแล้วนะ’

น่าสังเกตว่า แม้ไม่มีตัวบ่งชี้ ที่ ซึ่ง อัน แต่อาจมีหรือไม่มีคำอนุภาคเติมการหยุด อัน แต่จะต้องมีคำลักษณนาม หลัง อยู่ด้วย ต่างจากภาษาไทยมาตรฐานซึ่งคำลักษณนามอาจมีหรือไม่มีก็ได้ เช่น

(33) ก. บ้าน ๑๐ ที่ + ฉันอยู่ทุกวันนี้ทำมา ยี่สิบปีแล้วนะ
ข. บ้าน+หลัง+ที่ + ฉันอยู่ทุกวันนี้ทำมา ยี่สิบปีแล้วนะ

หากคุณานุประโยคที่อยู่หลังลักษณนาม มีบุพบทวลี โดยมากผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้คำว่า อยู่ หน้าบุพบทวลีนั้นด้วย เช่น

(34) สอบข้าวปลาย+หมู+อยู่ เทิงเอือน ซ้อยจ้งหาเอามาเคื่อ
กระสอบข้าวปลายหมูอยู่บนเรือน ฉันเพิ่งเอามา นะ
‘กระสอบปลายข้าวพวกที่อยู่บนบ้านฉัน เพิ่งเอามา นะ’

(35) นา+ทุ่ง+อยู่ ดิน บ้าน ลาว ลี เอา ไป เข้า ทอกลอ สอ พะนะ
นา ทุ่ง อยู่ ดิน บ้าน เขา จะ เอา ไป เข้า รกส. ว่างั้น
‘นาทุ่งที่อยู่ท้ายบ้านเขาจะเอาไปเข้า รกส. ว่างั้น’

18.2.9 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + อนุประโยคเติมเต็ม

นามวลีรูปแบบนี้ พบว่ามีตัวบ่งชี้อนุประโยค ว่า เช่น

(36) ออบอต่อ เพ็น มี โคงกาน+ว่า+ลี เฮ็ด ละหนน ปุน ไวก นี้ แหล
อบต. ท่านมีโครงการว่าจะทำถนนปูนไวก นี้แหละ
‘อบต. ท่านมีโครงการว่าจะทำถนนปูนไวก นี้แหละ’

(37) เลื่อง+ว่า+สิแม่น ใผ่ย้ายมาเป็นปะหลัด เฮากะบ่ฮู้
 เรื่องว่า จะใช้ใครย้ายมาเป็นปลัด เราก็อไม่รู้
 ‘เรื่องว่า จะเป็นใครย้ายมาเป็นปลัด เราก็อไม่รู้’

เท่าที่ได้ตรวจสอบดู ยังไม่พบว่ามีความบังชี้ ที่ว่า ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

18.2.10 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำสันธาน + คำนาม

นามวลีรูปแบบนี้ พบว่ามีคำสันธาน กับ หื้อ แล้วกะ ซึ่งมักออกเสียงเป็น ละกะ เช่น

(38) แนวกินเฮาแลงนี้กะมี ลาบเป็ด+ต้มส้มปลา+กับ+แจ่วหมากเหล่น
 ของกินเราเย็นวันนี้ก็มี ลาบเป็ด ต้มส้มปลา กับน้ำพริกมะเขือเทศ
 ‘ของกินเราเย็นวันนี้ก็มี ลาบเป็ด ต้มส้มปลา กับน้ำพริกมะเขือเทศ’

(39) ทางคุ้มได้เพิ่นวานคนไว้แล้ว มีอ้ายสมปอง+ลุงเดิม+ละกะ+ลุงอ้วน
 ทางคุ้มได้เขาวานคนไว้แล้ว มีอ้ายสมปอง ลุงเดิม แล้วก็ ลุงอ้วน
 ‘ทางคุ้มได้เขาวานคนไว้แล้ว มีอ้ายสมปอง ลุงเดิม แล้วก็ ลุงอ้วน’

(40) อ้อพ่อกินได้เหมิด บ่ว่าสิเป็น อาหารจอกอาหารจีน+หื้อ+อาหารพะหลัง
 คุณพ่อกินได้หมดไม่ว่าจะเป็นอาหารจอกอาหารจีน หรืออาหารฝรั่ง
 ‘คุณพ่อกินได้หมดไม่ว่าจะเป็นอาหารจอกอาหารจีน หรืออาหารฝรั่ง’

เท่าที่ได้ตรวจสอบดู ยังไม่พบว่ามีความบังชี้ หรือ ไมกั ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

18.2.11 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม

นามวลีรูปแบบนี้ปรากฏเป็นปกติในข้อมูล เช่น

(41) ปีนี้ ดูซ้อยได้ป่าแดง+สาม+ไห หน้อยกว่าปีแล้วนี้
 ปีนี้ พวกฉันได้ปลาร้าสามไห น้อยกว่าปีแล้วนี้
 ‘ปีนี้ พวกฉันได้ปลาร้าสามไห น้อยกว่าปีแล้วนี้’

น่าสังเกตว่า คำว่า *หนึ่ง* ในภาษาไทยมาตรฐานปรากฏหน้าลักษณนามได้ แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานต้องปรากฏหลังลักษณนาม กล่าวคือ **น้ำมหนึ่งจอก* ไม่ได้ ต้องวางไว้หลังลักษณนามเท่านั้น เช่น

(42) *น้ำม+จอก+หนึ่ง* กะพอแล้วละ

น้ำจอกหนึ่ง ก็พอ แล้วละ

‘น้ำหนึ่งจอกก็พอแล้วละ’

18.2.12 รูปแบบนามวลีที่มี คำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม + คำนาม

นามวลีรูปแบบนี้ คำนามหลักของวลีจะอยู่หลังสุด พบในสัมพันธสารที่เป็นเรื่องเล่า เช่น

(43) *สอง+คน+อ้ายน้อง* กะเลยพากันชูดน้ำ

สองคนพี่น้องก็เลยพากันชูดน้ำ

‘สองคนพี่น้องก็เลยพากันชูดน้ำ’

(44) *หลวงพ่อโต่นบอกให้สอง+คน+ผัวเมีย* ขึ้นมานอนเทิงศาลา

หลวงพ่อโต่นบอกให้สองคนผัวเมียขึ้นมานอนบนศาลา

‘หลวงพ่อโต่นบอกให้สองคนผัวเมียขึ้นมานอนบนศาลา’

โปรดสังเกตว่า คำนามหลักของวลีจะเป็น นามวลีแบบ *นาม+นาม* เช่น *อ้าย+น้อง* ‘พี่น้อง’ *ผัว+เมีย* ‘ผัวเมีย’ *ผู้บ่าว+ผู้สาว* ‘หนุ่มสาว’ *ปู่+ย่า* ‘ปู่ย่า’ เป็นต้น

ในสัมพันธสาร อาจพบว่า มีการละคำลักษณนาม กลายเป็น *สอง+ผัว+เมีย* *สอง+อ้าย+น้อง* *สอง+ปู่+ย่า* เป็นต้น แต่ยังไม่มีพบว่า มีนามวลีแบบ *สองโจร* *สองนักศึกษา* อย่างที่ใช้พูดหัวข่าว หนังสือพิมพ์ไทยแต่อย่างใด

18.2.13 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำปริมาณ + คำลักษณนาม

นามวลีรูปแบบนี้ พบว่ามีคำปริมาณ ลาง ‘บาง’ หลาย ‘หลาย’ คู่ ‘ทุก’ ปรากฏหลังคำนามหลักของวลี ตัวอย่างเช่น

(45) *ไต่บ้าน+ลาง+คน* กะยังบู้ว่าเสดตะกิดพอเพียง มันแม่นหญัง

ชาวบ้านบางคนก็ยังไม่รู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมันใช่อะไร

‘ชาวบ้านบางคนก็ยังไม่รู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมันคืออะไร’

(46) หมา+หลาย+โตเป็นจี้กะตึก กะญั่งว่า

หมาหลายตัวเป็นพยาริตัวตึก ก็ยังว่า

‘หมาหลายตัวเป็นโรคพยาริตัวตึก ینگละ’

(47) ชุมข้อย+สู่+คนสิไปถ้ำเจ้าอยู่ฮิมห้วยพูนเคือ

พวกฉันทุกคนจะไปทำคุณอยู่ริมห้วยพูนนะ

‘พวกฉันทุกคนจะไปรอคุณอยู่ริมห้วยพูนนะ’

18.2.14 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำลักษณนาม + คุณศัพท์

นามวลีรูปแบบนี้ พบได้ทั่วไปทั้งในสัมพันธสารที่เป็นเรื่องเล่าหรือในการสนทนา เช่น

(48) ลูกชาย+ผู้+ดำอิดกะเฮ้งานอยู่กรุงเทพพูนแหล้ว

ลูกชายผู้แรกก็ทำงานอยู่กรุงเทพพูน แหละ

‘ลูกชายคนแรกก็ทำงานอยู่กรุงเทพพูนแหละ’

(49) ขึ้น+ตอน+สุดท้าย เจ้ากินแม่ ได้เมียงามเคะเขาว่า

เนื้อขึ้นสุดท้ายคุณกิน สิ ได้เมียงาม นะ เขาว่า

‘เนื้อขึ้นสุดท้ายคุณกินสิ ได้เมียสวยนะ เขาว่า’

(50) หมา+โต+ใหญ่ๆ+นี้ มันแม่นพันหยังหน่อ

หมาตัวใหญ่ๆ นี้ มันไซ้พันรู้อะไร หนอ

‘หมาตัวใหญ่ๆ นี้ มันเป็นพันรู้อะไรหนอ’

(51) มืออื่นเจ้าเอาผักกาด+หมู+นั้น ไปขายตลาดน้ำเคือ

พรงนี้คุณเอาผักกาดหมู่นั้น ไปขายตลาดด้วย นะ

‘พรงนี้คุณเอาผักกาดพวกนั้น ไปขายที่ตลาดด้วยนะ’

18.2.15 รูปแบบนามวลีที่มีคำนาม + คำลักษณนาม + บุพบท + คำนามบอกจำนวน

นามวลีรูปแบบนี้ พบได้ทั่วไปทั้งในสัมพันธสารที่เป็นเรื่องเล่าหรือในการสนทนา เช่น

(52) ตาบอด+ผู้+ที่+สอง คำถีกหูซ้างกะว่าซ้างนี้คือวิน้อ

ตาบอดคนที่สองคล้าถูกหูซ้างก็ว่าซ้างนี้เหมือนพัดหนอ

‘ตาบอดคนที่สองคล้าถูกหูซ้างก็ว่าซ้างนี้เหมือนพัดหนอ’

(53) จัวแม่นี้มันได้ลูก+โต+ที่+สองแล้วละ

จัวแม่นี้มันจะได้ลูกตัวที่สองแล้วละ

‘จัวตัวเมียนี้ มันจะได้ลูกตัวที่สองแล้วละ’

18.2.16 รูปแบบนามวลีที่มี คำปริมาณ+ คำนาม + คำนามจำนวน + คำลักษณนาม+ คำคุณศัพท์

คำนามหลักขยายด้วย คำปริมาณ คำบอกจำนวน คำลักษณนามและคำคุณศัพท์ ซึ่งมีการเรียงส่วนประกอบดังตัวอย่าง

(54) ล้ำ+หมู+โต+เดียวกะบ่มีรำเกื้อซ้ำ

แ่หมูตัวเดียวก็ไม่มีรำให้กิน ด้วยซ้ำ

‘แ่หมูตัวเดียว ก็ไม่มีรำให้กินด้วยซ้ำ’

คำว่า เกื้อ ในภาษาไทยถิ่นอีสานหมายถึง ให้อาหารสัตว์ เท่านั้น ใ้กับคนไม่ได้

18.2.17 รูปแบบนามวลีที่มี คำนาม + คำปริมาณ+ คำนามบอกจำนวน + (คำปริมาณ)+ คำลักษณนาม+ คำคุณศัพท์

นามวลีรูปแบบนี้ พบได้ทั่วไปทั้งเรื่องเล่าหรือการสนทนา เช่น

(55) หมู+ล้ำ+สอง+โต+หนึ่งกะเลี้ยงเป็นเนาะ

หมูแ่สองตัวเองก็เลี้ยงเป็น เนะ

‘หมูแ่สองตัวเองก็เลี้ยงเสียได้นะ’

น่าสังเกตว่า คำว่า หนึ่ง ในตัวอย่างนี้มีความหมายว่า ‘..เอง’ ในภาษาไทยมาตรฐาน

(56) ยังบ่ทันจิตยาไ่+เกื้อบ+สองร้อยกว่าตัว+โตเดื่อ

ยังบ่ทันจิตยาไ่เกื้อบสองร้อยกว่าตัว เนะ

‘ยังบ่ทันจิตยาไ่เกื้อบสองร้อยกว่าตัวนะ’

บทที่ 19

ประเภทของประโยค

ประโยคเป็นหน่วยสร้างในภาษาที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง ในบทนี้จะได้กล่าวถึงประเภทของประโยคตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์พืงพาศัพทการก ซึ่งแตกต่างกับการจัดประเภทในทฤษฎีไวยากรณ์อื่นๆ

19.1 นิยามของประโยค

ประโยค (sentence) หมายถึงหน่วยในภาษาที่ประกอบด้วยประธาน (subject) กับภาคแสดง (predicate) โดยที่ภาคแสดงจะเป็นส่วนของประโยคที่บ่งบอกว่าประธานเป็นอย่างไรหรือทำอะไร ประโยคในทุกภาษาต้องมีภาคแสดง ส่วนในบางภาษาประธานอาจจะได้ หรือไม่ปรากฏให้เห็นได้ ภาคแสดงมักประกอบด้วยคำกริยากับส่วนอื่นๆ ส่วนอื่นๆดังกล่าวนี้มีหรือไม่มีก็ได้

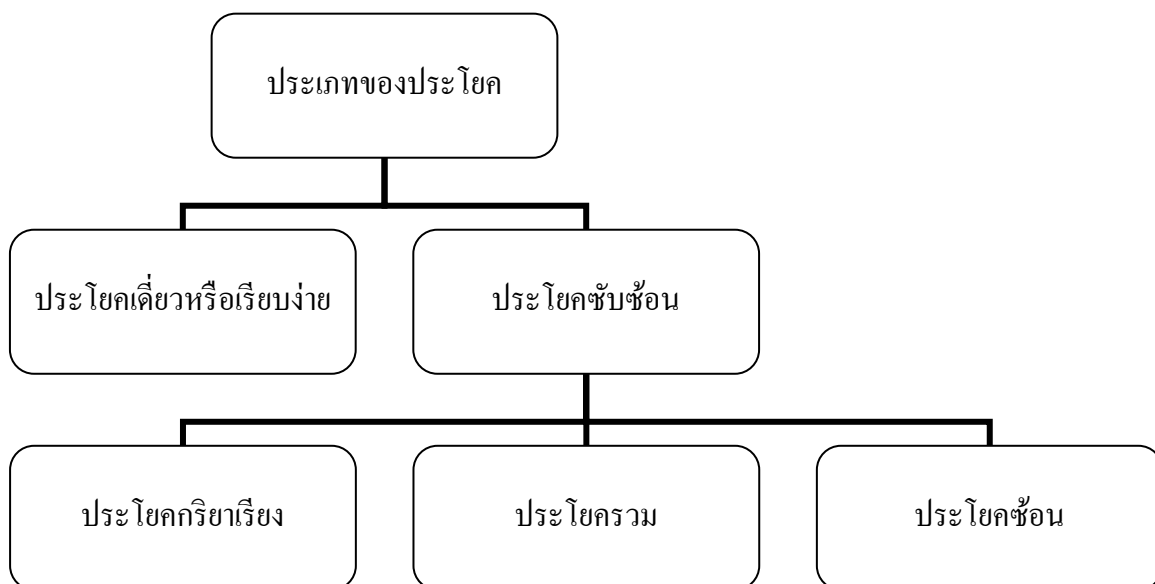
ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 19 อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และคณะ (2554) ได้สรุปลักษณะสำคัญที่ประโยคต้องมีดังนี้

- 1) ประโยคเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ ที่ใหญ่กว่าคำหรือวลี แต่เล็กกว่า สัมพันธสาร
- 2) ประโยคมีส่วนประกอบ (constituent) เป็นวลี วลีมีส่วนหลักเป็นคำ
- 3) ประโยคต้องมีภาคแสดงเสมอ ส่วนใหญ่เป็นคำกริยา
- 4) ประโยคเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนก็ได้
- 5) ประโยคเป็นหน่วยที่แสดงความคิดอย่างสมบูรณ์ 1 ความคิด ประโยคอาจสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ก็ได้ ประโยคไม่สมบูรณ์คือประโยคที่มีการละบางส่วนไป เช่น *ไม่หรอก ต้องซิ ไปนะ*
- 6) ประโยคเป็นหน่วยที่มีประพจน์ ประพจน์หมายถึงคำกล่าวที่สามารถพิสูจน์ว่าเป็นความจริงหรือไม่ได้

19.2 ประเภทของประโยค

ประโยคอาจแบ่งประเภทได้หลายแบบเช่น แบ่งตามวัตถุประสงค์ออกเป็นประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม ประโยคคำสั่ง ฯลฯ แบ่งตามความซับซ้อนของโครงสร้างเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ประโยคเดี่ยว และประโยคซับซ้อน ในรายงานการวิจัยนี้จะเป็นการแบ่งประเภทประโยคตามความซับซ้อนของโครงสร้างตามกรอบในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 19 ซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 19.1 ประเภทของประโยคตามความซับซ้อนของโครงสร้าง

19.2.1 ประโยคเดี่ยว

ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 19 โดยอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และคณะ(2554)ได้ให้นิยามและกล่าวถึงลักษณะสำคัญประโยคเดี่ยวไว้ว่า

‘ประโยคเดี่ยวหรือประโยคเรียบง่าย (simple sentence) เป็นประโยคที่มีกริยาตัวเดียว (univerbal sentence) เช่น แม่ไปตลาด น้องล้างหน้า ครูเมตตานักเรียน นักเรียนทำการบ้าน ไปเถอะนะ เดี่ยวมา รอฉันด้วย หิวข้าวจัง ฯลฯ อนึ่ง มโนทัศน์ ประโยคเดี่ยวหรือประโยคเรียบง่ายในที่นี้ไม่เหมือนกับ ‘ประโยคความเดียว’ ที่ใช้กันในบางตำรา ซึ่งหมายถึงประโยคที่มีกริยาแท้ 1 ตัว และจะมีกริยาไม่แท้ก็ตัวก็ได้ เช่น *He looked at me smiling. Running toward the pool, he fell down on the ground.* ในภาษาไทย ประโยคที่มีกริยาเรียงกันหลายตัวไม่นับเป็นประโยคเดี่ยวในที่นี้ เช่น เขาวิ่งออกไปดูข้างนอก ครูกล่าวตักเตือนนักเรียนทุกคน เขาก็มองหยิบสิ่งนั้นขึ้นมาพิจารณา

จะสังเกตได้ว่าในภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆที่แยกความแตกต่างระหว่างกริยาแท้ (finite verb)

กับกริยาไม่แท้ (non-finite verb) คำกริยาหลักมีความเด่น เพราะเป็นกริยาแท้ ซึ่งมีตัวบ่งชี้คือการผันรูป เพื่อแสดงวิภัติปัจจัย และความสัมพันธ์กับคำกริยา ส่วนกริยาไม่แท้มีรูปเป็น present participle หรือ past participle ในงานวิจัยนี้ไม่ถือว่าประโยคเช่นนี้เป็นประโยคเดียวหรือประโยคเรียบง่าย แต่จัดให้เป็นประเภทหนึ่งของประโยคซับซ้อน

เมื่อพิจารณาประโยคตามนิยามที่กล่าวไว้แล้ว ก็พบว่าประโยคเดียวในภาษาไทยถิ่นอีสานก็ไม่ต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น แม่ไปตลาด ‘แม่ไปตลาด’ น้องสาวหน้า ‘น้องล้างหน้า’ ญาติุนักเรียน ‘ครูเมตตานักเรียน’ นักเขียนเฮ็ดคานบ้าน ‘นักเรียนทำการบ้าน’ ไปเถาะนะ ‘ไปเถาะนะ’ จักหน้อยมา ‘เดี๋ยวมา’ ถ้าว้อยนำ ‘รอฉันด้วย’ อยากเข้าแท้ ‘หิวข้าวจัง’

19.2.2 ประโยคซับซ้อน

ในรายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยมาตรฐาน เล่มที่ 1 บทที่ 19 โดยอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และคณะ (2554) ได้ให้นิยามและกล่าวถึงลักษณะสำคัญประโยคซับซ้อนไว้ว่า ‘ประโยคซับซ้อน (complicated sentence) หมายถึงประโยคที่มีกริยาหลายตัว (multiverbal sentence) ไม่ว่าจะเป็นกริยาแท้หรือไม่แท้ก็ตาม คำว่า ‘ประโยคซับซ้อน’ ในที่นี้ไม่เหมือนกับคำว่า ‘ประโยคซ้อน’ ที่ใช้กันหลายที่ ประโยคซับซ้อนมีกริยามากกว่าหนึ่ง เช่น ขออนุญาตถามว่าตอนนี้คุณทำงานอะไร เขาดีใจที่ลูกชายสอบเข้าคณะแพทย์ได้

ประโยคซับซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน ก็สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ประโยคกริยาเรียง ประโยครวมและประโยคซ้อน ซึ่งมีลักษณะโดยสังเขป ดังนี้

1) **ประโยคกริยาเรียง** หมายถึงประโยคที่มีกริยาหลายตัวปรากฏอยู่ด้วยกันโดยไม่มีคำเชื่อมและความหมายรวมกันเป็นหนึ่งเหตุการณ์ เช่น

(1) ข้อยสิไป+ฉ่าง+นำ+หางัวจักควาก่อนเคื่อ

ฉันจะไปเดินตามหาวัวสักคราก่อนนะ

‘ฉันจะไปเดินตามหาวัวสักคราก่อนนะ’

2) **ประโยครวม** หมายถึงประโยคที่ประกอบด้วยประโยคเดียวที่มีความคล้ายกันในด้านโครงสร้าง มีความหมายทำนองเดียวกัน และมีคำเชื่อมคำใดคำหนึ่งใน 3 คำนี้ ได้แก่ แต่ว่า ละกะ หือ เช่น

(2) อ้อพอบอกให้ข้อยไป แต่ว่าอ้อแม่ผั้นบอกบ่ให้ไป

คุณพอบอกให้ฉันไป แต่ว่าคุณแม่กลับบอกไม่ให้ไป

‘คุณพ่อบอกให้ฉันไป แต่ว่าคุณแม่มักบอกไม่ให้ไป’

3) **ประโยคซ้อน** หมายถึงประโยคที่ประกอบด้วย मुख्यประโยค และอนุประโยค เชื่อมเข้าด้วยกันด้วยคำเชื่อม ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้อนุประโยคต่างๆ เช่น

(3) *ข่อยบอกเจ้าจ๊กเทื่อแล้ว ว่าบ่ให้เฮ็ดจั่งซี่*
ฉันบอกคุณศักดิ์ครั้งแล้วว่า ไม่ให้ทำอย่างนี้
‘ฉันบอกคุณศักดิ์ครั้งแล้วว่า ไม่ให้ทำอย่างนี้’

ประโยคนี้ มี *ว่า* เป็นตัวบ่งชี้อนุประโยคที่ตามมา เพื่อเติมเต็มกริยา *บอก* ใน मुख्यประโยค

บทที่ 20

หน่วยสร้างกริยาเรียง

20.1 นิยามของหน่วยสร้างกริยาเรียง

หน่วยสร้างกริยาเรียง (Serial Verb Constructions) คือหน่วยสร้างที่ประกอบด้วยกริยาหรือกริยาวลีจำนวน 2 คำ หรือตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ไม่มีคำเชื่อมใดๆ ปรากฏระหว่างคำกริยา คำกริยาทุกคำในหน่วยสร้างมีกาล การณ์ลักษณะ มาลา และขั้วบอกเล่า-ปฏิเสธ (polarity) ร่วมกัน คำกริยาในหน่วยสร้างมีอาร์กิวเมนต์ร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งอาร์กิวเมนต์ มีทำนองเสียงแบบเดียวกันกับประโยคความเดียวและไม่มีช่วงหยุดระหว่างคำกริยา หน่วยสร้างกริยาเรียงแสดงเหตุการณ์เพียงเหตุการณ์เดียวแต่เป็นเหตุการณ์แบบซับซ้อน (กึ่งกาญจน์ เทพกาญจน์, 2549 : 102)

ประโยคตัวอย่างภาษาไทยถิ่นอีสานต่อไปนี้ มีหน่วยสร้างกริยาเรียง

(1) มัน พวม จอบ ฟัง เฮา อยู่

มัน กำลัง แอบ ฟัง เรา อยู่

‘มันกำลังแอบฟังเราอยู่’

(2) เจ้า บ่ ฟ้าว เมื่อ นา ตี

คุณ ไม่รีบ กลับ นา เหมอ

‘คุณไม่รีบกลับนาเหมอ’

(3) มัน คือ สิ พายเรือ ไป นา นี้ ละ

มัน คงจะ พายเรือไปนา นี้ แหละ

‘มันคงจะพายเรือไปน่านี้อะ’

ประโยคตัวอย่างมีหน่วยสร้างกริยาเรียง ที่มีคุณสมบัติครบตามคำนิยามข้างต้น

20.2 ความสัมพันธ์ทางความหมายของกริยาเรียง

ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำกริยาในหน่วยสร้างกริยาเรียง ในภาษาไทยมาตรฐาน ปรากฏในงานของ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจน์ (2549 : 104-130) ซึ่งได้แบ่งประเภทไว้ดังนี้

20.2.1 การเกิดต่อเนื่องกันของเหตุการณ์สองเหตุการณ์

กริยาเรียงประเภทนี้มีกริยาคำแรกเป็นคำกริยาแสดงการกระทำ หรือแสดงกระบวนการ กริยาคำที่สองเป็นกริยาแสดงการกระทำ หรือแสดงสภาพ แบ่งเป็นประเภทย่อย ได้แก่

20.2.1.1 การแสดงวัตถุประสงค์ของการกระทำแรก

หน่วยสร้างกริยาเรียงประเภทนี้มีประธานร่วมกัน คำกริยาแรกเป็นคำกริยาแสดงการกระทำ ซึ่งอาจเป็นกรรมกริยาหรือกรรมกริยาก็ได้ เช่น

(4) เขาไปปลากิน

(5) เขาจับปูหรือสุบ

คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่เป็นคำกริยาที่หนึ่งได้ เช่น

(6) เขาไปซื้อของที่ตลาด

(7) เขามาถึงขยะ

คำว่า เขา ใช้ เป็นคำกริยาที่หนึ่งได้ เช่น

(8) เขาเอาไม้เรียวตีเด็ก

(9) เขาเอาน้ำเชื่อมใส่ขวด

(10) เขาใช้กุญแจเปิดประตูห้อง

(11) เขาใช้แป้งข้าวเหนียวทำขนม

20.2.1.2 การแสดงเหตุการณ์ก่อนผล

กริยาเรียงประเภทนี้ มีคำกริยาคำแรกแสดงเหตุการณ์เหตุ คำกริยาคำที่สองแสดงเหตุการณ์ผล เช่น

(12) ผู้ร้ายฆ่าตำรวจตาย

(13) เขาซักผ้าไม่สะอาด

(14) เขาทำอาหารอร่อย

(15) เขาป่วยตาย

(16) แจกันแตกแตก

(17) เขากินข้าวอิ่ม

20.2.2 การเกิดพร้อมกันของเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์

หน่วยสร้างกริยาเรียงประเภทนี้มีประธานร่วมกัน คำกริยาเป็นคำกริยาแสดงการกระทำซึ่งแสดงเหตุการณ์พร้อมกัน เช่น

- (18)เขาโบกมือลา
- (19)เขาตะโกนตอบ
- (20)เขาขับรถฝ่าไฟแดง
- (21)เขากวักมือเรียกฉัน

20.2.3. คำกริยาคำหนึ่งแสดงอากัปกริยาหรือลักษณะของการกระทำที่แสดงโดยคำกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้ แบ่งย่อยเป็นหลายประเภท ได้แก่

20.2.3.1 ลักษณะท่าทางของร่างกายขณะที่ประธานกำลังกระทำอาการ มีคำกริยาแสดงท่าทาง ตามด้วยกริยาแสดงการกระทำ

กริยาเรียงประเภทนี้ มีกริยาตัวแรกเป็นตัวบอกท่าทาง ตามด้วยกริยาแสดงการกระทำ เช่น

- (22)เขานั่งอ่านหนังสือพิมพ์
- (23)เขาเดินกินไอศกรีม
- (24)เขานอนร้องเพลง
- (25)เขาวี้งูมมือ

20.2.3.2 ลักษณะอากัปกริยา และวิธีการในการกระทำอาการของประธานหรือลักษณะของการเกิดขึ้นของเหตุการณ์

กริยาเรียงประเภทนี้ มีกริยาตัวแรกเป็นตัวบอกอากัปกริยา และวิธีการ มักเป็นคำกริยาที่ต้องการส่วนเติมเต็ม คำกริยาตัวที่ตามมาเป็นตัวบอกการกระทำ เช่น

- (26)เขาแอบกินขนมในห้อง
- (27)เขาริบบ้าน
- (28)เขาช่วยขับรถ
- (29)เขาแกล้งร้องไห้ดังๆ

หรือคำกริยาตัวแรกแสดงการกระทำ คำกริยาตัวที่สองเป็นตัวบอกคุณสมบัติ หรือสภาพ เช่น

- (30)เขาวังเร็ว
- (31)เขาคอบก
- (32)เขากับข้าวอร่อย
- (33)เรือจมช้า
- (34)งานแตกกระจาย

20.2.4. คำกริยาคำหนึ่งแสดงความรู้สึกหรือทัศนคติที่มีต่อการกระทำที่แสดงโดยกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้ มีคำกริยาคำแรกแสดงความรู้สึกหรือทัศนคติที่ต้องการส่วนเติมเต็ม คำกริยาที่สองเป็นคำกริยาแสดงการกระทำหรือ กระบวนการ เช่น

- (35)เขาชอบว่ายน้ำ
- (36)เขาอยากกินไอศกรีม
- (37)เขาเบื่อเรียน
- (38)เขาอยากตาย
- (39)เขาหวังแต่งงานกับเธอ

20.2.5. คำกริยาคำหนึ่งแสดงการรับรู้เหตุการณ์ที่แสดงโดยกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้มีคำกริยาคำแรกแสดงการรับรู้ทางประสาทสัมผัส คำกริยาที่สองเป็น คำกริยาแสดงการกระทำหรือ กระบวนการ เช่น

- (40)ฉันเห็นเขาดกบันได
- (41)ฉันได้ยินเขาดำนิเธอ

20.2.6. คำกริยาคำหนึ่งแสดงการ ‘ปฏิบัติการ’ ต่อการกระทำอื่นๆ

กริยาเรียงประเภทนี้มีกริยาคำแรกแสดงการปฏิบัติการ เช่น

- (42)เขาเริ่มทาสีบ้าน
- (43)เขาหยุดร้องเพลง
- (44)เขาเลื่อนสัมภาระผู้สมัครงาน
- (45)เขาลืมทำการบ้าน

กริยาคำที่สองแสดงการปฏิบัติการ เช่น

(46)เขาตักหญ้าต้อ

(47)เขาพิมพ์รายงานเสร็จ

20.2.7 ความสัมพันธ์เชิงเท่าเทียมกันและเปรียบเทียบ

กริยาเรียงประเภทนี้มีคำกริยาตัวแรกแสดงการกระทำ คำกริยาตัวที่สองคือ *เท่า คล้าย เหมือน* เป็น เช่น

(48)เขาสูงเท่าฉัน

(49)เขาวุ่นน้ำคล้ายกบ

(50)เขาพูดเหมือนเด็ก

(51)เขาพับผ้าเป็นสามทบ

20.2.8 คำกริยาคำหนึ่งแสดงทิศทางของกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้มีคำกริยาคำหนึ่งแสดงทิศทางของกริยาอีกคำหนึ่ง ซึ่งคำกริยาแสดงทิศทางอาจมีหลายคำก็ได้ เช่น

(52)เขาเดินอ้อมขึ้นมา

(53)เขาตามออกไป

(54)เขาขับรถกลับไป

(55)เขาย้อนมา

(56)เขาถอยออก

หรือคำกริยาแสดงทิศทางอาจมีความหมายเชิงอุปลักษณ์ได้ เช่น

(57)กระโปรงตัวนี้สวยออก

(58)กระเป๋านั่นแน่นแฟ้นไป

(59)เขาป่วยมาสามอาทิตย์แล้ว

(60)การเรียนของเขาดีขึ้น

20.3 หน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าหน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาไทยถิ่นอีสานประกอบด้วยคำกริยาตั้งแต่ 2 คำหรือ 2 วลี จนถึง 9 คำหรือ 9 วลี แต่ในการวิเคราะห์นี้จะพิจารณาหน่วยสร้างกริยาเรียง

พื้นฐานซึ่งประกอบด้วยคำกริยาเพียง 2 คำหรือ 2 วลี เสียก่อน เนื่องจากเห็นพ้องกับ ยาใจ ชูวิชา (2536 : 39) ที่พบว่า หน่วยสร้างกริยารเรียงในภาษาไทยนั้น แม้ว่าจะประกอบด้วยคำกริยาหรือกริยาวลี ตั้งแต่ 2 คำหรือ 2 วลี หรือมากกว่า แต่มีเงื่อนไขในการเกิดร่วมกันอย่างชัดเจน ระหว่างกริยาเพียง 2 คำหรือ 2 วลีเท่านั้น การที่หน่วยสร้างกริยารเรียงมีคำกริยาหรือกริยาวลีมากกว่า 2 คำหรือ 2 วลีนั้นเป็นผลมาจากการเกิดซ้อนภายใน (embedding) ของกริยาหรือกริยาวลีในหน่วยสร้างนั้น

ในการจำแนกรูปแบบของหน่วยสร้างกริยารเรียงจะพิจารณาชนิดที่แบ่งตามความสัมพันธ์ทางความหมายของคำกริยาในหน่วยสร้างตามงานของ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา (2549 : 104-139) ดังนี้

20.3.1 การเกิดต่อเนื่องกันของเหตุการณ์สองเหตุการณ์

กริยารเรียงประเภทนี้มีกริยาคำแรกเป็นคำกริยาแสดงการกระทำ หรือแสดงกระบวนการ กริยาคำที่สองเป็นกริยาแสดงการกระทำ หรือแสดงสภาพ แบ่งเป็นประเภทย่อย ได้แก่

20.3.1.1 การแสดงวัตถุประสงค์ของการกระทำแรก

หน่วยสร้างกริยารเรียงประเภทนี้มีประธานร่วมกัน คำกริยาเป็นคำกริยาแสดงการกระทำซึ่งอาจเป็นกรรมกริยาหรือกรรมกริยาก็ได้

(61)ลาวพวมเฮ็ดก้อยไข่มดแดงกิน

เขา กำลัง ทำ ก้อยไข่มดแดง กิน

‘เขากำลังทำก้อยไข่มดแดงกิน’

คำกริยาแสดงการเคลื่อนที่เป็นคำกริยาที่หนึ่งได้ เช่น

(62)อีพ่อไปใส่ไขอยู่ทุ่งนาดี

คุณพ่อ ไป ใส่ ไข่ ที่ ทุ่งนา เหนือ

‘คุณพ่อไปวางไข่ที่ทุ่งนาเหนือ’

(63)มือนี้ข้อยมานอนเอนเดื่อ

วันนี้ ฉัน มา นอน เอน นะ

‘วันนี้ฉันมานอนที่บ้านนะ’

คำว่า เอน ใช้ เป็นคำกริยาที่หนึ่งได้

(64)เอาไม้ฟอยกวาดเสี้ยนก่อน

เอา ไม้กวาด กวาด เรือน ก่อน

‘เอาไม้กวาดกวาดบ้านก่อน’

(65)อี่แม่เอาเข้ากำเส็ดขนมอยู่

คุณแม่ เอา ข้าวเหนียวดำ ทำ ขนม อยู่

‘คุณแม่เอาข้าวเหนียวดำทำขนมอยู่’

20.3.1.2 การแสดงเหตุการณ์ก่อนผล

กริยาเรียงประเภทนี้มีคำกริยาคำแรกแสดงเหตุการณ์เหตุ คำกริยาคำที่สองแสดงเหตุการณ์ผล เช่น

(66)บักแดงตกต้นไม้ตายเมื่อเช้านี้

ไอ้แดง ตก ต้นไม้ ตาย วันเช้านี้

‘ไอ้แดงตกต้นไม้ตายเมื่อเช้านี้’

(67)ฝาซ้องหลุดเสียไสหน่อ

ฝาซ้องหลุดหายไไหนหน่อ

‘ฝาซ้องหลุดหายที่ไไหนกันนะ’

(68)เจ้ากินข้าวอ้มไป

คุณ กิน ข้าว อ้ม หรือยัง

‘คุณกินข้าวอ้มหรือยัง’

20.3.1.3 การแสดงเหตุการณ์ก่อนผลแบบผู้รับมีสภาพ

กริยาเรียงประเภทนี้ ประธานมีได้มีสภาพหรืออาการกระทำของกริยาคำที่สอง เช่น

(69)อี่พ่อตีหัวหมาแตกพะงูะ

คุณพ่อ ตี หัวหมา แตก อ้าซ่า

‘คุณพ่อตีหัวหมาแดงอ้าซ่า’

(70)เอื้อยใหญ่เฮ็ดแนวกินแซบอีหลี

พี่สาวใหญ่ทำของกินอร่อยจริง

‘พี่สาวคนโตทำอาหารอร่อยจริงๆ’

(71) บักแดงทำบักน้อยตกคันแทนนา

ไอ้แดงถีบไอน้อยตกคันนา

‘ไอ้แดงถีบไอน้อยตกคันนา’

20.3.2 การเกิดพร้อมกันของเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์

หน่วยสร้างกริยาเรียงประเภทนี้มีประธานร่วมกัน คำกริยาเป็นคำกริยาแสดงการกระทำซึ่งแสดงเหตุการณ์พร้อมกัน เช่น

(72) อีพ่อกวักมือเอ็นเฮาแล้ว

คุณพ่อกวักมือเรียกเรา แล้ว

‘คุณพ่อกวักมือเรียกเราแล้ว’

(73) อ้ายจ๋อนพวมมุดน้ำงมหอยอยู่

พี่จ๋อนกำลังมุดน้ำงมหอย อยู่

‘พี่จ๋อนกำลังมุดน้ำงมหอยอยู่’

(74) ไผ่ฮ้องเอ็นกู่วะ

ใครร้องเรียกกู วะ

‘ใครร้องเรียกกูวะ’

(75) ลูกเจ้าปิ่นเหลนเท่งตันไม้พุ่น

ลูกคุณปิ่นเล่นบนต้นไม้พุ่น

‘ลูกคุณปิ่นเล่นอยู่บนต้นไม้พุ่น’

(76) เบิ่งແ່ນ ลาวหัวถุ้งแซ้วแต่คนแล้ว

ดู หน่อย เขาหัวเราะยิงฟันแต่นาน แล้ว

‘ดูสิ เขาหัวเราะยิงฟันตั้งนานแล้ว’

20.3.3 คำกริยาคำหนึ่งแสดงอากัปกริยาหรือลักษณะของการกระทำที่แสดงโดยคำกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้ มีกริยาคำแรกเป็นตัวบอกอากัปกริยา และวิธีการ มักเป็นคำกริยาที่ต้องการส่วนเติมเต็ม คำกริยาคำที่ตามมาเป็นตัวบอกการกระทำ

1) ลักษณะท่าทางของร่างกายขณะที่ประธานกำลังกระทำอาการ มีคำกริยาแสดงท่าทาง ตามด้วยกริยาแสดงการกระทำ เช่น

(77) อีแม่นั่งคั่นส้มผัดอยู่
คุณแม่นั่งคั่นผัดคอง อยู่
‘คุณแม่นั่งคั่นผัดคองอยู่’

(78) คือนอนอุ้มน้ำในหมากขามจิ้งจี่หน่อ
ทำไมนอนย่ำเม็ดมะขามอย่างนี้ หน่อ
‘ทำไมนอนเลียเม็ดมะขามอย่างนี้นะ’

(79) ลาวผู้่งอุ้มลูกแต่เช้าฮอดเที่ยง
เขาเดินอุ้มลูกตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง
‘เขาเดินอุ้มลูกตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง’

(80) มันหีบเต็งจี่เข้าของอยู่
มันพังพาบทับจี่เจ้าของ อยู่
‘มันพังพาบทับจี่ตัวเองอยู่’

(81) ลาวคือเล่นถื้อผ้าฮี
เขาทำไมวิ่งถื้อพริ้ว ฮี
‘เขาทำไมวิ่งถื้อพริ้วฮี’

2) ลักษณะอาการกับกริยา และวิธีการในการกระทำอาการของประธานหรือลักษณะของการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ แบ่งเป็นประยอย ได้แก่

2.1) กริยาตัวแรกเป็นตัวบอกอาการกับกริยา และวิธีการ มักเป็นคำกริยาที่ต้องการส่วนเติมเต็ม คำกริยาตัวที่สองเป็นตัวบอกการกระทำ เช่น

(82) มันลี้กินชะหนมแต่ผู้เดียว
มันแอบกินขนมแต่คนเดียว
‘มันแอบกินขนมเพียงผู้เดียว’

(83) เจ้าฟ้าเว็ดแนวกินแหน
คุณรีบทำของกิน หน้อย

‘คุณรีบทำอาหารหน่อย’

(84)เจ้าช้อยเหนียงแป้งแหน่

คุณช่วยขยำแป้ง หน่อย

‘คุณช่วยขยำแป้งหน่อย’

(85)มันพิคินก้อกๆอยู่

มันแกลังกรน ครอกๆอยู่

‘มันแกลังกรนครอกๆอยู่’

2.2) คำกริยาตัวแรกแสดงการกระทำ คำกริยาตัวที่สองเป็นตัวบอกคุณสมบัติหรือสภาพ เช่น

(86)มันคือเล่นหันแท้น้อ

มันทำไมวิ่งไวแท้ หนอ

‘มันทำไมวิ่งเร็วจริงหนอ’

(87)เจ้าว่าถึกแล้ว

คุณพุดถูกแล้ว

‘คุณพุดถูกแล้ว’

(88)เข้าสูกซ้ำโพดแล้ว

ข้าวสูกซ้ำเหลือเกิน แล้ว

‘ข้าวสูกซ้ำเหลือเกินแล้ว’

(89)ลูกเข้าจี่แตกซะแล้ว

ลูกคุณจี่แตกกระจาย แล้ว

‘ลูกคุณจี่แตกกระจายแล้ว’

20.3.4 คำกริยาคำหนึ่งแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติที่มีต่อการกระทำที่แสดงโดยกริยาอีกคำหนึ่ง

คำกริยาคำแรกแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติที่ต้องการส่วนเติมเต็ม คำกริยาที่สองเป็นคำกริยาแสดงการกระทำหรือ กระบวนการ เช่น

(90)มักกินเหล้าอีหลีเว้ย หมอนี้

ชอบกินเหล้าจริง โว้ย หมอนี้

‘ชอบกินเหล้าจริงนะ ไอ้นี้’

(91) ซ้อยจีค้ำนเว้ากับเจ้าแล้ว

ฉันจีเกียจพูดกับคุณแล้ว

‘ฉันจีเกียจพูดกับคุณแล้ว’

(92) ซ้อยเปิดไปโงงเฮียนเค้

ฉันเปิดไปโรงเรียน จัง

‘ฉันเปิดไปโรงเรียนจัง’

(93) ซ้อยอยากกินอ้อยหอมใส่ผักอีเล็ด แม่

ฉันอยากกินอ้อยหอมใส่ในชะพลู แม่

‘ฉันอยากกินอ้อยหอมใส่ใบชะพลูแม่’

(94) มันยอมแกหัวบ่ละ

มันยอมโกนหัว ไหมละ

‘มันยอมโกนหัวไหมละ’

20.3.5 คำกริยาคำหนึ่งแสดงการรับรู้ เหตุการณ์ที่แสดงโดยกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้ มีคำกริยาคำแรกแสดงการรับรู้ทางประสาทสัมผัส คำกริยาที่สองเป็นคำกริยาแสดงการกระทำหรือ กระบวนการ เช่น

(95) ซ้อยได้เงินมันป้อยฟัวสู่มื้อ

ฉันได้เงินมันค่า ฟัวทุกวัน

‘ฉันได้เงินมันค่าฟัวทุกวัน’

(96) ซ้อยเห็นลาวหลามเข้าหลามอยู่

ฉันเห็นเขาหลามข้าวหลาม อยู่

‘ฉันเห็นเขาหลามข้าวหลามอยู่’

(97) ซ้อยบ่ได้เงินเจ้าของกรนจักเทื่อเคะ

ฉันไม่ได้เงินเจ้าของกรนสักครั้งนะ

‘ฉันไม่ได้เงินตัวเองกรนสักครั้งนะ’

20.3.6 คำกริยาคำหนึ่งแสดงการ ‘ปฏิบัติกร’ ต่อการกระทำหนึ่งๆ

กริยาเรียงประเภทนี้ มีกริยาคำแรกแสดงการปฏิบัติกรต่อกริยาตัวที่สอง เช่น

(98) ลูกเขาให้แล้วไป
ลูกหุขุรื่องให้ แล้วหรือยัง
‘ลูกหุขุรื่องให้แล้วหรือยัง’

(99) ฮ่วย ข้อยลีมหม่าเข้าเวีย
เอะฉันลีมแซ่ข้าว นะ
‘เอะ ฉันลีมแซ่ข้าว นะ’

หรือมีกริยาคำที่สองแสดงการปฏิบัติกรต่อกริยาแรก เช่น

(100) มื้ออื่นจั่งเสียหญ่าต่อเคื่อ
วันอื่นจิงคายหญ่าต่อ นะ
‘พรงนี้จิงคายหญ่าต่อ นะ’

(101) ข้อยเฮ็ดอ่อมนกแล้วแล้ว
ฉันทำอ่อมนำเสร็จ แล้ว
‘ฉันทำอ่อมนกเสร็จแล้ว’

(102) มันกินเหล้าเขาแล้วไป
มันกินเหล้าหุขุแล้วหรือยัง
‘มันกินเหล้าเสร็จแล้วหรือยัง’

20.3.7 ความสัมพันธ์เชิงเท่าเทียมกันและเปรียบเทียบ

กริยาเรียงประเภทนี้ มีคำกริยาตัวแรกแสดงการกระทำ คำกริยาตัวที่สองคือ *เท่า คล้าย เหมือน* เป็น เช่น

(103) ต้นผักบัวสูงลำเวยข้อยนี้
ต้นผักหอมสูงเท่าเอฉันนี้
‘ต้นผักหอมสูงเท่าเอฉันนี้’

(104) น้ำเล็กเพียงคอกหนึ่งญานเฮ็ดหญ่ง

น้ำล็กเพียงคอหนึ่งกลัวทำอะไร
‘น้ำล็กเพียงคอเองกลัวทำไม’

(105)มันญ่างคือเป็ดนี้ล่ะ
มันย่างเหมือนเป็ดนี้แหละ
‘มันเดินเหมือนเป็ดนี้แหละ’

(106)มันกวดเข้าปายเป็นสามกอง
มันกวดปลายข้าวเป็นสาม กอง
‘มันกวดปลายข้าวเป็นสามกอง’

20.3.8. คำกริยาคำหนึ่งแสดงทิศทางของกริยาอีกคำหนึ่ง

กริยาเรียงประเภทนี้ มีคำกริยาคำหนึ่งแสดงทิศทางของกริยาอีกคำหนึ่ง โดยคำกริยาแสดงทิศทางอาจมีหลายคำได้ เช่น

(107)ลาวญ่างอ้อมเข้ามาแล้ว
เขาเดินอ้อมเข้ามา แล้ว
‘เขาเดินอ้อมเข้ามาแล้ว’

(108)เจ้าหลบออกมาเฮ็ดหญ้ง
คุณย้อนออกมาทำอะไร
‘คุณย้อนออกมาทำไม’

(109)เจ้าหญ้งเข้ามาอีกหน
คุณขยับเข้ามาอีกหน่อย
‘คุณขยับเข้ามาอีกหน่อย’

(110)ป้าปั่นหลบขึ้นมามีงบกแล้ววัย
ปลาตะกาศกลับขึ้นมามีงบก แล้ววัย
‘ปลาตะกาศกลับขึ้นมามีงบกแล้ววัย’

คำกริยาแสดงทิศทางที่สามารถปรากฏได้หลายคำนั้น จะมีลำดับการเรียงคำ ต่างจากภาษาไทยมาตรฐานที่ Thepkanjana (1986 :136) เสนอไว้ การเรียงลำดับคำกริยาแสดงทิศทางในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นดังนี้

ลำดับไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน	คำกริยาแสดงทิศทาง
1	1	วน (วน) ขึ้น (ตรง) อ้อม (อ้อม)
2	3	หลบ (ย้อน/ ถอย) คืน (คืน)
3	2	ลอด (ลอด) กาย (ผ่าน/ เลย) ข้าม (ข้าม)
4	4	เข้า (เข้า) ออก (ออก) ขึ้น (ขึ้น) ลง (ลง)
5	5	ไป (ไป) มา (มา) เมื่อ (กลับ)

ตัวอย่างประโยคที่มีคำกริยาแสดงทิศทางหลายคำ เช่น

(111) วั่น้อย โตนัน ญ่างอ้อมข้ามข้าวหลบคืนขึ้นมาหาแม่มัน
 วั่น้อย ตัว นั้น เเดิน อ้อม ข้าม สะพาน ย้อน คืน ขึ้นมาหาแม่มัน
 ‘วั่น้อยตัวนั้นเดินอ้อมข้ามสะพานย้อนคืนขึ้นมาหาแม่มัน’

หรือคำกริยาแสดงทิศทางอาจมีความหมายเชิงอุปลักษณ์ได้ เช่น

(112) เจ้าค่าลงไปมันกะบ่ฟังความดอก
 คุณค่าลงไปมันก็ไมฟังความ ดอก
 ‘คุณค่าเข้าไปมันก็ไม่ฟังหรือ’

(113) สองสามมือนี บาดอยู่ขาไคขึ้นหลาย
 สองสามวันนี้แผลที่ขาทุเลาขึ้นหลาย
 ‘สองสามวันนี้แผลที่ขาทุเลาขึ้นมาก’

(114) ลาวบ่ซำบายมาหลายเดือนแล้ว
 เขาไม่สบายมาหลายเดือนแล้ว
 ‘เขาไม่สบายมาหลายเดือนแล้ว’

(115) ท้องข้อยคือจั่งหญิงขึ้นจั่งขึ้นหน่อ
 ท้องมันทำไมจึงเพ้อขึ้นอย่างนี้ หน่อ
 ‘ท้องมันทำไมจึงเพ้อขึ้นอย่างนี้หน่อ’

20.4 หน่วยสร้างกริยาเรียงมากกว่า 2 คำ

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า กริยาเรียงที่มีมากกว่า 2 คำนั้น เกิดจากการเกิดซ้อนกันภายใน (embedding) ของกริยาหรือกริยาลิในหน่วยสร้างนั้น นั่นเอง ในหัวข้อนี้จะได้นำตัวอย่างที่มีกริยาเรียงมากกว่า 2 คำ มาแสดงให้เห็นว่า มีการเกิดซ้อนกันภายใน ดังนี้

(116) อีแม่ไปหาเก็บเห็ดมากินแลง
 คุณแม่ไปหาเก็บเห็ดมากินมือเย็น
 ‘คุณแม่ไปหาเก็บเห็ดมาทำกินมือเย็น’

ประโยคนี้มีหน่วยสร้างกริยาเรียง 5 คำ ได้แก่ ไป+หา+เก็บ+มา+กิน อธิบายได้ว่า

กริยา มากิน   บอกวัตถุประสงค์ของการกระทำแรก ไปหาเก็บ
 กริยา มากิน   กิน บอกวัตถุประสงค์ของ มา
 กริยา ไปหาเก็บ   เก็บ บอกวัตถุประสงค์ของ ไปหา
 กริยา ไปหา   หา บอกวัตถุประสงค์ของ ไป

(117) หมาโตนี้นอนเหมบคางอึ่งอ้อย
 หมา ตัว นี้นอนฟังพาบคราง อึ่งอึ่ง อยู่
 ‘หมาตัวนี้นอนฟังพาบครางอึ่งอึ่งอยู่’

ประโยคนี้มีหน่วยสร้างกริยาเรียง 3 คำ ได้แก่ นอน+เหมบ+คาง อธิบายการซ้อนภายในได้ว่า

นอนเหมบ ‘นอนฟังพาบ’ บอกลักษณะท่าทางขณะทำอาการ คาง ‘คราง’
 นอน กับ ฟังพาบ เป็นลักษณะท่าทางที่เกิดขึ้นพร้อมกัน 2 เหตุการณ์

(118) มันพวนนอนลีกินจะหนมอยู่ในห้องอยู่
 มัน กำลัง นอนแอบกินขนมอยู่ในห้อง อยู่
 ‘มันกำลังนอนแอบกินขนมอยู่ในห้อง’

ประโยคนี้มีกริยาเรียง 4 คำ ได้แก่ นอน+แอบ+กิน+อยู่ อธิบายการซ้อนภายในได้ว่า

แอบกิน บอกวัตถุประสงค์ของ นอน
 นอน   บอกท่าทางของ กิน
 แอบ   บอกอากัปกริยาและวิธีการของ กิน

นอนแอบกิน บอกวัตถุประสงค์ของ อยู่

จากการศึกษาข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสาน พบหน่วยสร้างกริยาเรียง มีจำนวนคำกริยาถึง 9 คำ เช่น

(119)มันฟ้าฉ่างไปหาละซื้อเป็ดมาฆ่ากิน

มันรีบเดินไปหาเตรซื้อเป็ดมาฆ่ากิน

‘มันรีบเดินไปเตรหาซื้อเป็ดมาฆ่ากิน’

บทที่ 21

ประโยครวม

21.1 นิยามของประโยครวม

ประโยครวม (compound sentence) หมายถึง ประโยคที่มีอนุประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปมารวมกันเข้าเป็นประโยคเดียวกัน อนุประโยคนั้นอาจเป็นประโยคสามัญหรือประโยคความซ้อนก็ได้ ในภาษาไทยมาตรฐาน มักมีคำเชื่อมสมภาค และ และก็ หรือ แต่ ทว่า แต่ทว่า ทำหน้าที่เชื่อมประโยคที่มารวมกันนั้น

21.2 ประโยครวมในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีสันธานหรือคำเชื่อมอนุประโยคอยู่หลายคำ ได้แก่

คำสันธาน	ความหมาย
ແหล້วกะ/ ละกะ	และ และก็
แต่ว่า...ผั้น	แต่...กลับ
แต่ว่า..	แต่ว่า/ แต่
หือ / หี	หรือ

ແหล້วกะ

คำว่า ແหล້วกะ มักจะออกเสียงเป็น ละกะ ได้

(1) อีพ่อลาวไปตีกแห ແหล້วกะ / ละกะ ไล่มองนำอยู่กุดฟั่น

คุณพ่อเขาไปตีกแหและก็ไล่ต่ายด้วยที่บึงโนน

‘คุณพ่อเขาไปตีกแหและก็วางต่ายด้วยที่บึงโนน’

(2) เอี้ยใหญ่ไปเฮ็ดงานก่อสร้าง ແหล້วกะ/ ละกะ น้องสาวกะไปเรียนตัดเสื้อ

พี่สาวใหญ่ไปทำงานก่อสร้าง และก็ น้องสาวก็ไปเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า

‘พี่สาวใหญ่ไปทำงานก่อสร้าง และก็ น้องสาวก็ไปเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า’

แต่ว่า...ผั้น

คำว่า แต่ว่า..ผั้น ในบางถิ่นออกเสียงเป็น แต่ว่า...ผัด คำนี้หากปรากฏคำว่า แต่ว่า แล้ว ผู้พูด อาจจะ ผั้น หลังประธานของอนุประโยคได้ เช่น

(3) คำหมากหุ้งคกนี้แซบอยู่ดอก แต่ว่า มัน (ผั้น) อยากเผ็ด โปดหน้อยอยู่
ตามะละกอครกนี้ร่อยอยู่ดอกมัน แต่ว่า อยากเผ็ดเกินไปหน้อย
'ส้มตามะละกอครกนี้ร่อยอยู่หรือแต่มันออกจะเผ็ดเกินไปหน้อย'

หากปรากฏคำว่า ผั้น แล้วผู้พูดอาจจะ แต่ว่า หน้าประธานของอนุประโยคได้ เช่น

(4) คงให้ลาวมาขอเฮาน่าอีพ่ออีแม่(แต่ว่า)ลาวผั้นบ่มาจ้อย
คอยให้เขามาสู่ขอกับคุณพ่อคุณแม่ แต่ว่า เขา กลับ ไม่มา เสียแล้ว
'คอยให้เขามาสู่ขอกับคุณพ่อคุณแม่ แต่ว่า เขา กลับ ไม่มา เสียแล้ว'

หือ

คำว่า หือ อาจออกเสียงสั้นๆ เป็น หี ก็ได้ เช่น

(5) อ้าย แลงนี้เจ้าอยากกินอ่อมกบ หือ/หี อยากกินอ่อมปลา
พี่ชาย เ็นนี้ คุณอยากกินอ่อมกบ หรือ อยากกินอ่อมปลา
'พี่ชาย เ็นนี้ คุณอยากกินแกงอ่อมกบหรืออยากกินแกงอ่อมปลา'

(6) อีพ่อ เจ้าสิไปหาผู้ใหญบ้าน หือ เพิ่นสิมาหาเจ้า
คุณพ่อ คุณจะไปหาผู้ใหญบ้าน หรือ ท่านจะมาหาคุณ
'คุณพ่อ คุณจะไปหาผู้ใหญบ้าน หรือ ท่านจะมาหาคุณ'

ประโยคความรวมอาจมีประโยคความซ้อนซ้อนอยู่ก็ได้ เช่น

(7) ข้อยเฮ็ดปั่นปลา แห่ลัวกะ คั้นส้มผักเสี้ยนแนวเจ้ามกแล้วแล้วเด้อ
จั้นทำปั่นปลา และก็ คั้นส้มผักเสี้ยน แบบคุณชอบ เสร็จแล้วนะ
'จั้นทำน้ำพริกปลา และก็ คั้นผักเสี้ยนดองแบบที่คุณชอบเสร็จแล้วนะ'

แนวเจ้ามก เป็นประโยคที่ซ้อนอยู่

(8) ข้อยฮู้อยู่ว่าเจ้าบ่มกข้อย แต่ว่า ข้อยผั้นอยากให้เจ้าคิดดีๆ ก่อนเด้อ

ฉันรู้ว่า你不ชอบฉัน ฉัน แต่อยากให้คุณคิดดีๆ ก่อน นะ
'ฉันรู้ว่า你不ชอบฉัน แต่ฉันอยากให้คุณคิดดีๆ ก่อนนะ'

ว่าเจ้าบ่าวมักซ้อย และ เจ้าคิดดีๆ ก่อนเค้อ เป็นประโยคที่ซ่อนอยู่

(9) ลาบปลา เจ้ามักกิน แนวนี้นะ หื้อ มักกินแนวใส่น้ำหมากนาว

ลาบปลา คุณชอบกิน แบบ ออก ขมๆ หรือ ชอบกิน แบบ ใส่น้ำมะนาว

'ลาบปลา คุณชอบกินแบบที่ออกขมๆ หรือชอบกินแบบที่ใส่น้ำมะนาว'

ที่ออกขมๆ และ ที่ใส่น้ำมะนาว เป็นประโยคที่ซ่อนอยู่

บทที่ 22

คุณานุประโยค

22.1 นิยามของคุณานุประโยค

ในงานของปราณี กุลละวณิช (2549 : 7 - 65) ได้กล่าวถึงอนุประโยคขยายนามไว้ 2 ชนิด คือ คุณานุประโยค และประโยคเติมเต็มนาม และได้ให้นิยามของคุณานุประโยคไว้ว่า ‘คุณานุประโยค คือ ประโยคที่ฝังตัว (Embedded) อยู่ในประโยคใหญ่ ทำหน้าที่ขยายคำนามที่อยู่ข้างหน้ามัน ในทางโครงสร้างคุณานุประโยคหรือประโยคที่ฝังตัวนี้ จะมีอาร์กิวเมนต์ หรือคำนามคำหนึ่งหายไป และคำนามที่หายไป มีตัวอ้างอิงเดียวกับคำนามที่มันขยาย ในบางกรณีอาร์กิวเมนต์ ที่อยู่ในคุณานุประโยคอาจถูกแทนด้วยบุรุษสรรพนาม’

1. เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอน
2. งานที่ออกหน้าออกตาที่สุด คืองานออกร้านที่วัดเบญจมบพิตร
3. แม่ชอบให้เงินเด็กที่เรียนหนังสือเก่ง
4. วันที่เขามา ฉันไม่อยู่บ้านพอดี
5. คุณไปพักที่บ้านที่ฉันเคยอยู่หรือ
6. เราส่งของพวกนี้ ให้เด็กที่เขาต้องการมัน ไม่ดีกว่าหรือ

ประโยคที่ 1. ที่แน่นอน เป็นคุณานุประโยคขยาย รายได้ ที่เป็นกรรม
 ประโยคที่ 2. ที่ออกหน้าออกตา เป็นคุณานุประโยค ขยายงานที่เป็นประธาน
 ประโยคที่ 3. ที่เรียนหนังสือเก่ง เป็นคุณานุประโยคขยายเด็กที่เป็นกรรมรอง
 ประโยคที่ 4. ที่เขามา เป็นคุณานุประโยคขยาย วัน ที่เป็นวิเศษณ์บอกเวลา
 ประโยคที่ 5. ที่ฉันเคยอยู่ เป็นคุณานุประโยคขยายที่บ้าน ที่เป็นวิเศษณ์บอกสถานที่
 ประโยคที่ 6. ที่เขาต้องการมัน เป็นคุณานุประโยคขยาย เด็กที่เป็นกรรมรอง และเด็กถูกแทนด้วยเขา

นอกจากนั้น ปราณี กุลละวณิช (2549 : 49) ยังได้กล่าวถึง คำเชื่อมคุณานุประโยคในภาษาไทยว่ามีคำว่า ที่ ซึ่ง อัน และที่พบมากในภาษาพูดคือ ที่ และ ซึ่ง และคำเชื่อม ดังกล่าวนี จะแยกประเภทของคุณานุประโยคในภาษาไทยออกเป็น 2 ประเภท คือ คุณานุประโยคเจาะจง (restrictive relative clause) และคุณานุประโยคไม่เจาะจง (non - restrictive relative clause)

ก. สัตว์ที่อาศัยอยู่ในทะเล บางตัวก็เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ข. สัตว์ที่อาศัยอยู่ในทะเล บางตัวก็เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ประโยค ก. มีคุณานุประโยคเจาะจงฝังตัวอยู่ และใช้คำเชื่อม ที่

ประโยค ข. มีคุณานุประโยคไม่เจาะจง ฝังตัวอยู่ และใช้คำเชื่อม ซึ่ง

อย่างไรก็ตามประโยคที่ขึ้นต้นด้วย ซึ่ง อาจไม่ใช่คุณานุประโยคก็ได้ เช่น

หัวหน้าภาควิชาฯ ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ ซึ่งทุกคนในภาควิชาดีใจมาก

อนุประโยค ซึ่ง ทุกคนในภาควิชาดีใจมาก มิได้ขยายคำนามคำใดในประโยคหลัก แต่ขยายความหมายของทั้งประโยคที่มาข้างหน้าโดยให้ข้อมูลเพิ่มขึ้น หน่วยสร้างลักษณะดังกล่าวนี้ ในภาษาอังกฤษขึ้นต้นด้วยคำว่า which และมีนิยามเรียกว่า sentential relative clause (ปราณี กุลละวณิช 2549 : 51)

22.2 คุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน

เมื่อผู้วิจัยได้นำข้อเสนอในการวิเคราะห์คุณานุประโยคดังกล่าวข้างต้น มาวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสาน ปรากฏว่า คุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีคำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน แต่อย่างไร โดยเฉพาะในภาษาพูดปกติทั่วไป และถ้าหากมีคำเชื่อมที่ซึ่ง ก็จะเป็นคนอีสานรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐาน หรือ เป็นภาษาไทยถิ่นอีสานของนักจัดรายการวิทยุเท่านั้น

คุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่คำเชื่อม ที่ ซึ่ง แต่จะใช้การหยุดวรรค (pause) แล้วใช้คำอนุภาค อัน ‘เออ’ มาเติมการหยุด (pause filler) นั้น

(1)มันคือมกมามี้อ อัน ข้อยบ่อยู่แท้

มันทำไมชอบมาวัน เออ นั้น ไม่อยู่จัง

‘มันทำไมชอบมาวัน เออ ที่นั้นไม่อยู่จัง’

คุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช่คำเชื่อม ที่ ถึงแม้คำนามที่ถูกขยายนั้นจะมีคำลักษณนามของคำนามนั้นปรากฏร่วมด้วย

(2)เฮือนหลังเจ้าเข้าอยู่เขาสิมาเอาคีนแล้วเด้อ

เรือน หลัง คุณเช่า อยู่ เขาจะมาเอาคีน แล้วนะ

‘บ้านหลังที่คุณเช่าอยู่ เขาจะมาเอาคีนแล้วนะ’

เมื่อมีลักษณะนามปรากฏแล้ว ผู้พูดอาจใช้คำอนุภาคเติมการหยุด อัน หลังลักษณะนามนั้น หรือไม่ใช่ก็ได้

(3) ซ้อยบ่มักผู้สาว ผู้ (อัน) บ่มีวาคมีซง

ฉัน ไม่ชอบสาว คน(อ่อ)ไม่มีบุคลิกมีท่าทาง

‘ฉันไม่ชอบสาวคนที่ (อ่อ) ไม่มีบุคลิก’

(4) จัวโต (อัน) เจ้าซื้อปิกายมันได้ลูกไป

วัว ตัว (อ่อ) คุณซื้อปิกายมันได้ลูก แล้วยัง

‘วัวตัว (อ่อ) ที่คุณซื้อปิกายมันมีลูกแล้วยัง’

ถ้าหากคำนามที่ถูกขยายด้วยคุณานุประโยคไม่มีคำลักษณะนามเฉพาะ ผู้พูดจะใช้ลักษณะนามที่เป็นลักษณะนามได้แก่ คำว่า ชุม ‘พวก’ หมู ‘พวก’ แแนว ‘ประเภท’ มาแทน

(5) ซ้อยบ่มักกินตำหมากหุ้งชุม (อัน) ใส่ปูดิบดอก

ฉัน ไม่ ชอบกิน ส้มตำมะละกอ พวก(อ่อ)ใส่ปูดิบ ดอก

‘ฉันไม่ชอบกินส้มตำมะละกอพวกที่ (อ่อ)ใส่ปูดิบหรือ’

(6) เด็กน้อยหมู่เหล่านี้นั่งจิ้มอยู่หั่นแม่นลูกไฟน้อ

เด็กน้อย พวกเล่นจี่โคลน อยู่แน่น ไข่ลูกไคร หนอ

‘เด็กน้อยพวกที่เล่นจี่โคลนอยู่แน่นเป็นลูกไครหนอ’

(7) อีหล้าเข้าไปเอาเหล้าแนวพ้อมักกินมาให้หน่อดู

คำเรียกขาน คุณไปเอาเหล้า แบบพ้อชอบกินมาให้หน่อดูสิ

‘ลูกหญิง เจ้าไปเอาเหล้าแบบ ที่พ้อชอบกินมาให้หน่อดูสิ’

เนื่องจากคุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีคำเชื่อม ที่ ซึ่ง จึงเป็นการยากที่จะระบุได้ชัดเจนว่า คุณานุประโยคใดเป็นแบบเจาะจง และไม่เจาะจง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากการมีคำลักษณะนามใช้แล้ว อาจพิจารณาว่า อนุประโยคที่ตามหลังคำลักษณะนามเฉพาะ เป็นคุณานุประโยคประเภทเจาะจง และคุณานุประโยคที่ตามหลัง ชุม หมู แแนว มักเป็นแบบไม่เจาะจง ในที่นี้ใช้ว่า ‘มักเป็นแบบไม่เจาะจง’ จึงไม่ใช่เสมอไป

คุณานุประโยคที่มีบุรุษสรรพนามแทนนามที่ถูกขยายในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(8) เราส่งของพวกนี้ให้เด็กที่เขาต้องการ มันไม่ดีกว่าหรือ

(เด็กและเขามีตัวอ้างอิงเดียวกัน)

ประโยคเช่นนี้ปรากฏได้ในภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่ต้องมีลักษณนามร่วมอยู่ข้างหน้าด้วย เช่น

(9) เราส่งของซุมนี้ให้เด็กน้อย หมู๋เขาอยากได้ บ่ดีกว่าคี
เราส่งของ ซุม นี้ ให้เด็กน้อย หมู๋ เขาอยากได้ ไม่ดีกว่า เหรอ
‘เราส่งของพวกนี้ให้เด็ก พวกที่เขาอยากได้ไม่ดีกว่าเหรอ’

ส่วนประโยคที่ คำนามหลักเป็นประธานของกริยาหลักและเป็นกรรมรองของกริยาในคุณานุประโยคในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(10) เด็กที่แม่ให้เงินเขา เรียนหนังสือเก่ง

(เด็กและเขามีตัวอ้างอิงเดียวกัน)

ประโยคเช่นนี้ปรากฏได้ในภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่ต้องมีลักษณนามร่วมอยู่ข้างหน้าด้วย เช่น

(11) เด็กน้อยผู้แม่ให้เงินมัน เรียนหนังสือเก่ง
เด็กน้อย ผู้แม่ให้เงินมัน เรียนหนังสือเก่ง
‘เด็กน้อยคนที่แม่ให้เงินเขา เรียนหนังสือเก่ง’

สรุปได้ว่า คุณานุประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานถึงแม้ไม่มีคำเชื่อม ที่ ซึ่ง อัน ขึ้นต้นประโยค แต่ผู้พูดได้ใช้ วิธีการหยุด หรือใช้คำอนุภาคเติมการหยุด อัน ‘เออ’ เป็นอนุภาคขึ้นต้นประโยค แต่โดยมากจะมีลักษณนามปรากฏหน้าคุณานุประโยค และอาจมี อัน หลังลักษณนามนั้นหรือไม่ก็ได้

อย่างไรก็ตาม ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานหลายคนได้ยืนยันว่า ตนเองใช้ประโยคข้างต้นโดยมีคำเชื่อม ที่ เสมอ ในเรื่องนี้ผู้วิจัยก็เห็นด้วยว่า หากผู้พูดภาษาไทยอีสานที่มีอายุประมาณวัยกลางคนลงมา มักใช้คำว่า ที่ ด้วย หรือหากเป็นการพูดเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นการ กิจจะมีคำเชื่อม ที่ เสมอ

บทที่ 23

อนุประโยคเติมเต็ม

23.1 นิยามของอนุประโยคเติมเต็ม

อนุประโยคเติมเต็ม (complement clause) หมายถึง ส่วนเติมเต็มที่มีลักษณะเป็นประโยค กล่าวคือ มีกริยาแท้ในอนุประโยคนั้น อนุประโยคเติมเต็มแบ่งเป็นประเภทย่อยได้เป็น 2 ประเภท คือ อนุประโยคเติมเต็มนาม (noun complement) และอนุประโยคเติมเต็มกริยา (verb complement)

23.2 อนุประโยคเติมเต็มนามในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในงานของปราณี กุลละวณิช (2549: 52-62) ได้กล่าวถึง อนุประโยคเติมเต็มนามไว้ และให้ประโยคตัวอย่างนี้

(1) เรื่องที่เด็กขยันเรียนเป็นเรื่องที่ดี

ข้อความ ‘ที่เด็กขยันเรียน’ เป็นอนุประโยคเติมเต็มนามหลักของประโยคคือ เรื่อง หน่วยนามหลักจะมีความหมายกว้าง ที่พบบ่อยได้แก่ การ เรื่อง ข้าว เวลา และจะมีคำเชื่อม ว่า ที่ปรากฏหลังคำนามเหล่านี้ คำนามที่มีความหมายนามธรรมหรือเป็นกลาง เช่น การ เรื่อง มักจะพบว่ามีการละคำนามนั้น เช่น

(2) เรื่องที่คุณเถียงกับหัวหน้ารู้กันไปทั่ว

จะเป็น (3) ที่คุณเถียงกับหัวหน้ารู้กันไปทั่ว

การละคำนามหลักที่มีความหมายเป็นนามธรรมหรือมีความหมายเป็นกลางนี้ อาจทำให้เกิดความกำกวมได้ เช่น

(4) ผมเข้าใจที่เขาพูด

ประโยคนี้อาจเป็นอนุประโยคที่เขาพูด ซึ่งอาจหมายความว่า

ก. ผมเข้าใจเรื่องที่เขาพูด

ข. ผมเข้าใจการที่เขาพูด

ในประโยค ก. ที่เขาพูด เป็นคุณานุประโยค เพราะกริยา พูด ในอนุประโยคต้องการกรรม ซึ่งก็คือ เรื่อง ส่วนประโยค ข. ที่เขาพูด เป็นอนุประโยคเติมเต็มนาม การ และ การ มิใช่กรรมของพูด

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีคำเชื่อม ที่ ปรากฏหน้าอนุประโยคเติมเต็มนามแต่อย่างใด แต่จะใช้อนุภาคเติมการหยุด อัน ‘เออ’ หน้าอนุประโยคเติมเต็มนาม

(5)เลื่อง อัน ออบบอดอ เพิ่นสิมาเฮ็ดถนนใหม่มันแม่นอีหลีบ่

เรื่อง เออ อบต. ท่าน จะ มาทำถนนใหม่ มันใช่จริง ไหม

‘เรื่องที่ อบต.ท่านจะมาทำถนนใหม่ มันจริงไหม’

(6)ข้อยได้เงินข่าว อัน รัตตะบานสิให้เงินเบี่ยเลี้ยงผู้เฒ่าผู้แก่ละ

ฉันได้ยินข่าว เออรัฐบาลจะให้เงินเบี่ยเลี้ยงคนเฒ่าคนแก่ละ

‘ฉันได้ยินข่าว เออ ที่รัฐบาลจะให้เงินเบี่ยเลี้ยงคนเฒ่าคนแก่ละ’

(7)ญามอันเพิ่นมาเหล่แฮ เพิ่นเอาใจดีดีดอก

ยาม เออ เขามาเล่นเรา เขาเอาใจดีดี ดอก

‘เวลา เออ ที่เขามาจีบเรา เขาเอาใจป้อยบ้อยแหละ’

สรุปได้ว่าอนุประโยคเติมเต็มนาม ถึงแม้ไม่มีคำเชื่อม ที่ แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานก็ใช้ คำอนุภาคเติมการหยุด อัน เป็นตัวบ่งชี้ หรือไม่ใช่เลยก็ได้

23.3 อนุประโยคเติมเต็มกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน

อนุประโยคในภาษาไทยมาตรฐานใช้ตัวบ่งชี้ ที่... ที่จะ... ที่ว่า... ว่า... ขึ้นต้นประโยค เช่น

(8)ที่คุณนำเสนอมานั้น ผมพอยอมรับได้

(9)ผมต้องการที่จะทำงานร่วมกับคุณ

(10)พวกเราดีใจมากที่คุณครูจะให้รางวัลกับทุกคน

(11)ฉันกลัวว่าวันนี้อากาศร้อนกว่าเมื่อวานนะกะ

อนุประโยคเติมเต็มกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสานมีตัวบ่งชี้้น้อยกว่าในภาษาไทยมาตรฐาน เนื่องจากไม่มี ที่... ที่จะ... ที่ว่า... มีเฉพาะ ว่า เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ภาษาไทยถิ่นอีสานสามารถใช้วิธีการอื่นในการสื่อความได้ ดังนี้

ไทยมาตรฐาน	ไทยถิ่นอีสาน
ที่... ที่ว่า...	ไม่มีตัวบ่งชี้ หรือใช้คำอนุภาคเดิม การหยุดค้น
ที่จะ...	ลี...
ว่า...	ว่า...

1) ไม่มีตัวบ่งชี้ หรือใช้คำอนุภาคเดิมการหยุดค้น เช่น

(12) พวกเราดีใจหลาย (อัน) ท่านผู้แทนเห็นได้ม้ายามเรามีอันนี้
พวกเราดีใจหลาย (เอ่อ) ท่านผู้แทนท่านได้มาเยี่ยมยามเราวันนี้
‘พวกเราดีใจมากที่ท่านผู้แทนท่านได้มาเยี่ยมยามเราวันนี้’

หรือให้อนุประโยควางไว้หน้ามุกขประโยค และเพิ่มคำเชื่อม กะ เช่น

(13) ท่านผู้แทนเห็นได้ม้ายามเรามีอันนี้ พวกเรากะดีใจหลาย
ท่านผู้แทนท่านได้มาเยี่ยมยามเราวันนี้พวกเรา ก็ ดีใจหลาย
‘ท่านผู้แทนท่านได้มาเยี่ยมยามเราวันนี้ พวกเราก็คือดีใจมาก’

(14) ข้อยเหลือตนหลาย เด็กน้อยซุ่มนี้บ่ได้กินข้าวเที่ยง
ฉันสงสารหลาย เด็ก พวก นี้ ไม่ได้กินข้าวเที่ยง
‘ฉันสงสารมากที่เด็กพวกนี้ไม่ได้กินข้าวเที่ยง’

(15) มันชั่วอีหลีไปลองเหล่านยาบ้านำหมู่ หั้นหน้า
มันชั่วจริง ไปลองเล่นยาบ้าตามเพื่อน นั้นนะ
‘มันชั่วจริงๆ ที่ไปลองเล่นยาบ้าตามเพื่อนนั้นนะ’

(16) อีแม่คีนำเจ้าหลายเจ้าบ่ฟ้าวมาเอือนั้นนะ
คุณแม่อีกตามคุณหลาย คุณไม่รับมาเรื่อนั้น นั้น
‘คุณแม่เป็นห่วงคุณมากที่คุณไม่รับกลับบ้านนั้นนะ’

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำกริยาที่มีหน่วยเติมเต็มเป็นอนุประโยคดังตัวอย่างมักเป็นคำกริยาเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก หรือเกี่ยวกับ ดี เลว ชั่ว โง่ ฉลาด เป็นต้น

2) สิ เป็นตัวบ่งชี้ต้นอนุประโยคซึ่งในภาษาไทยมาตรฐานอาจใช้ว่า *ที่จะ* หรือ *จะ* เช่น

(17) อีแม่เพิ่นอยากสิไปจ้งหันวัดป่าเคะมื่อวานนี้
คุณแม่ท่านอยาก ไปจ้งหัน วัดป่า นะ วันวานนี้
‘คุณแม่ท่านอยากที่จะไปถวายจ้งหันที่วัดป่านะเมื่อวานนี้’

(18) บ่าวจิ้นใหม่ซุมนี้ มักสิไปเหล้นสาวบ้านตุ้มกาเค้หละเนาะ
หนุ่มจิ้นใหม่ พวกนี้ชอบที่จะไปเล่นสาวบ้านตุ้มกา นะนะ
‘หนุ่มกระทงพวกนี้ชอบที่จะไปจีบสาวที่บ้านตุ้มกา นะนะ’

(19) ซ้อยกะบ่คักใจปานใด สิเอาเจ้าเป็นผัวนี้กะคาย
จันก็ไมแนใจปานใด ที่จะเอาเอาคุณเป็นผัวนี้ก็
‘จันก็ไมแนใจเท่าไรรที่จะเอาคุณเป็นสามีนี้ก็’

(20) หมู่ไทบ้านอยากสิให้พ่อผู้ใหญ่ขอไฟฟ้ามาไวแห่น
หมู่ชาวบ้านอยาก ที่จะให้พ่อผู้ใหญ่ขอไฟฟ้ามาไว หน้อย
‘พวกชาวบ้านอยากที่จะให้ผู้ใหญ่บ้านขอไฟฟ้ามาเร็วหน้อย’

3) ว่า เป็นตัวบ่งชี้ต้นอนุประโยคที่เป็นหน่วยเติมเต็มให้กับคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูด เช่น *เว้า* ว่า (พูดว่า) *บอกว่า* (บอกว่า) *สั่งว่า* (สั่งว่า) *ถามว่า* (ถามว่า) *จ่มว่า* (บ่นว่า) *ป้อยว่า* (คำว่า) *เว้าพินว่า* (นิพนทนาว่า)

(21) มันเว้าว่ามันสิไปสื้อนฮวกคั่ว
มันพูด ที่จะ มันจะไปซื้อนลูกฮอด นะ
‘มันพูดว่ามันจะไปซื้อนลูกฮอด นะ’

(22) ซ้อยอยากถามว่า ปานใดเจ้าสิป้านคันแทนนา
จันอยากถาม ว่า ปานใดคุณจะก้อคันนา
‘จันอยากถามว่าเมื่อไรรคุณจะก้อคันนา’

(23) อีแม่จ่มให้ซ้อยว่า เวียกงงานบ่เฮ็ดมีแต่นอนพะนะ

คุณแม่บ่นให้ฉัน ว่า งานการไม่ทำมีแต่นอน ว่างั้น
'คุณแม่บ่นให้ฉันว่า งานการไม่ทำ เอาแต่นอนว่างั้น'

(24)มีคนเว้าพื้นเจ้าว่าย่านเมียกะคักกะค้อไค
มีคนพูดพื้นคุณ ว่า กลัวเมียจริงๆ นะ
'มีคนนินทาคุณว่า กลัวเมียจริงๆ นะ'

นอกจากจะเป็นตัวบ่งชี้อนุประโยคเดิมเต็มของคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูดแล้ว ว่า ยังเป็นตัวบ่งชี้ อนุประโยคเดิมเต็มของกริยาที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด เช่น คิดว่า(คิดว่า) รู้ว่า(รู้ว่า) รู้สึกว่า(รู้สึก) เข้าใจว่า(เข้าใจ) เชื่อว่า(เชื่อ) จึงว่า(ประหลาดใจว่า) ยืนยันว่า(กลัวว่า)

(25)ข้อยคิดว่าสิไปขายข้าวปุ้นอยู่ตลาดเช้า
ฉันคิด ว่า จะไปขายขนมจีนอยู่ตลาดเช้า
'ฉันคิดว่าจะไปขายขนมจีนที่ตลาดเช้า'

(26)ลาวเชื่อว่าข้อยลักเก็บลาวชั้นเคะ
เขาเชื่อว่าฉันลักเอากะว่างั้น นะ
'เขาเชื่อว่าฉันขโมยรองเท้าว่างั้นนะ'

(27)พะหรั่งจึงดีหลีว่าคนอีสานกินลาบเลือดได้แนวไค
ฝรั่งประหลาดใจจริง ว่า คนอีสานกินลาบเลือดได้อย่างไร
'ฝรั่งประหลาดใจจริงๆ ว่าคนอีสานกินลาบเลือดได้อย่างไร'

(28)มันยืนยันว่าปีนี้ฝนแล้งกว่าปีกลาย
มันกลัว ว่า ปีนี้ฝนจะแล้งกว่าปีกลาย
'มันกลัวว่า ปีนี้ฝนจะแล้งกว่าปีที่แล้ว'

4) ว่า ตัวบ่งชี้ ว่า อาจปรากฏได้โดยไม่ต้องมีคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูด หรือเกี่ยวกับความรู้สึก นึกคิด เช่น

(29)แม่ว่ามือนี้นฝนตกคักๆ
แม่ว่า วันนี้ฝนตกแน่ๆ
'แม่ว่า วันนี้ฝนตกแน่ๆ'

(30)ไผว่าข้อยยืนยันเมีย บ่ดอก เกงใจมันซื่อๆ

ใครว่าฉันกลัวเมีย ไม่ดอก เกรงใจซื่อๆ
“ใครว่าฉันกลัวเมีย ไม่หรรอก เกรงใจเฉยๆ”

ประธานของประโยคอาจมีตำแหน่งท้ายประโยคได้ เช่น

(31) ถ้าจ้อยลิได้เป็นผู้ใหญ่บ้านคักๆ แม้ว่า
เต่าพอม จะได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแน่ๆ แม้ว่า
‘เต่าพอมจะได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแน่ๆ แม้ว่า’

(32) คันซี้กัก ผ่นสิตก พะนะ เขาเจ้าว่า
คันซี้กลาก ผ่นจะตก ว่างั้น คนเขาว่า
‘คนเขาว่า คันซี้กลากผ่นจะตกว่างั้น’

อาจกล่าวสรุปได้ว่า ตัวบ่งชี้ของประโยคเต็มเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสานมีจำนวนน้อยกว่า
ภาษาไทยมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม ภาษาไทยถิ่นอีสานก็มีวิธีสื่อความได้เช่นกัน

บทที่ 24

วิเศษณูประโยค

24.1 นิยามของวิเศษณูประโยค

วิเศษณูประโยค เป็นอนุประโยคที่ทำหน้าที่คล้ายวิเศษณ์วลี นั่นคือ ทำหน้าที่ขยายกริยาลี

24.2 วิเศษณูประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ตัวบ่งชี้ ของวิเศษณูประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสาน จัดได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ ตัวบ่งชี้ออกเวลา บอกเหตุ บอกผล บอกเงื่อนไข และบอกความแย้ง

24.2.1 วิเศษณูประโยคบอกเวลา

ตัวบ่งชี้	ความหมาย
ยาม	ยามที่/ เวลาที่/ เมื่อ
ตอน	ตอนที่
สะไหม	สมัยที่
พอ	พอ
พอดี	พอดี
ก่อน(ลี)	ก่อน(จะ)
ตั้งแต่	ตั้งแต่
จน	จน
จนว่า	จนกระทั่ง
ซาม	ในช่วงที่

เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวบ่งชี้ออกเวลา หลัง หลังจาก ขณะที่ ระหว่างที่ ไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานโดยตรง แต่ผู้พูดสามารถที่จะสื่อความหมายเหล่านี้ได้โดยอาศัยบริบท และตัวบ่งชี้การณลักษณะ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ยาม

(1) ญาม เป็นเด็กน้อย ข้อยกะทุกญากหลายเคะ

ยาม เป็นเด็กเล็ก ฉันก็ทุกข์ยากมาก นะ

‘เมื่อเป็นเด็ก ฉันก็ทุกข์ยากมากเลยนะ’

(2) มันคือม้กมา ญาม ภูสินอนแท้หิ

มันทำไมชอบมา เวลาที่ ภูจะนอนแท้ ละ

‘มันทำไมชอบมา เวลาที่ ภูจะนอนจังละหือ’

สมัย

(3) สมัย พ่อเป็นบ่าว พ่อกะไปหาเป่าแคนเล่นสาวแหล้ว

สมัย พ่อเป็นหนุ่ม พ่อก็ไปหาเป่าแคนเล่นสาว แหละ

‘สมัยพ่อเป็นหนุ่ม พ่อก็เที่ยวเป่าแคนจับสาวแหละ’

พอ

(4) พอ ญ่างข้ามทุ่งไป ข้อยกะเห็นแลนกะล้งขัวคินอยู่

พอเดินข้ามทุ่งไป ฉันก็เห็นตะกวด กำลังตะกูดินอยู่

‘พอเดินข้ามทุ่งไป ฉันก็เห็นตะกวดกำลังตะกูดินอยู่’

ตั้งแต่

(5) ตั้งแต่ ข้อยเขาสูบยามานี้ คือจั่งอ้วนขึ้นหลาย

ตั้งแต่ ฉันหยุดสูบยามา ทำไมจึงอ้วน ขึ้นมาก

‘ตั้งแต่ฉันเลิกสูบบุหรี่มาเนี่ย ทำไมจึงอ้วนขึ้นมาก’

ก่อน(ลี)

(6) ก่อนลี ไปนา เจ้าเอาหญ้ามามาให้วัวก่อนเคื่อ

ก่อน จะไปนา คุณเอาหญ้ามามาให้วัวก่อน นะ

‘ก่อนจะไปนา คุณเอาหญ้ามามาให้วัวก่อนนะ’

จน(ว่า)

(7) ข้อยกะนั่งถ้ำอยู่หั้นแหล้วจนว่า ตาวันตกคิน

ฉันก็นั่งรออยู่นั้น แหละ จนกระทั่งตะวันตกคิน

‘ฉันก็นั่งรออยู่นั้นแหละ จนกระทั่งตะวันตกคิน’

จนกั้ว

(8)เฮากะลิบ้นปัวเพิ่น จนกว่าเพิ่นลิเซา
เรากี้ จะคูแลรักษาท่าน จนกว่าท่าน จะหาย
‘เรากี้จะคูแลรักษาท่านจนกว่าท่านจะหาย’

ชาม

(9)เจ้าเอาผ้าห่มไปตากแห่น ชามแดดกำลังออกอยู่นี้
คุณเอาผ้าห่มไปตากหน้อย ในช่วงที่แดดกำลังออกนี้
‘คุณเอาผ้าห่มไปตากหน้อย ในช่วงที่แดดกำลังออกนี้’

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีตัวบ่งชี้ *หลัง* หลังจาก แต่ผู้พูดอาศัยบริบทบอก
อดีตกาลและตัวบ่งชี้การณลักษณะ ...แล้ว เพื่อสื่อความหมายนี้

(10)ออบอตอบเพิ่นมาแทททางเข้าบ้านแล้ว เพิ่นกะสิมาเฮ็ดทางให้
อบต.เขามาวัดทางเข้าบ้าน แล้ว เขากี้จะ มาทำทางให้
‘(หลังจาก)อบต.เขามาวัดทางเข้าบ้านแล้ว เขากี้จะทำทางให้’
อนุประโยคตัวอย่างนี้ไม่สามารถปรากฏหลัง มุขยประโยคได้

(11)* เพิ่นกะสิมาเฮ็ดทางให้ ออบอตอบเพิ่นมาแทททางเข้าบ้านแล้ว

หากจะให้อนุประโยคดังกล่าวปรากฏหลังมุขยประโยคจะต้องทำให้เป็นอนุประโยคเงื่อนไข

(12)เพิ่นกะสิมาเฮ็ดทางให้ คันออบอตอบเพิ่นมาแทททางเข้าบ้านแล้ว
เขากี้ จะมาทำทางให้ ถ้าอบต.เขามาวัดทางเข้าบ้าน แล้ว
‘เขากี้จะมาทำทางให้ ถ้าอบต.เขามาวัดทางเข้าบ้านแล้ว’

ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีตัวบ่งชี้ *ขณะที่* ระหว่างที่ แต่ผู้พูดจะใช้ตัวบ่งชี้ *ญาม* และการณ
ลักษณะกะลั้ง...อยู่ (กำลัง...อยู่) แทน

(13)ญามซ้อยกะลั้งจ่มให้มันอยู่หั้น มันกะนอนฟังเสย
ยามจัน กำลังบ่นให้มัน ก็อยู่นั้น มันก็นอนฟังเฉย
‘(ขณะที่)จันกำลังบ่นให้มันอยู่นั้น มันก็นอนฟังเฉย’

(14)ญามเข้ากะลั้งถอกอยู่หั้น ฝนฝนตกลงมา

ยามข้าว กำลัง ถอกอยู่นั้น ฝนกลับตกลงมา
‘ช่วงที่ข้าวกำลังถอกอยู่นั้น ฝนก็กลับตกลงมา’

24.2.2 วิเศษณูประโยคบอกเงื่อนไข

วิเศษณูประโยคบอกเงื่อนไขในภาษาไทยถิ่นอีสานมีตัวบ่งชี้ได้แก่ *คัน* และในภาษาถิ่นสกลนคร นครพนมใช้ *คันแนม* หรือ *คะแนม*

ตัวบ่งชี้	ความหมาย
คัน	ถ้า (ว่า)
คันห่า	ถ้าหาก(ว่า)
ห่า	หาก(ว่า)
คันแนม / คะแนม	ถ้า (ว่า)/ ถ้าหาก(ว่า)/หาก(ว่า)

คัน

(15)คันเจ้าสิเข้านอนแล้ว มอดไฟไหนเคื้อ

ถ้าคุณ จะเข้านอน ปิดไฟหน่อยนะ

‘ถ้าคุณจะเข้านอนปิดไฟหน่อยนะ’

(16)คะแนมฝนตกหลายกว่านี้ เข้ากะสิบ่ตายดอก

ถ้าหากฝนตกหลายกว่านี้ ข้าวก็จะไม่ตาย ดอก

‘ถ้าหากฝนตกมากกว่านี้ ข้าวก็คงจะไม่ตายหรอก’

วิเศษณูประโยคบอกเงื่อนไขสามารถปรากฏหลังประโยคหลักได้ เช่น

(17)เข้ากะสิบ่ตายดอก คะแนมฝนตกหลายกว่านี้

ข้าวก็ จะไม่ตายหรอก หากฝนตกหลายกว่านี้

‘ข้าวก็จะไม่ตายหรอก หากฝนตกมากกว่านี้’

น่าสังเกตประโยคหลักมักใช้ตัวเชื่อม กะ “ก็” จัง “จึง” สิ “จะ” อยู่ด้วย

24.2.3 วิเศษณานุประโยคบอกความแย้ง

วิเศษณานุประโยคบอกความแย้งมี ตัวบ่งชี้บอกความแย้งในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำเดียว ได้แก่ *ฮอดว่า*

ตัวบ่งชี้	ความหมาย
<i>ฮอดว่า</i>	ถึง(จะ) แม้(ว่า) ถึงแม้(ว่า)

(18) *ฮอดว่ามันตีมาจ้อ ข้อยกะสิบ่หัวชา*

ถึงแม้ว่ามันจะมาจ้อ ฉันก็จะไม่สนใจ

‘ถึงแม้ว่ามันจะมาจ้อ ฉันก็จะไม่สนใจ’

วิเศษณานุประโยคบอกความแย้ง บางครั้งใช้ตัวบ่งชี้ *กะตาม*(ก็ตาม)

(19) *ฮอดว่าเจ้าให้เงินหลายปานใดกะตาม ข้อยกะบ่ยอมขาย*

แม้ว่าคุณให้เงินมากปานใดก็ตาม ฉันก็ ไม่ ยอมขาย

‘แม้ว่าคุณจะให้เงินมากปานใด ฉันก็ไม่ยอมขาย’

24.2.4 วิเศษณานุประโยคบอกเหตุ

วิเศษณานุประโยคบอกเหตุมี ตัวบ่งชี้เหตุได้แก่คำว่า *ฮ้อน* และมีตัวบ่งชี้ผล ได้แก่ *ก้อ..สิ*

ตัวบ่งชี้	ความหมาย
(กะ) <i>ฮ้อน (ว่า)..</i>	เพราะ.. เพราะว่า.. เนื่องจากว่า..
<i>ก้อ..สิ.....(กะ) ฮ้อน (ว่า)</i>	เหตุที่...ก็เพราะ

ผู้อ่าน(ว่า)

(20)มันเป็นป่วง ผู้อ่านว่ามันเหล่านยาบ้าหลายโพด
มันเป็นเฟื่อง เพราะว่า มันเล่นยาบ้า มาก เกินไป
'มันสติแตก เพราะว่า มันเล่นยาบ้ามากเกินไป'

(21)ผู้อ่านเจ้าบ่เอ็นช้อยนั้นแหละ ช้อยจั่งบ่ตื่นจักเทื่อ
เพราะ คุณไม่เรียกฉันนั้นแหละ ฉันจึงไม่ตื่นสักที
'เพราะ คุณไม่เรียกฉันนะแหละ ฉันจึงไม่ตื่นสักที'

(22)ผู้อ่านว่าหมู่ผู้เฒ่าพื้นถิ่นสั่งมา ชุมเฮากะจั่งได้เอนกันมาประชุมในมือนี่
เนื่องจาก พวกผู้เฒ่าท่านสั่งมา พวกเราก็จั่งได้เรียกกันมาประชุมในวันนี้
'เนื่องจากพวกผู้เฒ่าท่านสั่งมา พวกเราก็จั่งได้เรียกกันมาประชุมในวันนี้'

โปรดสังเกตว่า ในमुखประโยชน์ที่ปรากฏหลังอนุประโยค มักจะมีตัวเชื่อม จั่ง(จั่ง) กะ(ก็) หรือ
เลย

(23)ผู้อ่านมันเป็นคนเว้าหลาย ช้อยกะเลยเปิดมันแสง
เพราะ มันเป็นคนพูดมาก ฉันก็เลยเบือมันแรง
'เพราะมันเป็นคนพูดมาก ฉันก็เลยเบือมันมาก'

ก่อน..สิ...กะผู้อ่าน(ว่า)

ก่อน..สิ เป็นตัวบ่งชี้मुखประโยชน์เสมอ เช่น

(24)ก่อนช้อยสิมาหาเจ้ามือนี่ กะผู้อ่านว่า ช้อยอยากยืมเงินเจ้าแห่งจักหน้อย ได้บ่
เหตุที่ ฉันจะมาหาคุณวันนี้ ก็เพราะว่า ฉันอยากยืมเงินคุณ สักหน้อย ได้ไหม
'ที่ฉันมาหาคุณวันนี้ ก็เพราะว่า ฉันอยากยืมเงินคุณสักหน้อย ได้ไหม'

(25)เจ้ามักกินเหล้าหลายโพด ก่อนช้อยสิเปิดเจ้าแสงนี้แหละ
คุณชอบกินเหล้ามากเกินไป เหตุที่ ฉัน จะ เบื่อ คุณ แรง นี้แหละ
'คุณชอบกินเหล้ามากเกินไป ที่ฉันเบือคุณอย่างแรงนี้แหละ'

บทที่ 25

หน่วยสร้างกรรมวาจก

25.1 นิยามของกรรมวาจก

ในการวิเคราะห์หน่วยสร้างกรรมวาจกในภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้เกณฑ์และวิธีวิเคราะห์ตามอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549 : 174-273) ซึ่งได้ให้ลักษณะของหน่วยสร้างกรรมวาจก ดังนี้

1. มีประธานทางไวยากรณ์ (grammatical subject) เป็นการก ผู้รับ (patient case relation)
2. มีกริยาหลัก (main verb) ที่แปลงมาจากสกรรมกริยา
3. ตัวบ่งชี้กรรมวาจกอาจเป็นหน่วยคำเติม (affix) ที่เป็นส่วนประกอบของคำกริยาหรือเป็นคำ เช่น คำกริยาช่วย (auxiliary verb) ที่เป็นส่วนประกอบของประโยค
4. เป็นหน่วยสร้างที่ปรากฏในภาษาน้อยกว่าหน่วยสร้างประเภทกรตุวาจก

เพื่อผู้วิจัยนำลักษณะของหน่วยสร้างกรรมวาจกดังกล่าวมาพิจารณา ข้อมูลภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า ตัวบ่งชี้ที่แสดงกรรมวาจก ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำว่า ถึก (ถูก) คำเดียวและไม่ปรากฏว่ามีคำว่า โคน ได้รับ รับ แต่อย่างไร

(1)เว้าบ่ฟังหลายเจ้าถึกอยู่เองเคื้อ

พูด ไม่ฟังนัก คุณ โคนขี้เนะ

‘พูดไม่ฟังนัก คุณ โคนขี้เนะ’

เจ้าถึกอยู่เองเคื้อ เป็นประโยคกรรมวาจก เจ้า เป็นประธานของประโยคซึ่งมีการกเป็นผู้รับการกระทำ อยู่เอง เป็นสกรรมกริยาที่แปลงเป็น ถึกอยู่เอง และ ถึก เป็นตัวบ่งชี้ใช้เติมหน้าคำกริยา ประโยคกรรมวาจกปรากฏน้อยในภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยมากจะปรากฏเป็นประโยคกรตุวาจก

(2)เว้าบ่ฟังหลายข้อยยันเจ้าเคะ

พูด ไม่ฟังนัก จันยันคุณนะ

‘พูดไม่ฟังนัก จันยันคุณนะ’

หรือปรากฏเป็นประโยคกรรมวาจกที่ตัวบ่งชี้กลายเป็นคำกริยาช่วย

(3)เว้าบ่ฟังหลาย ถึกข้อยยันเคะ

พูด ไม่ฟังนัก โคนจันยันนะ

‘พูดไม่ฟังนัก โคนฉันทันนะ’

ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จะไม่มีตัวบ่งชี้ผู้กระทำ โดย ในกรรมวาจก

(4) *ฝ่ายบ้านเฮาถึกสร้างโดย ออ บอ ตอ

ฝ่ายบ้านเรา กรรม สร้าง โดย อบต.

‘ฝ่ายบ้านเราถูกสร้างโดย อบต.’

25.2 ประเภทของหน่วยสร้างกรรมวาจก

ในงานของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549: 250-254) ได้ให้เกณฑ์ในการจำแนกประเภทของ หน่วยสร้างกรรมวาจก ในภาษาไทยไว้ 5 เกณฑ์ แต่ละเกณฑ์ใช้แยกมิติแห่งความแตกต่าง (distinctive feature) เป็น 2 ลักษณะซึ่งอยู่ตรงข้ามกัน ใช้เครื่องหมาย [...] หรือ [...] แสดงมิติดังกล่าว ดังนี้

1. กรรมวาจกแท้ ([+ แท้]) กับกรรมวาจกเทียม [- แท้]

กรรมวาจกแท้หมายถึงหน่วยสร้างที่มีลักษณะครบตามลักษณะของหน่วยสร้างกรรมวาจก ส่วนกรรมวาจกเทียมหมายถึงหน่วยสร้างที่ขาดคุณสมบัติบางประการ เช่น

(5) นื่องถูกตี / นื่องโดนตี เป็นกรรมวาจกแท้

(6) นื่องโดนไปโรงเรียน เป็นกรรมวาจกเทียม เพราะกริยา ไป ไม่ได้เป็น
สกรรมกริยา

เมื่อใช้เกณฑ์นี้พิจารณาประโยคกรรมวาจกในภาษาไทยถิ่นอีสาน พบว่า ไม่มีกรรมวาจก เทียมในภาษาไทยถิ่นอีสาน *นื่องถึกไปโงงเฮียน

2. กรรมวาจกแบบตรง ([+ ตรง]) กับกรรมวาจกแบบอ้อม ([- ตรง])

กรรมวาจกแบบตรงหมายถึงหน่วยสร้างกรรมวาจกที่ประธานเป็นผู้รับการกระทำโดยตรง แต่กรรมวาจกอ้อมหมายถึงหน่วยสร้างกรรมวาจกที่ประธานไม่เป็นผู้รับการกระทำโดยตรง เช่น

(7) นื่องโดนเพื่อนทำร้าย เป็นกรรมวาจกแบบตรง เพราะมีนื่องเป็นประธานซึ่งรับ
ผลกระทบโดยตรง

(8) นื่องโดนเพื่อนขโมยเงิน เป็นกรรมวาจกแบบอ้อมเพราะมีนื่องเป็นประธานแต่สิ่ง

ที่โดนขโมยคือเงิน น้องจึงได้รับผลกระทบทางอารมณ์

ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏว่ามีกรรมวาจกแบบอ้อม

(9)* น้องถึกหมู่ลักเงิน

น้อง โคน เพื่อนขโมยเงิน

‘น้องโดนเพื่อนขโมยเงิน’

ประโยคนี้ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะเป็นกรรตุวาท

(10)หมู่ลักเงินมัน

เพื่อนขโมยเงินมัน

‘เพื่อนขโมยเงินเขา’

หรือเป็นกรรมวาจกที่ ถึก เป็นคำกริยาช่วย

(11)เงินมันถึกหมู่ลัก

เงินมัน โคน เพื่อน ขโมย

‘เงินเขาโดนเพื่อนขโมย’

3. กรรมวาจกแบบเป็นกลาง ([+ กลาง]) กับแบบไม่เป็นกลาง ([- กลาง])

กรรมวาจกแบบเป็นกลางหมายถึงกรรมวาจกที่ตัวบ่งชี้ใช้กับกริยาทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าต้องมีความหมายในทางร้าย หรือ ก็ ตัวบ่งชี้ ถูก ถือว่าเป็นกลางในภาษาไทย ส่วนกรรมวาจกแบบไม่เป็นกลางมี โคน ใช้กับกริยาที่มีความหมายในทางร้าย และ ได้รับ ใช้กับกริยาที่มีความหมายในทางดี เช่น

(12)บ้านถูกสร้าง

เป็นกรรมวาจกแบบเป็นกลาง

(13)เขาโดนทำโทษ

เป็นกรรมวาจกแบบไม่เป็นกลาง

(14)เขาได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการ

เป็นกรรมวาจกแบบไม่เป็นกลาง

ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีตัวบ่งชี้คำเดียวคือ ถึก ใช้ได้กับทั้งแบบเป็นกลางและไม่เป็นกลาง

(14)เฮือนถึกม้าง

เรือน ถูกรื้อ

‘บ้านถูกรื้อ’

(15)อีพ่อถึกคำ

พ่อ โคน คำ

‘พ่อโค่นคำ’

(16)ลาวถึกเลือกเป็นกำนัน

เขา ได้รับ เลือกเป็นกำนัน

‘เขาได้รับเลือกเป็นกำนัน’

4. กรรมจากพื้นฐาน ([+ พื้นฐาน]) กับไม่พื้นฐาน ([- พื้นฐาน])

กรรมจากพื้นฐานหมายถึงหน่วยสร้างกรรมจากที่ไม่มีผู้กระทำปรากฏ ส่วนกรรมจากไม่พื้นฐานมีผู้กระทำปรากฏ เช่น

(17)น้องถูกตี เป็นกรรมจากพื้นฐาน

(18)น้องถูกแม่ตี เป็นกรรมจากไม่พื้นฐานมีแม่เป็นผู้กระทำ

กรรมจากในภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏได้ ทั้ง 2 แบบ แต่แบบไม่พื้นฐานจะปรากฏมากกว่า

(19)น้องถึกอีแม่ตี

น้อง ถึก แม่ ตี

‘น้องถูกแม่ตี’

5. กรรมจากแบบประกอบรูป ([+ หน่วยคำ]) กับแบบเดิมคำในประโยค ([- หน่วยคำ])

กรรมจากแบบประกอบรูปหมายถึงหน่วยสร้างกรรมจากที่มีหน่วยคำเดิมเต็มคำคำกริยาหลัก ส่วนกรรมจากแบบเดิมคำในประโยคหมายถึง หน่วยสร้างกรรมจากที่ใช้ตัวบ่งชี้เป็นคำเดิมเข้าใจประโยค เช่น

(20)น้องถูกดู มีหน่วยคำถูก เดิมที่คำกริยา ดู ‘ถูกดู’ นับเป็นหนึ่งคำ

(21)น้องถูกแม่ดู / น้องโดนครูทำโทษ มีตัวบ่งชี้ ถูก และโดนเดิมเข้าใจประโยค

ในภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏกรรมจากทั้งแบบประกอบรูปและแบบเดิมคำ เช่นเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน

(22)น้องถึกฮ้าย

น้อง ถูก คุณ

‘น้องถูกคุณ’

(23)น้องถูกแม่ฮ้าย

น้อง ถูก แม่ คุณ

‘น้องถูกแม่คุณ’

เมื่อใช้เกณฑ์ 5 เกณฑ์ดังกล่าวมาวิเคราะห์กรรมวาจกในภาษาไทยถิ่นอีสาน ปรากฏว่าจำแนกประเภทหน่วยสร้างกรรมวาจกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. กรรมวาจกแบบ [+ ตรง + กลาง + พื้นฐาน + หน่วยคำ]

หน่วยสร้างกรรมวาจกแบบตรง เป็นกลาง พื้นฐาน และมีตัวบ่งชี้เป็นหน่วยคำเดิม *ถูก*

(24) ไร่มั่นซ้อยถูกเผาเมื่อวานนี้

ไร่มั่นจัน ถูก เผา วันวาน นี้

‘ไร่มั่นจันถูกเผาเมื่อวานนี้’

2. กรรมวาจกแบบ [+ตรง + กลาง – พื้นฐาน – หน่วยคำ]

หน่วยสร้างกรรมวาจกที่เป็นแบบตรง เป็นกลาง ไม่พื้นฐาน และใช้ตัวบ่งชี้เป็นคำช่วยกริยา
ถูก

(25)แปลงผักกาดถูกหมูคุณกระจายหมดเลย

แปลงผักกาด ถูก หมู คุณกระจายหมด เลย

‘แปลงผักกาดถูกหมูคุณกระจายหมดเลย’

บทที่ 26

ประโยคเน้นเรื่อง

ในภาษาไทย เรามักพบประโยคเช่น ผลไม้ไทย ทุเรียนอร่อยที่สุด อยู่เสมอ ประโยคเช่นนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของประโยคเน้นเรื่อง โดยมีคำว่า ผลไม้ไทย ทำหน้าที่เป็นหัวเรื่อง และถ้อยคำว่า ทุเรียนอร่อยที่สุด เป็นเนื้อความที่พูดถึงหัวเรื่อง ประโยคเน้นเรื่องมีอยู่หลายรูปแบบ ดังจะได้กล่าวต่อไป

26.1 นิยามของประโยคเน้นเรื่อง

ประโยคเน้นเรื่อง (topicalized sentence) หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นหัวเรื่อง (topic) ส่วนที่เป็นเนื้อความ (comment) และมีการบ่งชี้หัวเรื่อง (topic marking) ของประโยค

มีผู้ให้นิยามหัวเรื่องและเนื้อความไว้ เช่น กุนเดล จินเน็ตต์ (Gundel, Jeanette. 1974) ได้นิยามหัวเรื่องไว้ว่า ‘An entity, E, is the topic of a sentence, S, if in using S the speaker intends to increase the addressee's knowledge about, request information about, or otherwise get the addressee to act with respect to E.’ – ส่วนใดๆ จะเป็นหัวเรื่องของประโยค ถ้าขณะที่ใช้ประโยคนั้น ผู้พูดตั้งใจที่จะเพิ่มความรู้ให้ผู้ฟัง หรือต้องการข้อมูลจากผู้ฟัง หรือมีเจตนาให้ผู้ฟังกระทำเกี่ยวกับส่วนนั้นๆ และได้ให้นิยามเนื้อความไว้ว่า ‘A predication, P, is the comment of a sentence S, if, in using S the speaker intends P to be assessed relative to the topic of S.’ – ภาคแสดงจะเป็นเนื้อความของประโยค ถ้าขณะที่ใช้ประโยคนั้น ผู้พูดตั้งใจที่จะให้ภาคแสดงนั้นเป็นส่วนที่สัมพันธ์กับหัวเรื่อง

26.2 ความแตกต่างระหว่างประธาน กับ หัวเรื่อง

ในงานของชาร์ลส์ เอ็น ลี และซานดร้า เอ ทอมสัน (Li, Charles N. and Sandra A. Thomson 1976 : 460-466) ได้กล่าวเกี่ยวกับประธานและหัวเรื่องว่า เป็นแบบลักษณ์ทางภาษาแบบใหม่ (a new typology of language) และว่า ภาษาอินโดยูโรเปียน ภาษาไนเจอร์-คองโก (Niger-Congo) ภาษาซิมิติก (Sinitic) ฯลฯ เป็นภาษาเน้นประธาน (subject-prominent language) ภาษาจีน ภาษาลาหู่ (Lahu) ภาษาลีซู (Lisu) ฯลฯ เป็นภาษาเน้นเรื่อง (topic-prominent language) ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี เป็นภาษาเน้นทั้งประธานและหัวเรื่อง ภาษาตากาล็อก (Tagalog) ภาษาอิลโลคาโน (Ilocano) เป็นภาษาที่ไม่เน้นทั้งประธานและหัวเรื่อง โดยได้อธิบายความแตกต่างระหว่างประธาน กับ หัวเรื่องไว้หลายประเด็นได้แก่

1) หัวเรื่องของประโยคต้องมีความชี้เฉพาะ (definiteness) ส่วนประธานไม่จำเป็นต้องมีความชี้เฉพาะ โดยยกตัวอย่างประโยคที่มีประธานที่ไม่ชี้เฉพาะ เช่น

(1) *A couple of people have arrived.*

(2) *A piece of pie is on the table.*

2) หัวเรื่องของประโยคไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์แบบเลือกสรร (selectional relation) กับกริยาของประโยค นั่นคือไม่จำเป็นต้องเป็นอาร์กิวเมนต์ของภาคแสดง เช่น ประโยคต่อไปนี้ในภาษาจีน

(3) *Nei xie shumu shushen da.*

นั่น บาง ต้นไม้ โคนต้น ใหญ่

‘ต้นไม้สองสามต้นนั้น โคนต้นใหญ่’

ประโยคนี้นี้ ต้นไม้ ไม่ได้อาร์กิวเมนต์ของ ใหญ่

3) กริยาเป็นตัวกำหนดประธาน แต่ไม่กำหนดหัวเรื่อง (verb determines Subject but not Topic) ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ 2 โดยยกตัวอย่างว่า ถ้ามีกริยาเป็นอกรรมกริยา คำนามที่เป็นการกผู้รับ (patient) หรือไม่ก็คำนามที่เป็นกริยาผู้ทำ (actor) จะต้องเป็นประธาน ส่วนหัวเรื่องจะมีได้ถูกกำหนดจากกริยา เช่นในประโยค (3) โคนต้น เป็นการกผู้รับ

4) บทบาทด้านหน้าที่ (functional role) ของหัวเรื่องจะคงที่ นั่นคือเป็นกรอบ (framework) ให้ภาคแสดงเสมอ ดังนั้น หัวเรื่องจะมีความไม่ชี้เฉพาะไม่ได้ เช่น ประโยคต่อไปนี้ปรากฏไม่ได้

(4) **A dog, I gave some food to it yesterday.*

5) ในหลายๆ ภาษา ประธานกับกริยาต้องมีความสอดคล้องกัน (verb-agreement) แต่ความสอดคล้องกัน ระหว่างหัวเรื่องกับกริยาหาได้ยากมาก

6) การแสดงความเป็นหัวเรื่อง ของประโยค อาจแสดงด้วยการวางตำแหน่งในประโยค หรือใช้ตัวบ่งชี้ด้วยหน่วยคำก็ได้ แต่เท่าที่พบในภาษาต่างๆ หัวเรื่องมักปรากฏต้นประโยค (sentence-initial position) เช่นภาษาลีซูมีหน่วยคำที่เป็นตัวบ่งชี้หัวเรื่อง ส่วนภาษาลาหู่จะใช้หน่วยคำบ่งชี้หรือไม่ก็ได้ แต่ถึงแม้จะมีหรือไม่มีหน่วยคำที่เป็นตัวบ่งชี้ หัวเรื่องของประโยคในภาษาเหล่านี้ ก็ปรากฏต้นประโยค ส่วนประธานของประโยคไม่จำเป็นต้องอยู่ต้นประโยคเสมอไป ตัวอย่างเช่น ภาษามาลากาซี (Malagasy) หรือภาษาชูมาช (Chumash) ซึ่งมีประธานอยู่ท้ายประโยค ภาษาอาหรับ และภาษาจาคาลเท็ค (Jacaltec) เป็นภาษาที่เป็นแบบลักษณ์ VSO (กริยา-ประธาน-กรรม) สาเหตุที่หัวเรื่องมักปรากฏ

ต้นประโยคก็เพราะหัวเรื่องสัมพันธ์กับความคิดหลัก (theme) ของสัมพันธ์สารโดยตรง ดังนั้น หัวเรื่องจึงเป็นสิ่งที่ต้องพูดถึงก่อน

7) ประธานมีบทบาทสำคัญในกระบวนการทางไวยากรณ์ (grammatical process) มากกว่าหัวเรื่อง เช่น กระบวนการใช้สรรพนามสะท้อน (reflexivisation) ซึ่งมีสรรพนาม เช่น myself, yourself, itself คำเหล่านี้อ้างอิงถึงสิ่งเดียวกันกับประธาน การทำให้เป็นกรรมวาจก (passivization) ซึ่งเป็นการทำให้กรรมเปลี่ยนเป็นประธาน การตัดคำที่อ้างอิงถึงสิ่งเดียวกันกับประธาน (Equi-NP deletion) กระบวนการกริยาเรียง (verb serialization) ซึ่งกริยาเรียงเหล่านั้นมีประธานร่วมกัน การทำให้เป็นคำสั่ง (imperativisation) ซึ่งประโยคคำสั่งโดยปกติจะละประธาน

26.3 ลักษณะของภาษาเน้นเรื่อง

ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของภาษาเน้นเรื่อง ชาร์ลส์ เอ็น ดี และซานดร้า เอ ธอมสัน (Li, Charles N. and Sandra A. Thomson 1976 : 466-471) ได้ชี้ประเด็นที่ภาษาเน้นเรื่องแตกต่างจากภาษาเน้นประธานไว้ ดังนี้

1) ภาษาเน้นเรื่องเข้ารหัสรูปผิว (surface coding) ให้กับหัวเรื่อง ส่วนประธานไม่ต้อง เช่น ภาษาจีน หัวเรื่องจะอยู่ต้นประโยค ภาษาลาหู่ ภาษาลี้ซู่จะมีหน่วยคำบ่งชี้หัวเรื่อง หรือ ภาษาญี่ปุ่นกับเกาหลีซึ่งเป็นภาษาที่เน้นทั้งเรื่องและประธานจะมี wa และ (n)un สำหรับบ่งชี้หัวเรื่อง และมี ga และ ka สำหรับบ่งชี้ประธาน

2) ภาษาเน้นประธานมีหน่วยสร้างกรรมวาจก (passive construction) เป็นปกติ แต่ภาษาเน้นเรื่องไม่ปรากฏหน่วยสร้างกรรมวาจก หรือถ้ามีก็เป็นลักษณะชายขอบ (marginal) เหตุที่ภาษาเน้นเรื่องไม่ใช้หน่วยสร้างกรรมวาจก ก็เพราะ หัวเรื่องมีบทบาทสำคัญในประโยคอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องทำให้กรรมในประโยคมีความพิเศษ และนามวลีใดๆ ในประโยคก็สามารถเป็นหัวเรื่องได้โดยไม่ต้องไปทำให้กริยาช่วยบ่งชี้การเป็นกรรมวาจกอีกด้วย

3) ประธานหุ่น (dummy or empty subject) เช่น *it* หรือ *there* พบได้ในภาษาเน้นประธาน แต่ไม่พบในภาษาเน้นเรื่อง ภาษาเน้นประธานต้องการประธานของประโยคเสมอ แม้ไม่มีบทบาททางความหมายก็ตาม เช่นในประโยคต่อไปนี้

(5)*It is raining.*

(6)*It is hot in here.*

(7)*It is impossible that the war will end.*

(8)*There is a car in the garden.*

ภาษานั้นเรื่องไม่ต้องมีประธานก็ได้หากไม่จำเป็น เช่นประโยคในภาษาจีนต่อไปนี้

(9) *Zher hen re.*

ที่นี่ มาก ร้อน
‘ที่นี่ร้อนมาก’

(10) *Keneng zhe chang zhanzheng jiu yao jiesu le.*

เป็นไปได้ นี่ นาน การสู้รบ ก็ อยากรบ จบ แล้ว
‘เป็นไปได้ว่าการสู้รบที่ยาวนานนี้จะจบแล้ว’

(11) *You yi tiao mao zai huayuanli.*

มี หนึ่ง ตัว แมว อยู่ สวนดอกไม้ ใน
‘มีแมวตัวหนึ่งอยู่ในสวนดอกไม้’

4) ภาษานั้นเรื่อง โดยปกติจะมีประธานคู่ (double subject) เช่นประโยคในภาษาต่อไปนี้

(12) *Sakana wa tai ga oishii.* (ญี่ปุ่น)

ปลา ตัวบั้งซี ปลาสดเนื้เปเปอร์แดง ตัวบั้งซี อร่อย
‘ปลา ปลาสดเนื้เปเปอร์แดงอร่อย’

(13) *Pihengki nun 747 ka khu ta.* (เกาหลี)

เครื่องบิน ตัวบั้งซีเรื่อง 747 ตัวบั้งซีประธาน ใหญ่ ตัวบั้งซีกริยาสภาพ
‘เครื่องบิน เครื่อง747ใหญ่’

(14) *Nei ke shu yezi da.* (จีน)

นั่น ต้น ต้นไม้ ใบ ใหญ่
‘ต้นไม้ต้นนั้น ใบใหญ่’

(15) *ho o na qho yi ve yo.* (ลาหู่)

ช้าง ตัวบั้งซีเรื่อง จมูก ยาว อนุภาคแข็งให้ทราบ
‘ช้าง จมูกยาว’

ประโยคตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นโครงสร้างของ หัวเรื่อง กับ เนื้อความ อย่าง

ชัดเจน

5) หัวเรื่องในภาษาเน้นเรื่องจะเป็นผู้ควบคุมการตัดส่วนประกอบที่อ้างถึงสิ่งเดียวกัน เช่นในประโยคภาษาจีน

(16) *Nei ke shu yezi da, suoyi wo bu xihuan* __.

นั่น ต้น ต้นไม้ ใบใหญ่ ดังนั้น ฉัน ไม่ ชอบ
'ต้นไม้ต้นนั้นใบใหญ่ ดังนั้นฉันไม่ชอบ'

ส่วนประกอบที่ถูกตัดไปเป็น *ต้นไม้* ซึ่งเป็นหัวเรื่อง ไม่ใช่ตัด *ใบ* ซึ่งเป็นประธาน

6) ภาษาเน้นเรื่องมักวางกริยาไว้ท้ายประโยค เช่น ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาลี้ซู่ และภาษาล่าหู่ซึ่งเป็นภาษาที่วางกริยาไว้ท้ายประโยคอย่างชัดเจน ส่วนภาษาจีนก็กำลังเป็นไปเช่นนั้น

7) ในภาษาเน้นประธาน ประโยคที่เป็นประโยคเน้นเรื่องมักมีเงื่อนไขบังคับ (constrained) ว่าส่วนใดจะเป็นหัวเรื่องได้ เช่นในภาษาอินโดนีเซีย อนุญาตให้เฉพาะ ประธานกับเจ้าของประธานเท่านั้นที่จะเป็นหัวเรื่องได้ เช่น

(17) *Ibu anak itu membeli sepatu.*

แม่ เด็ก นั้น ซื้อ รองเท้า
'แม่ของเด็กนั้นซื้อรองเท้า'

ประโยคนี้ ทำให้เป็นประโยคเน้นเรื่องโดยให้ *Ibu anak itu* เป็นหัวเรื่องได้ เช่น

(18) *Ibu anak itu, dia membeli sepatu.*

แม่ เด็ก นั้น หล่อน ซื้อ รองเท้า
'แม่ของเด็กนั้น เธอซื้อรองเท้า'

เจ้าของประธาน ก็สามารถเป็นหัวเรื่องได้ เช่น

(19) *Anak itu, ibu- nja membeli sepatu.*

เด็กนั้น แม่ เขา ซื้อ รองเท้า
'เด็กนั้น แม่ของเขาซื้อรองเท้า'

แต่ถ้าหากให้กรรมของประโยค เป็นหัวเรื่องของประโยค ประโยคนั้นจะผิดไวยากรณ์ ดังนี้

(20) **Sepatu itu, ibu anak itu membeli.*

รองเท้า นั้น แม่ เด็ก นั้น ซื้อ

ข้อจำกัดเช่นนี้ จะไม่ปรากฏในภาษาเน้นเรื่อง

8) สิ่งที่เป็นความแตกต่างอย่างชัดเจนประการหนึ่งระหว่างภาษาเน้นเรื่องกับภาษาเน้นประธาน คือประโยคเน้นเรื่อง เป็นประโยคพื้นฐานประเภทหนึ่งในคลังความรู้ทางภาษา (repertoire) ของผู้พูดภาษาเน้นเรื่องและเป็นประโยคที่เป็นธรรมชาติ ไม่ได้แปลง (derived) มาจากประโยคพื้นฐานอื่นใด แต่ในภาษาเน้นประธาน ประโยคเช่นนี้ไม่ใช่ประโยคพื้นฐาน

26.4 ประโยคเน้นเรื่องในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ประโยคเน้นเรื่องในภาษาไทยถิ่นอีสานแบ่งออกเป็น 4 ประเภทเช่นเดียวกับกับประโยคเน้นเรื่องในภาษาไทยมาตรฐานที่กล่าวถึงในงานของ Shoichi Iwasaki & Preeya Ingkaphirom (2005) แสดงได้ดังตารางข้างล่างนี้ หัวเรื่อง(topic) ของประโยคอยู่ตำแหน่งต้นประโยค และบางประเภทมีตัวบ่งชี้ นี้ นี้ ปรากฏอยู่ด้วย ดังนี้

Subject – topic	หัวเรื่องเป็นประธาน
Object – topic	หัวเรื่องเป็นกรรม
Oblique – topic	หัวเรื่องไม่เป็นกรรมหรือประธาน
Topic + clausal comment	หัวเรื่องตามด้วยอนุประโยค

26.4.1 ประเภทหัวเรื่องเป็นประธาน

ประโยคที่มีหัวเรื่องและประธานเป็นหน่วยเดียวกันเป็นประโยคที่ปรากฏมาก เช่น

(21) หมา^{นี้} มัก^{นี้}เี่ยว^{นี้}ใส่^{นี้}ล้อ^{นี้}ค^{นี้}เค^{นี้}
 หมา^{นี้} ชอบ^{นี้}เี่ยว^{นี้}ใส่^{นี้}ล้อ^{นี้}ค^{นี้}นะ
 ‘หมา^{นี้}เี่ยว^{นี้} ชอบ^{นี้}เี่ยว^{นี้}ใส่^{นี้}ล้อ^{นี้}ค^{นี้}นะ’

26.4.2 ประเภทหัวเรื่องเป็นกรรม

ประโยคที่มีหัวเรื่องเป็นกรรม เป็นประโยคที่ปรากฏน้อยกว่า เช่น

(22) น้ำ^{นี้}แข็ง^{นี้} หมา^{นี้}โต^{นี้}นี้^{นี้}มัก^{นี้}กิน^{นี้}เค^{นี้}
 น้ำ^{นี้}แข็ง^{นี้} หมา^{นี้}ตัว^{นี้}นี้^{นี้}ชอบ^{นี้}กิน^{นี้}นะ
 ‘น้ำ^{นี้}แข็ง^{นี้} หมา^{นี้}ตัว^{นี้}นี้^{นี้}ชอบ^{นี้}กิน^{นี้}นะ’

26.4.3 ประเภทหัวเรื่องไม่เป็นประธานหรือกรรม

ประโยคที่มีหัวเรื่องไม่เป็นประธาน หรือเป็นกรรมเป็นประโยคที่ปรากฏน้อย เช่น

(23)หมาโตนี้^๑แมวเหล่านำกัน^๒ได้ละ
หมาตัวนี้^๑แมวเล่นด้วยกัน^๒ได้นะ
‘หมาตัวนี้^๑แมวเล่นด้วยกัน^๒ได้นะ’

26.4.4 ประเภทหัวเรื่อง+อนุประโยค

ประโยคที่มีหัวเรื่อง และตามด้วยอนุประโยค เป็นประโยคที่ปรากฏเป็นจำนวนมาก เช่น

(24)หมาโตนี้^๑ลื่นมันคือญวักกั^๒แท้นะ
หมาตัวนี้^๑ลื่นมันทำไมยาวจังนะ
‘หมาตัวนี้^๑ลื่นมันทำไมยาวจังนะ’

ประธานในอนุประโยค อาจเป็นสรรพนามเงา (shadow pronoun) ก็ได้ (คำที่ขีดเส้นใต้) เช่น

(25)ผู้ใหญ่บ้าน^๑ เพิ่นลืมาหาเจ้า^๒เด้อ^๓มืออื่น
ผู้ใหญ่บ้าน^๑ ท่านจะมาหาคุณนะ พรงนี้^๒
‘ผู้ใหญ่บ้าน^๑ ท่านจะมาหาคุณนะ พรงนี้^๒’

(26)หมูโตนี้^๑ มันคือบ่ยากกิน^๒เข้าหน่อ
หมูตัวนี้^๑ มัน^๒ทำไม^๓ไม่^๔อยากกิน^๕ข้าว^๖นะ
‘หมูตัวนี้^๑ มัน^๒ทำไม^๓ไม่^๔อยากกิน^๕ข้าว^๖นะ’

(27)อี่แม่^๑ ลาวกะ^๒ลั้ง^๓คั้น^๔ส้ม^๕ฝัก^๖อยู่^๗เทิง^๘เฮือน^๙ตัว
แม่^๑ เขา^๒กำลัง^๓คั้น^๔ส้ม^๕ฝัก^๖อยู่^๗บน^๘เรือน^๙นะสิ
‘คุณแม่^๑ เขากำลัง^๒คั้น^๓ส้ม^๔ฝัก^๕อยู่^๖บน^๗บ้าน^๘นะสิ’

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ประโยคเน้นเรื่องในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นประโยคพื้นฐานประเภทหนึ่ง และเป็นประโยคที่เป็นธรรมชาติ มิได้เป็นประโยคที่แปลงมาจากประโยคพื้นฐานอื่นใดเลย

บทที่ 27

ประโยคไร้ประธาน และประโยคไร้กริยา

27.1 นิยามของประโยคไร้ประธาน

ประโยคไร้ประธาน (subjectless sentence) หมายถึง ประโยคที่ไม่มีประธาน เนื่องจากประโยคนั้นมีกริยาหลักเป็นกริยาประเภทที่ไม่ต้องการประธาน และกริยาประเภทนี้ได้ชื่อว่า กริยาไร้ประธาน (impersonal verb)

27.2 เกณฑ์การตัดสินว่าเป็นกริยาไร้ประธาน

ตัวอย่างประโยคไร้ประธานในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(1) มีอุบัติเหตุทางเรือ เมื่อวานนี้ที่กรุงเทพฯ

ประโยคนี้มีคำว่า มี เป็นกริยาของประโยค และอุบัติเหตุทางเรือ เป็นส่วนเติมเต็ม เมื่อวานนี้ เป็นการบอกเวลา และ ที่กรุงเทพฯ เป็นการบอกสถานที่

ประโยคไร้ประธานปรากฏกับกริยา เกิด เช่น

(2) เกิดเหตุการณ์ขึ้นใหม่ที่ภาคใต้เมื่อหลายปีก่อน

กริยา มี และ เกิด ดังประโยค (1) และ (2) จัดเป็นกริยาไร้ประธาน

ผู้ที่ให้เกณฑ์การตัดสินว่า กริยาใดจัดว่าเป็นกริยาไร้ประธานในภาษาไทยมาตรฐาน ได้แก่ งานของ

กิติมา อินทรมพรรษ์ (Indrambarya 1996 : 506 – 509) ที่เสนอให้ใช้เกณฑ์การตัดสิน 2 ประการ ได้แก่

1) ให้อำนาจการย้ายคำนามหน้ากริยา (Postposing Topicalization / Dislocation) มาเป็นเกณฑ์แยกกริยาที่ต้องการประธานออกจากกริยาที่ไม่ต้องการประธาน กล่าวคือ กริยาที่ไม่ต้องการประธานจะสามารถย้ายคำนามที่ปรากฏหน้ากริยาไปท้ายประโยคก่อนคำอนุภาคได้ ดังในประโยค (3) (4) และ (5) แต่กริยาที่ต้องการประธานจะไม่สามารถย้ายประธานไปท้ายประโยคก่อนคำอนุภาคได้เช่นในประโยค (6)

- (3) ก. ได้ไต่นี้มืกล่องมัย
 ข. มืกล่องมัย ได้ไต่นี้นะ
 ค. มืกล่องได้ไต่มัย
- (4) ก. ที่ภาคเหนือน้ำท่วมเหรอ
 ข. น้ำท่วมเหรอ ที่ภาคเหนือ นะ
 ค. น้ำท่วมที่ภาคเหนือ เหรอ
- (5) ก. ในพื้นที่จังหวัดเลย เกิดไฟฟ้าเหรอ
 ข. เกิดไฟฟ้าเหรอ ในพื้นที่จังหวัดเลย นะ
 ค. เกิดไฟฟ้า ในพื้นที่จังหวัดเลย เหรอ
- (6) ก. น้องหิวหรือยัง
 ข. หิวหรือยัง น้องนะ
 ค. *หิวน้องหรือยัง

จะเห็นว่ากริยา มี ในประโยค (3) น้ำท่วม ในประโยค (4) และ เกิด ในประโยค (5) เป็นกริยาที่ไม่ต้องการประธานหรือกริยาไร้ประธาน ส่วนกริยา หิว ในประโยค (6) เป็นกริยาที่ต้องการประธาน

2) ให้เติมบุรุษสรรพนาม (Personal Pronouns) ต่างๆ เป็นประธาน หากเป็นกริยาที่ต้องการประธานจะสามารถปรากฏร่วมกับประธานบุรุษต่างๆ ได้ ส่วนกริยาที่ไม่ต้องการประธานจะไม่สามารถปรากฏร่วมกับสรรพนามใดได้นอกจากคำว่า มัน ซึ่งไม่มีความหมายในตัวเอง (เช่นเดียวกับ dummy ‘it’ ในภาษาอังกฤษ) และในบางกรณี กริยาที่ไม่ต้องการประธานจะไม่สามารถปรากฏร่วมกับสรรพนามใดได้เลย ดังตัวอย่างประโยค ต่อไปนี้

- (7) ก. ดีใจที่เธอมาวันนี้
 ข. ฉัน / เขา / มัน ดีใจที่เธอมาวันนี้
- (8) ก. เสียคายที่เธอไปร่วมงานเลี้ยงไม่ได้
 ข. ฉัน / เขา / มัน เสียคายที่เธอไปร่วมงานเลี้ยงไม่ได้
- (9) ก. ที่นี่มีเกมมากมาย
 ข. ที่นี่ ฉัน / เขา / มัน มีเกมมากมาย

- (10) ก. นำเสียดายที่เธอไปร่วมงานเลี้ยงไม่ได้
 ข. *ฉัน / *เขา นำเสียดายที่เธอไปร่วมงานเลี้ยงไม่ได้
 ค. มันนำเสียดายที่เธอไปร่วมงานเลี้ยงไม่ได้
- (11) ก. มีเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งมีลูกชาย 3 คน
 ข. *ฉัน / *เขา / *มัน มีเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งมีลูกชาย 3 คน
 ค. *มันมีเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งมีลูกชาย 3 คน

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากริยา *ดีใจ* *เสียดาย* และ *มี* ในประโยค (7) (8) และ (9) ตามลำดับเป็นกริยาที่ต้องการประธาน เพราะสามารถปรากฏร่วมกับสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง และ สามได้ใน (7ข) (8ข) และ (9ข) ส่วน *นำเสียดาย* ในประโยค (10) และ *มี* ในประโยค (11) เป็นกริยาที่ไม่ต้องการประธานเพราะไม่สามารถปรากฏร่วมกับสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง และ สามได้ และ *มี* ยังไม่สามารถปรากฏร่วมกับสรรพนาม *มัน* ได้อีกด้วย

27.3 ประโยคไร้ประธานในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประโยคไร้ประธานในภาษาไทยถิ่นอีสานมี 2 ประเภทตามส่วนที่เติมเต็มกริยา ได้แก่

27.3.1 ประเภทกริยา + ส่วนเติมเต็มนาม

ประโยคประเภทนี้มีคำว่า *มี* และไม่สามารถเติมบุรุษสรรพนาม *ช้อย* *ลาว* *มัน* ได้ และไม่มีการใช้คำว่า *เกิด* อย่างภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

- (12) *ญามนี้ มีน้ำท่วมสู่ปี*
ยามนี้ มีน้ำท่วมทุกปี
‘ฤดูนี้ มีมีน้ำท่วมทุกปี’

- (13) **ช้อย *ลาว *มัน มีน้ำท่วมสู่ปี*

คำว่า *น้ำท่วม* ในประโยคนี้เป็นคำประสมจึงเป็นนามวลี มิใช่อนุประโยค

- (14) *มีกานอบลมกุ่มแม่บ้านอีกแล้วดี*
มีการอบรมกลุ่มแม่บ้านอีกแล้วหรือ
‘มีการอบรมกลุ่มแม่บ้านอีกแล้วหรือ’

(15) *ซ้อย *ลาว *มัน มีกานอบลมกุ่มแม่บ้านอีกแล้วดี

27.3.2 ประเภทกริยา+อนุประโยคเติมเต็ม

ประโยคประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่

1) ประเภทที่มีคำว่า มี และไม่สามารถเติมบุรุษสรรพนาม ซ้อย ลาว มัน ได้ และไม่มี
การใช้คำว่า เกิด อย่างภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

(16) มีวานนี้ มีไฟไหม้เรือนอยู่บ้านบุง

วันวานนี้มีไฟไหม้เรือนอยู่บ้านบุง

‘เมื่อวานนี้มีไฟไหม้บ้านที่บ้านบุง’

(17) *ซ้อย *ลาว *มัน มีไฟไหม้เรือนอยู่บ้านบุง

(18) มีคนผัดกันอยู่หน้าตลาด

มีคนผัดกันอยู่หน้าตลาด

‘มีคนทะเลาะกันอยู่ที่หน้าตลาด’

(19) *ซ้อย *ลาว *มัน มีคนผัดกันอยู่หน้าตลาด

อนึ่ง ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานที่มีอายุน้อย หรือผู้พูดที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐาน
มาก ส่วนใหญ่ใช้คำว่า เกิด เป็นกริยาไร้ประธานได้

2) ประเภทที่มีคำว่า เบิ่งซง ‘ดูทำว่า’ เป็นไปได้ว่า ‘เป็นไปได้ว่า’ เป็นต้น เช่น

(20) เบิ่งซง ลาวคือสิบมาแล้วดี

ดูท่า เขาคงจะไม่มาแล้วมั้ง

‘ดูท่า เขาคงจะไม่มาแล้วมั้ง’

(21) *ซ้อย *ลาว *มัน เบิ่งซง ลาวคือสิบมาแล้วดี

(22) เป็นไปได้ว่า ลาวมาพอแสงแล้ว มาบ่ได้คอก

เป็นไปได้ว่า เขามาพอแสงแล้ว มาไม่ได้หรอก

‘เป็นไปได้ว่า เขามาเรียบร้อยแล้ว มาไม่ได้หรอก’

(23) *ซ้อย *ลาว เป็นไปได้ว่า ลาวมาพอแสงแล้ว มาบ่ได้คอก

ประโยค (23) เดิม มัน ได้เป็น มันเป็นไปได้ว่า ลาวมาพอแสงแล้ว มาบได้คอก

น่าสังเกตว่า ประโยคไร้ประธานในภาษาไทยมาตรฐานที่มีตัวบ่งชี้ ที่+อนุประโยคเดิมเต็ม ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ต้องมี ที่ ตัวอย่างเช่น ประโยคในภาษาไทยมาตรฐาน ‘คินะ ที่ฉันซื้อไว้แล้ว’ ภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ว่า

(24) คิตัว๋ ซ้อยซื้อไว้แล้ว

คินะ ฉันซื้อไว้แล้ว

‘คินะ ที่ฉันซื้อไว้แล้ว’

อย่างไรก็ตาม ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานที่มีอายุน้อย หรือผู้พูดที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานมาก ส่วนใหญ่ใช้คำว่า ที่ เป็นตัวบ่งชี้อนุประโยคเดิมเต็มได้

27.4 นิยามของประโยคไร้กริยา

ประโยคไร้กริยา หมายถึง ประโยคที่ภาคแสดงไม่ปรากฏคำกริยาเป็นส่วนหลัก ตัวอย่างในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น (ส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นภาคแสดง)

(25) วันนี้วันศุกร์

(26) ปีหน้าปีมะโรง

(27) ที่นี่กรุงเทพฯ

(28) อันนี้ ค้ามปิ่น

(29) รักนี้ เพื่อแม่

(30) เขาซื้อกางตั

ประโยคไร้กริยาเช่นนี้ นักไวยากรณ์ปริวรรตมักจะวิเคราะห์ให้มีโครงสร้างลึกที่มีคำกริยา ซึ่งเป็นคำกริยาประเภทวิตรรกกริยา หรือสัมพันธกริยา (copula verb) ได้แก่คำกริยา เป็น คือ ใช้อยู่ด้วย ในประโยค (25) และ (26) มีคำกริยา เป็น ประโยค (27) และ (28) มีคำกริยา คือ ส่วนประโยค (29) และ (30) มีปัญหา เพราะไม่ชัดเจนว่า กริยาในโครงสร้างลึกน่าจะเป็นคำว่าอะไร

ไวยากรณ์พึงพาศัพทการกไม่มีโครงสร้างลึก และถือว่าประโยคเช่นนี้เป็นประโยคประเภทหนึ่งในภาษาเท่านั้น

27.5 ประโยคไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประโยคไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีภาคแสดงแบ่งเป็น 4 ประเภท คล้ายกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลประโยคไวยากรณ์ในภาษาไทยมาตรฐาน โดย กิตติมา อินทร์ทรัพย์ (2554) (ในเล่มที่ 1 บทที่ 26) ได้แก่ คำนาม คำบุพบท คำวิเศษณ์ และคำสันธาน ส่วนประธานของประโยคมักมีคุณศัพท์ที่เฉพาะ นี่ นั้น ปรากฏร่วมด้วย ดังต่อไปนี้

27.5.1 ประโยคไวยากรณ์ที่มีภาคแสดงเป็นคำนาม

ประโยคไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีคำนามทำหน้าที่เป็นภาคแสดงในประโยคได้หลากหลาย ซึ่งอาจเป็นคำนามทั่วไป คำว่าชื่อ คำเรียกชื่อ และคำลักษณะนาม เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

27.5.1.1 คำนาม

คำนามที่นำมาใช้เป็นภาคแสดง อาจเป็นคำนามคำเดียวกันกับประธานของประโยค เช่น

(31) มื้อนี้ มื้อวันศุกร์

วันนี้ วัน วัน ศุกร์

‘วันนี้ วันศุกร์’

(32) ปีหน้า ปีหมู

ปีหน้า ปีหมู

‘ปีหน้า ปีหมู’

หรืออาจเป็นคำที่มีสิ่งอ้างอิงเดียวกับคำนามที่เป็นประธานของประโยค เช่น

(33) พวกเราคนอุดร

พวกเรา คนอุดร

‘พวกเราคนอุดรธานี’

หรืออาจเป็นคำที่เป็นส่วนหนึ่งของคำนามที่เป็นประธานของประโยค เช่น

(34) มื้อนี้ กุ้งมัน

ตรงนี้ กุ้งมัน

‘ตรงนี้ กุ้งมัน’

(35)อันนี้ นกปิ่น

อันนี้ นกปิ่น

‘อันนี้ นกปิ่น’

หรืออาจแสดงความเป็นเจ้าของ เช่น

(36)เฮือนนี้ เฮือนข้อย

เรือนนี้ เรือนฉัน

‘บ้านนี้ บ้านฉัน’

หรืออาจมีคำว่า ชื้อ ‘ซื้อ’ ในภาคแสดง เช่น

(37)ลูกคนนี้ ชื้อผ้าไหม

ลูกคนนี้ ชื้อผ้าไหม

‘ลูกคนนี้ ชื้อผ้าไหม’

หรืออาจเป็นคำเรียกสี เช่น

(38)สีน้ด่งนี้ สีบัวตัว

ผ้าชิ้นผืนนี้ สีแดงอมม่วงนะซี

‘ผ้าชิ้นผืนนี้ สีแดงอมม่วงนะซี’

หรืออาจเป็นคำลักษณะนาม เช่น

(39)นาเจ้า ท่งใด

นาคุณ ท่งใด

‘นาของคุณ ท่งไหน’

27.5.2 ประโยคไวยากรณ์ที่มีภาคแสดงเป็นคำบุพบท

ในภาษาไทยถิ่นอีสานพบคำบุพบทเป็นภาคแสดงได้คำเดียว คือ *ญ้อน* ‘เพราะ’ เช่น

(40)เลื่องนี้ญ้อนเจ้าผู้เดียวหั้นละ

เรื่องนี้ เพราะคุณผู้เดียวนั้นแหละ

‘เรื่องนี้ เพราะคุณคนเดียวนั้นแหละ’

27.5.3 ประโยคไวยากรณ์ที่มีภาคแสดงเป็นคำคุณศัพท์

ในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า คำคุณศัพท์ที่เกิดจากการซ้ำคำกริยาสามารถทำหน้าที่เป็นภาคแสดงในประโยคได้ เช่น

(41) ฝอยุ่ขำซ้อย สีน้อยๆ แล้วละ (สี=คำวิเศษณ์ น้อยๆ=คุณศัพท์)

ฝอยุ่ขำจัน ก่อนข้างเล็กๆ แล้วละ

‘ฝิ่ที่ขา ก่อนข้างเล็กๆ แล้วละ’

27.5.4 ประโยคไวยากรณ์ที่มีภาคแสดงเป็นคำสันธาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสานพบว่า คือ ที่เป็นคำสันธานเป็นภาคแสดงได้ โดยใช้เชื่อมสิ่งที่สมมูลกันหรือเป็นประเภทเดียวกัน เช่น

(42) อันนี้กะ คือ โครงการของหมู่บ้านเฮ

อันนี้ก็คือโครงการของหมู่บ้านเรา

‘อันนี้ก็คือโครงการของหมู่บ้านเรา’

คำว่า คือ ในตัวอย่างนี้มีใช้คำกริยา เนื่องจากทำให้เป็นปฏิเสธด้วย บ่ ไม่ได้

บทที่ 28

สัมพันธสาร

28.1 นิยามของสัมพันธสาร

คำว่า สัมพันธสาร (discourse หรือ text) หมายถึง หน่วยภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค ประกอบด้วยประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กัน ความเกี่ยวพันและความต่อเนื่องของประโยคต่าง ๆ ในสัมพันธสาร เรียกว่า การเชื่อมโยงความ (cohesion)

28.2 การเชื่อมโยงความในสัมพันธสาร

ในการวิเคราะห์สัมพันธสารภาษาไทยถิ่นอีสานนี้ จะนำนิทานและเรื่องเล่าภาษาไทยถิ่นอีสานมาวิเคราะห์ และใช้แนวทางการวิเคราะห์สัมพันธสารภาษาไทยที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2552) แสดงไว้เป็นตัวอย่างในหนังสือ บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 117-144 ดังนี้

การเชื่อมโยงความของสัมพันธสารมีกลวิธี 4 กลวิธีได้แก่ การอ้างถึง (reference) การละ (ellipsis) การใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร (conjunction) และการใช้คำศัพท์ (lexical cohesion)

28.2.1 การอ้างถึง

การอ้างถึง หมายถึงการเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำหรือ วลี เพื่ออ้างถึงคำหรือวลีที่มาก่อนหน้า กลวิธีอ้างถึงที่ใช้เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธสารภาษาไทยมี 8 ประการ คือ การซ้ำนามวลีเดิม การใช้บุรุษสรรพนามเดิม การใช้สรรพนามชี้เฉพาะ การใช้คำบอกกำหนดชี้เฉพาะ การใช้คำที่เกี่ยวกับจำนวน การใช้ตัวบ่งบอก การใช้คำแทนที่ และการใช้คำเปรียบเทียบมากขึ้น

28.2.1.1 การอ้างถึงโดยการซ้ำนามวลีเดิม

การอ้างถึงข้อความที่กล่าวมาข้างหน้าอาจทำได้โดยการซ้ำบุรุษสรรพนามวลีเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#มีสองคนผัวเมียไปหาขายของนำหมู่บ้านต่าง ๆ# มี หนึ่งพวมาขายของฝนกะตก#สองคนผัวเมียก็เลยแวะไปหาใน วัด# ‘#มีสองคนผัวเมียไปหาขายของตามหมู่บ้านต่าง ๆ# วันหนึ่ง กำลังขายของฝนก็ตก#สองคนผัวเมียก็เลยแวะไปพักในวัด#’	คำว่า สองคนผัวเมีย กับสองคน ผัวเมีย ในประโยคหลัง เป็นรูป นามวลีที่ซ้ำรูปเดิมในประโยค แรก
#พอดีฝนพากันนอนซื้อหม้อหุงข้าวเพื่อนอน #พอสองผัวเมีย เว้ากันหลวงพ่อก็ได้เงินสองผัวเมียเว้ากัน#ว่าเถอะ # ‘#พอดีกลับพากันนอนตรงที่หลวงพ่อนอน #พอสองผัวเมีย พูดกันหลวงพ่อก็ได้เงินสองผัวเมียพูดกันว่าเถอะ #’	หลวงพ่อ ในประโยคหลังอ้างถึง หลวงพ่อ ในประโยคแรก
#หลวงพ่อกะว่าคันอาตมาสีก็ออกไปนี่โยมสองคน สัญญาลูกสาวให้อาตมาบ่ # สองผัวเมียได้เงินกะแนมน้ำกัน # แล้วกะว่าสัญญาลูกสาวให้# ‘#หลวงพ่อกะว่าถ้าอาตมาสีก็ออกไปนี่โยมสองคนจะยกลูก สาวให้อาตมาไหม # สองผัวเมียได้เงินก็มองหน้ากัน # แล้วก็ ว่าจะยกลูกสาวให้#’	ลูกสาว ในประโยคหลัง อ้างถึง ลูกสาว ในประโยคแรก
#เกิดเป็นมือนานี่นั่งแต่สวดมนต์ขอเงินคำกำแก้ว# แห้วกะ# ขอให้เจ้าของบิณได้คือนก#ว่าขึ้น # มือนี่หลวงพ่อกะนั่งสวด มนต์แล้วกะอธิฐาน#ว่าเถอะ# อธิฐานขอเงินคำกำแก้ว # ขอให้เจ้าของบิณได้คือนก# ‘#เกิดเป็นวันมานี่นั่งแต่สวดมนต์ขอเงินทองคำกำแก้ว แห้วก็ ขอให้ตัวเองบิณได้เหมือนนก#ว่าขึ้น # วันนี้หลวงพ่อก็นั่ง สวดมนต์แล้วก็อธิฐาน#ว่าเถอะ#อธิฐานขอเงินทองคำ แก้ว # ขอให้ตัวเองบิณได้เหมือนนก #’	เงินคำกำแก้ว เป็นนามวลีซ้ำกับ นามวลีที่มาข้างหน้า

28.2.1.2 การอ้างถึงโดยการใช้คำบุรุษสรรพนาม

คำบุรุษสรรพนาม หมายถึง คำบุรุษสรรพนามที่ใช้อ้างถึงคน สัตว์ หรือสิ่งของที่เป็นผู้พูดเอง (บุรุษที่ 1) ได้แก่ กู ข้อย ข้า น้อย เฮา ผู้ที่เราพูดด้วย (บุรุษที่ 2) ได้แก่ มึง เจ้า ท่าน สู้ และผู้ที่เราพูดถึง (บุรุษที่ 3) ได้แก่ มัน ลาว เพ็น หากต้องการให้คำบุรุษสรรพนามเป็นพหูพจน์ ทำได้โดยเติมคำว่า ชุม พวก หมู่ เข้าข้างหน้า เช่น ชุมกู ชุมมึง ชุมมัน หมู่ข้อย หมู่เจ้า หมู่ลาว เป็นต้น ถึงแม้คำว่า เฮา และ สู้ จะมีความหมายเป็นพหูพจน์อยู่แล้ว ก็ยังสามารถเน้นพหูพจน์ได้อีกเป็น หมู่เฮา ชุมสู้

การใช้คำบุรุษสรรพนามทำให้สัมพันธสารมีเชื่อมโยงความแบบอ้างถึง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#ณรงน้อยกะเลยไปเจาะเอาตาปาดูกโตใหญ่# ซันแหล้ว# มา# เหลียวเบ็งคือลูกแก้วนี้ละ# เอามาตากแห้งไว้มันกะเลยคือลูกแก้ว # กะเอาเสียงไว้ในกุฎี # ‘#ณรงน้อยก็เลยไปเจาะเอาตาปาดูกตัวใหญ่# งันแหละ# มา# เหลียวมองเหมือนลูกแก้วนี้แหละ# เอามาตากแห้งไว้มันก็เลยเหมือนลูกแก้ว # ก็เอาซ่อนไว้ในกุฎี #’	มัน เป็นบุรุษสรรพนาม อ้างถึงตาปาดูกแห้ง
#โดนมาเสี้ยวคนหนึ่งอยากมีครอบมีแก้ว#กะเลยไปซอกหาผู้หญิงมีที่อยู่อาศัยเป็นหลังคาสี่เหลี่ยม# มื้อหนึ่งเพ็นเลยฉูงเข้าไปในหมู่บ้านหนึ่ง# ‘#นานมาเพื่อนคนหนึ่งอยากมีครอบมีครัว#ก็เลยไปเซาะหาผู้หญิงที่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลังคาสี่เหลี่ยม# วันหนึ่งเขาเลยเดินเข้าไปในหมู่บ้านหนึ่ง#’	เพ็น เป็นบุรุษสรรพนาม อ้างถึงเสี้ยวคนหนึ่ง
#มีชาวนาผู้หนึ่งทุกญาติหลาย # ลาวมีลูกชายอยู่สองคน # เมียหันตายแต่ลูกน้อยน้อย # ‘#มีชาวนาคนหนึ่งทุกขียากมาก # เขามีลูกชายอยู่สองคน # เมียนั้นตายตั้งแต่ลูกเล็กเล็ก #’	ลาว เป็นบุรุษสรรพนาม อ้างถึงชาวนา

28.2.1.3 การอ้างถึงโดยใช้สรรพนามชี้เฉพาะ

การอ้างถึงเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความในสัมพันธ์สารแบบใช้คำสรรพนามชี้เฉพาะ หัน(นี้) หั้น(นั้น) นี้(นี้)นั้น (นั้น) ที่(ที่นี้) หุ่น(ที่นั้น) หุ่น(ที่นั่น) ชัน (เช่นนั้น) ชี (เช่นนี้) เพื่ออ้างถึงนามวลี กริยาวิ หรือประโยคที่มาข้างหน้า ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
# หว่างชาวปีมาแล้ว ข้อยเคยถึกเลขอยู่เทื่อหนึ่ง#แต่หันมา กะบ่ เคยถึกอีกจักเทื่อ# ‘# ประมาณี่สิบปีมาแล้ว ฉันเคยถูกหอยอยู่ครั้งหนึ่ง#แต่นั้นมา ก็ไม่เคยถูกอีกสักที#’	หัน เป็นสรรพนามชี้เฉพาะ อ้างถึง ชาวปีมาแล้ว
#บ้านเจ้าอยู่สาละคามว่าดิ#อยู่หุ่น ฝนตกคืบหน่อ# ‘#บ้านคุณอยู่มหาสารคามว่าจันหรือ#อยู่หุ่น ฝนตกบ่อยไหม นะ#’	หุ่น เป็นสรรพนามชี้เฉพาะ อ้างถึง สาละคาม (มหาสารคาม)
#หลวงพ่อกว่า ลีเฮ็ดสะจักหน่วยหนึ่งอยู่ฮิมฮั่ววัดที่ #กันหลวง พ่อกว่าชัน เฮากะสิได้วานไต่บ้านมาช้อยกันใด บาดหนี # ‘#หลวงพ่อกว่า จะทำสระสักลูกหนึ่งอยู่ฮิมฮั่ววัดทางนี้ #ถ้า หลวงพ่อกว่ายังจัน เราก็จะวานชาวบ้านมาช่วยกันนะทีนี้ #’	ชัน เป็นสรรพนามชี้เฉพาะ อ้างถึง ลีเฮ็ดสะจักหน่วยหนึ่ง อยู่ฮิมฮั่ววัดทางที่
# สอย สอย # น้ำท่วมกอไผ่ หน่อไม้ไผ่ตาย # นี้กะแม่นสอย# ‘# สอย สอย # น้ำท่วมกอไผ่ หน่อไม้ขอมตาย # นี้ก็ใช้สอย#’ (สอย หมายถึง คำคมที่ชาวบ้านพูดสอดแทรกขึ้น ขณะฟังหมอ ล่ากลอน)	นี้ เป็นสรรพนามชี้เฉพาะ อ้าง ถึง น้ำท่วมกอไผ่ หน่อไม้ไผ่ ตาย

28.2.1.4 การอ้างถึงโดยใช้คำบอกกำหนดชี้เฉพาะ

คำบอกกำหนดชี้เฉพาะได้แก่ หนี(นี้) หั้น(นั้น) นี(นี้)นั้น (นั้น) ที่ใช้ตามหลังและอยู่ติดกับคำนามหรือลักษณนาม

คำบอกกำหนดชี้เฉพาะ สามารถใช้ได้อย่างตัวบ่งบอก คือใช้ระบุหรือเจาะจงสิ่งที่กล่าวมาแล้วหรือกำลังจะกล่าวต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#มือหนึ่งบักกำฟ้าได้ไปสะปากกับไต่บ้าน #ไต่บ้านพากันเก็บเอาปลาโตใหญ่เบ็ด #เหลือแต่ปลาหลดน้อยไว้ให้มันโตหนึ่ง# มันกะเลยเอามาเลี้ยงไว้ในเฮือน # ปลาหลดโตนั้นกะใหญ่ไว้มัก # ‘#วันหนึ่งไอ้กำพร้าวได้ไปวิดปลากับชาวบ้าน #ชาวบ้านพากันเก็บเอาปลาตัวใหญ่หมด #เหลือแต่ปลาหลดน้อยไว้ให้มันตัวหนึ่ง# มันก็เลยเอามาเลี้ยงไว้ในบ้าน # ปลาหลดตัวนั้นก็โตไวแท้เชียว #’	(ปลาหลดโต)นั้น เป็นตัวบ่งบอกประเภทคำบอกกำหนด อ้างถึง (ปลาหลดโต)หนึ่ง
#มือหนึ่งปลาหลดกะพบบักกำฟ้าไปได้น้ำของ# ไปเอาแก้วแหวนเงินทอง#..... #กะให้บักกำฟ้าพาไปหาปลาหลด #ให้ปลาหลดพาไปเอาเงินเอาทองอยู่หม่องเก่าหั้น # ปลาหลดกะพาไป # พอไปฟ้ากะฮ้องบักกัก # ‘#วันหนึ่งปลาหลดก็พาไอ้กำพร้าวไปได้น้ำโขง# ไปเอาแก้วแหวนเงินทอง#..... #ก็ให้ไอ้กำพร้าวพาไปหาปลาหลด #ให้ปลาหลดพาไปเอาเงินเอาทองอยู่ที่เก่านั้น # ปลาหลดก็พาไป # พอไปฟ้าก็ร้องแท้เชียว #’	(หม่องเก่า) หั้น เป็นตัวบ่งบอกประเภทคำบอกกำหนด อ้างถึงได้น้ำของ
#โยมเอ้ย ก่อนอาตมาสิไปอาตมาบ่มีแนวสิดอบแทนบุญคุณออก # มีแต่ต้นไม้ต้นนี้ # อาตมาขอให้โยมทั้งสองปลูกมันไว้ อย่างดีเด้อ # เว้าแล้วกะเอาต้นไม้อยู่ยามออกมาให้ต้นนี้# ‘#โยมเอ้ย ก่อนที่อาตมาจะไปอาตมาไม่มีสิ่งจะตอบแทน	(ต้นไม้)นี้ เป็นตัวบ่งบอกประเภทบอกกำหนด อ้างถึง ต้นไม้อยู่ยาม

บุญคุณดอก # มีแต่ต้นไม้ต้นนี้ # อาตมาขอให้โยมทั้งสองปลูกมันไว้อย่างดินะ # พุดแล้วก็เอาต้นไม้อยู่ในยามออกมาให้ต้นไม้หนึ่ง#	

28.2.1.5 การอ้างถึงโดยการใช้คำที่เกี่ยวกับปริมาณ

คำบอกปริมาณ ได้แก่ คำบอกจำนวน เช่น หนึ่ง สอง สาม ลาน เิงเหมิด ฯลฯ คำบอกลำดับ เช่น ที่คำอิด ที่สอง ที่สาม ลุน ฯลฯ ใช้อ้างถึงเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#มีคนตาบอดหกคนอยู่ข้างมาพ้อกันอยู่ได้ร่มไม้ร่มหนึ่ง # พอดีมีคนเลี้ยงช้างกายมาเค้# บาดหนึ่ง# บาดนี้# ชุมตาบอดกะเลยพากันไปหาคนเลี้ยงช้าง # แล้วกะขออนุญาตคำเบ็งช้างแทน# ว่าขึ้นเถาะ# คนเลี้ยงช้างกะคิดเหลือตนหลาย #กะเลยบอกให้ช้างหมอบลง# แล้วให้เิงหกคำเบ็ง # ‘#มีคนตาบอดหกคนเดินมมาพ้อกันอยู่ได้ร่มไม้ร่มหนึ่ง # พอดีมีคนเลี้ยงช้างผ่านมานะ# ที่นี้# ที่นี้# พวกตาบอดก็เลยพากันไปหาคนเลี้ยงช้าง # แล้วก็ขออนุญาตคลำช้างหน่อย# ว่าขึ้นเถาะ# คนเลี้ยงช้างก็คิดสงสารมาก #ก็เลยบอกให้ช้างหมอบลง# แล้วให้ทั้งหกคลำดู#’	เิงหก อ้างถึง คนตาบอดหกคน
#พอได้โอกาสสู่คนสู่คำเบ็งหม่องไผหม่องมันจนว่าพอใจ# แล้วกะโงมามั่งเว้ากันอยู่ได้ร่มไม้หม่องเก่า# ผู้คำอิด คำถักหูช่างกะว่า ช้างนี้คือวีหน้อหน่อ# ผู้ที่สอง คำถักงากะว่าช้างคือสากมอ# ผู้ที่สาม คำถักขากะว่าช้างคือสุมติมีคนี้เว้ย# ผู้ที่สี่ คำถักหางช้าง# กะว่า โอยช้างคือฟอยกวดเหือนเนาะ# ‘#พอได้โอกาสต่างคนต่างคลำดูที่ไครที่มันจนถึงพอใจ#แล้วก็	(ผู้)คำอิด สอง สาม สี่ อ้างถึง คนตาบอด

วกมานั่งพูดกันอยู่ได้ริมไม้ที่เก่า# คนแรก กล่าวหาข้างที่ว่า ข้างนี้เหมือนพัดจันทอง# คนที่สอง กล่าวหาข้างที่ว่าข้างเหมือน สาครดำขาว# คนที่สาม กล่าวหาข้างที่ว่าข้างเหมือนสุบตีมิดนี้ ไว้อย# คนที่สี่ กล่าวหาข้างที่ว่า โอ้ย ข้างเหมือนไม้กวาด กวาดบ้านนะ#	

28.2.1.6 การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก

ตัวบ่งบอก (deixis) หมายถึง คำหรือวลีที่บ่งชี้เฉพาะเจาะจงว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวถึงคือสิ่งที่กล่าวถึงมาแล้วหรือสิ่งที่จะได้รับกล่าวถึงต่อไป ทำให้รู้ว่าข้อความที่อ้างถึงนั้นอยู่ ณ ส่วนใดของความสัมพันธ์สาร คำที่ใช้เป็นตัวบ่งบอก เช่น *จั่งซัน แนวนั้น ต่อไปนี้* ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#ทางท้าวผินน้อยว่า# คันเจ้ามีเหตุฮ้อนสับพะสิ่งใด ให้เจ้าตีฆ้อง ฮ้องป่าวหาข้อยเคื้อ ข้อยจั่งสิมาหาเจ้า#พอว่าจั่งซันแล้ว #ท้าว คำฟ้ากะเลยป้อยท้าวผินน้อย# ‘#ฝ่ายท้าวผินน้อยว่า #ถ้าเจ้ามีเหตุรื้อนสรรพะสิ่งใด ให้เจ้าตีฆ้อง ร้องป่าวหานั้นนะ# ฉนั้นจึงจะมาหาเจ้า#พอว่าเช่นนั้นแล้ว #ท้าว คำฟ้าก็เลยปล่อยท้าวผินน้อย#’	(พอว่า)จั่งซัน เป็นตัวบ่งบอก อ้างถึง (คำกล่าว) คันเจ้ามีเหตุ ฮ้อนสับพะสิ่งใด ให้เจ้าตีฆ้อง ฮ้องป่าวหาข้อยเคื้อ ข้อยจั่งสิมา หาเจ้า
#คนแต่ก็เห็นว่า# ฮ้องเพลงในคว ลีได้ผัวแล้ว#บ่แม่นว่า ได้ผัวผู้ เถ่าละ #ผู้ฮ้องเพลงนั้นแหละลีได้ผัวยามเจ้าของเถ่า #พินว่า แนวนั้นกะคือของพินอยู่# ‘#คนแต่ก่อน ท่านว่า# ร้องเพลงในครัว จะได้ผัวแก่#ไม่ใช่ว่า ได้ผัวคนแก่ละ #คนร้องเพลงนั้นแหละจะได้ผัวยามตัวเองแก่ #ท่านว่าแบบนั้นก็เข้าท่าของท่านอยู่#’	แนวนั้น เป็นตัวบ่งบอกอ้างถึง ฮ้องเพลงในคว ลีได้ผัวแล้ว
#อ้า ฟังเคื้อ #มือนี้ หมูเฮาสีได้แบ่งเวียกกันเฮ็ดแล้วตัว# อัน เวียกเฮานั้นกะสิมีจั่งต่อไปนี้เคื้อ #	ต่อไปนี้ เป็นตัวบ่งบอกอ้างถึง เวียก (ที่จะกล่าว)

#เอ้า ฟังนะ #วันนี้ พวกเราจะได้แบ่งงานกันทำแล้ววลิ# เอ่องานเรานั้นก็จะมีดังต่อไปนี้ละ #	

28.2.1.7 การอ้างถึงโดยการใช้คำแทนที่

คำแทนที่ หมายถึง คำที่ใช้แทนคำหรือข้อความอื่น ใช้แทนนามวลี กริยาวลี หรือประโยคที่มาข้างหน้า คำที่ใช้มักเป็นคำนามหรือคำกริยาซึ่งมีความหมายเปรียบเทียบ เกี่ยวเนื่อง หรือขยายความของคำหรือข้อความที่แทน หากเป็นคำแทนที่กริยาวลี หรือประโยค ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานมักใช้คำว่า ชัน ‘เช่นนั้น’ ประกอบในถ้อยคำเช่น ว่าชัน ‘ว่างั้น’ ว่าชันเถาะ ‘ว่างั้นเถาะ’ ว่าชันเดะ ‘ว่างั้นนะ’ ว่าชันแล้ว ‘ว่างั้นไ้’ ว่าชันว่า ‘ว่างั้นนะ’ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
#ลูกชายข่อยจ้งแม่นซั่วอีหลีไค #เวียกกะจีค้ำงานกะบ่หา #มีเตไปหาและเหล่านำผู้้น นำผู้้น #กุมมาเปิดบั๊กจี้ข้าอันนี้แท้นอ# # ลูกชายฉันช่วงซั่วจริง ๆ นะ # งานก็จีเกียจ งานก็ไมหา # มีเตไปหาเตร่เล่นกับคนนั้น กับคนนี้ # กุละเปือไ้จี้ข้าตัวนี้แท้นอ#	บั๊กจี้ข้า เป็นคำแทนที่อ้างถึง ลูกชาย
# ไทบ้านเขาล่ากันแตกตี้มตี้มว่า เพ็นสิมาเฮ็ดสะหนามบินไ้บ้านเฮา #เจ้าบ่สู้เลื่องนี้้นำเขาอยู่ติ # # ชาวบ้านเขาลือกันแตกตุมตุมว่า เขาจะมาทำสนามบินไ้ที่บ้านเรา # คุณไม่รู้เรื่องนี้กับเขาอยู่อีกหรือ #	เลื่อง เป็นคำแทนที่อ้างถึง เพ็นสิมาเฮ็ดสะหนามบินไ้บ้านเฮา
# งานแดง ลาวว่า สิมาชวนเอาข่อยไปละเบิดปาอยู่กุด พะนะ # ข่อยเฮ็ดน่ำบ่เป็นดอกเคื้อ แนวนี่ #	แนวนี่ เป็นคำแทนที่อ้างถึง ไปละเบิดปาอยู่กุด

‘# จารย์แดง เขาว่า จะมาชวนเอาฉันไปประเบิด ปลาอยู่ที่บึง # ว่าฉัน # ฉันทำด้วยไม่เป็นหรอกระ แบบนี้ #’	
# ได้ยินแต่เสียงกุกกักโลด# กระเลยมบอกว่า เสียงอีหุญ# อ้ายมันกะบอกว่า อ้ายมันกะซาก ป็นว่าฉันว่า# #ได้ยินแต่เสียงกุกกักเลย# ก็เลยถาม# บอกว่า เสียงอะไร# พี่มันก็บอกว่า พี่มันกระซากป็น# ว่า ฉันว่า	ว่าฉันว่า เป็นคำแทนที่อ้างถึง ว่าอ้ายมันกะ ซากป็น
# ไปพุ้นหละ# ขึ้นโคลาด# ไปทางอันนั้น# เข้า บัก# แล้วกะเล่นไปเลื้อยๆ# ไปเลื้อย# ว่าฉัน เถอะ# #ไปนุ่นแหละ# ขึ้นโคราช# ไปทางไอนั้น# เข้า บักธงชัย# แล้วก็เล่นไปเรื่อยๆ# ไปเรื่อย# ว่าฉัน เถอะ#	ฉัน เป็นคำแทนที่อ้างถึง เล่นไปเลื้อยๆ
# พะญาบานว่า# ‘ยายถอดรองเท้าข้างน้ำหนักกะ’ # ยายสีลาวกะถ่วงไปหาตาข้าง# ‘ยายหนัก เท่าไรวะ’# ทางยายกะเ็นตอบว่าหนักสองจิต จำว่าฉัน #พะญาบานกะตาสวดไม้กั๊กขึ้น# อะไรจะยายทำไมหนักสองจิต’ #ยายสีกะบอกว่า กะนั้นเค้#เก็บยายวางอยู่ตาข้างหัน หนักสองจิต# ว่าฉันเดะ# #พยายบาลว่า ‘ยายถอดรองเท้าข้างน้ำหนักกะ’ # ยายสีแกก็เลยเดินไปยังตาข้าง# ‘ยายหนักเท่าไรวะ จะ’ #ทางยายก็เรียกตอบว่า หนักสองจิตจำ# ว่า ฉัน#พยายบาลก็ตาถลนขึ้น# ‘อะไรจะยายทำไม หนักสองจิต’ #ยายสีก็บอกว่า ก็นั่นไง# เกือกยาย	ว่าฉัน เป็นคำแทนที่อ้างถึง หนักสองจิตจำ และ กะนั้นเค้ เก็บยายวางอยู่ตาข้างหัน หนัก สองจิต

วางอยู่ตางั้งนั้น นักสองจิต# ว่าจั้นนะ	

28.2.1.8 การอ้างถึงโดยใช้คำเปรียบบอกความมากน้อย

การอ้างถึงโดยใช้คำเปรียบบอกความมากน้อยของลักษณะหรือปริมาณ เช่นคำว่า กั่ว (กว่า) ที่สุด (ที่สุด) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
# ตันเข้าอยู่ทุ่งนาเทิงสูงค่าแอวซ้อยนี้ละ# เข้านาได้ผ่นสูงกั่วจักหน้อยอยู่ # ‘# ตันเข้าอยู่ทุ่งนาแปลงบนสูงเท่าเอวฉันนี้แหละ # ขาวนาแปลงได้กลับสูงกว่าสักหน้อยอยู่ #’	(สูง) กั่ว อ้างถึง สูงค่าแอว
#ซ้อยว่า ซ้อยเหล็กักแล้วละ# น้องชายซ้อยผ่นแห่งกั่วซ้อยเคิบหนึ่งพุ่นละ# ‘#จันว่า จันคล้าจ้งแล้วนะ # น้องชายจันกลับยั้งคล้ากว่าพอควรเลยละ#’	กั่ว อ้างถึง แห่
#ของกินคนอีสานกะหลายอันหลายแนว # แนวซ้อยมักกินที่สุดแม่นอ่อมน้องใส่ผักอีเล็ดหะ# มันคือเข้ากันดีแท้ #ซ้นดอก# ‘#ของกินคนอีสานก็หลายอันหลายแบบ # แบบจันชอบกินที่สุดเป็นอ่อมรกวัวใส่ผักใบชะพลูวะ#มันทำไมเข้ากันดีแท้# ยังขึ้นหอรอก#’	ที่สุด อ้างถึง ของกินคนอีสาน

28.2.2 การเชื่อมโยงความด้วยการละ

การเชื่อมโยงความในสัมพันธสารอาจทำได้ โดยการละ (ellipsis) คือ การละไว้ในฐานที่เข้าใจ หรือการตัดข้อความที่ผู้พูดกับผู้ฟังรู้ดีอยู่แล้วออก ส่วนที่ละนี้จะมีความเชื่อมโยงกับข้อความที่มาข้างหน้า ข้อความที่ละอาจเป็นนามวลี กริยาวลี หรืออนุประโยคก็ได้ ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ตัวอย่าง	คำอธิบาย
# มีพะญาเมืองหนึ่ง # ๑มีลูกมีเมีย # ๑กะเลยให้หมอดูทวยเบ็ง # หมอดูกะว่าต้องหาคนมาเลี้ยงคู่กับลูกพะญา กันชั้นสิเลี้ยงแม่นบ่ใหญ่บ่โตดอก # ๑ กะเลยให้ไปชอกหาคนเกิดมื่อเดียวปีเดียวกันกับลูกพะญา # ‘# มีพญาเมืองหนึ่ง # ๑มีลูกมีเมีย # ๑ก็เลยให้หมอดูทำนายดู # หมอดูกะว่าต้องหาคนมาเลี้ยงคู่กับลูกพญา ไม่งั้นจะเลี้ยงเป็นไม่เติบไม่ใหญ่หรือ # ๑ ก็เลยให้ไปเสาะหาคนที่เกิดวันเดียวปีเดียวกันกับลูกพญา #’	ข้อความที่ละ(๑) คือ พะญา
# มีเฮือนหนึ่งได้ลูกเขยเข้าบ้านใหม่ # ลูกเขยกะแม่นคนจ้อย # แต่ว่า ๑๑ ดูเฮ็ดเวียกกัก # พ่อเฒ่ากะบ่มี ๑๑ ปานใด # สัญ่อนว่าแม่เฒ่ากะอยู่ ๑๑ ให้พ่อเฒ่าได้จิ้นนำตะลอด # มื่อหนึ่ง ๑๑ พากันไปเกี่ยวข้าว # ‘# มีบ้านหนึ่งได้ลูกเขยเข้าบ้านใหม่ # ลูกเขยก็เป็นคนจ้อย # แต่ว่า ๑ ขยันทำงานแท้เชียว # พ่อตาที่ไม่ชอบเท่าไร ๑ เพราะว่าแม่ยายก็ชม ๑ ให้พ่อตาได้จิ้นด้วยตลอด # วันหนึ่ง ๑ พากันไปเกี่ยวข้าว #’	ข้อความที่ละคือ ลูกเขย ลูกเขย ลูกเขย ลูกเขยกับพ่อเฒ่า ตามลำดับ
# แม่คำฮังเป็นแม่จ้าง # ๑๑ ฝันออกลูกมาบ่มีพ่อ	ข้อความที่ละคือ แม่คำฮัง แม่คำฮัง ลูก นาย

#๑๑ เลยเอาลูกไปถ่มไว้ในกองจีเหื้อ #มีนาย หนึ่งไปพ้อ ๑๑ #๑ เลยเอา ๑๑ มาตั้งชื่อว่าท้าวคำ #๑ เลี้ยง ๑๑ เป็นหมูลูกพะญา # ‘# แม่คำรังเป็นโสเกณิ #๑ แต่กลับคลอดลูกมา ไม่มีพ้อ #๑ เลยเอาลูกไปถ่มไว้ในกองขะ #มี นายคนหนึ่งไปพบ ๑ #๑ เลยเอา ๑ มาตั้งชื่อว่าท้าว คำ #๑ เลี้ยง ๑ เป็นเพื่อนลูกพะญา #’	หนึ่ง ลูก นายหนึ่ง ลูก ตามลำดับ
#มันสิไปสะพานำข้อยอีหีบหน่อ # #๑๑ อีหีบนั้นแหละ# ‘# มันจะไปวัดปลากับฉันทจริงไหมนะ # #๑ จจริงนั้นแหละ#’	ข้อความที่ละคือ มันสิไปสะพานำเจ้า

อนึ่ง ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีถ้อยคำในสัมพันธสารจำนวนหนึ่งที่ผู้พูดใช้แล้วมักจะละ
ข้อความที่ตามมาเสมอ เช่น

กะจ้งว่า... ‘ก็ถึงว่า...’ #มันคือสิบมาดอกดี# คนป่านนี้แล้ว# #กะจ้งว่า ๑ ๑# #มันคงไม่มาหอรอกมั้ง# นานขนาดนี้แล้ว# #ก็ถึงว่า ๑ #	ข้อความที่ละคือ #มันคือสิบมาดอกดี# คนป่าน นี้แล้ว#
กะญ้งว่า... ‘ก็ถึงได้พูด...’ #ลุงกำนันได้งูสิงมาแต่ไฮ้ #ลาวบ่กิน# เลยเอาไป/ ขายจ้อย# กะญ้งว่า ๑ # ‘#ลุงกำนันได้งูสิงมาจากไร่# เขาไม่กิน# เลยเอา ไปขายซะแล้ว# ก็ถึงได้พูดว่า ๑ #’	ข้อความที่ละคือ #เลยเอาไปขายจ้อย# ผู้พูดใช้ กะญ้งว่า เพื่อแสดงการย้ำข้อความนั้น

กะหญอน... ‘มิน่า...’ #มันบ่มาดอก# มันบ่ซำบายปานใด# #กะหญอน ๑ # ‘มันไม่มาหรอก# มันไม่สบายเท่าไร#’ ‘มิน่า ๑ #’	ข้อความที่ละคือ #มันบ่มา#
สมพอ... ‘มิน่า’ (พบในถิ่นสกลนคร นครพนม มุกดาหาร) #ลูกเจ้าจี้เหี้ยไล่สังเคื่อ# เหม็นคือหญังนี้# #สมพอ ๑ # ‘#ลูกคุณจี้ราดไล่กางเกง# เหม็นอย่างกับอะไร#’ ‘#มิน่า#๑’	ข้อความที่ละคือ #เหม็นคือหญังนี้#

28.2.3 การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร

คำเชื่อมสัมพันธสาร (conjunction) คือ คำที่ใช้เชื่อมระหว่างประโยค เพื่อให้ข้อความในสัมพันธสารมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน คำเชื่อมสัมพันธสารทำหน้าที่ต่างๆ ที่สำคัญมี 13 ประเภท ได้แก่ เชื่อมคำอธิบาย เชื่อมตัวอย่าง เชื่อมความเน้นเฉพาะ เชื่อมความสรุป เชื่อมความขัดแย้ง เชื่อมความคล้อยตาม เชื่อมความเพิ่ม เชื่อมลำดับเวลา เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เชื่อมความเสริม เชื่อมเรื่องใหม่ เชื่อมความชี้แจง และเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

28.2.3.1 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมคำอธิบาย

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมคำอธิบาย ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่ขยายความหรืออธิบายข้อความที่มาก่อนหน้าเพื่อทำให้กระจ่างขึ้น ได้แก่คำว่า *กะคือว่า* (ก็คือว่า/ กล่าวคือ) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมคำอธิบายจะพิมพ์ตัวเน้น

#ว่าเลื่องกานเฮ็ดน่านี๋ ลางปีฝนดีมันกะได้ดี #ปีใดฝนบ่ดีมันกะบ่ได้ดี# ก็ถือว่า แต่ก่อนนี้
โอย แล้วแต่ฟ้าแต่ฟ้าฝน #ท่าฝนลิตกมา #ลางปีกะถ้าโดนคักกะจนพุ้นละเข้าพันสาจะยังบ่ทันได้
เฮ็ดอยู่ #

‘#พูดเรื่องการทำงานนี้ บางปีฝนดีมันก็ได้ดี #ปีไหนฝนไม่ดีมันก็ไม่ได้ดี# ก็ถือว่า แต่ก่อนนี้
โอย แล้วแต่ฟ้าแต่ฟ้าฝน #เชื่อว่าฝนจะตกมา #บางปีก็รอนานแท้เชียว#ก็จนพุ้นละเข้าพรรษาก็ยัง
ไม่ทันได้ทำเลย #’

28.2.3.2 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมตัวอย่าง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมตัวอย่าง ทำหน้าที่ เชื่อมข้อความที่เป็นหรืออุทาหรณ์ของ
ข้อความที่มาข้างหน้า ได้แก่คำว่า คือจั่ง คือจั่งว่า (คล้ายดังเช่น/ ตัวอย่างเช่น/ เช่นว่า) ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้ คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมตัวอย่างจะพิมพ์ตัวเน้น

#แต่ก่อนนั้นบักสบไถอันละสี่บาทหนึ่งเต้ #บักสบไถเอามาใส่ไม้ #ผู้ถากสบดีกะคือฮีหลี #
คือจั่ง เอ้าพ่ออยู่เฮือน#ถากเก่งอยู่#ถากไถงามพ้อม# เฮ็ดกะ โลงพ้อม# ถากแล้วเอาบักสบไถจั่งซื่อมา
แต่ตะหลาดพุ้นละ #คือจั่งแหลมๆ #คือจั่งมีแต่สี่สบ #มันบ่มีใบ #

‘#แต่ก่อนนั้นปากไถอันละสี่บาทเองนะ #ปากไถเอามาใส่ไม้ #คนที่ถากปากไถได้ดีก็จริงจริงๆ #
เหมือนดังพ่อเฒ่าที่บ้าน#ถากเก่งอยู่#ถากไถสวยด้วย#ทำกระดิ่งด้วย# ถากแล้วเอาปากไถดั่งซื่อมาจาก
ตลาดนุ่นละ #เหมือนดังแหลมๆ #เหมือนดังปาก #มันไม่มีใบ #’

28.2.3.3 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเน้นเฉพาะ

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเน้นเฉพาะ หมายถึง คำเชื่อมสัมพันธสารที่เชื่อมข้อความที่
เพื่อเจาะเน้นเฉพาะส่วนที่สำคัญของข้อความที่มาข้างหน้า เช่น คำว่า **แม่นแท้กะ** (เฉพาะอย่างยิ่งก็/
โดยเฉพาะก็/ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง) ดังตัวอย่างต่อไปนี้คำเชื่อมสัมพันธสารความเน้นเฉพาะจะพิมพ์
ตัวหนา

#มาฮอดแอบจั่ว #เอาจั่วไปแอบ #อยู่กะญากแต่ก่อนบ่มีลัดไถ #ลางโตกะแอบง่ายๆ #มือสอง
มือกะปล่อยได้ #ลางโตกะเป็น #ลางโตกะบ่เป็นง่าย#**แม่นแท้กะ**โตโตมันจีโกง #

‘#มาถึงฝีกว #เอาจั่วไปฝีก #อยู่ก็ยากแต่ก่อนไม่มีลัดไถ #บางตัวก็ฝีกง่ายๆ #วันสองวันก็ปล่อยได้
#บางตัวก็เป็น #บางตัวก็ไม่น่าเป็นง่าย#**โดยเฉพาะก็**ตัวไหนมันจีโกง #’

28.2.3.4 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความสรุป

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความสรุป ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นข้อสรุปของข้อความทั้งหมดที่มาข้างหน้า ได้แก่คำว่า เป็นอันว่า ว่าได้ว่า (เป็นอันว่า/โดยสรุป/ กล่าวโดยสรุป/ กล่าวโดยรวม) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความสรุป จะพิมพ์ตัวเน้น

#เก็บจี่ม้างจนเต็มถูงยาม #หลบมาพะญาฮุนหลาย#สั่งให้ลงโทษบักเชียงเหมียง#บักเชียงเหมียงกะว่าพะญาบอกให้มันเก็บแนวตจากกลม้าสู่แนว #มันกะเฮ็ดนำคำสั่งพะญาหันตัว# พะญาได้ยินกะเลยยกโทษให้มันจ้อย#**เป็นอันว่า** มันบ่ถูกลงโทษซ้ำ#

‘#เก็บจี่ม้างจนเต็มถูงยาม #กลับมาพญาโกรธมาก#สั่งให้ลงโทษไอศรีธนญชัย#ไอศรีธนญชัยก็ว่าพญาบอกให้มันเก็บสิ่งที่ตกจากรถม้าทุกสิ่ง #มันก็ทำตามคำสั่งพญานั้นสิ# พญาได้ยินก็เลยยกโทษให้มันเสีย#**เป็นอันว่า** มันไม่ถูกลงโทษเสียอีก#’

28.2.3.5 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้ง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้ง ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แย้งกับข้อความที่มาข้างหน้า ได้แก่คำว่า แต่ว่า (แต่ แต่ว่า) จ้งใดกะช่วง (อย่างไรก็ช่วง/ อย่างไรก็ตาม) แนวใดกะช่วง (แบบไหนก็ช่วง) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้งจะพิมพ์ตัวเน้น

#เกี่ยวเข้าแล้วกะเฮ็ดเหล่าโท #แป้งเหล่าโทเขาเจ้ากะ #ผู้เขาเจ้าเฮ็ดแซบกะแซบ# ผู้เฮ็ดบ่แซบกะบ่แซบ# ผู้เฮ็ดเน่ากะเน่า #ส่วนหลายกะเอาเข้าเก่าเฮ็ด #คันเอาเข้าใหม่เฮ็ดมันอยากร้อม #มันเหลวโพด #**แต่ว่า** ถ่องหลายเขาเจ้าสิเข้าก้อง #สิเข้าก้องมาเฮ็ด #เอาเหล่าโทสู่กันกิน #

‘#เกี่ยวข้าวแล้วก็ทำสาโท #แป้งสาโทคนเขาก็ #คนเขาทำอร่อยก็อร่อย# คนที่ทำไม่อร่อยก็ไม่อร่อย# คนที่ทำเน่าก็เน่า #ส่วนมากก็เอาข้าวเก่าทำ #ถ้าเอาข้าวใหม่ทำมันจะเปรี้ยว #มันเหลวเกินไป #**แต่ว่า** ส่วนมากคนเขาสิข้าวกลิ้ง #สิข้าวกลิ้งมาทำ #เอาเหล่าสาโทให้กันกิน #’

#แต่ก่อนไถนาจะมีแต่ไถไม้ #ญามลงนาจังซี่ ต้องไปหาดันไม้มันเป็นง่าม #เป็นง่ามขงมันงาม# คันพอดากไถได้กะดาก# ผู้ช่างอิหลีเพิ่นจ้งเฮ็ดเป็น# ผู้บ่ช่างกะมี # แต่ก่อนกะมีแต่คนเป็นช่างนั้นละ #มันบ่มีแนวซี้เฮ็ด # **จ้งใดกะช่วง** แม่นเฮ็ดบ่เป็นกะต้องเฮ็ดนั้นแหละ #มันบ่มีเงินจ้างเค้แต่ก่อน #

‘# เมื่อก่อนคันไถนาก็มีแต่ไถไม้ # ยามลงนายังงี้ ต้องไปหาต้นไม้มันเป็นง่าม # เป็นง่ามรูปทรงมันสวย# ถ้าพอตากไถได้ก็ตาก# คนที่เป็นช่างเขาจึงทำเป็น# คนที่ทำไม่เป็นก็มี # เมื่อก่อนก็มีแต่คนเป็นช่างนั้นแหละ # มันไม่มีสิ่งจะทำ # อยากรู้ก็ช่าง ถึงทำไม่เป็นก็ต้องทำนะแหละ # มันไม่มีเงินจ้างนะเมื่อก่อน #’

28.2.3.6 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความลำดับเวลา

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความลำดับเวลา ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แสดงเวลาก่อนหลัง ได้แก่ คำว่า บาดนี้ บาดที่นี้ บาดตานี้ (คราวนี้/ ที่นี้ /ตานี้) แล้ว(แล้ว) แล้วกะ(แล้วก็) ญามนั้น(ยามนั้น/ ขณะนั้น) แต่(ก็)เมื่อก่อน)แต่ก่อน (เมื่อก่อน) ก่อนหั้น (ก่อนหน้านั้น) มื้อลุนมา (วันหลังมา/ วันต่อมา /ภายหลัง) สุดท้าย(สุดท้าย) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมลำดับเวลาจะพิมพ์ด้วยตัวเน้น

ญามแขกเข้า กะแขกเข้าสู่่มือ # เขาเอ็นไปนาวาน# ยามกินเข้างาย# แล้วกะไปนาวาน# ก่อนหั้น เขาเจ้ากะสิวาน# ญามมือแดงไปหาเล่าคนเขียนนั้นเขียนนี้ว่าไปช้อยเกี่ยวเข้า# ไปแน่เคื่อ# ขอแรง# เขาเอ็นไปขอแรง# เทิงเขาเอ็นนาวานกะแม่น# กะไปเกี่ยวเข้าช้อยกัน# แต่ก่อนนั้นไปว่าเขียนใดเพิ่นกะไปเขียนนั้นละ# สุ่มื้อนี้บัก้าเว้ากันดอก# บัก้าเอ็นกันดอก# เงินมันมีค่า# แต่ก็มันบ่เป็นค่า# มีแต่บ่ได้จ้าง# มีแต่หาเอา# หาเอา# วานเอา# แต่ก็กะพุ้นแหละกินเข้าสายนากัน# กะกินเข้าเที่ยง# ญามนั้นบ่แม่นเอ็นเข้าเที่ยง# เอ็นเข้าสอย# กินเข้าสอย# แล้วกะกินเข้าแดง# เข้าแดงกะพุ้นแหละ# ห้าโมง# สี่โมงห้าโมง# กินเข้าแดง# แล้วกะขึ้นบ้าน# เกี่ยวกะเกี่ยวอิหลี# ตั้งใจเกี่ยวแล้วเป็นท่งพุ้นละ # เก้าโล่สิบโล่ # คนญี่สิบสามสิบคนกะแล้วพุ้นแหละ# แต่ก่อนช้อยกันเกี่ยวนาวานแล้ว # ยามแดงกะมาหาเข้า # บ่มีดอกเหล่าแม่โขง# เหล่าคี่ๆ จังสุ่มื้อนี้ # มีตั้งแต่อย่างคี่กะเหล่ากัน# เหล่าสี่สิบกะบ่อยากมีเงินซื้อ# ตั้งแต่ก่อนมีแต่เหล่ากัน# เหล่ากันกะขวดละแปดบาดสิบบาด# มื้อลุนมา กะมีเหล่าโทนี่ละสู่กันกิน# เหล่ากันมันแพงเด้#

‘# เวลาลงแขกข้าว ก็ลงแขกข้าวทุกวัน # เขาเอ็นไปนาวาน# เวลากินข้าวเที่ยงเสร็จ# ก็ไปนาวาน# ก่อนหน้านั้น คนเขาก็จะวาน# เวลาเย็น ก็ไปหาส่งข้าวคนบ้านนั้น บ้านนี้ ว่าไปช่วยเกี่ยวข้าว# ไปหน่อยนะ# ขอแรง# เขาเรียกไปขอแรง# ทั้งเขาเรียกนาวานก็ใช่# ก็ไปเกี่ยวข้าวช่วยกัน# เมื่อก่อนนั้นไปพูดบ้านไหน เขาก็ไปบ้านนั้นแหละ# ทุกวันนี้ ไม่พูดกันหรอก# ไม่กล้าเรียกกันหรอก# เงินมันมีค่า # เมื่อก่อน มันไม่เป็นค่า# มีแต่ไม่ได้จ้าง# มีแต่หาเอา# หาเอา# วานเอา# เมื่อก่อน ก็โน่นแหละกินข้าวเที่ยงด้วยกัน# ก็กินข้าวเที่ยง# เวลานั้น ไม่ใช่เรียกข้าวเที่ยง# เรียกข้าวสอย# กินข้าวสอย# แล้ว

ก็กินข้าวเย็น# ข้าวเย็นก็นุ่นแหละ# ห้าโมง# สี่โมงห้าโมง# กินข้าวเย็น# แล้วก็นอน# ก็เกี่ยวก็เกี่ยว
จริงๆ# ตั้งใจเกี่ยวเสร็จเป็นทุ่งนุ่นแหละ # เก้าไร่สิบไร่ # คนยี่สิบสามสิบคนก็เสร็จนุ่นแหละ#
เมื่อก่อน ช่วยกันเกี่ยวนานแล้ว # เวลาเย็นก็มาหาข้าว # ไม่มีหรรอกเหล้าแม่โขง# เหล้าดีๆ อย่างทุก
วันนี้ # มีตั้งแต่อย่างดีก็เหล้ากลั่น# เหล้าสี่สิบก็ไม่ค่อยจะมีเงินซื้อ# ตั้งแต่ก่อนมีแต่เหล้ากลั่น# เหล้า
กลั่นก็ขวดละแปดบาทสิบบาท# วันหลังมา ก็มีเหล้าสาโทนี้แหละให้กินกิน# เหล้ากลั่นมันแพงไง#

28.2.3.7 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นเหตุหรือผล
ของข้อความที่มาก่อนหน้า ได้แก่ คำว่า *ยื้อนว่า* (เพราะว่า/ เนื่องจากว่า/ ด้วยเหตุที่ว่า) ใช้เชื่อมข้อความ
ที่เป็นเหตุ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

#ว่าบ่ทันจบกะมีแมวโตหนึ่งผัวมา# หนูเหลียวเห็น # กะฟ้าวเล่นไปอยู่ในโกนไม้# หนู
สั้นักๆ *ยื้อนว่า* ย่านแมวหลาย# เค้ากะหัดหัวเข้าไปในคอง#กะนุถ่างเบ็งแมวขึ้นแล้ว#

‘ #พูดไม่ทันจบก็มีแมวตัวหนึ่งเดินมา # หนูมองเห็น # ก็รีบวิ่งไปอยู่ในโพรงไม้ # หนูสั้น
ผับๆ *เนื่องจากว่า* กลัวแมวมก # เค้าก็หัดหัวเข้าไปในกระคอง#ก็สะควดดูแมวยังงั้นแหละ#’

ส่วนคำเชื่อมข้อความที่เป็นผล ได้แก่ คำว่า *ก่อ* (เหตุที่) *ก่อสิ* (เหตุที่จะ) *กะเลย* (ก็เลย)
กะจั่ง (ก็จึง/ ก็ถึง) ใช้เชื่อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

#แต่ว่าคันสิดายอีหลีกะขอตายอยู่เทิงบกเถาะ # อีแซ้กะเลยยอม # *กะจั่ง* ลอยมานำกัน#น้ำลาย
ไหลย้อยมานำทาง#อยากกินกะต่ายหลาย# พอมาไถ่ฝั่กะต่ายตั้งทำอยู่แล้ว#กะฟ้าวโดด# อีแซ้กะ
ฟ้าวอ้าปากจับ# แต่ว่าบ่ทันโตกะต่าย#จับได้แต่หาง# กะต่ายกะเลยหางกุมมาแต่ฟุ้น# ทางอีแซ้กะถึก
เล็บกะต่ายขูดลิ้นจนว่าลิ้นขาด# อีแซ้กะเลยบ่มีลิ้นตั้งแต่ปางฟุ้น#*ก่อ* กะต่ายสิหางกุ้น# ละกะ#อีแซ้บ่
มีลิ้นเท่าสู่มือนี#*กะยื้อน* เป็นแนวนีแล้ว#

‘#แต่ว่าถ้าจะตายจริงๆ ก็ขอตายอยู่บนบกเถาะ # จระเข้ก็เลยยอม # *ก็จึง* ว่ามาด้วยกัน#
น้ำลายไหลย้อยมาตลอดทาง#อยากกินกระต่ายมาก # พอมาไถ่ฝั่กระต่ายตั้งทำอยู่แล้ว#ก็รีบ
กระโดด# จระเข้ก็รีบอ้าปากจับ# แต่ว่าไม่ทันตัวกระต่าย#จับได้แต่หาง# กระต่ายก็เลยหางกุมมาจาก
นุ่น# ฝ่ายจระเข้ก็ถูกลีบกระต่ายขูดลิ้นจนกระทั่งลิ้นขาด# จระเข้ก็เลยไม่มีลิ้นตั้งแต่ปางนั้น# *เหตุที่*
กระต่ายจะหางด้วน# และก็#จระเข้ไม่มีลิ้นเท่าทุกวันนี้ # *ก็เพราะ* เป็นแบบนี้แหละ#’

28.2.3.8 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเสริม

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเสริม ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นข้อมูลเสริมของข้อความที่มาก่อนหน้า ซึ่งภาษาไทยมาตรฐานใช้คำว่า *ทั้งนี้* แต่ภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ *แต่ว่า* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชุมบ่มีไฮ้ # บ่มีนาเฮ็ดหั้น# เพิ่นกะว่า สิหาที่ดินที่ดอนให้เฮ็ด# แต่ว่าหั้นเป็นผู้บ่มีไฮ้# บ่มีนา มาแต่ใดละ# จั่งสิได้

‘# พวกไม่มีไร่ # ไม่มีนาทำนนั้น # ท่านว่าจะหาที่ดินที่ดอนให้ทำ # แต่ว่าหากเป็นคนที่ไม่มีไร่ # ไม่มีนา มาแต่ไหนแต่ไรละ# จั่งจะได้ #’

28.2.3.9 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมเรื่องใหม่

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมเรื่องใหม่ ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นเรื่องที่เปลี่ยนไป หรือต่างจากเดิม ส่วนใหญ่มักมีความสัมพันธ์กับเรื่องเดิมอยู่บ้างในบางแง่ ในภาษาเขียนภาษาไทยมาตรฐานใช้คำว่า *อนึ่ง* ส่วนภาษาไทยถิ่นอีสานใช้คำว่า *บาดตานี้* *บาดนี้* (ตานี้/ ทินี้) ซึ่งคำทั้งสองนี้ใช้เป็นคำเชื่อมแสดงลำดับเวลาด้วย การใช้ *บาดนี้* มีดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลักสาวได้กะเลยมาเป็นปอบ# กลายเป็นปอบ# *บาดนี้*กะความเชื่อว่าปอบนี้# ส่วนหลายเพิ่นสิไปเข้าผู้เพิ่นทาคว่อนๆ# ผู้นั้นกะสียากกินแต่ของควา# แล้ว*บาดตานี้* เฮ็ดจั่งใด ญามปอบเข้าแล้ว# เฮากะต้องมีครูบาอาจารย์# คือของหมูนีละ# กะมีหวาย # มีหญ้าคา# แล้วกะมีด้าย

‘# รักษาไม่ได้ก็เลยมาเป็นปอบ # กลายเป็นปอบ # *ทินี้* ก็ความเชื่อว่าปอบนี้ # ส่วนมากเขาจะเข้าสิงคนที่ธาคว่อนๆ # คนนั้นก็เลยอยากกินแต่ของควา# แล้ว*ทินี้* ทำอย่างไร เวลาปอบเข้าแล้ว # เราก็ต้องมีครูบาอาจารย์ # คือสิ่งของพวกนี้แหละ# ก็มีหวาย # มีหญ้าคา # แล้วก็มีด้าย #’

28.2.3.10 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความชี้แจง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความชี้แจง ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นการชี้แจงข้อเท็จจริงให้กับข้อความที่มาก่อนหน้า ข้อความที่ชี้แจงข้อเท็จจริงอาจมีความหมายในเชิงขัดแย้งหรือคล้อยตามข้อความที่มาก่อนหน้าก็ได้ ได้แก่ คำว่า *อีหลีแล้ว* (อันที่จริง/ จริงๆ แล้ว) ดังคำที่พิมพ์ตัวเน้นในตัวอย่างต่อไปนี้

คนอีสานนี้เห็นว่า เป็นหญิงคือมักกินของดิบแท้ # อีหลีแล้ว กินของดิบนี้จะมีข้อดีคือ
กันเคะ# คือว่า มันบ่เปลืองไฟวะ #

‘# คนอีสานเนีย เขาว่า เป็นอะไรทำไมชอบกินของดิบเสียจริง # จริงๆ แล้ว กินของดิบนี้ก็
มีข้อดีเหมือนกันนะ# คือว่า มันไม่เปลืองไฟวะ #’

28.2.3.11 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่มีความหมาย
แสดงเงื่อนไข ได้แก่ คำว่า บ่ชั้น (มิฉะนั้น ไม่เช่นนั้น ไม่อย่างนั้น ไม่งั้น) คั้นบ่ชั้น (ถ้าไม่อย่างนั้น)
คำที่พิมพ์ตัวเน้นในตัวอย่างต่อไปนี้

#อีแม่เจ้าบ่ไปเอาหน่อไม้้นำข้อยติ # บ่ดอก # คั้นบ่ชั้น เจ้ากะคั้นน้ำยานางไว้ถ้ำแห่นเคื่อ#

‘#คุณแม่ คุณไม่ไปเอาหน่อไม้กับจันหรือ # ไม่หรือ # ถ้าไม่ยังงั้น คุณก็คั้นน้ำไปยานาง
ไว้ร่อนหน่อชนะ#’

กะลั้งไคข้อยบ่ให้มันยืมเงิน # บ่ชั้น ผีนเอาแหล้ว มันลิกินให้เจ้าของหั้น

‘# ก็ยังคอยยังชั่ว จันไม่ให้มันยืมเงิน # ไม่งั้น ผีนเอาแหละ มันจะกินให้ตัวเองนั่นนะ #’

สำหรับคำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความคล้อยตาม ที่ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นไปทำนอง
เดียวกันหรือเข้ากับข้อความที่อยู่ข้างหน้า เช่นในภาษาไทยมาตรฐานใช้คำว่า ในทำนองเดียวกัน
โดยนัยเดียวกัน ฯลฯ และคำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเพิ่มที่ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เดิมข้อมูล
ให้กับข้อความที่มาข้างหน้า เช่นภาษาไทยมาตรฐานใช้คำว่า นอกจากนี้ นอกจากนั้น อีกทั้ง ยิ่งไปกว่า
นั้น นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ฯลฯ ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะยืมไปจากภาษาไทยมาตรฐาน โดยเฉพาะ
เมื่อเป็นภาษาในระดับทางการ

28.2.4 การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำศัพท์

การเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำศัพท์ (lexical cohesion) ทำได้ด้วยการใช้คำศัพท์ที่
สัมพันธ์กัน อาจเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายสัมพันธ์กันในแง่ต่างๆ ดังที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
(2552) แสดงไว้เป็นตัวอย่างในหนังสือ บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 137-139 ดังนี้

- 1) มีความหมายเหมือนกัน โดยใช้คำเดียวกันซ้ำ เช่น ศึกษา กับ ศึกษา หรือใช้คำพ้องความหมาย เช่น ศึกษา กับ เล่าเรียน
- 2) มีความหมายขัดแย้งกัน โดยใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม เช่น ร่าเริง กับ ซึมเศร้า
- 3) คำหนึ่งเป็นส่วนย่อย ประเภทย่อย ชนิดย่อย หรือลักษณะย่อยของอีกคำหนึ่ง เช่น ขาโต๊ะ เป็น ส่วนย่อยของโต๊ะ มะม่วง เป็นประเภทย่อยของผลไม้ สีเขียวตองอ่อน เป็นลักษณะย่อยสีเขียว
- 4) คำหนึ่งอธิบายลักษณะหรืออาการของอีกคำหนึ่ง เช่น เลื้อย เป็นอาการของงู
- 5) เป็นคำที่ใช้ในทำเนียบภาษาเดียวกัน หรือในวงการเดียวกัน เช่น ใช้คำราชาศัพท์เหมือนกัน ใช้คำในสาขาวิชาเฉพาะเดียวกัน ใช้คำในแวดวงอาชีพเดียวกัน เป็นต้น

การใช้คำศัพท์เชื่อมโยงความในเรื่องเล่า การลงแขกเกี่ยวข้าว ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มีดังนี้ (คำที่เป็นตัวหนาเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกัน)

#ญามแขกเข้า #แขกเข้าสู่มื้อ#เขาเอิ้น นาวาน# ไปนาวาน# ญามกินเข้างายแล้ว#กะไปนาวาน# เขาเข้ากะสิวาน# ก่อนหั้น ญามมือแลงไปหาเล่าคนเขียนนั้นเขียนนี้ว่าไปหาเกี่ยวเข้า# ไปแน่เคื่อ#ขอแสง# เขาเอิ้นไปขอแสง# เทิงเขาเอิ้นนาวานกะแม่น# กะไปเกี่ยวเข้าช้อยกัน# แต่ก่อนไปว่าเขียนใดเพิ่นกะไปเขียนนั้นละ# สู่มื้อนี้บ่ก่าเว้ากันดอก# บ่ก่าเอิ้นกันดอก# มันเงินมีค่า# แต่ก่อนมันบ่เป็นค่า#มีแต่บ่ได้จ้าง#มีแต่หาเอา# หาเอา#วานเอา #ไปวาน#แต่ก็กะพุ้นแหละกินเข้าสายนากัน# กินเข้าเที่ยง# แต่ก่อนบ่แม่นเอิ้นเข้าเที่ยง#เอิ้นเข้าสวาย# กินเข้าสวายแล้ว#กะกินเข้าแลง# เข้าแลงกะพุ้นแหละห่าโมง# ลีโมงห่าโมง# กินเข้าแลงแล้ว#กะขึ้นบ้าน# เกี่ยวกะเกี่ยวอีหลี# ผู้เกี่ยวคือของเจ้าของพุ้นเค้# บ่คือเกี่ยวอีเล่นเค้ #ตั้งใจเกี่ยวแล้วเป็นท่งพุ้นละ# เก้าไล่สิบไล่ #คนอยู่สิบสามสิบคนกะแล้วพุ้นแหละ# แต่ก่อนช้อยกัน# เกี่ยวนาวานแล้ว# ญามแลงกะมาหาเข้า# บ่มีดอกเหล้าแม่โขง# เหล้าดีฯ จังสู่มื้อนี้# มีตั้งแต่ อย่างดีกะเหล้ากัน# เหล้าสี่สิบกะบ่ยากมีเงินซื้อ# ตั้งแต่ก่อนมีแต่เหล้ากัน# เหล้ากันกะขวดละแปดบาดสิบบาด# มื้อหลังมา มีเหล้าโทนี่ละสู้กันกิน# เกี่ยวเข้าแล้วกะขึ้นมา# บาดนี้กะมา#ตากแห้งสองสามแดดกะมา# กันตากแดดคนหลาย มันบ่เป็นเม็ด # สองแดดสามแดดเพิ่นกะ# ภูแล้วกะ # ญามแลงแดดอ่อนกะหาบ# กันภูได้หลายกะกองไว้ก่อน# กองไว้น่าไสนั้นละ# หาบมาโนนบ่อนชิเอาเพียงไว้# บั้นเพียงเป็นลอม# แต่ก่อนเขาเจ้าเอิ้นกองเพียง# บาดนี้กะมาหาบเข้าขึ้นมาแล้วแล้วกะตี# บ่มีดอกเคียงลคสีเข้า# ลคนวดเข้า# ตีกะตีลงไปแห่นจกเค็งจกกา# แล้วกะวานพุ้นไปตีช้อย# ตีไปเลี้ยฯ # แต่ก่อน คนสะสมก่อนมันกะบ่คือคนสะสมนี้# คนสะสมก่อนเฮ็ดเหล้าโทสะก่อนเค้# ผังไว้# ตีลงไป# พุ้นแหละละญุกสุดท้ายพุ้น

แหละ# เอาเข้าขึ้นมากองตี# เขาเจ้าแฮดเป็นญกๆ# บาดสุดท้ายกะพ้อเหล่าโท# เอาขึ้นมากิน#
 เจ้าของนาเขาเจ้ากะสะหลาดอยู่#เอาไว้ญกสุดท้าย# ตีไปจนพ้อไหเหล่า# ตีแล้วกวาดเป็นกุ่ม#ป็นกอง
 ก้อนกัน# กะบ่มีแนวแก้อีกละ# เอากะตำหาบ# ผู้ละหาบ# หาบกินบ้าน# กะหาบกันเป็นสองเทีย #
 หาเกี้ยว# หาตี# แล้วกะหาหาบเปิดแล้ว#ดิยนสามออกใหม่กะมาสู่ชวนเข้า # ปีหนึ่งกะชานี้แหละ#

‘เวลาลงแขกข้าว ลงแขกทุกวัน#เขาเรียก นาวาน# ไปนาวาน# เวลากินข้าวเที่ยงเสร็จก็ไป
 นาวาน# คนเขาก็จะวาน# ก่อนหน้านั้น ตอนเย็นไปหาส่งข้าว คนบ้านนั้น บ้านนี้ว่า ไปหาเกี้ยวข้าว#
 ไปหน้อยนะ#ขอแรง# เขาเรียกไปขอแรง# ทั้งเขาเรียกนาวานก็ใช่ # ก็ไปเกี้ยวข้าวช่วยกัน # เมื่อก่อน
 ไปพูดบ้านไหน เขาก็ไป บ้านนั้นแหละ# ทุกวันนี้ไม่กล้าพูดกันหรอก # ไม่กล้าเรียกกันหรอก # มัน
 เงินมีค่า# แต่ก่อนมันไม่เป็นค่า#มีแต่ไม่ได้จ้าง#มีแต่หาเอา# หาเอา#วานเอา #ไปวาน# เมื่อก่อนก็นุ่น
 แหะละกินข้าวสายด้วยกัน # กินเข้าเที่ยง# เมื่อก่อนไม่ใช่เรียกข้าวเที่ยง#เรียกข้าวสาย#กินข้าวสายและ
 ก็กินข้าวแลง# ข้าวแลงก็นุ่นแหละห้าโมง# สี่โมงห้าโมง# กินข้าวแลงแล้วก็ขึ้นบ้าน# เกี้ยวก็เกี้ยว
 จริงๆ# คนเกี้ยวเหมือนของตัวเองนุ่นนะ#ไม่เหมือนเกี้ยวเล่นๆนะ#ตั้งใจเกี้ยวเสร็จเป็นทุ่งนุ่นแหละ#
 แก้วไร่สิบไร่ # คนยี่สิบสามสิบคนก็เสร็จนุ่นแหละ# เมื่อก่อนช่วยกัน# เกี้ยวนาวานเสร็จ# ตอนเย็นก็
 มาหาข้าว# ไม่มีหอรอกเหล่าแม่โขง# เหล้าดีๆ อย่างทุกวันนี้# มีแต่ อย่างดีก็เหล้ากลั่น# เหล้าสี่สิบก็
 ไม่ค่อยจะมีเงินซื้อ# แต่ก่อนมีแต่เหล้ากลั่น# เหล้ากลั่นก็ขวดละแปดบาทสิบบาท# วันหลังมา มีเหล่า
 สาโทนี้แหละให้กันกิน# เกี้ยวข้าวเสร็จก็ขึ้นมา# ที่นี้ก็มาสู้# ตากแห้งสองสามแดดก็มาสู้# คันทาก
 แดดนานมาก มันไม่เป็นเม็ด # สองแดดสามแดดเขาก็สู้# สู้แล้วก็ # เวลาเย็นแดดอ่อนก็หาบ# ถ้าสู้ได้
 มากก็กองไว้ก่อน# กองไว้ตามแปลงนานั้นแหละ# หาบมาเนินที่ที่จะเอาฟางไว้# ปั้นฟางเป็นลอม#
 เมื่อก่อน คนเขาเรียกกองฟาง#ที่นี้ก็มาหาบข้าวขึ้นมา#เสร็จแล้วก็ตี# ไม่มีหอรอกเครื่องรดสีข้าว#รด
 นวดข้าว# ตีก็ตีลงไปหน้อยสักครึ่งสักกลาง# แล้วก็วานเขาไปตีช่วย#ตีไปเรื่อยๆ # เมื่อก่อน คน
 สมัยก่อนมันก็ไม่เหมือนคนสมัยนี้# คนสมัยก่อนทำเหล่าสาโทเสียก่อนนะ# ผึ่งไว้# ตีลงไป# นุ่น
 แหะละแถวญกสุดท้ายนุ่นแหละ# เอาข้าวขึ้นมากองตี#เขาทำเป็นญกๆ# คราวสุดท้ายก็พบเหล่าสาโท#
 เอาขึ้นมากิน# เจ้าของนาเขาก็ฉลาดอยู่#เอาไว้ญกสุดท้าย# ตีไปจนพบไหเหล่า# ตีแล้วกวาดเป็นกุ่ม#
 เป็นกองเหมือนกัน# ก็ไม่มีอะไรชนอีกแหละ# เอาตะกร้าหาบ# คนละหาบ# หาบกลับบ้าน# ก็หาบ
 กันเป็นสองครั้ง # ไปหาเกี้ยว# ไปหาตี# แล้วก็ไปหาหาบหมดแหละ# เดือนสามออกใหม่ก็มาสู่ขวัญ
 ข้าว # ปีหนึ่งก็เท่านั้นแหละ#’

บรรณานุกรม

- กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. 2549. หน่วยสร้างกริยาเรียงต้นแบบในภาษาไทย. ใน หน่วยสร้างที่มีข้อ
ขัดแย้งในไวยากรณ์ไทย. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิริติ บุญเจือ. 2523. *ปรัชญาภาษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมถิ่นอีสาน. 2500. *ภาวะศัพท์อีสาน: ฉบับปณิธานสมเด็จ* .พระนคร :
โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย .
- คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมถิ่นอีสาน. 2515. *พจนานุกรมภาคอีสาน-กลาง ฉบับปณิธานสมเด็จ*
พระมหาวิริวงศ์ (ติสฺสมหาเถร). พระนคร.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงาน. 2541. *พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*.
กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงาน. ม.ป.ป. *พจนานุกรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*.
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงาน. 2522. *คำวิเศษณ์และสำนวนพูดภาษาไทยถิ่นอีสาน* .
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- จตุรพร โคตรกนก. 2539. *การศึกษาเปรียบเทียบคำไวยากรณ์ ‘คือ’ และ ‘เป็น’ ในภาษาไทยกับภาษา*
เขมร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรัสดาว อินทรทัศน. 2539. *กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นบุพบทในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2540. *พัฒนาการของพจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน : รากฐานภูมิปัญญา*
ท้องถิ่น. มหาสารคาม : อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ. 2542. *ภูมิปัญญาภาษาลาว-ภาษาไทยถิ่นอีสานในชุมชนสองฝั่งโขง* .
กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว.
- ชมพูนุท ธานีเชิธร. 2552. *กระบวนการสร้างคำกริยาประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัด*
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทองคำ อ่อนมะนิสอน. 2551. *วัดเจนนานุกมพาสาลาว*. เวียงจันทน์ : แพนนีแอดเวทายซิง.

- ธนานันท์ ตรงดี. 2542. ลักษณะภาษาไทยถิ่นอีสาน. ภูมิปัญญาภาษาลาว-ภาษาไทยถิ่นอีสานในชุมชนสองฝั่งโขง. จารุวรรณ ธรรมวัตร (บรรณาธิการ) โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. (หน้า 92-167)
- ธนานันท์ ตรงดี. 2553. ความหมายและหน้าที่ของคำว่า คือ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน ใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ และสรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์(บรรณาธิการ).2553. รวมบทความเสนอในการประชุมวิชาการ โครงการไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย เรื่อง ความหลากหลายของภาษาในสังคมไทย ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาย่อยของสังคมไทย: ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบใหม่. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นาวรรณ พันธุเมธา. 2549. ไวยากรณ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัฐวุฒิ ไชยเจริญ. 2553. ประเภทย่อยของคำนามในภาษาไทย. ใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ และสรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์(บรรณาธิการ).2553. รวมบทความเสนอในการประชุมวิชาการ โครงการไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย เรื่อง ความหลากหลายของ ภาษาในสังคมไทย ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาย่อยของสังคมไทย: ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบใหม่. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล. 2545. พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน : เว้าอีสาน. ขอนแก่น : ขอนแก่นคัลงนนาธรรม.
- เบญจวรรณ ตานนท์.2542. การศึกษาเปรียบเทียบคำซ้อนในภาษาไทยมาตรฐานและอีสาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปราณี กุลละวณิชย์. 2549. อนุประโยคขยายนาม : คุณาอนุประโยคและอนุประโยคเดิมเต็มนาม. ใน หน่วยสร้างที่มีข้อขัดแย้งในไวยากรณ์ไทย. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา พิณทอง.2532. สารานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน-ไทย-อังกฤษ. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พงศ์ศิริ นาคพงศ์. 2525. การจำแนกคำในภาษาถิ่นขอนแก่น.วิทยานิพนธ์ ศสม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชรินทร์ ละลอกแก้ว.2540. คำประสมในภาษาถิ่นอีสาน.วิทยานิพนธ์ ศสม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มหาสิลา วีระวงส์, 2549. วจนานุภมพาสาลาว. (ฉบับปรับปรุงใหม่). เวียงจัน : กะซวงสิกสาทิกาน.

มหาวิทยาลัย (ดิสสนมหาเถระ), สมเด็จพระ. 2541. พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ.

มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยอีสาน.2529.พจนานุกรมอีสาน-กลาง ฉบับ มข.-สวอ.

ขอนแก่น : โครงการร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยอีสาน.

วรรณ เทียนมี. 2526. ‘วรรณยุกต์ในภาษาถิ่นโคราช’ วารสารภาษาและวัฒนธรรม 3:1:49-62.

สอนศรี พิลาไซ.2534. คำวิเศษณ์บอกลักษณะพิเศษในภาษาถิ่นอีสาน อำเภอเมือง จังหวัด

มหาสารคาม.วิทยานิพนธ์ กสม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์และคณะ. 2532. พจนานุกรมอีสาน - กลาง ฉบับ มข. สวอ. ขอนแก่น :

โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ออฟเซต.

สุวารี เจียมโพธิ์. 2537. คำซ้อนในภาษาถิ่นอีสาน.วิทยานิพนธ์ กสม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม.

ศุภมาส เอ่งฉ้วน. 2553. ลักษณะของสกรรมกริยาในภาษาไทยถิ่นใต้. บทความตีพิมพ์ใน อมรา

ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ และศรวิทย์ สรรคบุรานุรักษ์(บรรณาธิการ).

2553. รวบรวมบทความเสนอในการประชุมวิชาการ โครงการไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุม

ภาษาย่อย เรื่อง ความหลากหลายของภาษาในสังคมไทย ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น

และภาษาย่อยของสังคมไทย: ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบใหม่. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เหรียญทอง ชำนาญรบ. 2540. คำลักษณนามภาษาไทยถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ กสม. มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ. 2549. หนังสืออุเทศภาษาไทย ชุดบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การ

สร้างคำ และการยืมคำ. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

อุดม ประมะคัง. 2532. คำลงท้ายในภาษาถิ่นขอนแก่น.วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม พรประเสริฐ.2523. คำวิเศษณ์สองพยางค์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศสม. มหาวิทยาลัย

ศิลปากร.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ยุพาพรรณ หุ่นจำลอง และสรัญญา เสวตมาลย์. 2546. ทฤษฎีไวยากรณ์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, บรรณาธิการ. 2549. หน่วยสร้างที่มีข้อขัดแย้งในไวยากรณ์ไทย.กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2549 หน่วยสร้างกรรมวาจก. ใน หน่วยสร้างที่มีข้อขัดแย้งในไวยากรณ์ไทย.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ. 2546. *ทฤษฎีไวยากรณ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ และศรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์ (บรรณาธิการ).
2553. *รวมบทความเสนอในการประชุมวิชาการ โครงการไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย เรื่อง ความหลากหลายของภาษาในสังคมไทย ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาย่อยในสังคมไทย : ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบใหม่*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ. 2554. *รายงานการวิจัยไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย. เล่มที่ 1 ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน*. ทวนเมธีวิจัยอาวุโสสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2553. *ชนิดของคำในภาษาไทย การวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอเอสพี.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2541. *หลักภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Bickel, Balthasar. 1997. *Aspectual Scope and the Difference between Logical and Semantic Representation*. In *Lingua* 102, 115-131.
- Bloomfield, Leonard. 1933. *Language*. New York : Henry Holt and Company, Inc.
- Chapman, A. 1996. *The Syntax of Lao Expressives*. Honor's Dissertation, Australian National University, Canberra.
- Diffloth, Gérard. 1976. 'Expressives in Semai' In *Austroasiatic Studies 1, Oceanic Linguistics*. Honolulu : University of Hawaii, Special Publication 13 : 249-264.
- Doke, Clement M. 1935. *Bantu Linguistic Terminology*. London: Longmans, Green, & Co.
- Ekniyom, Peansiri. 1971. *Relative Clauses in Thai*. M.A. Thesis, University of Washington, Seattle, U.S.A.
- Enfield, N. J. 2007. *A Grammar of Lao*. Berlin and New York : Mouton de Gruyter. pp. 299-303.
- Gundel, Jeanette. 1974. *The role of topic and comment in linguistic theory*. Ph.D. Dissertation, University of Texas, Austin.
- Haas, Mary. 1964. *Thai-English student's dictionary*. Standford: Standford University Press.

- Indrambarya, Kitima 1994. *Subcategorization of Verbs in Thai : A lexicase Dependency Approach*. University of Hawai'i Ph.D. Dissertation.
- Indrambarya, Kitima. 1996. *The Status of 'Auxiliary Verbs' in Thai* . In the Proceedings of Southeast Asian Linguistic Society IV (SEALS IV), Bangkok: Ramkhamhaeng University
- Indrambarya, Kitima. 1996. *'On Impersonal Verbs in Thai'* In the Proceedings of the Fourth International Symposium on Language and Linguistics. Vol. I, Bangkok: Mahidol University Press. p.505-521.
- Indrambarya, Kitima 1997. On the Status of the Word 'Hay' in Thai. In *Pacific Linguistics A-90: Papers in Asian Linguistics No.16*, ed. by M. Clark. Australian National University Press.
- Indrambarya, Kitima.2000. *On Non-verbal Predicates in Thai*. In *Grammatical Analysis: Morphology, Syntax, and Semantics: Studies in Honor of Stanley Starosta*. University of Hawaii Press
- Indrambarya, Kitima 2005. Finding Subjects in Thai. *Humanities Journal*. Kasetsart University.
- Noss, Richard. 1964. *Thai Reference Grammar*. Washington D.D. Foreign Service Institute.
- Iwasaki, Shoichi and Preeya Ingkaphirom. 2005. *A Reference Grammar of Thai*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Kita, Sotaro. 1997. 'Two-dimensional Semantic Analysis of Japanese Mimetics' In *Linguistics*, 35 : 379-415.
- Kullavanijaya, Pranee and Walter Bisang. 2007. Another Look at Aspect in Thai. In *MANUSYA : Journal of Humanities*. Special Issue No. 13. Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Langdon, Margaret. 1994. 'Noise Words in Guarani' In *Sound Symbolism*, edited by Leanne Hinton, J. Ohanna Nichols and John J. Ohala. pp. 94-103. Cambridge : Cambridge University Press.
- Li, Charles N. and Sandra A. Thomson. 1976. 'Subject and topic : a new typology of language.' *Subject and Topic*, edited by Charles N. Li, 457-487. New York : Academic Press.
- Pickett, J.M. 1980. *The Sound of Speech Communication, A Primer of Acoustic Phonetics and Speech Perception*. Maryland : University Park Press.
- Prasithrathsint, Amara. 2009. *Complementizers and Verb Classification in Thai*. Journal of the Southeast Asian Linguistics Society 2:145-160.

- Savetamalaya, Saranya. 1989. *Thai nouns and noun phrases: A lexicase analysis*. University of Hawai'i Ph.D. Dissertation.
- Sornhiran, Pasinee. 1978. *A Transformational Study of Relative Clauses in thai*. Ph.D. Dissertation, University of Texas at Austin.
- Sookasem, Prapa. 1992. A Verb-Subject construction in Thai: An Analysis of an existential verb *mii* in Thai. In Sudaporn Luksaneeyanawin (ed.) *Pan-Asiatic Linguistics*. Proceeding of the Third International Symposium on Language and Linguistics. Volume 1. Bangkok : Chulalongkorn University Press. Pp. 282 - 295.
- Thongchalerm, Sirisuda. 2008. *A Comparison of Classifier Usage among Three Generations in Thai Dialect of Ubon Ratchathani*. M.A. Thesis in Linguistics, Mahidol University.
- Trongdee, Thananan. 2010. *Conceptual extension of 'excrement' in Lao, Thai, Malay and Chinese*. Paper presented at the 20th Anniversary Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society, June 10-11, 2010, University of Zurich, Switzerland.
- Trongdee, Thananan. 1996. 'The sound symbolic system in Lao' In *The Fourth International Symposium on Language and Linguistics*, Thailand, pp. 189-197. Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.
- Thepkanjana, Kingkarn. 1986. *Serial Verb Construction in Thai*. Ph. D. Dissertation. U. of Michigan.
- Thongkum, Theraphan L. 1979. 'Iconicity of vowel qualities in Northeastern Thai reduplicated words' In *Studies in Tai and Mon-Khmer phonetics and phonology in Honour of Eugenie J.A. Henderson*, edited by Pranee Kullavanijaya et al, pp. 247-260. Bangkok : Chulalongkorn University Press.
- Warotamasikkhadit, Udom. 1969. Verbless Sentences in Thai. *Linguistics An International Review*. 47: 74-79.
- Wayland, R. 1996. 'Lao expressives' In *The Mon-Khmer Studies Journal*, vol. 26, pp. 217-231.